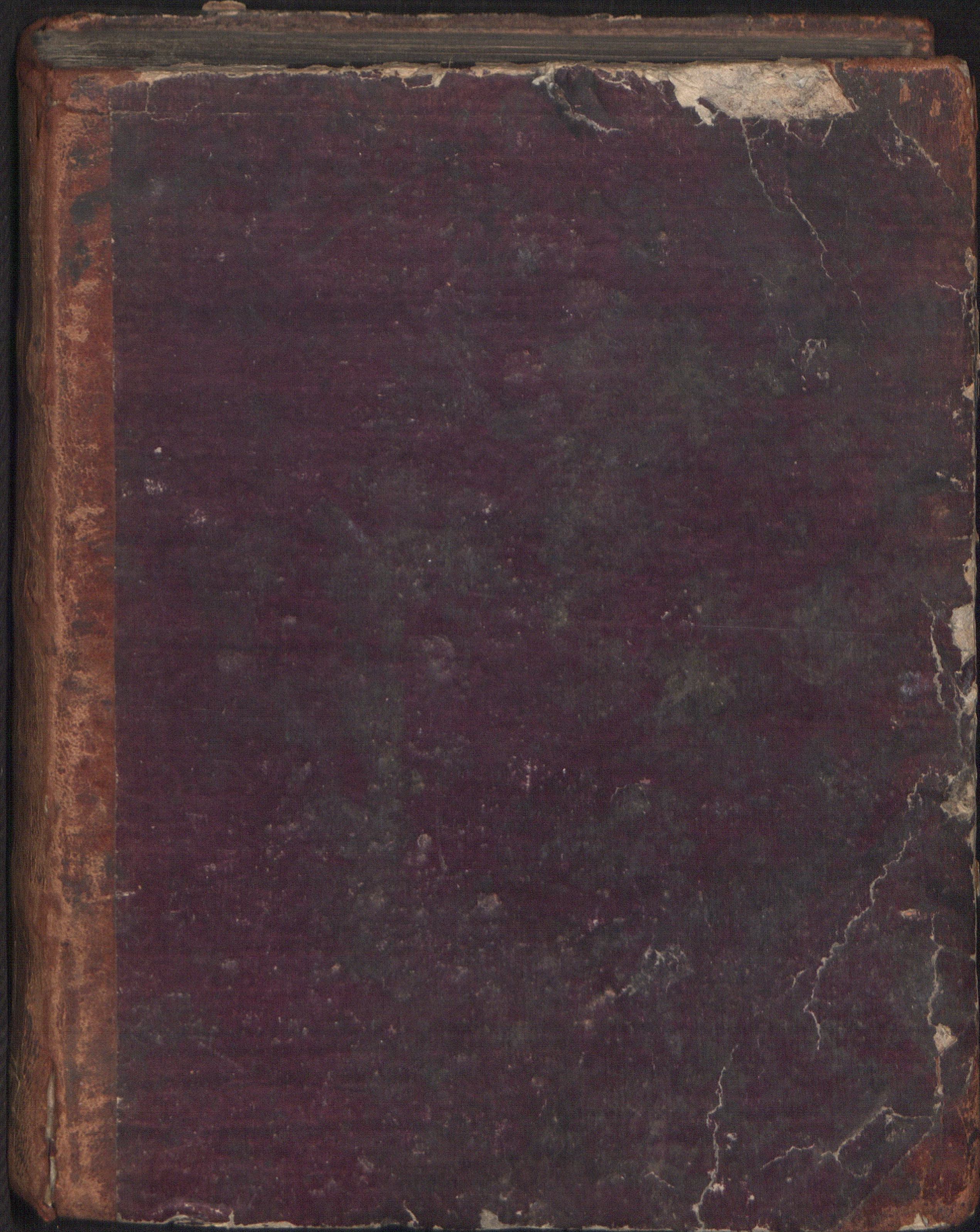

AGENDA
álbo
FORMA PORZADKU
USLUGI SWIETEY, W ZBORACH EWANGELICKICH KORONNYCH Y WIELKIEGO XIESTWA LITEWSKIEGO

Ná wieczną cześć y chwałę

Oycu, Synowi, y Duchu S. Bogu

w Troycy jedynemu, zá zgodną Zborow wszystkich uchwałą, teraz nowo przeyźrzána y wydána.

WE GDANSKU
Drukował Andrzey Hünefeldt.

Roku Páńskiego, M DC XXXVII.

2. *Timoth.* 1. *verſ.* 13.

Zátrzymay wzor zdrowych ſłow, ktoreś odemnie ſłyſzał, w wierze y w miłośći, ktora jeſt w Chryſtuśie Jezuśie. Strzeż dobrego pokłádu przez Duchá Swiętego, ktory w nas mięſzka.

PRZEDMOVVA

Do Pobożnych ſług Chryſtuſowych, y Száfárzow Tájemnic Bożych, ktorych Duch Swięty w Koronie Polſkiey, y w Wielkim Xięſtwie Litewſkim nád Zborem wiernych Páńſkich, terázniey ſzego wieku poſtánowił.

Láſká Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / y miłość Boża / y ſpołeczność Duchá S. niech będzie z wámi wſzyſtkimi / Amen. 1. Cor. 13. v. 13.

Iele ná tym należy, ku budowániu y pomnożeniu chwały Bożey, Bráćia w Chryſtuśie Pánu umiłowáni, ábyſmy nie tylko jedną wiárą y wyznániem, jedną náuką, y wyrozumieniem, jedną miłośćią y żywotá świętobliwośći zjednoczeniem; ále też we wſzyſtkim nabożeńſtwie ſfornośćią y jednośćią miedzy ſobą, jáko członki jednego ćiáłá ſpojeni byli.

Do tego nas ſam Pan Bog, w ſłowie ſwojim świętym prowádźić raczył, gdy w ſtárym Teſtámenćie, poſtánowionych ceremoniy przeſtrzegáć rozkazał; á o Nowym Zakonie obietnicę uczynił; Dam im ſerce jedno / y drogę jednę / áby śię mnie báli po wſzyſtkie dni / ták áby śię im dobrze działo / y ſynom ich po nich. *Co też po nas Apoſtoł S. wyćiąga onymi ſłowy, gdy mowi:* Bog ćierpliwośći y poćiechy / niech wam Jer. 32. 39. Rom. 15. 5 6.

da / ábyście byli jednomyślni miedzy sobą/ według Chrystusá Jezusá. Abyście jednomyślnie / jednymi usty wystawiáli Bogá/ y Oycá Páná nászego Jezusá Chrystusá. *Lecż*
Heb. 12. 2. *y przykład sámego wodzá y dokończyćielá wiáry,*
Act. 3. 15. *á dawcę żywotá, Páná nászego Jezusá Chrystusá,* (cujus omnis actio, nostra est institutio) *tożnam stwirdza. Przyszli bowiem niektorego czásu, świadczy Ewángelistá S. Uczniowie do Páná, y*
Luc. 11. 1. *rżekł jeden z nich:* Pánie/ náucz nas modlić śie/ ták jáko y Jan náuczył Vcznie swoje. A on im rzekł: Gdy śie modlićie/ mowćie; Oycze nász / &c. *Izaliby był Chrystus Pan, inszymi słowy nie náucżył ich sposobu modlenia śię, nie popodawájąc verbatim sámey tey formy;* ták mowćie; Oycze nász / &c. *gdyby mu śię niepodobáłá sforność Nabożeństwá, y jedność chwały Bożey? Tož ukazał Pan nász, y w ustáwie świątośći Chrztu S. y ostátniey S. wieczerży swojey, jednymiż słowy je stánowiąc, y wolą swą oznáymując;*
Matth. 28. 19. Chrzćićie w Imie Oycá/ y Syná/ y Duchá
1. Cor. 11. 24. 25. S. *tákże,* To czyńćie/ &c. *Gdźie widźimy, że nie tylko modlitew S. ále y usługowánia Sákrámentámi zbáwiennymi, jednáką chce mieć formę, y sáme słowá do usługowánia służące. Cże° potym wszystkiego, Apostołowie S. po w niebowstąpieniu Páń-*
Actor. 1. v. 12. 13. 14, &c. *skim náśládowáli: W onym też stározakonnym ko-*

śćiele Bożym, *że* uniformiter externus cultus Dei, in toto *był odpráwowány*, *widźieć káżdy może*, *ze wszystkich práwie okoliczności. Były bowiem mieysca osobne, chwale Bożey náznáczone; nie tylko on przybytek, á potym y kośćioł, od Sálomoná krolá zbudowány, ále y Bożnice, álbo szkoły żydowskie, dla społnego y jednostáynego nabożeństwá po miástách, y po wśiách wystáwione.* Fagius *wielki á uczony* Theolog, *Języká żydowskiego, y ich Autorow stárodawnych wiádomy, wspomina, iż oprocz kośćiołá Sálomonowego, w sámym Jeruzalem, dla wielkośći miástá było pięć set Bożnic, w ktorych Zydowie Zakon Boży czytáli y wykłádáli, á przytym záraz w zgromádzeniu jednostáynie, z kápłány swymi, Bogá chwalili. Gdźie náprzod od wyznánia grzechow, publiczne swe Nabożeństwo záczynáli, kápłánow swych náśládując, y z nimi mowiąc językiem swym włásnym, w ten sposob:* O Domine peccaverunt, iniq; egerunt, & prævaricati sunt contra te populus tuus, domus Israël: obsecro Domine, remitte nunc peccata, & iniquitates ac prævaricationes, quibus prævaricati, iniq; egerunt, & prævaricati sunt coram te populus tuus, domus Israël; sicut scriptum est in lege Mosis servi tui. *Po tákowey Konfessyey nástępowáły śpiewánia Psalmow Dawidá S. y inszych Hy-*

Fag: in Paraphr. Chald: præfat. in Levit.

Luc: 4. 16. Act. 13. 14. Item 15. 21.

Fag: in Paraphra: Chald: in cap. 16. Levit.

mnow, Prorokow y ſług Bożych. Náſtępowáły zátym czytánia Zakonu Bożego pewnych czaſtek, ktore oni Sedarim názywáli; A potym były kazánia, álbo wykłády Piſm SS. O czym y ſam Lukaſʒ S. świadczy o S. Páwle, y Bárnábaſʒu, ktorzy wſʒedſʒy do Boźnice w dźień Sábbátu uśiedli/ á po przeczytániu Zakonu y Prorokow/ poſłáli do nich Przełożeni Boźnice/ mowiąc: Meżowie Bráćia macieli wolą jákie nápominánie uczynić do ludu/ mowćie. Ná oſtátek, wſʒyſtkie potrzeby poſpolite, jedną modlitwą zámykał kápłan, modląc śię zá śię y zá lud. A nie tylko lud on żydowſki Zakonem Boſkim oświecony, ále y Pogánie prawdźiwey chwały Bożey nie wiádomi, ſámą śię rządząc náturą, ták ſwe Nábożeńſtwá odpráwowáli, iż ſwym báłwánom wſʒyſcy, y wſʒędźie jednoſtáynie ſłużyli tákim ſpoſobem, jákim ktory bog ich zmyślony, chćiał być od nich chwalony. Sam też rozum to pokázuje, iż rzecz jeſt bárzo głupia, nieſłuſʒna, y śmiechu godna, zgodnym śię Nábożeńſtwem ſʒczyćić, á nie zgodnie je odpráwowáć. Czego poſtrzegáiąc Concilium Milevitanum, tákowy nie kiedy o tym Canon uczyniło: Placuit etiam & illud, ut preces, vel Orationes, ſeu Miſſæ, quæ probatæ fuerint à Concilio, ſive Præfationes, ſive commendationes, ſeu ma-

Actor. 13. 14. 15.

Cicer. lib. de Nat. Deor.

Canon 12.

nus impoſitiones, ab omnibus celebrentur, nec aliæ omninò dicantur in Eccleſia, niſi quæ à prudentibus tractatæ, vel comprobatę in Synodo fuerint; ne fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus ſtudium ſit compoſitum. *To pilnie zdawná uważáiac Kośćioł Boży, ſtárał śię o to wſzelákim ſpoſobem po wſzyſtkim Chrześćiáńſtwie, áby* uniformitatem Religionis *záchowáł; Co iáko po wſzyſtkim świećie być nie może, dla rozmáitych y głownych przyczyn; ponie waż tá perfekcya, odłożona ieſt do Niebá; ták też przynamniey w iednym kroleſtwie, y Páńſtwie tego nie mieć, á mogąc, ieſt rzecz bárzo nieprzyſtoyna; y zgodźie, miłośći, wierze y Nabożeńſtwu Chrześćiáńſkiemu ſzkodliwá. Przetoż y teraz, dogadzáiąc Jednoćie S. Kośćioł Páńſki, ná dwu Generálnych Konwokácyách, Zborow Koronnych, y Wiel. Xięſtwá: Lit. to ieſt, Orláńſkiey, w Roku 1633. y Włodáwſkiey, w Roku 1634.* unanimi conſenſu. *uważnie poſtánowił, áby ze Trzech Prowinciey, to ieſt z Wielkiey, y Máłey Polſki, y z W. X. Lit.* Agend *Zborowych zebrawſzy, jednę zgodną Agendę álbo Formę, wſzyſtkie Zbory, w tych Páńſtwách J. K. M. á Oyczyzny náſzey miłey, ſporządzoną mieć mogły. Co już z łáſki Bożey, według pobożney áffektácyey, wſzyſtkich wier-*

nych tu w tym Páństwie, ſkutek ſwoy bierže. Weyrżawſzy bowiem, pilnie w Agendy pomienione, y ſpolnie ſię z ſoba zniozſzy, doználiſmy rżeczą ſámą, iż ſię tylko ſłowy, y porżadkiem nieco rozniły, ále w rżeczy y w fundámenćie wiáry, z ſoba zgodne były. Ztadże ich poprawá nic inſzego nie jeſt, jedno ná niektorych mieyſcách długośći ſkrocenie; á ná niektorych, krotkośći rozſzerżenie; Modlitew S. ſporżadzenie, y wſzyſtkiego do jednoſtáynego włáſnego porżadku przywiedźienie; ná niektorych też mieyſcách, quod cum majori ædificatione, evidentiâ, & devotione dici potuit, *to ſię popráwiło, czego niedoſtawáło* (ut ad ritus Caſuales, de Diſciplina Eccleſiaſtica, de Divortiis, &c.) *to ſię* mutuo conſenſu, juxta uſitatam Eccleſiæ praxin, *dołożyło; áby ſię ták wſzyſtkim we wſzyſtkim dogodźiło. Co ácż rzecz jeſt niepodobna, bo ktoż ták ſzcześliwy? Lecż iż náſz* propoſit *był, y jeſt, Bogu ſię ráczey podobáć, y chwale jego S. á zgodnemu zbudowániu dogádzáć, przetoż ſię też mniey ná ludzkie Cenzury ogladamy; tego będac* probè conſcij, *że nic nád uſtáwę Boża, y dwu pomienionych Konwokáciey Generálnych, cżynićieſmy niechćieli. Trżymáliſmy ſię też,* quo ad ſenſum & ordinem (nam in nullius verba juravimus) *jáko napilniey, Agend przeſzłych Wielkopolſkich,*

Litewſkich y Máłey Polſki, Zborow, á oſobliwie od ś. p. Mężá Bożego, Xiędzá Krzyſztofá Kráinſkiego, Seniorá niegdy Diſtrictu Belſkiego, á Superintendentá Zborow Bożych in Minori Polonia, wiernego y cżułego wydáney, ktora przez cżás nie máły, y áż do tąd, ut plurimum w Zborách Koronnych in uſu byłá. Co ſię tákże conſenſu, & voluntate pomienionych Konwokáciey ſtáło. A iż z dawnych cżáſow, Rituales Libri, Agendámi, álbo Formámi, názywáć ſię zwykły, y w Zborách náſʒych Ewángelickich, pro ratione Provinciarum, te tytuły do tąd nośiły: tedy y w tym, tákeſmy ſię záchowáli, żeſmy promiſcuè onych paſſim záżywáli: Według tedy pobożney żądośći Kośćiołá Bożego y wáſʒey Bráćia w Chryſtuśie Pánu umiłowáni áffektáciey, ponieważ zá wſpomożeniem Páńſkim, tá wychodźi Agendá in publicū, quæ agenda ſint in externo & uniformi cultu Dei, pokázuiąca; Przetoż pilnie prośimy, y upominamy Bráterſkiey miłośći wáſʒey, ábyśćie też jednomyślnie, y jednymi uſty, zgodnie wſʒyſcy we wſʒyſtkich Zborách Bożych, Páná Bogá chwalili. Ktoraż bowiem wdźięcżnieyſʒa Harmonia być może nád tę, kiedy rozmáite Narody, y káżdy w ſwym języku właſnym, jednáż ſercá uprzeymośćią Bogá chwala? Wiedźćie przytym wſʒyſtkie Auditory ſwe do tego, y przykłádem á po-

budká im bądźćie, áby śię jednym Psálmom, Hymnomy Modlitwam przyzwyczájili, czego napilniey prostaczkom potrzebá; poniewaz y tákowych jest Krolestwo Niebieskie. Nádewszystko upominamy, á yśćie w tym przestrzezeni będąc, tych śię nabárźiey chronili, ktorzy pod zasłoną wolnośći, swą wolą w dom Bozy, chytrośćią swoją wprowadzáć chcą. A to gdy śię z dobrego, zwyczáynego, zgodnego, y od wszystkich przyjętego porządku wyłámują, á miásto modlitew zwyczáynych Zborowi Bozemu, insze jákieś prywatne swoje osobiste wprowadzáją, y to swymi rácyikámi zdobią. Mowią bowiem I. Moze Káznodźieją ná pámięć słowo Boze opowiádáć, á czemuz oprocz zwyczáynych, y nápiśmie podánych modlitew sam sobie, ták jáko y kazánie, ná pámięć według swego upodobánia, modlitwy uformowáć niema? II. Modlitwy gorliwsze bywáją, ktore z sercá pochodzą, á nie z kárty, czemuzby tedy według swego zdánia y conceptu, modlić śię káznodźieją nie miał? Odpowiedź ná pierwszą ich rácyą łácna. Nie o tym rzecz, jesli moze, álbo niemoze ná pámięć koncypowáć modlitwy sługá Bozy w zgromádzeniu; Bo to wiemy, ze Duchá łáski y modlitew, wylał Bog ná prawdźiwe sługi swoje. Ale o tym mowá, jesli ma być pozwolono kázdemu Pásterzowi, miásto modlitew, od sług Bozych uwáznie

1. Cor. 1. 27.

Zach. 12. 10. Act. 2. 17.

nie koncypowánych, od stárszych Kośćiołá Bożego przeyźrzánych, y od Synodu ápprobowánych swoje włásne, od śiebie sámego koncypowáne, á nikomu nie znájome, y niezwyczáyne, Zborowi obtrudowáć? ktorey wolnośći iż nie pozwalamy, mamy ná to słuszne rácye. **Bo naprzod:** *Chce to mieć Pan Chrystus, áby wierni jego w zgromádzeniu, jednymiż śię słowy modlili, jáko śię wyżey pomieniło, z onych słow,* **Wy tedy ták śie modlćie / Oycze nász / etc.** *gdźie y formę y przykład pospolitych modlitew jáwnie ukázáć raczył, á iż jednákimi słowy Bogá chwalić y wzywáć máją náuczył. Czemu śię przećiwi táki káżdy Pásterz, ktory ráczey dla chćiwośći prozney chwały, niżeli dla nabożeństwá, inszymi słowy, á nie tymi, ktorymi śię modlić zwykł lud Boży, modlitwy odpráwuje.* **Powtore:** *Aby śię ná jedno o co prośić máją, wszyscy zgodźili, rozkázuje Pan gdy mowi:* **Powiádam wam iż gdyby śie z was dwá zgodźili ná ziemi / o wszelką rzecz o ktoraby prośili / stánie śie im od Oycá mojego / ktory jest w niebieśiech.** *Lecz tákowy Pásterz, nie zgadza śię ná jedno z wiernymi, kiedy o co inszego prośi, niżeli oni rozumieli że prośić miał, á miásto zwyczáynych prośb insze, y sposobem álbo porządkiem inszym, wnośi. Záczym też bywa, że y słuchácże nie zwyczáynych modlitew słuchájąc, dewocią y*

Matt. 6. 9.

Matth. 18. 19.

nabożny

nabożny umyſł ſwoy przerywáją, gdy ná ten cżás ráċżey śię novitati precum przyſłuchywáją, niżeli Páſterzá náśládują; á choćby cżáſem náśládowáć chćieli, tedy jeden nie doſłyſzy, drugi nie rozumie, trżeći dla niezwycżáynych ſłow, w pobożney ſercá ſwego gorliwośći, ozięgłym śię ſtawa.
Pſ. 51. 17. Heb. 13. 15 Potrzećie: Zborowa Modlitwá wſzyſtkiego ludu Bożego, jeſt wdźięcżnośći ofiára pod Nowym Teſtámentem, ná mieyſcu ofiar ſtározakonnych. A jáko ofiáry jednáko, jednoſtáynie od wſzyſtkich ofiárowáne były, y jednákie też były obrżędy y Modlitwy kápłáńſkie; ták rownie y náſze pod Nowym Teſtámentem zgodne, y krom wſzelkiey trudnośći, od wſzyſtkich ofiárowáne być máją Pánu Bogu ná-
Rom. 12. 1 ſzema, w rozumnym poſługowániu náſzym, jáko nas upomina Apoſtoł S. Záċżymy to conſequenter idźie, że inſza jeſt ratio prædicandi verbi, inſza orandi: y káżdey cżąſtki Nabożeńſtwá, inſzy ſpoſob być muśi. Każąc Ewángelią Sługá Boży, iż według cżáſu y oſob ucżyć, álbo y ſtrofowáć powinien z roſkazu Bożego, y z mieyſcá ſámego Páná, nie jeſt do pewney formy y ſłow obowiązány. Bo poſelſtwo Boże odpráwuje do ludu. Ale od śiebie y od ludu wyſyłájąc modlitwę do Páná, obowiązány jeſt do jednych ſłow, do rżeċży, náwet y do jednákieyże myśli, według onego co mowi Lukaſz S.
Act. 1. 14. ci wſzyſcy trwáli jednomyślnie ná modlitwie

twiey prozbách: *Anie dźiw, bo tych chwalcow Bożych* było ſerce jedno; y duſzá jedná. Act. 4. 32.
Y druga rácya nie ważna, co mowią Nowatorowie, iż modlitwá gorliwſza ktora bywa z ſercá, á nie z kárty. Bo ći nędznicy nie pámiętáją, że modlitwá y gorliwość od Bogá ſámego, od ktorego wſzelki dátek dobry / y wſzeláki dar doſkonáły / zgory jeſt / zſtępujacy od Oycá świátłośći. Jac. 1. 17.
Przetoż y w tym oświadczyć śię raczył z obietnicą ſwoją, gdy mowi: Wyleję ná nich Duchá łáſki / y Duchá modlitwy. Zach. 12. 10.
A kiedy wyleje Duchá modlitwy, tedyć y czytájąc gorliwie śię modli. Po wtore / *z ſwoją prywatną modlitwą Páſterżu czyń co raczyſz; ále co jeſt wſzyſtkiego ludu Bożego, niemaſz do tego práwá, ábyś to odmienić mogł? Bo to* publici iuris eſt, *od Kośćiołá Bożego* cum conſenſu omnium deliberatè *podáno; y żaden śię też z wiernych nie obawia, áby w czym pomylić miał* in ſenſu, *kiedy wie, iż te publiczne modlitwy uważał nie jeden, y już* in uſu *ſą wſzyſtkim;* ſecus *gdy jeden od wſzyſtkich do Bogá mowi, á to wſzyſtko niezwyczáynie, y niepojętnie wſzyſtkim. Alec, namilſzy Bráćia,* eſt aliud quod prætendunt, aliud quod intendunt, z Owocow ich poznáć je. Matt. 7. 20
Owoc náuki tákowych Nowatorow, á nieprzyjaćiol Chryſtuſá Páná jeſt ten pierwſzy. Nie rozkázáno nigdy w Piśmie S. modlić śię Pá-

nu Jezuſowi. Záczym też wolno mi ſię modlić, wolno też y nie modlić? Y on drugi: Chryſtus Pan nie jeſt włáſne objectum orationis noſtræ, ſive terminus, ad quem dirigatur oratio, ſed ſolus Pater, *do ktorego ſię przez Chryſtuſá Páná modlimy. Y on trzeći: Duchá S. nie trzebá wzywáć, ponieważ jeſt dárem Bożym. Inſze opuſzczam. Aby ſię tedy ukryli, á Chryſtuſá Páná, y Duchá S. nie wzywáli, dla tego* præſcriptas formulas *wzgardzája, á ſwoje wymyślne, ná pámięć je mowiac, podrzucája. O co ſię wſzyſcy wierni chwalcy Boży, ſłuſznie uymowáć mája, y tákowe, jeſliby ſię kiedy miedzy námi znáydowáli, zá podeyźrzáne mieć w wierze, ktorzy z námi trwáć niechca w miłośći y w zgodźie; do czego nas wiedźie Apoſtoł*

1. Cor. 1. 10. *S. mowiac;* Proſzę was Bráćia przez imię Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / ábyśćie toż mowili wſzyſcy / áiżby nie były miedzy wámi rozerwánia / ále ábyśćie byli ſpojeni jednákim umyſłem / y jednákim zdániem.

1. Johan. 4. 1. 2. Przetoż Bráćia namilſzy nie káżdemu Duchowi wierzćie / ále doświadczaayćie Duchow / jeżli z Bogá ſa: Bo wiele fałſzywych Prorokow wyſzło ná świát. Przez to poznawaaycie Duchá Bożego: Wſzelki Duch ktory wyznawa / iż Jezus Chryſtus w ćiele przyſzedł / z Bogá jeſt. *Owſzem áni ſię akkom-*

modowáć im chćieyćie, áni uczynkowy nábożeń-
stwáich náśláduyćie, jáko tych ktorzy są nieprzy-
jaćiołmi krzyżá Chrystusá Páná, y nie miłują Syná
Bożego, á wolą sobie ná Máránátá zárabiáć, ni- 1.Cor. 16.
żli go pocáłowáć, á onemu w bojáźni służyć. Już 22.
tedy w Imieniu Páńskim, łáskáwi á nam wielce mi- Psal. 2.12.
li Bráćia (choć o tym namniey nie wątpiemy)
wszákże prośimy was, ábyśćie nabożeństwo świę-
te, y wszystkie publiczne usługi Zborom nászym
Ewángelickim zwyczáyne, podług tego porząd-
ku spisánego, y zgodnie wydánego, odpráwowáli,
nic nie odmieniájąc, áni przydawájąc: zábiegá-
jąc zgorszeniu; pomniąc ná słowá S. Páwłá, ktory
mowi; **Náśláduymy tego co należy do po-** Rom. 14.
koju / y do społecznego budowánia. Wczym 19.
wszystkim Pan Bog wszechmogący, Bog wszelkiego
miłośierdźia, ktory jest powodem budowania Ko-
śćiołá swego, niechay nas spráwuje y rządźi Du-
chem swym S. ábyśmy wszyscy záchowáli jedność
Duchá, w zwiąsce pokoju: w zgodźie, w sforności Phil.1.27.
y w miłośći świętey, kośćioł jego budowáli, roz- Eph. 4.3.
mnażáli, y onego sámego jednostáynymi usty chwa-
lili. **Ktoremu sámemu mądremu Bogu /** Rom. 16.
niech będźie chwałá / przez Jezusá Chrystu- 27.
sá ná wieki / Amen. Datum **w Toruniu
w dźień Pámiątki Apostołow S. Symoná
y Judy. Roku Páńskiego** M DC XXXVI.

PSALM

PSALM LXVIII. verſ. 29.

Vtwirdźże to, ô Boże, coś ſam w nas ſpráwił.

2. IOHAN. verſ. 8.

Strzeżćie ſámych śiebie, żebyſmy nie ſtráćili tego, koło czegoſmy prácowáli, ále żebyſmy odpłátę zupełną wźięli.

SWIADECTWA
O Zgodnym á jednákim odpráwowániu Nabożeństwá.

Jerem. 32. verſ. 39.

Dam im ſerce jedno y drogę jednę / áby śię mnie bali po wſzyſtkie dni / ták áby śię im dobrze dźiáło / y ſynom ich po nich.

1. Corinth. 1. v. 10.

Proſzę was Brácia przez imię Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / ábyśćie toż mowili wſzyſcy / á żeby niebyły miedzy wámi rozerwánia ; ále ábyśćie byli ſpojeni jednákim umyſłem / y jednákim zdániem.

Cyprian. Epiſt. 71. ad Quintum.

Páwel S. dogadzájąc wiernie zgodźie y pokojowi / w liśćie ſwojim ták położył / mowiąc : Prorocy niech mowią dwá álbo trzey / á drudzy niechay rozſądzáją. A jeſliby też inſzemu śiedzącemu co było objáwiono / on pierwſzy niechay milczy. Czym náucżył y ukazał / że wiele káżdemu z oſobná może być objáwiono: A iż káżdy powinien nie według tego / czego śię raz był nápił / y co trzymał / upornie śię o to ſpieráć / ále jeſliby co lepſzego y pożytecżnieyſzego było / z chęćią przyjąć. Abowiem nie zwyćiężeni / ále náucżáni bywamy / gdy nam co lepſzego śię pokázuje. A zwłaſzcżá w tych rzecżách / ktore do Jednoty kośćielney / á prawdy nádźieje y wiáry náſzey należą. 1. Cor. 14. 29. 30.

Auguſtinus Ep. 119. ad Januarium, Cap. 18.

Te rzecży / ktore nie ſą przećiwko wierze / áni przećiwko dobrym obycżájom / á máją nieco do nápominánia żywotá lepſzego / gdźie kolwiek je poſtánowione być widźimy / álbo już poſtánowione znamy / nie tylko

ich nie ganimy/ále je też pochwaláiąc/y onych náśláduiąc/przestrzegaymy ich.

Tenże Epist. 86. ad Cassulanum.

W tych rzeczách/o ktorych Pismo S. nic nie stánowi pewnego / zwyczay ludu Bożego/y postánowienia Przodkow/zá práwo mieć potrzebá.

Nicolaus Papa; & hab. dist. 12. Can. Scit.

Wie Rzymski kościoł/ iż nie szkodzą zbáwieniu wierzących/rozne według mieyscá y czásu postánowienia/ álbo zwyczáje / jesliż im powagá Pism świetych nie jest przećiwna / zá ktorą muśielibysmy śie im zástáwić: dla tegoż rozumiemy / iż śie im sprzećiwiáć áni mamy/ áni możemy.

Leo Papa; & hab. dist. 14. Can. Sicut.

Jáko niektore rzeczy są / ktore żadnym sposobem odmienione być niemogą: ták zás wiele rzeczy jest/ktore według potrzeby czásow / álbo uważánia wiekow/ potrzebá miárkowáć / záchowawszy te záwsze kondycią/ábysmy wiedźieli/iż w tych rzeczách/ ktore są wątpliwe / álbo trudne / zá tym śie puszczáć mamy / coby áni náuce Ewángeliey świetey/ áni Dekretom Oycow świetych niebyło przećiwnego.

Gregorius Papa lib. 7. Ep. 63. c. 63. in Registro.

Jesli Konstántinopolski kościoł/álbo ktory inszy/ co dobrego ma / ja iż rzeczy nieprzystoynych zákázuię/ choćia mnieyszych niżem sam/ w rzeczy dobrey náśládowáć gotow jestem. Abowiem głupi ten jest / ktory w tym rozumie śie być pierwszym / áby dobrych rzeczy / ktore u inszych widźi/ uczyć śie wzgardzał. *Támże* lib. 12. cap. 3.

12. cap. 3. Wieß/Bráćie miły/zwyczay Rzymskiego kośćiołá/ w ktorym pámiętaß/żeś jest wychowány/ ále mnie śię ták zda/ábyś cokolwiek / bądź w Rzymskim/ bądź w Fráncuskim/bądź w jákim innym kośćiele znáyduieß / coby śię więcey Pánu Bogu podobáć mogło / pilnie obrał/á to/co ze wßystkich kośćiołow zebráć możeß/ábyś do kośćiołá Angelskiego / ktory ießcże w wierze nowy iest/osobliwą pilnośćią wprowádźił. Abowiem nie rzeczy względē mieysc/ ále mieyscá względem rzeczy dobrych/nam śię podobáć máją. Z káżdego tedy z osobná Kośćiołá/co iest pobożnego/co nabożnego/ co dobrego/to wybierz: A to wßystko jákoby w jeden snopeczek związawßy/u Angelczykow w zwyczay włoż.

Concilium Toletan. 4. Can. 2.

Po wyznániu prawdźiwey wiáry / ktora bywa opowiádána w świętym Bożym kośćiele / zdáło śię wßystkiey Xiężyi / ktorzy iedność wiáry powßechney záchowuiemy / ábyśmy nic / coby było rożnego / álbo niezgodnego w kośćielnych Sákrámenćiech nie czynili:áby tá nàßá rożnicá u nieukow / álbo ćielesnych/nie zdáłá śię być przyczyną do błędu odßczepieńcom dáną/ y áby niezgodá kośćiołow / niebyłá zgorßeniem wielom. Jeden tedy Porządek modlenia y śpiewánia u nas po wßystkiey Hißpániey/y Fráncyey niechay będźie záchowány: Jeden sposob usługi wieczerzy Páńskiey / jeden wieczornego Nabożeństwá: á niechay już dáli miedzy námi kośćielny zwyczay rożny niebędźie/dla tego/ iż w jedney wierze/y w jednym krolestwie zámknieni jesteśmy: To bowiem y dawne Kánony postánowiły/áby káżda Prowincia/y śpiewánia / y usługowánia jednáki zwyczay záchowáłá. *Toż mowi* Concilium Veneticum. Can. 15. *y* Bracarense 1. Can. 20. 21. 22. 23.

Concilium Milevitanum Can. 12.

Zdáło śie też nam y to/áby bądź modlitwy / bądź przedmowy / bądź zálecánia / bądź rąk wkłádánie/ ktoreby były ná Synodách uchwalone / od wszystkich były záchowáne. A iżeby inszych zgołá we Zborze nie mowiono/jedno te/ktoreby były od mędrszych zebráne/ álbo ná Synodźie uchwalone: áby snadź co przećiwko wierze/ bądź przez niewiádomość / bądź przez niepilność / nie było złożono. *Toż mowi* Concilium Aphricanum. Canon. 70. *y* Concilium Carthaginense 3. Canon. 23. y Concil. Gerudense, Can. 1. Carranza in Summa Concil. in Can. 2. Concilii Toletan. IV.

Zadna rzecz bárziey kárnośći / obyczájow od Kośćiołá nie odegnáłá/jáko nieporządna rozność Nabożeństwá.

KALENDARZ
Ktory poſpolićie Grzegorzowym zowia, dla rozeznánia dni Rocznych y przypomnienia náuki z ſtrony Pámiątek Swiętych.

Januarius habet dies XXXI.

1 Ci | Obrzezanie Panskie. Tego świetá nie wſpomináją
2 ſi | Doktorowie y Hiſtorycy dawni/jáko Auguſtinus y Ambro-
3 o | ſius, in ſuis Sermonibus. Nie wſpomináją go y pośledniey-
4 Já | ſzy/jáko Rabanus, Valafridus, ktorzy opiſują officia świąt.
5 nus | Nie wſpomináją go Carolus Ceſarz/Concilium Moguntinum y Lugdunenſe, tylko Oktawe Národzenia Páńſkiego. Ivo y Bernhardus ći napierwſzy wzmianke go czynią / y kazánia o nim máją. Co zeznawa y ſam Bellarm. lib. 3. ca. 15. de cultu Sanctor.

6 E | Medrcow Ktorzy przyjáchálize Wſchodu ſłońcá z Per-
7 pi | ſyey / á miáło ich bydź dwánáśćie / ktorych potym Tomaſz
8 ſi | świety ochrzćił/y káznodzieymi w oneyże Prowinciey poſtá-
9 bi | nowił : piſze o tym wſzyſtkim Chryſoſtomus Homil. 2. in
10 ven | Mat. oper. imperf. Mantuanus lib. de Sacris diebus, po-
11 di | wiáda/ że to niebyli krolowie/y dowodzi tego. A Hieronym
12 cat | powiáda piſząc ná Pſalm 71. iż narody y Krole / ktorzy ſie mieli do Páná Chryſtuſá náwroćić / figurowáli. To świeto wſpomináją Auguſtinus y Nazianzenus, in ſuis ſermon. de Epiph. D.

13 oc | Hiláryuſzá Biſkupá Piktáwieńſkiego : Tego Aryani prze-
14 fe | śládowáli / z Biſkupſtwá wygnáli/ á Leo Papież będąc A-
15 li | ryanem / ná Concilium nie kazał mu dáć mieyſcá / áni go
16 Mar | pozdrowić. Lombard. Serm. de S. Hilar. Mantuanus o-
17 cel

nim piße/że miał żonę y potomstwo / á przedśie mu to nic do
Vrzędu jego nie wádźiło. Lib.1. de Sacris dieb.

18 Pri PRYSKI Pánny/ktora okrutnie zmęczywßy / zá Claudiusá
19 sca Cesárzá / iż nie chćiáłá Báłwanom ofiárowáć/śćięto. Petr.
de Natal. lib. 2. cap. 102.

20 Feb SEBESTIANA S. Ktorego w Rzymie dla wiáry zá *Diocle-*
tianá zábito/postrzeláwßy go strzałámi / do prywetu ćiáło
wrzucono. Ambrosius in Psalm 118. Serm. 20. Lombard.
de S. Sebasti.

21 Ag AGNIESZKI S. Ktora w Rzymie *Aspasius* kazał zmęczywßy
śćiąć / iż Veśćie Boginiey niechćiáłá ofiárowáć. Ambr.
Sermo 90. de Sanctis.

22 Vin VINCENTEGO DIAKONA. Ktorego *Dacianus* kazał okrutnie
23 cen zmęczyć y spiec. Augustinus Sermo 12. de Sanctis.

24 Ti TIMOTHEUSZA, Vczniá Páwłá S. Biskupá Efeskie-
go/Euseub. lib. 3. cap. 4. Histor. ktorego w przyśionku Ko-
śćiołá Diány ukámionowano / dla tego / iż gánił báłwo-
chwálstwo Diány Bogini. Vincentius lib. 38. cap. 10.

25 Pau NAWROCENIA PAWŁA S. Ná to święto spisał kazánie Au-
26 po gustinus Sermo 14. de Sanctis. To święto kazał święćić In-
nocentius III. Papież. Lib. 1. suorum Decret.

27 No CHRYSOSTOMA, Doktorá Biskupá Konstántinopolskie-
go / ktory będąc wygnány z Biskupstwá z rozkazánia *Ar-*
28 bi *kádiusá* Cesárzá/y żony jego *Eudoxiey*, umárł / stękájąc ćięż-
ko ná głowę. Sozomen. lib. 8. cap. 28. Miedzy tym Chry-
29 le sostomem / á miedzy Epifániußem Doktorem / byłá wielka
nieprzyjaźń / ktoremu gdy Epifánius z gniewu rzekł: Spo-
30 lu dźiewam śię że ty Biskupem nie umrzeß: A on mu odpowie-
dźiał: Spodźiewam śię że y ty do Oyczyzny nieprzyjedźieß:
31 men. Y ták śię stáło: bo ow jádąc do Cypru/ ná morzu umárł; á
ow też z Biskupstwá zrzucony był. Socrat. lib. 6. cap. 13.

Fe-

Februarius habet dies XXVIII.

1	Bri	IGNACIUSA DOKTORA. Ktory/bedąc skazány zá Trájáná Cesárzá/Bestyam ku pożárciu/mowił: Zbożem Chrystusowym jestem/ zebámi Bestiey bede zmełty/ ábym był ználeziony/chlebem czystym: Hieron. in Catalog. script. Eccl.
2	Pur	OCZYSCIENIA PANNY MARYEY. To świeto postánowił *Justinianus* Cesarz/á zwano je záśćiem/ álbo przyjećiem/ to jest/ kiedy Symeon zászedł Pánu droge/y przyjał go ná łokćie swoje: Niceph. lib. 17. cap. 28. y Ecc. Hom. 3. de Purifi.
3	Bla	A *Sergius* Papież w to świeto processia z świecámi postánowił/y one świećić kazał: Obyczay Pogáński w Chrześćiáński przemieniájąc. Durandus lib. 7. c. 7. Rational.
4	sus	
5	Ag	AGATY S. Ktora po ćieszkich mekách w ćiemnicy umárłá/ iż sie niechćiáłá Chrystusá záprzeć/ á bogow chwalić.
6	Dor	DOROTY S. Ktora *Maximus* z Alexándriey wygnał/ y májetności jey zábrał/ dla tego/ iż mu niechćiáłá pozwolić ná zły uczynek. Eusebius lib. 8. cap. 17. Ruffin. interpret.
7	Fe	Petrus de Nat. pisze lib. 3. cap. 101. że ją *Apricius* kazał śćiąć/ iż nie ktore biáłe głowy/ktore sie były dla mąk záprzáły Chrystusá/znowu náwroćiłá.
8	bru	
9	Ap	APOLONIEY S. ktorey zá *Deciusá* Cesárzá/ twarz zbito/ wszystkie zeby wyłamano y spalono/ yż niechćiáłá Bogá bluźnić/ á do bálwanow przystáć. Euseb. lib: 6. c. 34. Hist.
10	Scho	
11	la	
12	sti	
13	ca	
14	Va	VALENTEGO S. Ktorego zá *Claudiusá*/ dla wiáry Chrześćiáńskiey śćieto. Ten námawiał Cesárzá ná wiáre Chrześćiáńską/ y onego od bálwanow odwodźił; ná co gdy pozwolił Cesarz/ powiedźiał Stárostá/ zwiedziony jest Cesarz/ jákoż my to mamy opuśćić/ cośmy od młodości nászey trzymáli? Lombard. Histor. Serm. de S. Valen.
15	lent	
16	Ju	
17	li	
18	con	
19	jun	
20	ge	
21	tunc	

22 Pe KATEDRY PIOTRA S. ná ktorey śiedźiał w Antyochiey
Lombar. serm de Festo Cathedræ Petri. R Gregor. Ca-
23 trum lend. ktory ma te słowá/ Cathedra S. Petri Antiochiæ. A
to świeto postánowił Paulus IV. Onuphrius in vita illius
appendi. ad Platin.
24 Mat MACIEIA Apostołá S. ktory w Ziemi Murzyńskiey Ewán-
gelia przepowiádájac/ Męczenicka korone podiął: Niceph.
25 thi lib. 2. cap. 40. Lombardica Historia piße/ yż go Biskup Po-
gáński pierwey ukámionowáć / á potym mu śiekiera głowe
26 am ućiąć kazał/ Serm. de S. Matthia. R támże ćiáło jego leży.
Hieronym. in Cathal Script. Eccl. Wigiliey mu nie przy-
27 in pisuje/ Concilium Oxonieńskie/ & hab. Tom. 2. Concil.
Durand. Lib. 6. cap. 7. Ration Divin. powiáda/ dla tego
28 de iż po śmierci Páńskiey przez los został Apostołem.

Martius habet dies XXXI.

1 Mar.
2 ti
3 us
4 of
5 fi
6 ci
7 o
8 de
9 Co Męczennikow XL. ktorych dźiwnie zmęczono / á potym
10 ra popalono/ y popioł w rzekę wrzucono : Basilius Homil. in
11 tur XL. Martyres.
12 Gre GRZEGORZA Papieżá / ktorego świeto rozkazáł świećić
13 go Grzegorz IV. papież / Surius Tom. 2. de Vitis Sanctorum.
14 ri A Sabianus Papież Successor jego / bedac mu nieprzyjaćie-
15 o lem / kazał był Xięgi jego popalić: Platina in Vita Sabiani.
16 cir Ten Antychrystusem názywał tego Biskupá/ ktory śię zowie

Po-

17	ger	Powßechnym / y Nawyżßym Biſkupem / Lib. 6. cap. 194.
18	trud	Epiſt. 30. in Regiſtro.
19	Ab	JOZEPHA MEZA PANNY MARIEY, ktory był cieślą Matth.
20	bá	13. Z pierwßą żoną mießkáiąc / miał cżterech Synow / á dwie
		Corce / Epiph. Hæres. 78.
21	Be	BENEDICTA Autorá wßyſtkich Mnichow / ktorży jedno
22	ne	ſą w Europie. Polydorus lib. 7. cap. 2. tego Mnißy chćie-
23	jun	li otruć nálawßy mu w Wino trućizny / iż ich ná wodży miał.
24	cta	Y dla tegoż go máluią z Kielichem / á w nim wężá. Hartman-
		nus in Chronic. in vita Benedict. A drudży w chlebie;
		Lombard. ſerm. de S. Benedicto.
25	Ma	ZWIASTOWANIA PANNY MARIEY. To świeto wſpomina
26	ri	*Athanaſius*, y zowie je świetem Páńſkim / nie Pánny Máry-
27	a	ey / mowiąc / To świeto jedno jeſt z świąt Páńſkich; w kto-
28	Ge	rym ſię ſpráwá toczy o zſtąpieniu Syná Bożego z Niebá.
29	ni	Serm. de Sanctiſſ. Deipara. Eccius, Choćiaż to Swięto
30	tri	wźięło názwiſko od Pánny Máriey / jednák właśnie jeſt
31	ce.	świetem Chryſtuſowym. S. de Annunciat. Mariæ Beleth.
		Swięto Zwiáſtowánia / nie ták jeſt Máriey / jáko Páńſkie /
		y owßem ráczey jego á niżeli jey: Cap. 146. Rational.

Aprilis habet dies XXX.

1	A	
2	pril	
3	in	
4	Am	AMBROZEGO DOKTORA, Biſkupá Mediolánſkiego: Tego
5	bro	Mießczánie Mediolánſcy / zá ſpolnym zezwoleniem obrá-
6	ſi	li Biſkupem / Paulus Diaconus, lib. 12. Rer. Rom. Theodo-
7	i	zjuſá Ceſárzá exkommunikował / dla jego okrućieńſtwá;
8	fe	Theodor. lib. 5. cap. 17. Auguſtyná ochrzćił: Poſidonius

9	ſtis	in vita Auguſt. cap. 2. Goraczka umárł : w ktorey mowił
10	o	do niektorych co go żáłowáli: Nie żyłem ták miedzy wámi /
11	vat	żebym śie miał wſtydáć zá życie ſwoje / nie boje śie też u-
12	at	mrzeć/ábowiem dobrego Páná mamy. Coſterus in vita S.
13	que	Ambroſii / umierájac miánował Sukceſſorá Simplicianá ;
14	Ti	człowieká ácz ſtárego/ále dobrego. Paulinus in vita S. Am-
15	bur	broſii.
16	ci	
17	&	
18	va	
19	ler	
20	San	
21	cti	
22	que	
23	Ge	WOCIECHA S. Tego *Otto* I. Ceſarz poſłał do Ruśi nápi-
24	or	ſánie ich w ktorym prośili/áby im poſłał jákiego człowieká/
		ktoryby ich wiáry Chrześciáńſkiey náuczył. Lamb. in Chro-
		nic. A Pruſacy go zábili z poduſzczenia Xieżey ſwojey / Cro-
		mer. lib. 3. Tenże też lib. 16. nie twirdzi áby Bogárodźicá
		miáłá być jego. Kielich jego Orzechowy wielki jeſt w Gnież-
		nie / ktorym uſługował ludowi Poſpolitemu; w Kálendarzu
		Grzegorzowym nie położono go/tylko Jerzego.
25	Mar	MARKA EWANGELISTY. Ewángelią ſpiſał jezykiem Łá-
26	ci	ćińſkim / jáko świadczy Damaſus in vita Marci. A Diſcipu-
27	que	lus powiáda / że ją piſał po Grecku/Serm de S. Marco. W
28	vi	Egypćie/y w Alexándriey też Ewángelią ktorą ſpiſał/prze-
29	ta	powiádał. Euſeb. lib. 2. c. 15. A gdy beſpiecznie opowiá-
30	lis.	dał Chryſtuſá/bálwochwálcy porwawſzy go / nogi powro-
		zem zwiazáli/po mieśćie włoczyli / á potym do ćiemnice w-
		rzućili/w ktorey Duchá Bogu oddał. Niceph. lib. 2. cap. 43.
		proceſſyą w dzień Pámiątki jego poſtánowił Grzegorz.
		I. Lombard. ſerm. de Litaniis.

Majus habet dies XXXI.

1 Phil PHILIPPA Y JAKUBA Apostołow. Philippá we Frygiey u=
krzyżowáno / iż obrázy gánił. Niceph. lib. 2. cap. 39. żone
miał Actor. 21. 9. Y corki zá mąż powydawał. Euseb. lib.
3. cap. 24. Jákubá S. z gánku kośćieloego zrzucono / ukå=
2 Sig mionowano / y drągiem zámordowano / iż Chrystusá Syná
człowieczego w Niebie ukázował: Euseb. lib. 22. ći dwá A=
postołowie niemáją przypisáney Wigiliey/dla tego/jáko pi=
ße Durandus, iż miedzy Wielką nocą / á Swiątkámi nie go=
dźi śię pośćić / dla wesela zmartwych wstánia Páńskiego.
Lib. 8. cap. 7. A przećie w Piątki y w krzyżowe dni poßczą/
potráwámi brákując.

3 Crux NALEZIANA KRZYZA Páńskiego/ Ambr. de obitu Theo=
4 Flor dos. *Helená* Cersarzowa nálázłá krzyż / ále Królá chwaliłá/
5 Goth nie drewno / ábowiem to jest błąd Pogáński y prozność
6 Jo Niepobożnych; ále chwaliłá tego/ ktory wiśiał ná drzewie.
7 an To świeto postánowił Eusebius Papież. Gratian. Distinct.
3. de Consecr. Cano. crucis.

8 Sta STANISŁAWA S. Ten w Páryżu z młodych lat studował.
9 nis Ná Biskupstwo zá spolnym zezwoleniem Duchowieństwá
10 E Krákowskiego obran. Diocezyą swoję często sam objeżdżiał.
11 pi Jáłmużny ubogim dawał / y często im sam do stołu służył/
12 na we włośiennicy chodźił. Tego też Jan Brzeźnicki z domu
13 ser wypędźił/sługi mu zránił / gdy był przyjáchał ná poświacá=
14 & nie Kośćiołá/zá ktorego śię on przedśię Pánu Bogu modlił/
15 soph á tego śię nád nim nie mśćił/áni práwem/áni ręką. *Zymicius*
16 Ma w Histor. o S. Stani. Rozdźiał 1. 2. 3. Bolesław Krol zá=
17 jus bił go/iż go karał z okrućieństwá/ktore pokázował nád wße=
18 in tecznymi Niewiástámi/y z Cudzołostwá / ábowiem z cudzą
19 hac żoną mießkał. Miechowit. Chron. lib. 2. cap. 20. Aby miał
20 se wzbudźić Piotrowiná / *Kádłubek* Sukcessor jego/ *Lambertus*
Mnich / y *Gallus*, ktorzy zá jego czásu żyli / nie wspomináją

tego/

21	ri	tego/á nie zá milczeliby byli/inße dzieje opiſuiąc / gdyby to
22	e	było. Cromerus y ten tego nie twirdzi / tylko piße / *ták po-*
23	te	*wiádáją*, Lib. 4. kánonizował go Innocentius IV. Papież/
24	net	w Lat 175. po jego śmierći; dosyć nierychło. *Bielſki* ſtáry fol.
		362. W Kálendarzu Grzegorzowym/we Mßale y Brewia-
		rzu Rzymſkim nie położono go.
25	Ur	URBANA Biſkupá Rzymſkiego/ ktorego *Alexánder* Ceſarz
26	ban	zbić/ á potym śćiąć kazał/yż niechćiał Marſowi ofiárowáć/
27	in	á ná obrázy bogow plwał / będąc chwalcą Bożym / Man-
		tuan. lib. 5. de Sacris diebus.
28	Pe	PETRONILLE, Corki Piotrá S. Chryſoſtom. ſerm. de
29	de	Nuptiis contra Hæret. Piotr żonę miał/ niegáńże Małżeń-
30	Cris	ſtwá / Auguſt. lib. Quæſt. ex utroque mixtim, cap. 127.
31	pan	Piotr żonę miał/á iżby wźiął przodkowánie miedzy Apoſto-
		támi/ nie záwadzáło mu płodzenie dźiatek. Sigebertus in
		Chron. An. 758. Ná kámieniu nágrobkowym / ręką Pio-
		trá Apoſtołá nápiſano było / *Petronilli* námilßey corce.

Junius habet dies XXX.

1	Nic	
2	Mar	
3	cel	
4	le	
5	Bo	
6	vin	
7	dat	
8	Jun	
9	pri	
10	mi	
11	Ba	BARNABASZA S. Dorotheus in Synopſi Cap. Barnabas.
12	ter	Bárnábaß napierwßy w Rzymie Chryſtuſá opowiádał. Toż

13	An	y Clemens Lib. 1. Recognit. twirdzi. Lombardica powiá=
14	ton	da/że go Zydowie ſpalili/Serm. de S. Barnaba. A Nicepho-
15	vi	rus zaśie piße/ że ćiáło jego w Cyprze pod drzewem nálezio=
16	te	no/y Ewángelią Mattheußá S. ná pierśiách jego/ktorą on/
17	que	to jeſt/Bárnábaß miał nápiſać ſobie ſwoją reką : Lib. 16.
18	Mar	Cap. 37.
19	pro	
20	thos	
21	Al	
22	San	
23	cti	
24	Jo	JANA CHRZCICIELA / Syná Zácháriaßá Nawyżßego ká=
25	an	płáná / jáko go názywa Chryſoſt. Homil. 12. in Matt. To
26	Jo	świeto zdawna świecono / pokázuje śie z Maxima, Homil.
27	do	de S. Johanne, y z Auguſtyn. Serm. 21. de Sanctis / ktorego
28	le	te ſą słowá. Národzenie świetego Janá / Brácia námilßy /
		dźiśia obchodzimy / czego nigdy żadnemu z świetych nieczy=
		tamy/áby pozwolono. Piße Ruffinus, gdy kośći Janá S.
		do Alexándriey przynieśione były/kazał je znowu Athanaſius
		pogrześć Lib. 2. cap. 28. Tego Herod kazał był śćiąć w ćie=
		mnicy / kwoli Nierządnicy/Matth. 14. 10.
29	Petr	PIOTRA y PAWLA / Apoſtołow SS. Tych dwu Apoſto=
30	Paul	łow Pámiątkę/zdawna jednego dniá obchodzono/ Auguſt.
		Serm. 29. de Sanctis, Rozumiejąc / jáko Ambroſ. Serm. 66.
		68. że pod jednym Tyránem / jednego dniá / y ná jednym
		mieyſcu ćierpieli. Ale drudzy ná to nie pozwaláją. Lyran.
		in cap. 23. Matth. mowi : że Piotr w Jeruzalem ukrzyżowá=
		ny jeſt. Linus Papież oczywiſty świádek Lib. Paſſional.
		piße / że Herod kazał Piotrá zábić / gniewájąc śie nań / iż
		nierządnicę jego ochrzćił. Beleth. cap. 138. Ration. powiá=
		dá : iż o tym wielka jeſt Controverſia , jeſliże jednego dniá
		záraz obá ćierpieli.

Ju-

Julius habet dies XXXI.

1	Jul	
2	Vi	NAWIEDZENIA P. MARIEY. To świeto postánowili Ur-
3	sit	banus VI. y Bonifacius IX. Bellarm. Lib. 3. cap. 16. de Cul-
4	Pro	tu Sanctorum: ktora ustáwe potwirdziło Concilium Ba-
5	co	silienfe Seff. 45. Nie pánne Márya náwiedzáłá Helzbietá/
6	pi	ále pánná Márya Helzbiete Luc. 1. W ten dzień/ przypomi=
		náją sobie Czechowie pámiatke Jáná Hussá/ mężá Bożego/
		ktorego ná Concilium w Konstántiey spalono / iż uczył ro=
		zney náuki/od Náuki Kościołá Rzymskiego. Foxus in Mar-
7	Vil	tyrologio.
8	Ki	KILIANA SZOTA Ktorego sámiż Szoci zábili/iż im Cere=
9	li	monie stárodawne odmieniał / á Rzymskie nowe wnośił:
10	Fra	Otto Frising. Lib. 5. cap. 13.
11	be	
12	ne	
		MALGORZATY S. ktora Olybrius, názádawawszy iey w-
13	Mar	przod rozmáitych mąk / kazał śćiąć / ábowiem niechćiáłá
14	gar	chwalić báłwanow / choć byłá corká jednego kápłáná Po=
		gáńskiego: Lombard. Serm. de S. Margareth.
15	A	ROZESLANCOW SS. To jest Apostołow / ná przepowiá=
16	post	dánie Ewángeliey S. Mar. 16. Petrus de Natal. Lib. 6. cap.
17	Alx	99. wyliczywszy prowincye / ktore przypádły ktoremu A=
18	Ar	postołowi ku náuczániu / y rządzeniu/ powiáda: że wszystek
19	nol	świat zleconyby był Páwłowi S. Co sie też z onych słow jego
20	phus	pokázuje 2. Cor. 11. v. 28. W ten dźień Polacy ná głowe po=
21	Prax	ráźili Krzyżáki/przy ktorych stał Papież: *Bielski* stáry fo. 383.
22	Mag	MARIEY MAGDALENY, ktora byłá z przodku wszetecźni=
23	Ap	cá/Luc. 7. Pánu Chrystusowi máietnośćią swą służyłá Luc.
24	cris	8. Przy śmierći jego byłá/Joh. 19. W grobie go szukáłá. Joh.
		20. Ná puszczy lat 30. pokutowáć miáłá / y támże umárłá/
		przyjąwszy Sákráment ćiáłá y krwie Páńskiey. Lombard.

Serm.

Serm. de Maria Magdal. Táž też Lombardica mowi / żeby miáłá być żoną Jana Ewángelisty / ktorą w Kánie pojął. A Nicephorus pisze / że oná nápierwey spráwy Páná Chrystusowe / w Rzymie Tyberiuszowi oznáymiłá / lib. 2. cap. 10.

25 | Ja | JAKUBA S. Ktorego Herod dał śćiąć / Actor. 12. Niema Wigiliey Durand. lib. 6. cap. 7. mowi od Herodá zábity jest w dźień Przáśnikow / á przetoż postu nie ma. A to co zá przyczyna?

26 | co | ANNY S. Mátki Pánny Máriey / ktora miáłá z Joáchimem. Epiph. Hæres. 79. O tey Annie S. piszą / że miáłá

27 | bi | trzech Mężow / Joáchimá / Cleofáſá y Sálome: Lombar. Serm. de Nativit. Mariæ. Mantuan. Lib. Faſtorum de S.

28 | que | Anna. Hartmanus in Chronic. in vita Joach. Fasciculus Temp. in fine ex Hieronym. Baronius w dźiejách kośćielnych powiáda / iż śię to nie ma przyjmowáć / áby S. Anná

29 | fel | trzech mężow miáłá / fol. 6. A Auguſtin záśię wątpi / áby

30 | ab | Joachim miał być Oycem Pánny Máriey / á Mężem Anny S. Lib. 23. Cap. 9. contrà Fauſt. Swięto błogosłáwioney Anny / postánowił Sixtus IV. Papież. Onuphr. in Appendice ad Platin.

31 | Don | GERMANA Biskupá. Ten zjadszy ćiele z towárzyszámi swymi pásterze krolewskiemu / kazał włożyć wszystkie kośći w skorę / y ná tych miast ćiele wskrześił. A potym onego pásterze krolem uczynił Brytáńskim / zrzućiwszy z krolestwá Krolá / iż go w dom swoy nie prośił. Tenże y Ostá zdechłego ożywił. Lombard. Serm. de S. Germa.

Auguſtus habet dies XXXI.

1 Petr PIOTRA w okowách / to jeſt / Swieto onych dwu łáncu=
2 steph chow / ktorymi Piotr S. zá Herodá w Jeruzalem związány
3 steph był. A to świeto poſtánowili / Pelagius Papież / y Eudoxia
4 Pro Ceſárzowa / Lombard. Hiſtor. de hoc feſto. Polydorus lib.
6. cap. 8. Sylweſtrowi to przywłaſzcżą / á Balæus Sixtowi:
Centur. 1. cap. 36.

5 Do DOMINIKA Autorá Mnichow ktore zową Prædicatores,
ktorego *Grżegorz* IX. kánonizował / Sabellicus Enne. 9. lib.
6. Ten wiele ludźi / ktorźy Pápieſkie uſtáwy gánili / wymor=
dował / zebrawſzy ná nich Woyſko. Nauclerus Generat. 41.
y Antonin. Hiſt. de S. Dominico. Ten Mnichom ſwym zá=
kazał mieſzkáć w klaſztorách koſztownych / mowiąc: Nie
godźi ſię jáłmużnikom koſztownych páłacow mieć: Anton.
Tit. 23. cap. 4. Sect. 13. Nie kazał im mieć ſą jadáć tylko w
chorobie / w koſzulách chodźić / áni ná pośćieli legáć. Vide
6 Six Regu. Domi. Ale go w tym Mniſzy nie ſłucháją.

7 Do PRZEMIENIENIA Páńſkiego ná gorze Thábor / Matt. 17.
8 cy To świeto poſtánowił Calliſtus III. Papież / Platina in vita
9 ro illius. Pothon Presbyter, názywa je nowym świetem Lib. 2.
de ſtatu domus Dei. Ná to świeto ſpiſáli kazánia / Cyrillus
Alexand. Leo I. Papież Apud Surium.

10 Lau WAWRZYNCA S. Dyákoná Rzymſkiego. Auguſtin. Tract.
11 ti 27 in Joan. Sixtus był Biſkupem / á Wáwrzyniec Dyákonem.
12 bur Tego / jáko piſze Ambroſius, kazał Ceſarz ná rośćie upiec / o
13 Hyp ſkárby kośćielne / y o ſkárby Filippá Ceſárzá zmárłego / ktore
14 eus był rozdał miedzy ubogie; ná ktorym rośćie wołał: Już śię
upiekło z jedney ſtrony / obroć ná drugą á jedz. Ten zá Sixtem
ná śmierć idącym / wołał: Dokądże idźieſz Oycże / bez Syná?
Dokąd Kápłánie S. bez Dyákoná / ktoremuś porucżył rozda=
wánie krwie Páńſkiey? Ambroſ. lib. 1. cap. 41. Lib. 2. cap.
28. Officior. Lombard. Serm. de S. Laurentio.

WNIE-

15	Sum	WNIEBO WZIECIA PANNY MARYEY. To świeto postá-
16	pti	nowił Mauritius Cesarz / á zwano je záśnieniem/álbo uspie-
17	o	niem Pánny Máryey/ Niceph. lib. 17. cap. 28. Carolus Ce-
18	A	sarz miedzy świetámi ktore świećić kazał/ nie położył go/
19	ga	Lib. 1. ca. 158. Syn jego Ludovicus kazał je świećić. Aven-
20	pi	tinus Lib. 4. Annal. To świeto / jáko pisze Durandus, ma
21	ti	post y oktáwe/ czego insze świetá Pánny Máryey nie máją.
22	Thi	Abowiem jest nawietsze z jey świąt/ Lib. 7. ca. 24. Ration.
23	mo	Jesli jest wźieta Pánná Márya do niebá y z ćiáłem / tego
		Doktorowie Chrześćiáńscy nie twirdzą. Hieron. Serm. de
		Assum. Mariæ August. Serm. 35. de Sanctis Epiphan. Hæ-
		ref. 78. Durand. loco citat. cap. 146. Langus in cap. 22. lib.
		2. Niceph. Co y Stapleton o nich zeznawa in Promptuario
		de Festo Assum. Mariæ.
24	Bar	BARTLOMIEIA S. ktorego ukrzyżowano/Niceph. lib. 2.
25	Tho	c. 39. álbo z skory obłupiono/ Aug. lib. Soliloquior. cap. 22.
26	lo	Albo ścieto/Theod. in Hist. Lombard. Serm. de S. Barth.
		dla tego/iż obrázy sámymże szátánom/ w ktorych mieszkáli y
27	Ruf	przez nie mowili/kazał tłuc: Lomb. ibi. Wigiliey przypisá-
		ny niema/co przypomina Autor Serm. ad Fratres in Erem.
		Serm. 25. pod imieniem Augustynowym: dla tego/ iż jedne-
		go dniá był obłupiony / á drugiego umárł.
28	Aug	AUGUSTINA DOKTORA/ktory był Biskupem Hypponeń-
29	Col	skim XL. lat Possidonius in vita August. cap. 31. Ná ktore-
30	Au	go wszystkiego świátá kośćioły oglądáły śie. Augustinus
31	cti.	Epist. 11. ktorego Hieronym. Epist. 13. Papieżem / á Boni-
		facius Epist. 183. Nawyższym Biskupem názywáli. A sám śie
		też zwał sługą sług Chrystusowych. Ep. 121. Umárł dźiwnie
		ćieszką gorączką/w chorobie psalmy mowił. Posidonius ibi-
		dem. Miánował Erádiusá ná swe mieysce / Epist. 110. mo-
		wiąc: Chce áby Eradius Presbyter, był mojim Sukcessorem
		y záwołał lud/Chwalá Bogu.

September habet dies XXX.

1	E	IDZIEGO OPATA, Swieto jego postánowił Arnolphus
2	gi	Cesarz/Avent. Lib. 4. Annal. Temu Jdziemu Krol Włá-
3	di	dźisław ofiárował dźiećie/ ulawszy je z szczyrego złotá / y kil-
4	um	ká mu kośćiołow zbudował / dla Potomstwá / áby je miał.
5	Sep	O ktore prosząc Mnisy Páná Bogá/wysłucháni snadź byli:
6	ha	Bielski stáry/fol. 349. Toż y Pogánie przed tym uczynili/gdy
7	bet	tákich dobrodźieystw od bogow doználi / Strabo lib. 8. La-
		ctantius lib. 1. cap. 15. Salomon záś Krol / zá dobrodźiey-
		stwá wźięte Pánu Bogu sámemu / nie Swiętym / Kośćioł
		zbudował/3. Regum. 8.
8	Nat	NARODZENIA PANNY MARYEY. Durandus mowi: świe-
9	Gor	tá tego przed tym nie świecono. Sergius Papież świećić je
10	gon	kazał. Niema też y postu z ustáwy. Nie miáło przed tym y
11	Prot	Oktawy/ále ją Innocentius Papież postánowił. Lib 7. cap.
12	ia	28. A Hieron. Serm. de Nativit. Mariae, Tom. 4. pisze. Chce
13	ci	ábyśćie wiedźieli / iż w Xięgách niektorych / o národzeniu
		Pánny Máryey/wiele śie znáyduje fałszywych rzeczy.
14	Crux	PODNIESIENIA KRZYZA Páńskiego. Durandus / Większe
15	Nic	jest święto náleźienia krzyżá/á niżeli Podnieśienia / dla po-
16	Eu	wagi ustáwce. Abowiem owo od Papieżá Euzebiuszá / á to
17	Lam	od Cesárzá Herákliuszá postánowione jest/ Lib. 7. cap. 29.
18	per	Ration. Div.
19	ti	
20	que	
21	Mat	MATHEUSZA EWANGELISTY, Ten Ewángelią pisał po Ży-
22	Mau	dowsku kwoli Zydom ktorzy go o to prośili/áby im to spisał/
23	ri	czego ich ustnie uczył / Chrysost. Hom. 1. in Matt. ktorą też
24	ci	w sámojedźi opowiádał/y wiele ludźi Chrystusowi Pánu po-
25	us	zyskał. O co gniewájac śie Fulvianus Krol / kazał go do źie-
26	&	mie długimi goźdźiámi przybić / y smołą z klijem zmieszáną
		oblać / y zápalić. Niceph. lib. 2. cap. 41.

PRZE-

27 Sta — Przeniesienia Stániſłáwá S. z Skałki ná zamek / z objá-
28 Ven — wienia niewiáſty Swiętosławy / przed ktorą miał mieć
Mßą w dziesiec lat po zábiciu: Bielſki ſtáry/fol. 349.

29 Mich — Michala S. y wßyſtkich Anjołow. Beleth. cap. 154. kto-
rym y kośćiołow budowáć / y onych wzywáć zákazáło Con-
cil. Láodiceńſkie/Canon. 35. Theodor. in Can. 35. Theod.
in cap. 2. Coloſſ. o tym doſtátecznie nápiſał.

30 Hier. — Hieronyma Doktora. Tego Hieronymá S. w Rzymie
Xięża potwarzáli o nierząd / y máło go niezábili / iż ná ich
zbytki wołał. Eraſmus in vita Hieron. z Auguſtynem S. wá-
dził śię / zádawájąc mu Kácerſtwo: w Liśćie twojim / nie-
ktore piſánia o ſądzitem zá Hæretictwo. Epiſt. ad Auguſt.
Auguſtyn też wytykał go w błędzie/mowiąc: proßę ćię pra-
cy twey popraw / á odwołay (jáko poſpolićie mowią) błąd
twoy: Auguſt. Epi. 9.

October habet dies XXXI.

1 Re
2 mi
3 que
4 Fran — Franciszka Autorá Mnichow ßárych / ktorego Grze-
5 ci — gorz IX. kánonizował: Naucler: Generat. 41. in vita Fran-
6 ſcus — ciſ. Ten z młodych lat był kupcem / wßetecznikiem / márno-
7 Mar — trawcą/Vincentius lib. 29. cap. 97. y Nauclerus Generat.
8 cus — 41. Oycu był pieniądze pobrał / o ktore go Oćiec bił / w łán-
9 Di — cuch wſádził/y wydźiedźiczyć chćiał / Bonaventura in vita
10 ger — illius cap. 2. Kláßtory y Regułę jego Urbanus V. y Bonifa-
11 Ar — cius VIII. Pápieżowie / ſtáráli śię z gruntu wywroćić / wy-
12 ti — korzenić/y wniwecz obroćić / jáko y krzyżácką. Liber Con-
13 que — firmat. fol. 103. A Jan XXII. náukę jego / jáko obłędliwą y
y Hæretycką / twirdząca / iż uczniowie Páńſcy nie mieli nic

14 Kalx ſwego/potępił: Cap. cum Inter. in Extravagant. titul. 14.
Y Mnichy jego/ktorzy dom od domu/ dwor od dworu włó-
cząc ſię / żebráli / kazał popalić/á drugie z miáſtá wygnáć.
15 Hed Aventinus lib. 7. Bojor. Clemens V. zákazał im kośćiołow
wyſtáwnych / y klaſztorow koſztownych murowáć y budo-
wáć / Lib. 5. Clement. de verborum ſignificatione. Ca.
16 Gal Exivi. Co też y ſam zá żywotá ſwego zgánił. Lib. Con-
formitat. fol. 169. Z tey Reguły miał wyniść Antychryſt/ták
bowiem mowi tenże Fránciſzek. Wołałbym był tey Reguły
17 le niewynáydowáć/ábowiem oznaymił mi Pan Jezus/iż z Re-
guły mojey wynidźie Antychryſt y Sektá jego Conformit.
fol. 103. Z tych Fránciſzkanow poſzli Bernárdyni / ktore
Concilium Konſtáncyeńſkie potwirdźiło/ Seſſ. 19. O kto-
rych przed tym miał prorokowáć Gwido. Powſtánie niekto-
ra Sektá/ pod prætextem Reguły de Obſervantia, ktorzy
będą żyć niepobożnie / y będą Bogu ná wſzem przemierzły-
mi/ ſtrzeżćie śię ich. Parte 2. Conformit. Y zowią ich Apo-
ſtátámi/Hypokrytámi/Petrus de Cruce Li. Antiminorite.
18 Lu LUKASZA EWANGELISTY, Tego wzgárdźićiele ſłowá Bo-
19 cas żego w Grecyey obieśili ná drzewie Oliwnym. Niceph. lib.
20 trans 2. cap. 42. Málárzem nie był. Páweł S. 2. Cor. 8. Col. 4.
21 und Hieron. in Cathal. ſcript. Euſeb. lib. 3. cap. 4. wſpominá-
22 ſe jąc go/nie zową go Málárzem/ále Ewángeliſtą y Lekárzem:
23 ſe Jeſliby był Łukaſz S. Málárzem niepſowałby był obrázow/
24 ue Epiph. Ep. ad Johan. Hiero. y Serenus Biſkup apud Gre-
25 Cris gorium l. 9. Ep. 9. Ani oni zacni Ceſárze / Leo III. IV. Con-
26 pi ſtantin9 V. VI. Philippus, Nicephorus, Theophilus, &c. Zo-
27 ni naras w żywoćie ich. Niezákázowáłyby były Obrázow Con-
cilia Conc. Elib. Ca 36. Conſtantinopolitanum VII. Act. 6.
Concil. Nicen. II. Niebronił by był Tertul. Doctor Má-
lárzom / ktorzy ná wiárę Chrześćiáńſką przyſtawáli / już
więcey obrázow málowáć/Lib. de Idolat. y Juſtin. Doctor
nie przeſzydzałby był z nich. Apol. pro Chriſtianis.

28	Si	SYMONA y JUDY Apostołow SS. Atticus w Jeruzalem
		Symoná kazał okrutnie zbić / á potym ná krzyżu záwieśić :
29	mo	Euseb. lib. 3. cap. 26. A Judaszá zábito w Bericie. Doro-
		theus in Synopsi. obu dla wyznánia Chrystusá Páná. O tym
30	nis	Symonie powiáda Niceph. lib. 8. cap. 30. że śię w Kánie Gá-
		lileyskiey żenił / ná on czás / kiedy Chrystus Pan ná weselu
31	Quin	był. Málárze Judaszá z pałką máluią / rozumieią podobno
		że go pałką zábito.

November habet dies XXX.

1	Om	WSZYSTKICH SWIETYCH. To świeto postánowił był Bo-
2	ne	nifacius III. Papież / ku czći Pánnie Máryey / y wszystkim
3	No	Męczennikom / w Máju ; á Grzegorz IV. postánowił je ku
4	vem	czći wszystkim świetym / ile ich jedno jest w niebie / w Li-
5	bre	stopádźie. Durand. lib. 7. C. 34. y prośił Ludwiká Cesá-
6	le	rzá / áby to świeto potwirdźił / y ono świećić roskazał. Vin-
7	o	cent. lib. 25. cap. 34. A Martinus Polonus powiáda / że je
8	Qua	postánowił zá pozwoleniem Ludowiká Cesárzá / y wszystkich
9	te	Biskupow in vita Gregor. IV. Ná Wigilią / ktorą wspomi-
10	o	ná Durandus, ták pisząc : To świeto ma post z ustáwy / y żá-
		den niema jeść weń / áż w wieczor. Ibid. loc. citat. Ná zá-
		jutrz obchodzą Papieżnicy dźień Zadusny / ktory postáno-
		wił Odilo Mnich : Polydor. lib. 6. cap. 9. ktory też mieli y
		pogáni / Lombar. Serm. de Purificat. Mariæ virginis.
11	Mar	MARCINA S. ktory był narodu Węgierskiego / był y żołnie-
12	tin	rzem zá Juliáná Cesárzá. Aryáni go prześládowáli / bili / y
13	Bric	wyganiáli : Zozomen lib. 3. cap. 13. We Fránciey mieśćie
14	ci	Turonie / zá spolnym á zgodnym zezwoleniem Mieszczá-
15	i	nie obráli go zá Biskupá. Ktory zostawszy Biskupem / Oł-
16	que	tarze báłwochwálskie rozwalał / drzewá / do ktorych śię ludźie
17	post	zchadzáli / dla báłwochwálstwá / wyćinał / obrázy ztłukł

18 hæc | powiádájąc: Iż niemáß nabożeńſtwá w pniakách. Biſku-
19 E | py gánił/ ktorzy ná śmierć Hæretykow inſtygowáli / po-
20 li | wiádájąc: Dosyć Biſkupom Hæretyká z Kośćiołá wyłączyć.
ſa | Młodźieńce przy ſobie chował/ktorzy śię przynim uczyli po-
bożnośći/y záprawowáli śię w Vrząd Kośćielny. Szátan śię
mu czeſto ukázował w Oſobie Chryſtuſowey/ y przy śmierći
go widźiał/gorączką umárł/ á w chorobie mowił: *Pánie, je-
żelim jeſt jeßcże potrzebnym ludowi twemu, nie zbraniam śię
prace, ſtań śię wola twojá*, Severus in vita Martin. & Epiſt. 3.

21 Præ | OFIAROWANIA P. MARYEY. Kiedy ją powiáda Lombar-
22 ce | dica Serm. de Nativit. M. V. mátká jey Anná S. we trzy lá-
23 cle | tá po národzeniu / do Kośćiołá záprowadźiłá z ofiárą/ y
24 Grys | tám zoſtáwiłá/áż do lat 14. ktora z támtąd wźiąwßy/zá mąż
wydáłá. To świeto poſtánowił Sixtus IV. Onuphrius in
Append. ad Platin.

25 Ca | KATARZYNY S. ktora miáłá być Corką Królá Koſty / y
Koronę Męczennicką zá Máxentiuſá podjąć. A Maxentius
26 tha | ná Záchod ſłońcá pánował: Koſty też Królá żadnego nie
było: y Hyſtorik żaden niewſpomina jey / áni Hieronym. in
27 ri | Calendario, áni Beda in Martyrolo, áni Mßał in Canone,
choć inße Męczenniczki wſpomináją. Ktore rácye przypomi-
28 na | náją ſámiż Rzymiánie: Mantuan. in Præf. ad Bernardum,
Bemb. y Gregorius Caſſander in Scho. in Hymnos Ec-
29 ſed | cleſiaſt. Niebyło jey tedy ná świećie ſáma rzeczą. Jan XXII.
ten napierwßy włożył ją w Xięgi Męczenniczek. Caſſander
ibid. á Concilium Oxonienſkie niedáwne włożyło ją miedzy
świetá/Tom. 2. Concil.

30 Andr | ANDRZEIA S. Ten uczył w źiemi Tátárſkiey: Euſeb. lib.
3. cap. 1. w Ruśi y w Kijowie. Gvaguin. Tom. 2. cap. 2
Rerum Polono. Ægeas w Achájey kazał go ná krzyżu zá-
wieśić/ iż żonę jego Máximille y Brátá Strátoklá do wiáry
Chryſtuſowey przywiodł / Niceph. lib. 2. c. 39. Ná ktorym
krzyżu wißąc / á widząc że go lud wierny chćiał z krzyżá

zdjąć/

zdiąć/ mowił ták śie modląc Pánu Bogu: *Pánie, nie dopuśćżay mi zstępowáć z tego krżyżá żywym; ále cżás jest, ábyś oddał ziemi, ciało moje: Odday mię ziemi, áby mi już więcey nie potrżebá było żyć, y bespiecżnie do ciebie studnice nieustawájącego wesela iść:* August lib. de verâ & falsâ Pœnit. cap. 8

December habet dies XXXI.

1 De
2 cem
3 ber
4 Bar BARBARY S. ktora Oćiec śćiął/ iż w Chrystusá uwierzyłá/
5 ba á obrázy gániłá. Jáko y Dawid S Psalmo 115. v. 4. 5. 6. 7. &c Lomb. Serm. de S. Barbara.
6 Ni MIKOLAIA S. ktory był Biskupem Myreńskim. Ná Con-
7 co cilium Niceńskim wyćiął policżek Aryußowi/ iż bluźnił Syná Bożego/ y ná czás złożono go było dla tego z Biskupstwá. Y dla tegoż máluja go w Cerkwiách bez czapki/ Naucler. Generat. 11. Oycá jednego ubogáćił/ áby nie dawał corek swych ná wßeteczeństwo. Niedał śie w nogi cáłowáć: Dąb/ pod ktorym Dyáne chwalono/ wyrąbáć kazał. Vmieráiąc mowił on psalm. *W tobiem Pánie ufał.* Lomb. Serm. de S. Nicolao.
8 Con POCZECIA PANNY MARYEY. To świeto postánowił Ân-
9 cept selmus Arcybiskup Kantuárieński: Petrus de Natal. lib. 1.
10 & cap. 13. Cathal. Sanct. Albo Ulsinus Opát Remeński/ Lom-
11 al bard. de Concept. Mariæ. Wßákże przećie nie wßędźie go
12 ma świecono / ábowiem nie było przyjete od wßystkiego Kośćiołá: Bellarm. lib. 3 cap. 16. de Cult. Sanct. Sixtus IV. potwirdził je z nádániem odpustow. In Extravagant. de Relig. cap. cum præ excelsa. Y tych exkommunikował / ktorzy tego świetá nie świecą/ y one poczętą być w grzechu powiá-

dája: Ibid. cap. Grave. A Concilium Oxonienſkie Tom. 2. Concil. mowi: *Obchod poczęćia Pánny Máryey nie jeſt potrzebny.* Gratianus in Can. Pronunciandum Diſtich 3. de Conſecr. *Swięto poczęćia Pánny Máryey, niema być święcone á tego jeſt tá przyczyná, iż śię w grzechu poczęłá, jáko y inſzy święći, oprocz jedney oſoby Chryſtuſowey.* Toż mowi Boleth cap. 146. Nie podobáło śie to świeto y Bernárdowi / ktory ták piſze: *Bárzo rádá święta Pánná, bez tákowego świętá będźie, ktore święto zda śię álbo grzech cżćić, álbo wprowádzáć fałſzywą świątobliwość* Epiſt. 174. Iż Márya Pánná poczęłá śie w grzechu pierworodnym / świadczą ći wſzyſcy Doktorowie: Epiph. Hæreſ. 79. Bernardus Epiſt. 174. Anſelmus lib. 2. cap. 16. Cur Deus Homo? Bellarmin. lib. 4. cap. 16. de Amiſſ. Grat. Durand. lib. 7. cap. 7. Rational. y Dominikáni wſzyſcy.

13 Lu LUCIEY S. ktorą Paſcaſius ſtároſtá poymawſzy / kazał śie
14 ci jey záprzeć Chryſtuſá / y báłwanom ofiárowáć / przekładájąc
15 a jey Dekretá Ceſárſkie. Czego oná uczynić niechćiáłá / mowiąc:
16 san *Ofiárá Bogu śię podobájąca, jeſt ubogie náwiedzáć, y one w nie-*
17 ctus *doſtátku rátowáć. A iż ja nic niemam, cobym mu miáłá ofiáro-*
18 ab *wáć, śiebie ſámę ofiáruję mu. Ty Ceſárzow twojich Dekretow*
19 in *przeſtrzegaſz, á ja Zakonu Bogá mego ſtrzegę: ty śię Ceſárzow*
20 de *bojiſz, á ja śię boję Bogá mego.* A gdy jey groził domem nie-
rządnym / powiedźiáłá: *Ciáło niebywa zmázáne, jedno zá*
pozwoleniem umyſłu. Y kazał około niey ogień nápalić / y o-
ne ſmołą y żywicą y olejem gorącym polewáć. Co gdy jey
nie ſzkodźiło / ścięto ją. Lombard. Serm. de S. Lucia.

21 Tho THOMASZA S. Apoſtołá. Ktorego oſzczepem przebito:
22 mas Niceph lib. 2. cap. 40. á jeſzcze Biſkup Pogáńſki / iż z báł-
23 mo wáná / ktorego chwalili / kazał dyabłu wyniść y pokruſzyć
24 do go / Lombard. Serm. de S. Thoma. Vczył w Krángánorze
w Indiey Wſchodniey / co teraz zowią Nowym światem:
Skárgá fol. 481. w Poſtilli.

25	Nat	NARODZENIA PANSKIEGO. To świeto z dawna świecili Chrześciánie / pokázuje śie z Klemensá Rzymskiego Lib 5. c.12. y 8. c. 33. Const. Apost. z Cypryaná Męczenniká / Serm. de Nativ. Christi. W to świeto zá Dioclétianá Cesárzá / bárzo wiele Chrześcian z kośćiołem spalono / do ktorego śie byli zgromádźili / dla obchodzenia pámiątki Národzenia Páńskiego: Niceph. lib. 7. cap. 6. Hist. W to świeto Sákrámentu pod dwiemá osobámi używano / Theodor. lib. 5. Cap. 17. Hist. W to świeto / choć śie tráfiło w piątek / nie pośćzono / Epiphan in Compend. Doctrinæ. A kto pośćił / miano go zá Heretyká / Concil. Bracar. 1. Can. 4. Ten dźień trawiono / nie ná obżárstwách / pijáństwách / tańcách / Komedyách y strojách: ále ná nabożeństwie świetym. Nazianzen. Orat. in Theophan.
26	steph	SZCZEPANA S. To świeto ná zájutrz po Národzeniu Páńskim świecono. Nyssenus mowi de S. Stephano. *Oto święto z dnia świętego mamy.* Tenże Szczepan S. był Dyákonem Apostolskim / Actor. 6. Vkámionowano go dla wiáry w Chrystusá Jezusá / Actor. 7. w Jeruzálem pogrzebiony jest / Actor. 8. ná roli Gámálielowey / Lombard. Serm. de S. Stephano. O ználeźieniu kośći jego / wiele niektorzy nápisáli rzeczy zmyślonych / á przetoż Gelasius Papież nápisał: Revelatio quæ appellatur Stephani, apocrypha: Distinct. 15. Can. Sancta.
27	Joh	JANA EWANGELISTY. Tego Domicianus kazał w Oleju gorącym smázyć / ktory mu nie szkodźił / Tertul. lib. de Præscri. adversus Hæret. cap. 14. Potym ná wyspę Pathmos zásłány był / Apoc. 1.
28	Pu	MLODZIANKOW. To świeto z dawná obchodzono / Origenes Hom. 3. in divers. August. Serm. 10. de Sanctis.
29	Tho	THOMASZA BECKETA Arcybiskupá Kántuáryeńskiego / ktorego o krzywoprzyśięstwo bunty przećiwko krolowi Henrykowi / y dopuszczánie swey woli Xiężey zábito / Alexan-
30	mæ	

der III. kánonizowal go/Balæus in vita Henrici Regis. Cæsarius Mnich lib. 8. Dialog. cap. 69. piße: iż w Páryżu dyſputowano: Jeſliże jeſt zbáwiony/ czy potepiony? Jedni mowili: Godźien był śmierći y potępienia/bo był odporny krolowi pobożnemu. A drudzy mowili: Męczennikiem jeſt/ bo dla Xieżey zábity jeſt.

31. Syl | SYLWESTRA Biſkupá Rzymſkiego. Ten niechćiał wźiąć korony od Ceſárzá Konſtántyná/gdy mu ją dawał/powiádájąc: że Xieży nie należy w koronách chodźić. Tenże nie kazał Xieży przy odpráwowániu Nabożeńſtwá używáć odźienia jedwábnego y fárbowánego/tylko lniánego: Platina in vita Sylveſtri. Temu/ áby miał dárowáć Konſtántyn Ceſárz Rzym/z inßymi Prowincyámi/ iż go ochrzćił/ tego potężnie y dowodnie prą ſámiż Piſárze á Hiſtorycy Rzymſcy. Vide Faſciculum rerum fol. 66. A też nie w Rzymie/ále w Nikomedyey ochrzczony jeſt w chorobie/ Euſe. lib. 4. cap 62. de vita Conſtant. Theodor. lib. 1. cap. 32. Hiſtor.

PIER-

PIERVVSZA CZESC
Agendy álbo Formy Kościelney,

Ktora należy wßyſtkim Sługom Bożym, á Páſterzom Kośćiołá Bożego.

Rom. 12. v. 6. 7. 8. 1. Cor. 12. v. 28. 29. 30. Eph. 4. v. 11.
Hieronymus Epiſt. ad Evagrium.

Coż czyni Biſkup / oprocz Ordynáciey / czegoby *Presbyter* nie czynił?

Clemens Romanus Lib. 3. cap. 20. y Lib. 8. cap. 28. Conſtit. Apoſt.

Rozkázujemy áby *Presbyter* y *Diákon* / od jednego Biſkupá byli świeceni. A iżby *Presbyter*, áni *Diákon*, inßych nie świećili. Ale tylko *Presbyter* niechay uczy / ofiáruje (to jeſt Sákrámentem Wieczerzy Páńſkiey ßáfuje) chrzći / błogoſłáwi ludowi / y Compresbyterowi rekę kłádźie: Ale nie świeći / áni z Vrzedu składa. Wyłącza jednák tych / ktore ma pod mocą ſwą / jeśli ſą winni karánia?

Forma Vslugowania Chrztem Swietym.

Swiádectwá z Piſmá S. y z Doktorow, do tego Aktu należące.

Matth. 3. v. 11. 15. It. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. 16. Joh 1. v. 26. It. 3. v. 5. Actor. 2. v. 38. 39. It. 8. v. 36. 37 38. It. 10. v. 47. It. 16. v. 15. 31. 33. It. 22. v. 16. Rom. 4. v. 11. It. 6. v. 3. 4. Eph. 4. v. 4. 5. It. 5. v. 25. 26. Gal. 3. v. 27. Tit. 3. v. 5. Coloss. 2. v. 11. 12. 1. Pet. 3. vers. 21.

Justinianus Imperator in Novel. constit. 123.

Rozkázujemy áby wszyscy Biskupi/rownie y Presbyterowie nie poszeptem/ ále jáwnym głosem/ ktoryby wszytek lud wierny mogł słyszeć / ofiáre świetą y modlitwy / ktorych przy Chrzćie świetym używáją odpráwowáli/áby ták do wietszego nabożeństwá w oddawániu chwały Pánu Bogu / sercá słuchájących były zápalone. Abowiem ták y święty Páweł uczy / w liśćie pierwszym do Koryntow mowiąc: *Jeslibyś błogosłáwił duchem, jákoż ten ktory jest z początku prostakow, ná twoje dźiękowánie rzecze, Amen? poniewaž nie wie co ty mowisz. Bo choć ty wprawdźie dobrze dźiękujesz, ále śię tym drugi nie buduje.* Dla tych tedy przyczyn godźi śie/áby miedzy inszymi modlitwámi / y te ktorych przy świetey Ofierze używáją / głosem od nabożnych Biskupow y presbyterow / ná cześć Pánu nászemu Jezusowi Chrystusowi / z Oycem jego / y z Duchem S. były mowione. A niechay to wiedzą nabożni Xieża / iż jesliby czego z tych rzeczy czynić zániedbáli / że y ná strászným sądźie Wielkiego Bogá / y Zbáwićielá naszego Jezusá Chrystusá / z tego liczbe dádzą / y my uważájąc to / tego nie záspiemy / áni bez karánia mimo śie puśćimy. 1. Cor. 14. v. 16. 17.

Clemens Roman. Lib. 3. cap. 9. 10. 11. Constit. Apost.

Niewiáśty áby miáły chrzćić / jest to rzecz niebe-

śpiecżna/y niezbożna/y owszem mimo Zakon Boży. Kiedyby niewiásty miáły chrzćić/ záiste Chrystusá ochrzćiłáby byłá mátká jego á nie Jan. Y owszem áni Láikom nie dopuszczamy chrzćić/ áni też inszym Klerykom dawamy mocy chrzczenia/ jáko Lektorom/ Kántorom/ Odźwiernym/ álbo innym sługom/ jedno tylko Biskupom/ y Presbyterom przy posłudze Diákonow.

Lombard. lib. 4. Dist. 4. cap. 3.

Joh. 3. 5. Słowá one (*Jesliby śię kto nie národźił z wody y z Duchá, nie może wniść do krolestwá Bożego*) mamy rozumieć o tych ktorzy mogąc śie ochrzćić/ Chrztem gárdzą. Też słowá Doktor Bernardus Epist. 87. tákże wykłada. A nietylko te słowá ták wykłádáją Bernardus y Lombardus: ále y Innocentius III. o czym nápisano in Decret. Gregor. lib. 3. Tit. 43. y Bellarm. lib. 1. cap. 6. de Baptismo, §. Secunda Propositio.

Augustin. Lib. 4. cap. 21. de Baptismo.

Lepszy jest Setnik y Korneliusz nieochrzczony/ niżeli Symon czárnoksiężnik już ochrzczony: Ten bowiem jeszcze przed Chrztem był nápełniony Duchem S. á ten y po Chrzćie Duchem nieczystym był opętány. A wszakże Korneliusz gdyby śie był ochrzćić niechćiał/ wziąwszy już Duchá świętego/ winienby był wzgárdy ták zacnego Sákrámentu. Tenże jeszcze mowi cap. 22. Lotr on dla Imienia Chrystusowego niebył u krzyżowány/ ále dla zasług uczynkow swojich złych y nie dla tego ćierpiał/ że uwierzył/ ále gdy ćierpiał/ uwierzył. Wiele tedy waży bez widźiálnego Sákrámentu Chrztu/ ono

Rom. 10. 10. co mowi Apostoł: *Sercem wierżono bywá ku spráwiedliwośći, ále śię usty wyznánie dźieje ku zbáwieniu.* W onym Lotrże okazáło śie to: ále w ten czás bywa wypełniony niewidźialnie Chrzest/ gdy od tájemnice Chrztu/ nie

wzgárdą nábożeństwá/ále nágłośćią potrzeby/bywa kto oddalony. *Tenże* cap. 24. A jáko w onym Łotrze/ czego z Sákrámentu Chrztu niedostawáło / nápełniłá wszechmocnego dobroć: ábowiem nie z pychy áni wzgárdy/ále z nagłey potrzeby nie dostawáło; ták y w niemowiątkách.

Aug. l. 1. c. 25. de Nuptiis & Concupiſcentia.

Jesliby śię kto pytał / jáko tá pożądliwość ćiáłá/ trwa w odrodzonym/ w ktorym stáło śię odpuszczenie grzechow wszystkich? Ná to śię odpowiáda: Pożądliwość ćiáłá ná Chrzćie bywa odpuszczona/ nie żeby nie miáłábyć/ále iż zá grzech niebywa poczytána. *Też słowá ma y* Lib. 6. ca. 6. contra Julian.

Auguſt. Tract. 6. in Joh. Epiſt.

Wodá Sákrámentu widźiálna jest / wodá Duchá świętego niewidźiálna: tá ćiáło omywa / y znaczy co śię dźieje ná duszy; á przez Duchá S. duszá bywa oczyśćioná y násycona.

Auguſt. lib 1. de Dogmatib. Eccleſ. cap. 52.

Jesli są Dźiatki nieumiejętne / ktore náuki nie rozumieją/niechże zá nie odpowiádáją ći/ktorzy je przynieśli/według zwyczáju Chrztu.

Kmotrow Origo álbo początek.

NB. *Kmotry z przykłádu owych, ktorzy Dźiatki przynośili do Páná Jezuſá*, Matth. 19. 13. Marc. 10. 13. Luc. 18. 15. *do Chrztu Swiętego , przybieráć postánowił Hyginius Biskup Rzymski Roku Páńskiego* 143. *świadczy o tym* Carranza in Summ. Concil. §. Decreta Hygini Papæ. It. Henric. Pantaleon in Chronograph. Eccl. ad Annum Domini 140.

Niceph. Lib. 16. Cap. 35. Hiſt.

Biskup niektory Aryáński/ktoremu imię było Deuterius/ w Mieśćie Konstántinopolu / gdy niektorego

Bárbáſá chrzćił / odrzućiwſzy Páńſką uſtáwę / przećiwko zwykłemu obyczájowi śmiał mowić: *Chrzći śię Bárbás w Imię Oycá, przez Syná w Duchu świętym.* A zátym záraz wodá z náczynia zniknełá. A *Bárbás* z tám tąd uciekſzy / cud on wſzyſtkim oznaymił.

PRZESTROGA.

Matth. 3. 5. 6. Act. 10 47.

I. Páſterz powinien tego przeſtrzegáć / y do tego ſłucháczę ſwoje wieść / áby Chrzeſt był odpráwowány we Zborze przy zgromádzeniu: przykłádu w tym S. Jáná Chrzćićielá / Apoſtołow SS. y pierwſzego Kośćiołá Chrześćiáńſkiego náśládując. A jesliby gdźie Zboru niebyło / álbo też potrzebá gwałtowna niedopuśćiłá / może in privatis Domibus, Chrztem S. usłużyć / przykłádem Apoſtolſkim: Actor. 10. v. 27. 47. It. 16. 32. 33. It. 8. 38.

Concil. 6. Conſtant. Can. 59. Clem. Roman. lib. 3 Tit. 6. de Baptiſmo.

II. Jesliby byłá wątpliwość o kim / żeby niemiał być ochrzczony / y ſam jesliby wątpił o Chrzćie ſwym / tákowy ma być ochrzczony czego jednák doſtátecznie y dowodnie ma śię ſługá Boży wywiedźieć wprzod; potym ſpoſobem tym Vſługę Chrztu świętego odpráwi: Si es baptizatus, non te rebaptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Táki był obyczay w pierwſzym kośćiele Chrześćiáńſkim.

Concil. Cartha. V. Can. 6. Gregor. l. 3. decret. Tit. 42. de Baptiſmo. Gratian. Diſt. 4. de Conſecr. C. ſi nulla eſt. It. Ibid. C. Parvulus.

Greg. lib. 3. Decret. Tit. 42. de Baptismo. Gratian. Dist. 45. C. de Judæis.

III. Do Chrztu świętego niemáją być przypuszczáni/amentes, fatui, furiosi, refractarii, przymußeni / y ktorzy Náuką Apostolską upornie gárdzą. Gdźie jednák Rodźicy obcego nabożeństwá chcą y niegárdzą usługą Zboru Bożego / Chrztem S. y náuką Apostolską / ktorey o Chrzćie S. uczymy/owszem one zá prawdźiwą uznáwáją/ tákowych dźiatki / mogą śię bez nárußenia sumnienia Chrzćić.

IV. Pásterz Dźiátek niepoczćiwego kożá niema chrzćić / áżby Rodźicy oni niezbożni/ jáwną pokutę zá swoy zły uczynek uczynili: A gdźieby tego uczynić niechćieli tedy sługá Boży one / z zlecenia Synodowego exkommunikowawßy/Dźiećię ochrzćić ma. Náleźione jednák álbo porzucone Dźiatki/ z wiádomośćią Zwierzchnośći / y stárßych zborowych/ochrzćić śię godźi/ále z tą kondycią/żeby Ludźiom dobrym ná wychowánie oddáne były.

Deute. 23. v. 2. It. 24. 16. Ezech. 18. 17. 4. Reg. 14. 6.

V. Jesliby śię tráfiło żeby Dźiatek kilká rázem do Chrztu świętego przynieśiono/ tedy Sługá Boży może społem wßystkich ochrzćić/mowiąc in Plurali : á gdy do polewánia przydźie / nád káżdym z osobná ma mowić słowá Vstáwy Chrystusowey: Ja ćiebie chrzczę/&c.

VI. Sługá Boży niema chrzćić Dźiatek owych / ktorych Rodźicy máją swego włásnego Páśterzá : oprocz gdźieby dozwolił on Páśterz / pod ktoregoPáśterstwem y dozorem są oni Rodźicy. Cyprian. Lib. 1. Epi 1. Synod Posnaniens. C. 4.

VII. Sługá Boży stáráć śie ma jáko napilniey / áby Rodźicy wierni do ChrztuS. kmotrow rozney Religiey nie przyjmowáli ; y sam żeby bez wielkiey á znáczney jákiey przyczyny tákowych nie przypuszczał. Gdyż tákowi woli Bożey nie będąc wiádomi / gdźieby Pan Bog Rodźice z świátá wźiął / Dźiatek przystoynie ćwiczyć / y w prawdźiwe nabożeństwo ich záprawiáć (jáko powinni) nie mogą. A przytym ma też sługá Boży nápominác y Rodźice / żeby sámi do Chrztu świętego Dźiatki swe przynośili / y przy Chrzćie byli / Bogu śię zá nimi modląc. Dyonis. L. de Eccles. Hierar. cap. 12. Augu. ap. Grat. Dist 4. de Consecrat. C. Vos.

Matth. 28. 19. Act. 8. 37. It. 10. 34. 44. It. 16. 14. 16. 30. 31. 33. *VIII.* Gdyby śię tráfiło chrzćić Pogánina / Żydá / Tátárzyná / Turczyná / Aryaná / pierwey go trzebá wiáry náuczyć / y przednieyszych cząstek nabożeństwá Chrześćiáńskiego. A dorośli gdy chrzczeni bywáją / sámi zá śię mowić y odpowiádáć / y wiárę swą wyznáć powinni: Act. 8. 37. &c. Concil. Elibert. Canon. 42.

IX. Náczynia należące do Chrztu święte-

go/zábiegájąc zgorßeniu/máją być włáśne przy Zborze/nie te/ktore są w używániu pospolitym / ále ktore już do Chrztu świętego oddáne y odłączone są.

Concil. Constan. 6. C. 23. Conc. Bracar. 2. C. 7. C. 1. q. 1. C Baptizandis. Ꝭáſti in forma, fol 120.

X. Od usługi Chrztem świętym Sługá Boży niema nic wyćiągáć/ Matth. 10. 8. oprocz jesliby kto co z chęći dobrowolney dał / pogárdzáć tym nie słußna.

XI. Sługá Boży w Rejestr kośćielny imioná baptizatorum, et ipsorum parentum, nec non patrinorum cum annotatione Anni, Mensis ac diei Baptismi &c. ma porządnie wpisowáć.

XII. Stáráć śię máją słudzy Boży / áby słowem Bożym pilnie nápominali/ náuczáli Rodźice/żeby *Exorcismu*, łásce y zásłudze Chrystusá Páná przećiwnego / y wynálazku ludzkiego cále zániechano / ktory też przednieysze Kośćioły Ewángelickie z dawná odrzućiły.

XIII. Náostátek / jesliby śię tráfiło/ żeby dźiećiatko bárzo chore było/ y śmierći bliskie/sługá Boży/ Voto & Oratione Dominica præmissa, záraz do Chrztu sámego przystąpi/á potym/ quæ reliqua sunt, odpráwi: id quod prudentiæ Ministri zostáwuje śię.

PRZED-

PRZEDMOVVA.

Psal. 8. 3. Matth. 21. 16.

WSpomożenie náße niechay będźie od Páná / ktory z uſt niemowiątek y ßſacych wykonywa chwałę Jmieniowi ſwemu S. Amen.

Poniewaß przytomnemu teraz dźiećiątku Chrześćiáńſkich Rodźicow / Chrztem świętym uſługowáć śię ma / áby przezeń jáwnie w poczet ſpołecżnośći Kośćiołá Bożego podług rozkazánia y uſtáwy Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá przyjęte było: mamy śię o to pilnie ſtáráć / Chrześćiánie mili / ábyſmy tę ſpráwę świętą według uſtáwy Syná Bożego wykonáli przyſtoynie y poważnie. Przetoż poſłuchaymy Ewángeliey świętey / ktorą nam nápiſał *Mátteuß* święty w rozdźiale dwudźieſtym y oſmym v. 18. á święty *Márek* w rozdź. 16. v. 15. Augu. Lib. cont. Fulg. Ca. 6. Kto niegodnie bierze Chrzeſt ſąd bierze nie zbáwienie, jáko Symō Czárnoxiężnik.

VSTAVVA CHRZTV SWIETEGO.

ONego czáſu, Przyſtąpiwſzy JEZUS, mowił do

Vczniow ſwojich , y rżekł: Dáná mi jeſt wſzelka moc, ná niebie y ná źiemi : Idąc tędy ná wſzyſtek świát, náuczajćie wſzyſtkie narody, chrzcząc je w Imię Oycá, y Syná, y Duchá świętego; ucżąc je przeſtrżegáć wſzyſtkiego, com wam prżykazał. A oto jam jeſt z wámi po wſzyſtkie dni, áż do ſkończenia świátá.

Z tey S. Ewángeliey, ſześć rżeczy uważaymy.

1. Ambr. lib. 4. cap. 4. de Sacramentis. Vſtawca Sákrámentow / ktoż jeſt jedno Pan Jezus?

Pierwſza. Jż Pan Jezus Chryſtus / jeſt Vſtawcą Chrztu świętego / ktory będąc nam przytomny (jáko nam to obiecał) *oto, jam jeſt z wámi áż do ſkończenia świátá,* to dzieciątko będzie ſam chrzćił Duchem świętym y ogniem ; przyjmując je widomie zá ſwoje właſne/ w przymierze wieczne / podług obietnice oney Abráhámowi uczynioney : Matth. 28.20. Matth. 3. 11.

Utwirdzę

Genes. 17. v. 7.

Utwirdzę przymierże moje miedzy mną y miedzy tobą, y miedzy naśieniem twojim po tobie, w narodźiech ich umową wieczną: żebymći był Bogiem, y naśieniu twemu po tobie.

II. Aug. Tract. 80. in Joh. Odeymi słowo / á coż jest wodá / jedno wodá? Przystąpi słowo do żywiołu / y stawá śie Sákrámentem.

Druga. Abyśmy to Dźiećiątko chrzćili wodą: to jest własna máterya / álbo żywioł Chrztu świetego: Co śie pokázuje z onych słow / ktore mowił Piotr świety w domu Korneliuszowym: *Izáli kto może zábronić wody, żeby ći niebyli pochrzczeni, ktorży wźięli Duchá świętego, jáko y my?*

Act. 10. 47.

III. Tertu. lib. de Baptis. Práwo chrzczenia jest záłożone / y Formá opisána / idźćie / náuczajćie narody / chrzcząc je / w imie Oycá / y Syná / y Duchá S.

Trżećia. Abyśmy to Dźiećiątko chrzćili w Imie Oycá / y Syná / y Duchá świetego: To jest własna Formá álbo sposob Chrztu świetego. Bo ták rozkazał sam Syn Boży / mowiąc: *Náuczáyćie wszystkie narody, chrżcżąc je w Imię Oycá, y Syná, y Duchá świętego.* A ochrzćić śie w Imie Oycá / y Syná / y Duchá świetego / jest być obowiązánym / wierzyć / chwalić / słucháć / w Troycy świetey jedynego Bogá / Oycá / Syná / y Duchá świetego.

Matth. 28. 19.

IV. Chrysost. Hom. 5. in Mat. oper Imperf. Chrzest jest pieczęćią wiáry.

Cżwarta. Iż tá wodá ktorą widźimy / jest znákiem omyćia duchownego / y pieczęćia zbáwienia wiecznego. Abowiem / gdy bywamy chrzczeni / przez Chrzest bywamy wszczepieni w kośćioł Boży / bierzemy grze-

Rom. 6. 4. Act. 2. 38. Joh. 3. 3. 5.

chow odpuſzczenie/zſtawamy ſie odrodzo- Act. 22.
nymi / y uczeſnikámi żywotá wiecznego. 16.
O czym świadczy Pan náß JEzus Chry-
ſtus/ktory Vczniom ſwym rzekł: *Idæc ná w-* Marc.
ßyſtek świát, każćie Ewángelia, wßyſtkiemu ſtwo- 16. 15.
rżeniu. Kto uwierży á ochrżći śię, zbáwion bę-
dźie: ále kto nie uwierży, będźie potępion.
Swiadczy y Páweł świety ták pißac: *Gdy* Tit. 3.
śię okazáłá dobrotliwość y miłość ku ludźiom, v. 4. 5.
Zbáwićielá náßego Bogá: Nie z uczynkow ſprá-
wiedliwośći, ktorebyſmy my czynili, ále podług mi-
łośierdźia ſwego zbáwił nas, przez omyćie odro-
dzenia y odnowienia Duchá świętego.

V.
Baſili. lib. de Spiritu S. Can. 12.
Do tájemnice Chrztu przydáć co álbo odjać/ zá pewne nic inßeo nie jeſt jedno z żywotá wiecznego wypáść.
Exorciſmow/ krzyżma/ etc. przy Chrzćie przed tym używano:

Piata. Abyſmy nic do Chrztu świetego
nieprzydawáli/áni tez od niego uymowáli/
ále ná tym doſyć mieli/ jáko Pan Chryſtus
podał mowiac: Vczćie ich przeſtrzegáć w-
ßyſtkiego/ com wam przykazał. Czego y
świeći Apoſtołowie przeſtrzegáli nád náu- Rom.
kę Miſtrzá ſwego nic śie nie domyśláiac: 15. 18.
Abowiem kiedy chrzćili/ ſámych tylko Matth.
słow Páńſkich/y wody używáli. Czego ma- 28. 20.
my przykład ná Filipie S. y ná inßych. Rom.
15. 18.
Act. 8.
36.

[*A przetoż niechay nam nikt zá złe niema,*
niechay nikt nie urąga náßemu poſługowániu, że
przy Chrżćie świętym, z Dźiećiątká ßátáná nie
wyganiamy; bo go tám niemáß, krzyżmem z Oli-

wy uczynionym, czołá, plec y pierśi nie mážemy, Sołą uſt nie ſolimy, Błotem z ślinámi uſzy y nozdrzy nie ſmárujemy, Swiece w ręce nie dájemy, Czepká ná głowę nie wdźiewamy, Wody nie záklinamy, áni jey żegnániē y ſoleniem poświęcamy. Pámiętamy, że Syn Boży Chrztem ſwoim świętym w Iordanie, wſzyſtkie wody poświęćił dla omyćia náſzego. O tych też Ceremoniách niemamy rozkazánia od Páná Chryſtuſá, niemamy przykłádow od Apoſtołow: nie u-

Marc. 10, 13. Act. 16. 33. *żywał ich Pan Chryſtus, gdy do niego Dźiatki przynoſzono: nie używáli ich święći Apoſtołowie, gdy chrzćili: Y my ich nie używamy: Zwłaſzcza iż ći, ktorzy tych Ceremoniey záżywáją, że bez nich Chrzeſt może być prawdźiwy, ſámiſz zeznáwáją.]*

prawdá; Ale tez używano y inſzych Ceremoniey. Abowiē po Chrzćie dźiatki cáłowano. Cypr. Ep. 59. Mleko y miod w uſtá wlewano. Tert. lib. de Cor. Milit. A indźiey miáſto miodu wino/ Hier. in cap. 55 Iſa. Nogi umywano/ Ambr. lib. 3. c. 1. de Sacram. Zánurzano ich w wodźie. Cōcil. Tolet. 4. Ca. 5. Ná wielką noc y ná świątki tylko ich chrzczono. Leo Ep. 78. A ktorym práwem te Ceremonie ſą opuſzczone/ tymże práwem y my tych drugich nie używamy/ Ambr. Serm. 18. Gdy ſie Zbáwićiel ochrzćił/ juz zaraz ná ten czás ná náſz Chrzeſt wſzyſtká wodá jeſt oczyśćiona y ſtudnicá oche dożona/ áby ná potym narodom náſtepującym/ káſſą Chrztu poſługowano. Lombard. lib. 4. Diſt. 3. Ca. poſt. We dwu rzeczách należy Sákráment Chrztu świętego w ſłowie Bożym/ y wżywiole: przeto jeſli inſze rzeczy nie przyſtąpią/ ktore dla ozdoby ſą poſtánowione Sákrámentu / nie przeto już Sákráment nie jeſt świętym y prawdźiwym/ jeſli tám jeſt ſłowo y żywioł Id. lib. 4. Diſti. 23. Ca. quærunt. Może być Chrzeſt ſpráwowány w wodźie choć nie świeconey.

Oſtátnia rzecz przy Chrzćie świętym. Aby ſługá Boży / porządnie ná urząd káznodźieyſki / od Kośćiołá Bożego poſłány / ſam chrzćił / á nie

Concil. Carr. 4. Can. 100. Niewiáſtá/ niech ſie chrzćić niewáży.

Ambro. in Ca.4.Eph. Láicy u nas nie Chrzczą.

kto inszy / komu tego nie poruczono. Ná co śię oglądájąc Páwel S. mowi / *Nikt sobie tey czći nie bierze, tylko ten ktory bywa powołány od Bogá.* A ten jest powołány y postáwy od Bogá / ktory uczy prawdziwie słowá Bożego / y ktory ták száfuje Sákrámentámi świętymi / jáko Syn Boży rozkazał. Jan S. mowi: *Ktorego Bog posłał, słowo Boże mowi.* Hebr. 5.4. Joh. 3. 34.

A ták / Chrześćiánie mili / widzimy tu juž wodę / słyszymy Formę ustáwy Páńskiey: wierzymy obietnicy Páná Chrystusowey: bacżymy nienáruszony Mándat jego: mamy sługę Chrystusowego / y száfárzá tájemnic Bożych: godźi śię ábyśmy tę ustáwę Bożą / w Imieniu świętym jego odpráwowáli. Jedno proszę y nápominam / nie pátrzćie ná sámo tylko omywánie wodą y ná száfárzá widziálnego / ále pátrzćie ná Páná Chrystusá / wiárą serdeczną / ktory przy usłudze widziálnego száfárzá tájemnic swojich / to Dźiećiątko chrzći Duchem S. O czym świadczy Jan Chrzćićiel / mowiąc: *Ja ć was chrzczę wodą, ále w pośrzodku was stoji, ktory was chrzći Duchem świętym y ogniem.* 1. Cor. 4. 1. Matth. 3. 11. Joh. 1. 26. y 33.

Hieron. in Cap.4. Isa. Człowiek tylko wodę podawa á Bog Duchá S. ktorym plugástwá bywáją omyte / y grzechy krwią oczyśćione.

PYTANIE.

1. Cor. 14. 40. SWiety Páweł mowi: *wszystko się niechaj dźieje przystoynie y porżądnie:* Aby tedy tá sprawá S. z chwałą Bożą / z zbudowániẽ y z wyrozumieniem wáßym odpráwowána byłá: Pytá was pierwey o te rzeczy / niżeli to dźieciątko będźie ochrzczone.

Naprzod: Jesli to znaćie / że śię wßyscy ludźie rodzą w grzechu y w nieczystośći? R. Znamy. *Rzecze sługá Boży.* Słußnie to
Psa. 51. 7. wyznawaćie / bo Dawid święty mowi: *W niepráwośći poczęty jestem, á w grzechu poczęłá mię Mátká mojá.*

Powtore: Pytam was / Jesliże wy temu wierzyćie / iż od tego grzechu y nieczystośći nie możemy być oczyśćieni żadnymi zásługámi y uczynkámi swymi / jedno przez krew Páná náßego Jezusá Chrystusá / czego jest znákiem y świádectwem Chrzest święty? R. Wierzymy. *Rzecze sługa Boży:* Y owßem temu mocno wierzćie. Abowiem
1. Joh. 1. 7. Jan święty mowi: *Krew Jezusá Chrystusá Syná Bożego, oczyśćia nas od wßelkiego grzechu.*

Do tego, pytam was: Jesli to Dźieciątko oddawaćie y ofiárujećie nie żadnemu stworzeniu / ále sámemu Stworzyćielowi / Jezu-
Joh. 8. 34.44. 1. Joh. 3.8.10. sowi Chrystusowi / ku służbie y chwale jego / wyrzekájąc śię ßátáná / y wßystkich spraw

W pierwßym onym Kośćiele Chrześćiáńskim / tych ktorzy mieli być chrzczeni / pytano o te rzeczy / á z właßcza dorosłych: Odrzekaß śię ßátáná / y spraw jego / y pomp jego / y chwały jego / y Anjołow ego / y wymysłow jego / y wßystkich rzeczy ktore są w mocy jego. Te Ceremonie wspomina Clemẽs Romanus L. 7. Ca. 42. Const. Ap. Tertul. lib. de Spectaculis. Zá czásem też y kmotrow w osobie Dźiatek / o toż pyta-

no; co śię pokázuje z Aug lib. 1, Ca. 34. de peccat. merit. & remiſſ.

Dźiatki ludźi Chrześćiáńſkich ſą świętymi 1. Cor. 7. 14. Máją Duchá S. Luc. 1. 15. Znáją Páná Bogá 1. Joh. 2. 14 Chwalą go Pſ. 8. 3. Wzywáją/ Gen. 21 17. Wierzą weń/ Matt. 18. 6. Należą do przymierzá Bożego/ Gen. 17. 7. y do kroleſtwá niebieſkiego/ Marc. 10. 14. y jeſzcze w żywoćie przejrzáne ſą do żywotá wiecznego/ Rom. 9. 11.

jego? R. Oddawamy y ofiárujemy: *Rzecze ſługá Boży.* To czynićie jáko prawdźiwi chwalcy Boży/ pomniąc ná one ludźie pobożne/ o ktorych piſzą Ewángeliſtowie/ *Iż dźiatki ſwoje do Páná Jezuſá przynośili, proſząc go, áby ręce ſwe ná nie włożył, y onym błogoſłáwił.* Luc. 18. 15. Matth. 19. 13.

Ná oſtátek pytam was: Jesli temu wierzyćie/ że to Dźiećiątko PAN Chryſtus przyjmuje w łáſkę ſwoję święta/ y czyni je dźiedźicem kroleſtwá niebieſkiego? R. Wierzymy. *Rzecze Páſterz:* Zebyśćie tego pewni byli/ namilſzy Chrześćiánie/ że to Dźiećiątko przyjmuje Pan Chryſtus w łáſkę ſwą y do przymierza ſwojego/ czyniąc je uczeſnikiem kroleſtwá niebieſkiego: Poſłuchayćieſz o tym nabożnym ſercem świádectwá Duchá Bożego/ ktore zápiſał Márek święty w Rozdźiále Dźieśiątym/ tymi ſłowy.

Onego czáſu, Przynoſzono do Páná JEzuſá Dźiatki, áby śię ich dotykał. Ale Vczniowie gromili te, ktorży je przynośili. Co uyrżawſy JEzus,

zus, rozgniewał śię, y rzekł im: Dopuśććie Dźiatkom przychodźić do mnie, á nie zábraniayćie im; Abowiem tákich jest krolestwo Boże. Záprawdę powiádam wam: ktobykolwiek nie przyjął krolestwá Bożego, jáko Dźiećiątko, nie wnidźie do niego: y biorąc je ná łokćie swoje, y kłádąc ná nie ręce, błogosłáwił im.

Z tych słow uczymy śię/ namilszy Chrześćiánie/ iż śię Pánu Chrystusowi Dźiatki ludźi Chrześćiáńskich podobáją. A to ich od śiebie nie odrzuca/ nimi nie gárdźi: Y owszem zákázuje/ áby dźiatkom nie broniono łáski jego świętey. A jesliż im więtszey rzeczy/ to jest łáski swey nie odmawia/ coż ro-

Lomb. lib. 4. Dist. 1. Ca. Sacramentũ: Sákráment jest znák S. rzeczy. Sákráment jest niewidziálney łáski/widziálny znák.

Origen. in cap. 6. Romanor. Kośćioł od Apostołow podánie wziął / też y máłe dziatki chrzćić. Wiedzieli bowiem oni ktorym skrytośći tájemnic Bożkich powierzone są/ iż były we wszystkich ludziách plugástwá grzechow/ktore przez wode y przez Duchá miáły być omyte.

zumiemy żeby im rzeczy mnieyszey / to jest pieczęći Chrztu S. znáku widziálnego niewidziálney łáski swey miał zákázowáć? Y owszem/áby były chrzczone Dziatki máłe / áby ná się bráły widziálną pieczęć / niewidziálney łáski jego / rozkázuje / mowiąc: *Chrzćićie wszystkie narody.* A iż dziatki máłe są narodem: tedyć Syn Boży kazał chrzćić dziatki máłe. Do tego: Poniewaź dziatki máłe należáły do przymierza Bożego/ y do Sákrámentu obrzezki stározakonney; tedyć też y pod Nowym Testámentem/od tákowych dobrodzieystw oddalone być nie máją. Co się pokázuje z onych słow Piotrá ś. ktory mowi: *Pokutuyćie, á ochrzći się káždy z was, w Imieniu Jezusá Chrystusá ná odpuszczenie grzechow: á weźmićie dar Duchá S. Abowiemći wam tá obietnicá należy, y dźiatkom wászym, y wszystkim ktorży dáleko są, ktorebykolwiek powołał Pan Bog nász.* A iżeśćie to dziećiątko przynieśili / áby było ochrzczone w wierze świętey Apostolskiey/przetoż one w Imieniu Páńskim / ták swym własnym/ jáko też y tego dziećiątká imieniem / wyznayćie/zá mną mowiąc.

Matth. 28. 19.

Act. 2. 38. 39.

VVYZNANIE WIARY.

Wierżę w jednego Bogá, Oycá wßechmogacego, ſtworzyćielá niebá y źiemie. Wierżę y w Jezuſá Chryſtuſá, Syná jego jedynego, Páná náßego, ktory śię pocżał z Duchá świętego, národźił śię z Pánny Máryey: Umęczon pod Pontſkim Piłatē, ukrzyżowan, umárł y pogrzebion, zſtapił do piekłow, trżećiego dniá zmartwych wſtał; Wſtapił ná niebioſá; śiedźi ná práwicy Bogá Oycá wßechmogacego; Z támtad przydźie ſadźić żywey umárłe. Wierżę w Duchá świętego, święty kośćioł Chrześćiáńſki, świętych obcowánie, grzechow odpuſſczenie, ćiáłá zmartwych wſtánie y żywot wieczny, Amen.

Z tey wiáry / przyſtępujac do Chrztu świetego / modlmy śię Pánu náßemu Jezuſowi Chryſtuſowi / áby to dźiećiatko ochrzćił Duchem świetym / y ono zápieczętował ku żywotowi wiecznemu / przy uſłudze teraznieyßey Chrztu świetego / mowiac tymi ſłowy / pokleknawßy.

Przy chrzćie zá Apoſtołow / wiáre dorośli wyznawáli. Czego mamy przykład w ſłudze Rándáces krolowéy / Act. 8. 37. Tákże / y w onym pierwßym kośćiele do rośli / á ile uczeni / sámi wiáre przed wßyſtkimi głośno wyznawáli. O czym ták pißę Auguſtin. Libro de Dogmat. Eccleſ. c. 74. Ten ktory ma być Chrzczony / wyznawa wiáre ſwoje przed Xiedzē y bedac pytány / odpowiáda. Albo ich też o wiáre pytano / á ile proſtakow / jáko nápiſał Ambroſ. lib. 3. Ca. 7. de Sacra. Pytam ćię / wierzyß w Bogá Oycá wßechmogacego / etc. A zá niemowiatká / kmotrowie one wyznawáli. Ták bowiē náuczał Auguſt. ibid. cap. 52. A jeſli ſa dźiatki máłe / álbo też jácy proſtacy / ktorzy náuki nie poymuja / niechay ći zá nie odpowiádája / ktorzy je ofiáruja / według zwyczáju chrzczenia.

MODLITWA.

O PAnie Jezu Chryste / Synu Bogá
żywego / Boże Stworzyćielu y Zbá-
wićielu náß prawdziwy / ktoryś nas
nędzne syny y corki Adámowe / wielkie
y máłe/ták umiłowáć raczył/żeś się też sam
ćiáłá y krwie náßey uczestnikiem stał/ y dźie-
ćiątkiem máłym / á ktemu ubogim ále bez
wßelkiego grzechu / doskonáłymeś się ná-
rodźił; ktoryś też dźiatkom máłym do śie- Marc. 10.13.
bie przyść kazał/oneś przyjmował/ piásto-
wał/ wkłádániem rąk swojich onymes bło-
gosłáwił / y krolestwoś im niebieskie / ze w-
ßystkimi wiernymi przysądźił. Prośimy
ćię pokornie / rácz weyrzeć náto náße zgro-
mádzenie/ ktore czynimy w imieniu twojim
świętym / bądź nam przytomny / przy tey
spráwie świętey/ wßákeś nam to obiecał /
mowiąc: *Gdźie dwá, álbo trzey zgromádzeni* Matth. 18.20.
są w imieniu mojim, támem jest w poyśrżodku ich.
Otoż miły Pánie / zgromádźiliśmy śię w
imieniu twojim / dla twojey ś. chwały / y
twego rozkazánia/ ábyśmy to dźiećiątko to-
bie oddáli/ofiárowáli/ y poślubili. Weźmi-
że je zá sługę swe°/weźmiże je w opiekę two-
ję; rácżże je omyć krwią twoją drogą / z

grze-

Przy Chrzćie swojim Pan Chrystus modlił śię/, áko zeznawa Łukasz S. cap. 3. 21. A gdy Jezus był Chrzczony / y modlił śię/ tedy śię niebo otworzyło. Y my tym przykłádem Páná Chrystusowym / ktory jest Mistrzem y wodzem náßym / modlimy śię przy Chrzćie ś. y w onym pirwßym Kośćiele przy Chrzćie ś. modlono śię. Ták bowiem piße Dion. de Eccles. Hier. Ca. 4. Biskup świętemodlitwy odpráwuje zań / że wßystkim Kośćiołem.

grzechu Adámowego pierworodnego / w ktorym śię záczęło y urodziło ; wſzákeś y zá to dźiećiątko máłe umárł / y zá nieś krew swoję święta wylał. Ráczże je też odrodźić y ſpoſobnym uczynić przez świątość Chrztu świętego / do żywotá wiecznego. Poświęć je słowem twojim S. obdarz je wiárą prawdźiwą / oblecz je wſzáte ſpráwiedliwośći y świętobliwośći ſwey / y pogrzeb w śmierći twojey / przez Chrześt / áby ono noſząc ná ſobie imię twoje ś. pieczęć zbáwienia / tobie ku chwale żyło / chwaląc ćiebie / wespołek z Oycem y z Duchem świętym / ná wieki wiekow / Amen.

Matth. 6. 9. *OYcże náſz, ktoryś jeſt w Niebieśiech : Swięć śię Imię twoje. Przydź Kroleſtwo twoje. Bądź wola twojá, jáko w niebie, ták y ná źiemi. Chlebá náſzego powſzedniego day nam dźiśia. Y odpuść nam náſze winy, jáko y my odpuſzczamy náſzym winowáycom. Y nie wwodź nas ná pokuſzenie, ále nas zbaw ode złego. Abowiem twoje jeſt kroleſtwo, y moc, y chwałá, ná wieki, Amen.*

Bądźmyż tego pewni / że Pan Bog ráczył wyſłucháć te náſze modlitwy / według obietnice ſwey / mowiąc przez Proroká Jeremiaſzá: *Gdy mi śię modlić będźiećie, tedy was wyſłucham.* A ták już w imieniu Páńſkim /

Jerem. 29. 12.

mia-

miánuyćie to dźiećie. N. *Rżecże Pásterż:* W tey wierze ktoraśćie teraz wyználi/ w Bogá w Troycy S. jedynego/ będźie ochrzczone to Dźiećiątko. Tu sługá Boży/ miánując káżdą osobę jedynego Bostwá/ polewájąc dźiećię/ ma mowić te słowá: N. *Ja ćiebie chrżczę, w Imię BOGA OYCA, y SYNA, y DUCHA Swiętego.*

Błogosłáwieństwo z włożeniem rąk.

Wßechmogący á wieczny PAN Bog/ Oćiec Páná nágego Jezusá Chrystusá/ ktory ćię N. odrodźić raczył z wody y z Duchá S. y odpuśćił ći wßystkie grzechy twoje/ ten niech ćię spráwuje y utwirdza łáską swoją świętą/ y obdáruje mądrośćią niebieską/ wiárą státeczną/ świątobliwośćią Chrześćiáńską. A potym doczesnym żywoćie/ niech ćię przywiedźie do żywotá wiecznego/ Amen.

Przy Obrzezce dawano imioná dźiatkom: Luc. 1. 59. támże ca. 2. 21. Chrzest jest ná mieyscu Obrzezki: Coloss. 2. 11. Tedyć słußnie przy chrzćie imioná bywáją dawáne dźiatkom. A imioná święte/ nie pogáńskie. Vide Can. Arabic. Conc. Nicen. Ca. 30.

NB. Clemens Romanus Ca. 41. Constit. Apost. Jeśliby ktory Biskup/ álbo Presbyter/ nie czynił troygá polewánia/ jedney tájemnice/ ále ráczey jedno polewánie w śmierć Páńską/ niechay będźie z Vrzędu złożony. Abowiem nie rzekł nam Pan/ w śmierć moję chrzćićie: ále/ idąc uczćie wßystkie narody/ chrzcząc je w imię Oycá/ &c.

Tertul. lib. adv. Prax. cap. 17. Nie raz/ ále trzy kroć zá káżdym miánowániem káżdey osoby/ bywamy polewáni. Zá Apostołow záraz przy chrzćie wkłádano ręce ná ochrzczonego/ co się pokázuje z Páwłá S. Heb. 6. 2. Y z dźiejow Apostolskich cap. 8. 17. A mieli to z przykłádu Páńskiego/ ktory ná dźiatki máłe ręce swe wkłádał/ błogosłáwiąc im/ Marc. 10. 16. Toż czynił y on pierwßy Kośćioł. A to wkłádánie rąk należy/ nie tylko sámym Biskupom/ ále y presbyterom.

Nápominánie do Dźiękczynienia.

Iż Pan Bog wßechmogacy / z łáski swojey S. to dźiećiątko przyłączył do kośćiołá swego / y zápieczętował Chrztem świętym do żywotá wiecznego: z tego my sie rádując (upadßy ná kolánáć) oddaymyß Bogu Oycu zá to chwałę / dźiękując mu tymi słowy.

Dźiękczynienie Bogu Oycu.

O Swiętey dobrotliwy Pánie Boże / Oycze náß niebieski / dźiękujemy twey naświętßey miłośći / przez Jezusá Chrystusá Syná twego namilßego / żeś nas / wespołek y z potomstwem náßym / wiernych swojich od śmierći wieczney wyzwolił / á do żywotá wiecznego / zá pewnym Chrztu świętego świádectwem / miłośćiwieś przywieść raczył / przez ubłagánie krwią Syná twego miłego / Jezusá Chrystusá. Dayże to miłośierny Pánie / áby to Dźiećiatko tego dáru nie utrácáło / ále áby Duchem świętym było zápieczętowáne w prawdźiwey wierze / y áby w Chrześćiáńskiey pobożnośći było zmocnione ku dosta-

pieniu onego ßczęścia wiekuiſtego w niebie. Błogoſław mu/ włożywßy ná nie rękę Bo- ſtwá twego świętego: Bądźże z nim po wßyſtkie dni żywotá jego: bądź mu Oycem łáſkáwym/ y opiekunem miłośiernym/ jáko y nam. Wßákeś nam to wßyſtkim obiecał/ mowiąc: *Będę wam zá Oycá, á wy mnie będźiećie zá ſyny, y zá corki.* Tyś to Dźiećiątko ſtworzył/ ty też ſam o nim pieczą miey: rácżże je záchowáć od ßátáná/ od niedowiárſtwá/ od heretictwá/ y od báłwochwálſtwá. Tę łáſkę/ Oycże dobrotliwy/ okażże nád námi/ y nád tym Dźiećiątkiem; nie dla nas niegodnych/ ále dla Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá/ ktoremu z tobą/ wespoł y z Duchem świętym niech będźie cześć y chwałá od nas wzdawáná/ teraz y ná wieki/ Amen. Levit. 26.12. Jer. 31. 1. 2. Cor. 6. 18.

Nápominánie do rodźicow.

NApominam was/ z Vrzędu ſwego Páſterſkiego/ ábyśćie to Dźiećiątko/ gdy do lat rozumnych przydźie/ wychowywáli w nabożeńſtwie prawdźiwym/ w pobożnośći Chrześćiáńſkiey/ y ono uczyli Modlitwy Páńſkiey/ wyznánia wiáry Chrześćiáńſkiey/ y Bożego przykazánia. Abowię

te powinność ná was Pan Bog kłádźie
Deut.6 v. 6. y 11.v.19 przez Moyzeszá sługę swego/mowiąc: *Będą te słowá, ktore ja dźiś rozkázuję tobie, w sercu twojim, á będźiesz je często przypominał synom twojim.* A przez Páwłá S. mowi:
Eph. 6. 4. *Wy Oycowie, nie pobudzayćie do gniewu dźiátek wászych, ále je wychowywuyćie w kárnośći, y w nápominániu Páńskim.* Maćie tego przykłády w ludźiach świętych/ á w Rodźicách pobożnych; jáko w Tobiaszu/ y w rodźicách
Tob. 4. 1. Dani. 13.3. Zuzánny świętey/ ktorzy dźiatki swe z młodych lat znájomośći Bożey y pobożnośći S. uczyli/ á po nich też wielkiey poćiechy doczekáli. Ktorey y wam day doczekáć Pánie Boże w Troycy S. jedyny/ Amen.

A jesliby niebyło Rodźicow, tákie nápominánie Pásterż uczyni, słowy Augustyná świętego do Kmotrow, ktorży śię stáli Rękoymiámi, y opiekunámi onego dźiećiątká, jesliby Rodźice Pan Bog z tego świátá wźiął, y świádkámi ochrżćżenia jego zostáli.

Nápominam was/ ták Mężczyzny/ jáko y białe głowy/ ktorzyśćie ná Chrzćie S. to Dźiećiątko zá swe przyjęli/ ábyśćie śię ználi być rękoymiámi jego/ przed Pánem Bogiem/ ktore widźićie/ żeśćie wźięli z studnice Chrztu świętego. Przetoż je záwsze nápominayćie/ áby przestrzegáło czystośći Chrześćiáńskiey/ spráwiedliwość miłowá- August. D. 4. de Conf. Can. Vos.

ło/y miłość bliźniego záchowáło. A przed wßystkiemi rzeczámi/ skład álbo Kredo Apostolskie/ Modlitwe Páńską/ Przykazánie Boże/ y náuki o Sákrámentách świetych/ y sámi trzymaycie/ y temu Dzieciątku/ ktoreście wzieli z studnice świetey / przekłádaycie y náuczaycie. Bądźcie strożámi wieku młodości jego / áby przez wáßę niedbáłość/ w pobożnym á práwowiernym ćwiczeniu Chrześćiáńskim nie ßwánkowáło / ále ráczey w pobożności świetey / od lat dziećinnych/ zá pilnym dozorem wáßym/ ćwiczone było: do czego wßystkiego/ niechay wam bedźie rátunkiem / y wspomożeniem / Bog w Troycy S. jedyny / Oćiec/ Syn y Duch S. Amen.

Zámknienie z Psalmu LXXI.

W tobie Pánie nádźieję mam.

Ty Pánie z młodośći mojey / náucz mie sam woli swojey / á day mi w niey do końcá trwáć/nie rácz mie nigdy opußczáć.

Od tąd do stárośći mojey/niech bede w opiece twojey: ábym y inßym objáwiał/jákaś ty ku mnie litość miał.

Tobie poruczam Boże moy/duße/ćiáło y żywot swoy/spráwuy ty mnie sługe swego/ áż do żywotá wiecznego/Amen. FOR-

Forma Dziekowania po Połogu.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow, do tego Aktu należące.

Levit. 12. 1. &c. Actor. 15. 10. 11. Gal. 4. 4. It. 5. 1. 2. 3. 4. 1. Tim. 2. 14. 15. Psal. 51. 7. 9. 1. Joh. 1. 7.

Gregorius I. Dist. 5. Can. Si mulier.

Jesliże Niewiástá teyże godźiny, ktoreyby porodźiłá, do Kośćiołá wchodźi, áby Pánu Bogu dźiękowáłá, niema ztąd żadnego grzechu.

Innocent. III. in Decret. Gregor. IX. lib. 3. Tit. 47. Cap. Veniens.

Aczkolwiek według Zakonu Moyzeszowego, pewne dni náznáczone były, w ktore białym głowam po porodzeniu, do Kośćiołá wniść śię nie godźiło: lecz iż Zakon przez Moyzeszá jest dány, á łáská y prawdá przez Iezusá Chrystusá stáłá śię: (Joh. 1. 17.) *Dla tegoż, gdy już ćień Zakonu zniknał á prawdá Ewángeliey świętey oświećiłá śię: Jeslizeby białegłowy po Potomstwie do Kośćiołá chćiáły iść, Pánu Bogu podźiękowáć, w tym żadnego grzechu niemáją, y weśćia do Kośćiołá bronić im nie trzebá, áby nie rozumiáły, iż karánie w grzech śię im obroćiło.*

Nie rozumieli tedy ná on czás / choć y Rzymscy Biskupi / áby ná Położnice miano kłáść ono járzmo Zakonne / ktore już z nich jest zdjęte z łáski Bożey przez Jezusá Chrystusá: nie broniono im teyże godźiny / ktorey (Levit. 12. 1. &c. Act. 15. 10. 11.) porodźiły / weśćiá do Kośćiołá / y dotykánia śierzeczy kośćielnych / Stułą ich w kośćioł nie wwodzono / wodą nie kropiono / krucifixow cáłowáć nie dawano / ofiár od nich nie wyćiągano / szátáństwá y źiemie ususze-

 nia

nia im nie przyczytawano. Ale im tylko kazano Pánu Bogu dziękowáć zá dobrodzieystwo/ ktorego doznáły/ktore nád nimi sam Pan Bog (nie żadne stworzenie) pod onym czásem / z łáski swey okazáć raczył. Wiedźieli bowiem / iż *Małżeństwo jest uczćiwe y łoże niepokaláne*, Heb. 13. 4. y *Tájemnicá miedzy Chrystusem á kośćiołem jego*, Ephes. 5. 32. Záczym też poczęćie y národzenie ludzkie / sámo przez się jest miłe Pánu Bogu / bo to jest wola Boża / rozkazánie jego świete/ áby tym śrzodkiem był rozmnożony narod ludzki/ Gen. 1. 28. ku chwale jego / Tob. 8. 9. ktore ácz grzechem pierworodnym jest zmázáne/Psal. 51. 7. Sap. 12. 11. Gen. 8 21. Ale jednák *przez krew Páná nászego Jezusá Chrystusá* oczyśćione / ochedożone y omyte jest / Zach. 13. 1 Heb. 13. 12. 1. Joh. 1. 7.

PRZESTROGA.

I. Połog odpráwiwszy Położnicá / słusznie się ma y z Potomkiem swym/gdy to być sposobnie może / do Zboru Bożego stáwić; żeby powinna wdzieczność zá szczesliwe rozwiązánie / y zá zdrowe Potomstwo / w spolnym wiernych zebrániu / Pánu Bogu przystoynie oddáłá.

II. Jáko we wszystkim Pásterstwie sługá Boży/ dla zbudowánia / wiernie y rostropnie Vrząd swoy wykonywáć ma; ták nie mniey y w tym dziekczynieniu publicznym według czásu/ osob/ mieysca/ y inszych okoli-

cznośći/ postępowáć ma: ná to wzgląd májąc/ áby jáko wdźięczność ku Bogu zá wybáwienie/ od pobożnych Mátek/ dla zbudowánia y dobrego przykłádu wiernym y niewiernym/ wyświádczona byłá; ták z drugiey strony/ y tego przestrzegájąc/ áby żadna superstycia álbo opinia/ o jákiś osobliwey nieczystośći/ y mocy dyabelskiey/ nád białogłowskim stanem/ á zátym też y o oczyśćieniu kápłáńskim | de necessitate, w Kośćioł Boży nie wkraczáłá. Czego widźimy dokazał szátan w rożnym nabożeństwie.

SAM AKT.

Wspomożenie násze, niech będźie w naświętszym Imieniu Bogá Oycá, Syná y Duchá S. Amen.

Gal. 4. 4.

Ncżkolwiek Pan Chrystus/ z białych głow zdjął ćieżar obrzędow Zakonnych/ przez śmierć swoje/ oczym mowi S. Páweł: *Gdy przyszło wypełnienie czásu, posłał Bog onego Syná swego, ktory śię urodźił z niewiásty, ktory śię stał pod Zakonem, áby te ktorży pod Zakonem byli, wykupił.* Ale przećie ná cel Zakonu stárego máją pámiętáć/ ktory ten jest/ áby Pánu Bogu w Troycy S. jedynemu chwałe/ kto-

ra on Zakon znáczył / oddawáły / y zá w⸗ßystkie rzeczy / ták ßczęśliwe jáko y nießczę⸗śliwe jemu dziękowáły. Bo ták mowi S. Páweł: *Záwßystko dźiękuyćie: ábowiem táć jest wola Boża, w Chrystuśie Jezuśie przećiwko wam.* 1. Thes. 5. 18. Jest tego przykład w Pániách S. Czytamy w kśięgách krolewskich / że Anná święta gdy urodziłá Samuelá / przyßedßy do Kośćiołá / Pánu Bogu chwałę dáłá / y zá potomká mu podziękowáłá / ktorego Potomká jemu sámemu ná chwałę ofiáro⸗wáłá. 1. Sam. 2. 1.

Łukaß też święty świadczy / jáko y Hel⸗zbietá święta / żoná Zácháryaßá kápłaná / Páná Bogá chwaliłá / że jey dał w stárośći syná Janá Chrzćićielá. Luc. 1. 24. A ták pomniąc ná rozkazánie Boże / y ná przykłády Pań świe⸗tych / Pánu Bogu chwałę y ty odday / one⸗mu dzięki zá te dobrodźieystwá.

Naprzod: Że ćię Pan Bog w stanie Mał⸗żeńskim Potomstwem opátrzył: A jest zá co Páná Bogá chwalić; bo to jest wielki skarb Boży / gdy kogo Pan Bog Potom⸗stwem opátrzy w stanie S. Małżeńskim / á ile dobrym. Ps. 127. 3. Jest to człowiek błogosłáwio⸗ny / ktoremu Pan Bog w Potomstwie bło⸗gosłáwi / według onego co mowi Dawid

> Ps. 128. 3.

> Syr. 16. 1. 4. Nieráduy śię ze złośliwych dźiatek/ jeśli śię mnożą/ áni śię kochay w nich jeśli w nich nie mász bojáźni Bożey. Lepiey jest umrzeć bez potomstwá/ niżeli zostáwić dźiatki niepobożne.

świety w Psálmie: *Zoná twojá będźie jáko winna máćicá płodna po bokách domu twego: dźiatki twoje jáko látorośle oliwne około stołu twego. Oto tákći będźie błogosłáwiony mąż, ktory śię boi Páná.* Jest to y związek miłośći małżeńskiey gdy komu da Pan Bog potomstwo. Masz przykład w żenie Jákobá Pátryárchy/ imieniem Liey/ tá gdy syná porodźiłá rzekłá: *Záiste weyrzał Pan ná utrapienie moje, á ták teraz miłowáć mię będźie mąż moy, teraz już będę chwalić Páná.*

> Gene. 29. 32. 35.

Druga. Y zá to masz Pánu Bogu dźiękowáć/ żeć Pan Bog dał z pożądáną poćiechą Potomstwo w stanie Małżeńskim żywe oglądáć.

Trzećia. Masz y zá to Pánu Bogu dźiękowáć/ żeć dał tego Potomká do Chrztu S. w dobrym zdrowiu przyprowádźić/ y onego przez Chrzest świety Pánu Bogu oddáć: Z czego śię záwsze Rodźicy pobożni ćieszą/ pátrząc ná Dźiátki/ przez Chrzest S. Pánu Bogu oddáne.

Náostátek. Masz y zá to Páná Bogá chwalić/ y onemu zá to dźiękowáć że on był obrońcą/ y strożem/ czásu niebespieczeństwá twego: Ten ćię łáskáwie rozwiązał z brzemienia ćięszkiego/ záchował ćię od

śmierći/ y przywroćił ćię do zdrowia pierwszego: A dáć y żywot wieczny/ jeśliże ty státecznie trwáć będźiesz w nabożeństwie prawdźiwym. Ták bowiem mowi S. Páweł: *Niewiástá zbáwiona będźie przez rodzenie dźiatek, jesliby zostáły w wierze, y w miłośći, y świętobliwośći z miernośćią.* A ták tu już słyszysz/ co masz uważáć pod tym czásem. Vpadszy tedy nákoláná/ dayże Pánu Bogu chwałę mowiąc: 1. Tim. 2. 15.

Modlitwa Osobna.

O Pánie Boże wszechmogący/ zmiłuy śię nádemną służebnicą twoją/ á przyjmi wdźięcznie ofiárę odemnie z sercá pochodzącą: Przyjmi wdźięcznie dźiękczynienia zá dobrodźieystwá/ ktorem od ćiebie wźięłá. Dźiękuję ć/ Pánie y Boże moy/ żeś mię Potomstwem żywem obdárowáć raczył/ y onoś mi dał przez Chrzest święty tobie oddáć. Dźiękuję ć y zá to/ żeś mię łáskáwie od śmierći záchował/ z dobroći swey/ z tego brzemieniá niebespiecznego rozwiązawszy/ y do pierwszego zdrowia przywiodszy. Zá co niechay będźie Jmię twoje pochwalone. Proszę ćię pokornie/ dayże mi rátunek swoy Boski/ ábym to dźiećiątko mogłá wycho-

wáć

wáć ku chwale Imienia twego Swietego/ ku ozdobie Kośćiołá prawdźiwego y mojey poćiesze. Ktore dźiećiatko ja tobie ku chwa⸗le twojey S. oddawam / y w opiekę twoję świętą / z nim śię tobie poruczam. Vczyń⸗że to o co ćię proszę / dla namilszego Syná twego Jezusá Chrystusá : ktoremu z tobą/ y z Duchem S. niech będźie cześć y chwałá/ teraz y ná wieki/Amen.

Modlitwa Pospolita.

BOże wszechmogący / Pánie y Stwo⸗rzyćielu wszystkiego świátá / Oycze miłośierdźia / studnico dobroći / sprawco żywotá wiecznego: Dźiękujemyć zá to ser⸗decznie y z tą służebnicą twoją / żeś ją po⸗tomstwem opátrzył/y w dobrym zdrowiu záchował / czásu tego krzyżá / ktoryś ná w⸗szystkie Mátki włożył. Dopomagayże jey mocą Bostwá twego / áby to Dźiećiątko wychowáłá ku chwale twojey / ku ozdobie Kośćiołá twego, y ku poćiesze swey. Co w⸗szystko rácz spráwić przez Jezusá Chrystu⸗sá Syná twego: ktoremu z tobą / y z Du⸗chem ś. niech będźie cześć y chwałá ná wie⸗ki wiekow/Amen. Oycze nász/&c.

NB. NB.

In caſu fortuito.

A Jeſliby ktora położnicá nie żywe potomſtwo miáłá / nápomni ją ſługá Boży / áby nie wątpiłá o łáſce Bożey / ále żeby to poruczyłá dźiwnym y niewybádánym ſądom Bożym / wierząc temu mocno / iż ono Dźiećiątko żywe oglada cżáſu zmartwych wſtánia. O cżym mowi Ezdraß / *Niewiáſty brżemienne, rodźić będą płod niedoſſły, w trżećim y w cżwartym mieśiącu, ktore ożyją, y będą wzbudzone.* Ale y Páweł S. przypodobywájąc śie do płodu poronionego / mowi: *Ukazał mi śię Chryſtus, jáko poronionemu płodowi.* Z kąd śie pokázuje iż Pan Jezus / nie odeymuje łáſki ſwey zbáwienney od dźiatek poronionych / ále jáko donoßonym / y cżeſnym łáſkę zbáwienia gotow okazáć; ták niedonoßonym y niecżeśnym. Pſ. 36.7 4.Eſdr. 6. 21. 1. Cor. 15.8.

A jeſliby / záwáruy Pánie Boże / bez Chrztu Dźiećiątko umárło / zgromi ją Páſterz ſłowem Bożym / iż omießkáłá dźiećiątká do Chrztu S. przynieśc. A potym będźie ją ćießył tymże ſłowem Bożym / áby o zbáwieniu Dźiećiątká ſwego nic nie wątpiłá: ále mocno wierzyłá / że zbáwione jeſt z łáſki á z miłośierdźia Bożego / w Jezuśie Chryſtuśie. Dźiatek bowiem Chrześćiáńſkich zacność táka / że ſą świetymi / y mája Duchá świetego; że znája / wzywája / chwalą Páná Bogá / y weń wierzą: iż należą do przymierzá Bożego / y do kroleſtwá niebieſkiego; y jeßcże niżeli śie w żywoćie pocżęty / przeyżrżáne ſą do żywotá wiecżnego. Do tego y to pewna / iż Pan Bog łáſki ſwey do Chrztu ták nie przywiązał / żeby bez niego zbáwić niemiał tych / ktorży nie pogardzájąc nim / nád ſpodźiewánie prędzey zchodzą z tego świátá / cżego mamy przykład w onym Łotrże 1. Cor. 7. 14. Luc. 1. 15. 1. Joh. 2. 14. Gen. 21 17. Pſ. 8. 3. Matth. 18. 6. Gen. 17. 7. Mar. 10 14. Rom. 9. 11.

nieochrzczonym/ Luc. 23.47. W dźiatkách nieobrzezánych/ ktore przed Obrzezką umieráły/ 2. Sam. 12.23.
O czym pátrz wyżey troche/ wiecey świádectw o Chrzćie ná początku.

To wszystko uważywszy (*rzecże sługá B. do Położnice*) cále śie spuść na wolą Bożą/ y jemu śie w pokorze serdeczney duszliwie modl/ y teraz zá mną mowiąc w ten sposob.

MODLITWA.

Pſ. 145 v. 8. 9. 10. 11. O Dobrotliwy y miłośierny Pánie / nierychły do gniewu / y wielkiego miłośierdźia/ ktory zátrzymawasz wszystkie upádájące / y podnośisz wszystkie obálone : oto ja uboga á niegodna służebnicá twojá / serdecznie twojey naświetszey miłośći dźiekuję/ żeś mię czásu żáłosnego y niebespiecznego / porodzenia mego / miłośćiwie wspomoc/ y żywo zostáwić raczył. Potomkáś mi w prawdźie odebrał / że y świátłośći świátá oglądáć/ áni świątośći Chrztu S. dostąpić nie mogł ; z kąd wielka żáłość / y smutek niewypowiedźiány ogárnał duszę moję : Ale jednák twojey ja to dźiwney / y niedośćignioney rádźie y woli Bożkiey Rom. 11.33. przypisuję / wiedząc pewnie / iż *łáská y miłośierdźie twoje, nád wszystkimi spráwámi rąk twojich, hoynie rozszerżone jest, á iż masz litość nád wszystkimi, y przebaczász grzechow ludzkich, á-*

by pokutowáli. Abowiem wſzyſtko co jeſt miłujeſz, á niczym ſię nie brzydźiſz, z tego, coś uczynił: boś niczego nie uczynił, cobyś miał mieć w nienawiśći: Ztąd y to płynie/ żeś wielu ich/ bez porządnych śrzodkow Sákrámentow świętych/ choć w niebeſpieczeńſtwie śmierći poſtánowionych/ do łáſki ſwey z ſzczerego miłośierdzia twego przyjąć raczył/ á to w namilſzym Synu twym Pánu náſzym Jezuśie Chryſtuśie: ktory w żywoćie czyſtey á błogoſłáwioney Mátki ſwey/ wſzelki płod ludzki poświećił / y krwią ſwoją przenadroższą odkupił / á do przymierza ſwego wiecznego przypuśćić raczył. A ták ćie/ Oycze náſz nalutośćiwſzy / ſerdecznie á pokornie proſzę / ráczyſz mie przez Duchá ſwego świętego w utrapionym ſercu mojim ſkutecznie o tym wſzyſtkim upewnić: ábym ſnadź z krewkośći ćiáłá/ zá pobudką ſzátáńſką/ w wierze nie ſzwánkowáłá / ále nic nie wątpiąc/ pewnie wierzyłá/ że Potomſtwo moje przez krew nadroższą Jezuſá Chryſtuſá zbáwićielá wſzyſtkiego świátá/ jeſzcze w żywoćie oczyśćione/ żyje przed oblicznośćią twoją/ w ręce twojey: gdźie śię go nie dotyka żadna męká: á iż w on dźień oſtáteczny ku żywotowi wiecznemu zmartwych wſtá-

Sap. 11. 23. 24.
Luc. 23. 43.
2. Sam. 12. 23.
Sap. 3. 1.

nie. O Oycze wßelkiey poćiechy y miłośierdźia/ rácżyß mie wźiąć do opieki twojey/y rácz mie ná potym uchowáć tákowey przygody/ y wßelkiego nießczęśćia ná dußy y ná ćiele ; przez twego jednorodzonego Syná/ á Pośrzednika náßego jedynego/ Jezusá Chrystusá: ktory z tobą/ y z Duchem świętym żyje y krolujе / ná wieki wieczne/Amen.

FORMA VSLUGOWANIA VVieczerża Páńska.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow, do tego Aktu należące.

Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. Joh. 6. 51. 53. 54. 55. 56. 63. 1. Cor. 10. 1. 2. 3. 4. 16. 17. 21. It. 11. 23. & seq.

Iren. Lib. 4. Cap. 34.

Chleb, przyjawszy powołánie Boże, już nie pospolitym Chlebem jest, ále Eucharystia, ze dwu rzeczy złożona, z ziemskiey y niebieskiey.

Tertul. lib. 4. contra Marcion. cap. 40.

PAN, Chleb wzięty, y rozdány uczniom swym, ćiáłem go swym uczynił, mowiac: To jest, ćiało moje, to jest figurá ćiáłá mojego.

August. contra Adamant. cap. 12.

Nie watpił PAN rzec, to jest ćiáło moje, gdy znák ćiáłá swojego dawał.

Gelasius P. P. ap. Gratian. de Consecrat. Dist. 2. Can. Comperimus.

Ználeźlismy/iż niektorzy/wziąwszy tylko ćiáłá świetego cząstke/ od kielichá krwie poświeconey zátrzymują śie: ktorzy bez wszelkiego watpienia (poniewaź nie wiem dla jákiego zabobonu uczeni bywáją / do tego śie przywiezowáć) álbo cále Sákrámentá niech przyjmują / álbo od zupełnych niech beda odegnáni: Bo rozdźielenie jednegoż y tego Sákrámentu / bez srogiego świetokráystwá/odpráwić śie nie może.

Chrysost. Homil. 18. in Epist. 2. ad Cor.

Jest czás/gdy w niczym nie jest rozny Xiadz od słu-

czá/jáko gdy ma być używánie strászhnych táiemnic: Abowiem jednáko wszyscy godni jesteśmy/ ábysmy ich używáli. Nie ták jáko w Stárym Zakonie/ cząstkę kápłan jadł/ á cząstkę lud. Y nie godziło się ludowi tego jeść/co kápłan jadł. Ale teraz nie ták; lecz wszystkim ludziom jedno Ciáło podawa się/y jeden Kielich.

Tenże Homil. 27. in 1. Cor. 11.

Co jest Páńskiego/to niektorzy privatum faciunt. Iż jest wieczerza Páńska/ma być spolna: Bo co Páńskiego jest/ to nie tego/álbo owego sługi jest/ále wszystkich spolne. Co tedy jest Páńskiego/ to jest y spolnego. Abowiem Pan twoy/ tymże stołem wszystkich uczcił.

Chrysost. Homil. 17. in Epi. Hebr.

To co czyniemy/ ná przypominánie się tego dzieje/ co się już stáło. Bo mowi/to czyńćie ná pámiątkę moje. Nie drugiey ofiáry/ jáko kápłan/ále też záwsze spráwujemy; á ráczey pámiątkę ofiáry czyniemy.

Przestroga.

Co czynić przed Używániem Wieczerży Páńskiey.

I. Ná dwie Niedzieli ma być zápowiedziáne używánie Wieczerzy Páńskiey/ áby wszyscy wierni o niey wiedzieli/ do używánia jey ze wszeláką uczćiwośćią się gotowáli/y sámi się (máiąc czás) doświadczáli/ słusznieli y godnieli do stołu Bożego máją przystąpić/ á to według náuki Páwłá świętego/ ktory mowi: *Niechże tedy człowiek sámego śiebie doświadczy, á ták niech je z*

I. Zápowiedźieć Wieczerzę P. dla przygotowánia godnego.

1. Cor. 11. 28. 2. Cor. 13. 5. 1. Cor. 11. 29. Matth. 5. 24.

Chlebá tego, y z kielichá tego niechay pije. A doświadczenie náße właśnie należy w wierze / w używániu / y wżywoćie / według náuki Apostolskiey. Ná ktore słowá pißąc Doktor Theophilactus / y one wykłádájąc / mowi w osobie Apostolskiey: *Zadnegoć człowieká zá sędźiego nie dawam, oprocz ćiebie sámego, á ták ty z sumnieniem swojim śię poráchowawßy, y ono roztrzą snawßy, przystąp do tych tájemnic, nie tylko we dni święte y powßednie, ále káżdego czásu, gdy śię czystym y godnym być znaydźieß.*

Theophil. in cap. 11. Corinth.

II. Náuki o Sákrámenćie Ludowi podáwáć.

II. Tym czásem / bywáją náuki o S. Wieczerzy Páńskiey: áby wiedźieli y umieli wßyscy Chrześćiánie / co máją rozumieć o Sákrámenćie Wieczerzy Páńskiey / ábowiem im to należy wiedźieć y umieć. Y dla tegoż Doktor Augustyn / przed używániem tákowych wprzod uczył / coby mieli wierzyć / trzymáć y rozumieć o Sákrámenćie Wieczerzy Páńskiey / od Páná postánowioney / czego znákiem są te słowá jego: *Co widźićie chleb jest, y kielich, co też oczy zeznawáją: Ale to we żym wiárá potrzebuje náuki, chleb jest ćiáło Chrystusowe, á kielich krew jego. A te rzeczy bywáją nazywáne Sákrámentem, iż w nich inßą rzecz widźimy, á inßą rozumiemy. To co wi-*

August. Serm. ad infant. & habent. Dist. 2. de Conf. Can. Qui manducat.

dźimy,

dźimy, osobę ma ćielesna, á co rozumiemy, pożytek ma duchowny. Ktory przyjmuje tájemnicę jednośći, ánie trzyma zwiaſku pokoju, nie przyjmuje tájemnice záſoba, ále świádectwo przećiwko ſobie.

III. Przed używániem wieczerzy Páńſkiey / w on Tydźień bywa przez dwá dni Poſt publiczny / prywatny ná wolą káżdemu zoſtáwiwſzy / áby ludźie Chrześćiáńſcy / ujawſzy ćiáłu obroku / chętliwſzymi byli do ś. Modlitew / y do nabożeńſtwá / y do godnego używánia S. Wieczerzy Páńſkiey ſpoſobnieyſzymi. A ten porządek záchowány był y w onym pierwſzym kośćiele / co śię pokázuje z tych słow Chryſoſtomá Doktorá. *Ty w przod przyjmujeſz (Sákráment) pośćiſz, ábyś śię zdał niejákim ſpoſobem godnym używánia: A gdy przyjmieſz, á potrzebáby w powśćiagliwośći trwáć, wſzyſtko tráćiſz. Aczkolwiek ſłuſzna jeſt rzecz, pośćić przed używániem y po używániu, potrzebá bowiem w obádwá czáſy powśćiagliwym być, ále oſobliwie po przyjęćiu Duchá: Przed używániem, ábyś był godźien wźiac: po używániu, ábyś śię nie zdał być niegodnym, ty ktoryś wźiał.* III. Poſt. Chryſoſt. Hom. 21. in 1. Cor. 11.

IV. W oſtátniey Tydźień przed używániem świątośći Páńſkiey / bywa przygotowánie do ſtołu Bożego / opowiádánie / y IV. Przygotowánie do ſtołu Bożego.

wpisowánie porządne Kommunikántow. A to miásto owey spowiedzi záußney / wyliczánia grzechow ze wßystkimi okolicznośćiámi: y miásto owey ćichey á niezrozumitelney Absoluciey w kośćiele Rzymskim. Tákowy sposob záchowywał śię w pierwßym onym kośćiele/ co śię pokázuje z Doktorá Ambrożego S. ktory ták piße. *Chcę áby śię wierny spodźiewał odpußczenia, niechay o nie prośi ze łzámi, niechay prośi z wzdychániem, niechay prośi z płáczem wßystkiego ludu, niechay prośi, áby mu było odpußczono: ágdy mu będźie powtore y potrzećie odłożona społeczność jego, niechay wierży, że śię nie nabożnie modlił, á niechay ćiężey płácze, znędzonym będąc, á potym śię niechay wroći.* Y z Cypryáná / ktorego te są słowá. : *Grzeßnicy czynią pokutę czásu słußnego, y według porządku kárnośći, do spowiedźi jáwney przychodzą, y przez wkłádánie rąk Xiężey, práwo społeczności biorą.* Tákowy sposob záchowuje śię we wßystkich krolestwách Chrześćiáńskich / gdźie jedno są kośćioły oczyśćione z báłwochwálstwá. Y w náßych kośćielech Polskich. Czego są świádectwem te słowá Synodu Sędomierskiego Generálnego : *Niebywáją do stołu Bożego przypußczáni, tylko ći sámi, ktorzyby pierwey*

Opowiedánie/ y wpisowánie.

Ambros. lib. 1 cap. 16. de Pœnit.

Cyprian. Epi. 10. ad Clerum.

Consens Eccl. Polonicarum fol. 13.

byli od Pásterżá, álbo od Pomocnikow jego przesłucháni y rozgrzeßeni.

Forma Publicznego Gotowánia przystępujacych do S. wieczerży Páńskiey.

1. W dźień przygotowánia świętego / post Præparatoriam Concionem, wystąpi sługá Boży do Stołu / y rżecże:

Imię Bogá Oycá, Syná y Duchá S. niech będźie z wámi, Amen.

Wy / co śię maćie stáć dnia jutrzeyßego / zá wspomożeniem Páńskim / uczestnikámi Swiatośći Wieczerży Páńskiey / wystąpćie / proßę / dla przedłożenia wam przestrog y náuk zbáwiennych / do Chrześćiáńskiego przygotowánia śię do stołu Bożego / wielce potrzebnych: á przytym / dla opowiádánia śię / z tym pobożnym zámysłem wáßym / y wpisánia w kśięgi kośćielne Jmion wáßych.

A gdy wystąpią, rżecże do nich.

Chrześćiánie w Pánu umiłowáni / w Stárym Testámenćie / rozkazał był Pan Bog wßechmogacy / áby wßyscy ktorzy mieli przystąpić do ofiar / wprzod oczyśćieni byli / á ták do nabożeństwá przygotowá-

ni. Czego jest wizerunkiem *Aáron* kápłan nawyższy/ do ktorego rzekł Moyżesz: *Uczyń ofiárę zá grzech twoy, á wykonay oczyśćienie zá śię y zá lud, jako rozkazał Pan.* Co on uczynił. A to oczyśćienie/ nic inszego nie było/ tylko wizerunk przygotowánia do służby Bożey/ y ćwiczenia śie á pomnożenia w pobożnośći świetey: z kadby y sámych śiebie/ jáko są zmázánymi ćieszkimi grzechámi swymi/ rozsądzáli/ y winnymi śie Bogu dawáli/ á táiemnice zbáwienia swojego tym nabożniey poymowáli. Toż y w nowym Testámenćie chce mieć/ on świety y sprawiedliwy Wodz wiáry/ y dawcá żywotá Chrystus Jezus/ w Zborze swym; Abowiem pierwey niż ostátnia Wieczerza swoje świeta uczniom y wszystkiemu kośćiołowi swemu postánowić raczył/ o prawdziwym pożywániu ćiáłá y drogiey krwie swojey/ wiec y o świetobliwośći żywotá/ á náśládowániu śiebie sámego/ onych ćwiczył/ náuczał/ nápominał/ zá nimi śie modlił/ y insze tym podobne náuki y przestrogi zbáwienne podáwáć im raczył: Owszem Zboru swego sługom swojim powierzájac/ áby rostropnie jego Boskimi dárámi száfowáli/ rozkázuje/ mowiąc: *Nie dawayćie świętego*

Levit. 9. 7.

Hebr. 12. 2. Act. 3. 14. 15.

Joh. 6. 53. 54. &c.

Matth. 7. 6.

psom,

psom, áni miećcie pereł wáßych przed świnie. A przez te psy y świnie / rozumie Pan náß wßyſtkie grzeßniki niepokutujace / á prawie wkáłuży grzechu leżace. Przetoż Apoſtoł S. pilnie upomina do ſtołu Bożego przyſtepujacych / áby śię jáko napilniey przygotowáli / gdy mowi:
1. Cor. 11. 28. *Niechże tedy człowiek ſámego śiebie doświadczy, á ták niech je z chlebá tego, y z kielichá tego niechay pije. Abowiem kto je y pije niegodnie, ſąd ſobie ſámemu je y pije, nie rozſądzájąc ćiáłá Páńſkiego.* A toć doświadczenie / záwiera śię przednie w tych trzech cząſtkách.

Naprzod. Doświadczay ſámego śiebie káżdy / jáki żywot y obcowánie twoje ná świećie: jesli Bogá / jákoś mu ná Chrzćie S. przyśiągł / nádewßyſtko miłujeß; jesli też y bliźniego ſwego / podług Zakonu tobie podánego / jáko ſámego śiebie miłujeß; y żadnego gniewu y nienawiśći przećiwko niemu w ſercu ſwojim nie chowaß. A ſummownie mowiąc / jesli grzechy ſwe / ktorymiś Páná Bogá obráźił / uznawaß / y zá nie ſerdecznie żáłujeß? I.

Powtore. Jesli Artykuły wiáry Chrześćiáńſkiey / á obietnice Ewángeliey S. rozumieß; y w tey prawdźiwey wierze pole- II.

gájacná łáſce Bożey / y jedyney záſłudze jedynego Zbáwićielá ſwego Jezuſá Chryſtuſá / zá wſpomożeniem Páńſkim / áż do śmierći ſtátecznie zoſtawáć wolą maſz? ktorego to doświadczenia w Wierze / pewnym ſznurem y práwidłem / by naproſtſzemu człowiekowi / jeſtći Kredo / álbo wyznánie wiáry Chrześćiáńſkiey / od Swiętych Bożych nam w Piśmie świętym podáne.

III. *Ná koniec*; Jesli maſz ſtały y ſtáteczny umyſł / zá pomocą Bożą / żywotá ſwego polepſzyć: *A odrzekſzy śię wſzelkiey niepobożnośći y świeckich pożądliwośći, trzeźwie, y ſpráwiedliwie, y pobożnie żyć ná tym świećie, po wſzyſtkie dni żywotá twego?* Tit. 2. 12. Luc. 1. 75.

A przetoż ſtojąc teraz przed oblicżnośćią Bożą, á májąc wolą zá wſpomożeniem jego świętym, ſtáć śię uczeſnikámi, nadrożſzey Swiątośći ćiáłá y krwie Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá

Naprżod: Pytam was / Jeslize śie znaćie być ludźmi grzeſznymi / y zá grzechy ſwe / ktorymiśćie Páná Bogá obrażáli / y ná karánie jego cześne y wieczne ſobie zárabiáli / ſerdecznie żáłujećie? Znaćieli / y żáłujećieli zá nie ſerdecznie? R. Znamy / y żáłujemy.

Tu pokaże z Piſmá S. żeſmy wſzyſcy grzeſznymi: Rom. 3. 23. *Abowiem wſzyſcy*

zgrze-

zgrzeszyli, y niedostawa im chwały Bożey. It. 11. 32. Bog zámknał wszystkie w nieposłuszeństwo, áby się nád wszystkimi zmiłował. Gal. 3. 22. Pismo zámknęło wszystko pod grzech, áby obietnicá z wiáry Jezusá Chrystusá byłá dána wierzącym. Znał to do siebie S. Job cap. 9. 3. Jesliby się z nim chćiał spieráć, nie odpowie mu z tyśiącá ná jednę rzecz. A w v. 20. Jeslibym się usprawiedliwiał, ustá moje potępią mię: jeslibym się doskonáłym czynił, tedy mnie przewrotnym być pokaże. Dawid S. w Ps. 32. 5. 6. Grzech moy oznáymiłem tobie, á nieprawośći mojey nie kryłem: Rzekłem; Wyznam ná się przestępstwá moje Pánu, á tyś odpuśćił nieprawość grzechu mego. It. 51. v. 5. ja znam nieprawość moję: á grzech moy przedemną jest záwżdy. It. 130. v. 3. Pánie będźiesz li nieprawośći upátrował: Pánie ktoż się zostoji. It. 143. v. 2. Nie wchodź w sąd z sługą twojim miły Pánie: ábowiem nie będźie usprawiedliwiony przed obliczem twojim żaden żywiący. Sálomon Prov. 20. 9. kto rzecze, oczyśćiłem serce moje, czystym jest od grzechu mego? It. 24. v. 16. śiedmkroć upada spráwiedliwy. Eccl. 7. 20. niemász człowieká spráwiedliwego ná źiemi, ktoby czynił dobrze, á nie grzeszył. Dániel Prorok 9. v. 8. 9. 10. Pánie, námći należy záwstydzenie twarzy, krolom nászym, kśiążętom nászym, y Oycom nászym: bosmy

zgrzeßyli przećiwko tobie. Ale PAnu Bogu náßemu miłośierdźie y litość : ponieważeśmy mu odporni byli. A niebyliśmy posłußni głosowi Páná Bogá náßego, żebyśmy chodźili w ustáwách jego, ktore on dał przed oblicże náße, przez Proroki sługi swe. **Páwel S.** Rom. 7. v. 14. 19. 20. *wiemy iż Zakon jest duchowny ; álem ja ćielesny záprzedány pod grzech. Bo nie cżynię dobrego ktore chcę: ále złe ktorego niechcę to cżynię. A jesliż ja to cżynię cżego niechcę, już ja więcey nie cżynię tego, ále grzech ktory we mnie mięßka.* **Jan S.** 1. Joh. 1. v. 8. 9. 10. *Jeslibyśmy rżekli iż grzechu niemamy, sámi śiebie zwodźimy, á prawdy w nas niemáß : Jeslibyśmy wyználi grzechy náße, wierny ć jest Bog y spráwiedliwy, áby nam odpuśćił grzechy, y ocżyśćił nas od wßelkiey nieprawośći. Jeslibyśmy rżekli żeśmy nie grzeßyli, kłamcá go cżynimy, á słowá jego niemáß w nas.* **Jákub S.** Jac. 3. 2. *w wielu upadamy wßyscy:* **Do tegoż nas y słowo Boże upomina**: Joel. 2. 12. 13 *Náwroććie śię do mnie sáme° cáłym sercem swojim, y w pośćie, y w płácżu, y w kwileniu. Rozedrzyjćie serce wáße á nie ßáty wáße, y náwroććie śię do PánáBogá wáßego, boć on jest łáskáwy, y miłośierny, nierychły ku gniewu, á hojny w miłośierdźiu, y żáłujacy złego.* Jerem. 3. v. 12, 13. *Náwroććie śię mowi Pan , á nie oborży śię twarż mojá surowá ná*

was : bom ja dobrotliwy, mowi Pan, á nie chowam gniewu ná wieki. Tylko uznayćie nieprawośći wáſſe, żeśćie od Páná Bogá ſwego odſtapili, &c. 1. Cor. 11. v. 28. 31. *Niech człowiek ſámego śiebie doświadczy: Bo gdybyſmy śię ſámi rozſadzáli, niebylibyſmy ſadzeni, &c.*

Powtore : Pytam was / Jeslize wy nie watpićie o miłośierdziu Bozym / bedac grzeſznymi; ále łáknac y prágnac ſpráwiedliwośći / mocno wierzyćie / iż wam wſzyſtkim wobec / y z oſobná z wiernych káżdemu / odpuſzczone ſa wſzyſtkie grzechy / dla meki y śmierći / á przelánia krwie drogiey Zbáwićielá náſzego jedynego Jezuſá Chryſtuſá ? Wierzyćieli ? R. Wierzemy.

Ku ztwirdzeniu tey Queſtiey / przywiedźie Piſmá świete o uſpráwiedliwieniu náſzym / z ſámey łáſki Bożey / dla doſyć uczynienia Jezuſá Chryſtuſá / przez wiáre w niego.

Roman. 3. v. 24. 25. 28. *Bywáia uſpráwiedliwieni dármo z łáſki jego, przez odkupienie, ktore śię ſtáło w Chryſtuśie Jezuśie, ktorego Bog wyſtáwił ubłagániem, przez wiárę we krwi jego, ku okazániu ſpráwiedliwośći ſwojey, przez odpuſzczenie, przed tym popełnionych grzechow, w ćierpliwośći Bożey.* A w Rozdz. 5. v. 1. 7. 8. 18. 19. *Będac uſpráwiedliwieni z wiáry, pokoy mamy z Bogiem, przez Páná náſſego Jezuſá*

zuſá Chryſtuſá. Choć ledwieby kto umárł zá ſpráwiedliwego: wſákże zá dobrego ſnadźby ſię kto umrżeć ważył. Lecż záleca Bog miłość ſwoję ku nam, że gdyſmy jeſcże byli grzeſznymi, Chryſtus zá nas umárł: jáko tedy przez jednego upadek ná wſzyſtkie ludźie przyſzłá winá, ku potępieniu: ták też przez jedno uſpráwiedliwienie ná wſzyſtkie ludźie przyſzedł dar, ku uſpráwiedliwieniu żywotá. Bo jáko przez nieposłuſzeńſtwo jednego człowieká, wiele ſię ich ſtáło grzeſznymi, ták przez posłuſzeńſtwo jednego człowieká, wiele ſię ich ſtánie ſpráwiedliwymi. 1. Tim. 2. v. 6. *ktory dał ſámego śiebie ná okup zá wſzyſtkie.* Actor. 13. v. 38. 39. *Niechże wam tedy będźie wiádomo mężowie bráćia, iż ſię wam przez tego opowiáda odpuſzczenie grzechow: Y od wſzyſtkiego, od czegośćie nie mogli być przez Zakon Moyzeſzow uſpráwiedliwieni, przez tego káżdy wierzący uſpráwiedliwiony bywa.* 1. Joh. 1. v. 7. *krew Jezuſá Chryſtuſá, oczyśćia nas od wſzelkiego grzechu.* **W tymże nas upewniáją y Sákrámentá święte / y przykłády ludźi świętych / ktorży grzechow odpuſzczenia doſtąpili przez wiárę w Chryſtuſá Páná / jáko Abráham / Dawid S.** Rom. 4. v. 1. 3. 6. &c. *Coż tedy, rżeczemy, ználazł Abráhám Oćiec náſz według ćiáłá? Abowiem coż piſmo mowi? Uwie-*

rżył

rżył Abráhám Bogu, y przyczytano mu to zá ſpráwiedliwość. Jáko y Dawid powiáda, że błogoſłáwieńſtwo człowieká jeſt, ktoremu Bog przyczyta ſpráwiedliwość bez uczynkow, mowiąc: Błogoſłáwieni ktorych odpuſzczone ſą nieprawośći, á ktorych zákryte ſą grzechy. Błogoſłáwiony mąż ktoremu Pan grzechu nie przyczyta. **Páweł S.** Galat.2. v.20. Z Chryſtuſem jeſtem ukrzyżowány, á żyję już nie ja, lecz żyje we mnie Chryſtus. Phil.3. v.7. 8. 9. Co mi było zyſkiem, tom poczytał dla Chryſtuſá zá ſzkodę. Owſzem y wſzyſtko poczytam ſobie zá ſzkodę, dla zacnośći znájomośći Chryſtuſá Jezuſá Páná mojeº, dla ktoregom wſzyſtko utráćił, y mā to ſobie zágnoy, ábym Chryſtuſá zyſkał: Y był ználeziony w nim, nie májąc ſpráwiedliwośći mojey, tey ktora jeſt z zakonu: ále tę ktora jeſt przez wiárę Chryſtuſowę, to jeſt ſpráwiedliwość z Bogá, ktora jeſt przez wiárę. **Páralityk:** Matth.9. v.2. A widząc Jezus wiárę ich, rzekł powietrzem ruſzonemu; ufay ſynu, odpuſzczone ſą tobie grzechy twoje. **Izráelczycy:** Actor.13. v.38.39. Niechże wam będźie wiádomo, mężowie bráćia, iż śię wam przez tego opowiáda odpuſzczenie grzechow, y od wſzyſtkiego, od czegośćie niemogli być przez zakon Moyzeſzow uſpráwiedliwieni: przez tego káżdy wierżący, uſpráwiedliwiony bywa. **Pogánie**/Actor.

26. v. 17. 18. Do Pogánow ćię teraz posyłam, ku otworżeniu oczu ich, áby się náwroćili z ćiemnośći do świátłośći, á z mocy ßátáńskiey, do Bogá, áby ták wźięli odpußczenie grzechow, y dźiał miedzy poświęconymi, przez wiárę ktora jest w mię.

Náostátek: Pytam was / jesliże wy Bogu / y Poselstwu jego ßczerze obiecujećie po przyjećiu zbáwienney łáski Bożey / grzechow śie wßelkich / niepobożnośći / y świeckich pożądliwośći pilnie strzedz: á przytym trzeźwie / y spráwiedliwie / y pobożnie żyć po wßystkie dni żywotá wáßego? Obiecujećieli? R. Obiecujemy zá pomocą Bożą. Tit. 2. 11. 12. Luc. 1. 75.

Vpomnienie.

Táć jest wola Bożá, toć jest poświęcenie wáße, żebyśćie śię powśćiągájąc od nieczystośći, świętymi byli we wßelkim obcowániu. Odrzućmyß tedy uczynki ćiemnośći, á oblecżmy śię we zbroję świátłośći, chodźmy uczćiwie jáko we dnie, nie w biesiádách, y w pijáństwách, nie we wßeteczeństwách y rospustách, nie w poswarkách, áni w zazdrośći. Ale obleczćie śię w Páná Jezusá Chrystusá, á nie czyńćie stáránia o ćiele, ku wykonániu pożądliwośći. A iżesmy sámi z śiebie jáko sámi z śiebie niesposobni, nietylko uczynić, ále y pomyślić o tym, co dobrego jest: przetoż z uniżonym wyzná-

1. The. 4. 3. 1. Pet. 1. 15. Rom. 13. 12. 13. 2. Cor. 3. 5.

niem grzechow nászych/łáski y miłośierdźia jego S. żądaymy / w naświętszym Jmieniu Zbáwićielá y Przyczyńce nászego jedynego / Jezusá Chrystusá / ná kolána serc y ćiał nászych przypádszy / modląc śię dufliwie w ten sposob.

MODLITWA.

Matth. 16. 16. Matth. 18. 11. Matt. 18. 23. Luc. 2. 7. Eph. 5. 2. Heb. 9. v. 14. 26. 28. Act. 13 38. 39. It. 15. v. 11. Eph. 2. v. 13. 14. 18. Matth. 11. 29. Rom. 5 v. 5. 9. 18. Matth. 16. v. 26. 28. Luc. 22. 19. 1. Cor 11. v. 24. 25.

O Pánie Jezu Chryste / Synu Bogá żywego jednorodzony / tyś z niebá ná świát dla zbáwienia nászego zstąpił / y z przeczystey á błogosłáwioney Pánny Máryey śię národził. Tyś nas umiłował / y wydał sámego śiebie zá nas ná ofiárę / y ná zábićie Bogu / ku wdźięczney wonnośći. Tyś nas sam przez śię z grzechow oczyśćił / uspráwiedliwił / zbáwił / z Bogiem Oycem pojednał / do śiebie nas przygárnawszy / dáryś nam przez śię nábyte przywłaszczył / y od sądu strásznego á wiecznego potępienia doskonáleś nas záchował. Tey ták wielkiey á nieoszácowáney łáski / y dobrodźieystwá twego niewysłowionego / żebyśmy nigdy nie przepominali / ále śię z tego záwsze w sercách swych przez wiárę prawdźiwą ćieszyli / zostáwićieś nam ná wieczną pámiątkę raczył Testáment twoy święty á

zbá-

zbáwienna Swiatość / w ktorey duße
wiernych swych ciáłem swojim karmiß / y Joh. 6. 53. 58.
krwia swa droga ná krzyżu wylána nápa-
wasz/ku żywotowi wiecznemu. Do czego
sie y my nedzni teraz gotujemy: ále iżesmy
sa ludzie grzeßni/ y łáski twey niegodni / w-
stydamy sie ciebie Páná swego dla spros- Joh. 15. 6.
nośći grzechow náßych/ktorych sámi przez Phil. 2. 13.
sie pozbyć nie możemy / jesliże sie ty sam
nád námi grzeßnymi nie zmiłujeß. Nie śmie-
my przystapić do stołu twego Pánie: bosmy
ćie obrázili myslą / sercem y uczynkiem.
Ale iżeś ty jest łáskáwy/miłośierny/dobry/
w nádzieje miłośierdzia twego/z wiernymi
pospołu stániemy u twego świetego stołu:
przy ktorym sa y Anjołowie świeći / słudzy
twoji: y stániemy sie prawdziwie uczesni-
kámi upominkow twych niebieskich. Prze-
toż ćie prośimy / Pánie y dobrodzieju náß
miłośćiwy/zmiłuy sie nád námi: Weyrzy
ná nas oczymá miłośiernymi/ przytul nas
do siebie/ weźmi nas w obrone swa Boską/
omyj nas od grzechow náßych / sam nas
do twego świete° stołu przygotuy / w ßá-
te zasługi swojey drogi przyoblecz / wiáre
mocna w nas spraw/ serce Chrześćiánskie
uczyń przećiw bliźniemu náßemu / poboż-

nym

nym á świetym żywotem obdarz/sumnie-
nie czyste y dobre zrzadz/ pokusy ktore do
świetych spraw/ á nawiecey do tego S.
przedsiewzięcia przeszkadzáją/ odganiay:
spráwy/nałogi y zwyczáje złe umorz/ Du-
chem S. odrodz/ słowem swym S. sprá-
wuy/ żebyśmy ták z łáski twey przygoto-
wáni bedac/ mogli sie stáć godnymi ucze-
snikámi ciáłá y krwie twojey świetey/ my
nedzni y grzeszni ludzie: Bo bez rátunku á
Joh. 15. 5. pomocy twojey nic świetego/nic pobożne-
2. Cor. go/ nic dobrego/ áni godnego sámi z siebie
3. 5. Rom. 6 uczynić nie możemy. A po przyjeciu łáski
4. 11. twojey/ day ábyśmy już ná potym nie so-
bie/ále tobie ná cześć y ná chwałe żyli/ á w
krolestwie łáski y obrony twey zostáwájac/
Luc. 1. tobie w pobożności/ w świetobliwości/ y
75. w spráwiedliwości/ ochotnie y przystoy-
nie służyli po wszystkie dni żywotá nászego/
á potym y w niebie/ ná wieki wieczne. O
uczyńże to wszystko/ co widzisz nam być po-
żytecznego/ Jezu Chryste Synu Bogá ży-
Matth. wego/ Oycze wieczności/ Zbáwićielu nász
16. 16. jedyny/ do ciebie wołamy/ ktory żyjesz y
Esa. 9. 6. krolujesz z Oycem twym y z Duchem świe-
Actor. 4. 12. tym w jedności Bostwá teraz y ná wieki
1. Joh. 5. 7. wiekow/ Amen.

Po Modlitwie rzecze:

Pewni tego będąc w sercách swojich / iż on Oćiec miłośierdzia á Bog pokoju / miłośći / y wszelkiey poćiechy / dufliwe prozby násze wysłucháć raczył / to jeszcze pozostawa / ktorzykolwiek do Stołu Bożego śie gotujećie / żebyśćie śie opowiedzieli / z tym bogoboynym umysłem swym / przed Poselstwć Bożym: A to lub po jedynkiem / komu tego dla osobney rády y poćiechy z słowá Bożego potrzebá: lub też pokilku záraz / zwłaszczá rownych lat y kondyciey / dla przestrogi y náuki káżdemu z osobná stanowi należącey. Co już w Imieniu Páńskim uczyńćie. 2. Cor. 1. 3. Rom. 16. 20. 2. Cor. 13. 11.

To rżekszy Sługá Boży, opowiádájacym śię podług rozsądnego swego uważenia y potrżeby zbáwienney, náuką, rádą, upomnieniem, y poćiechą, z słowá Bożego usługowáć będźie. Exáminu potrżebnego, w wierże y w żywoćie, z prostszymi osobliwie y z młodymi ludźmi, nie przepominájąc.

Zpisawszy Kommunikánty / jedne po drugich porządnie / sługá Boży rzecze do nich:

Ten ktory powiedźieć raczył: *Weselćie śię y ráduyćie śię, że Imioniá wásze nápisáne są w niebieśiech, w księgách żywotá:* á ktory je od wieku zápisał / niechayże je zátrzyma / ná chwałę Jmienia swego świętego / y ná wie- Luc. 10. 20. Phil. 4. 3. 4.

Luc. 7. 50. Rom. 16. 24. czne zbáwienie wáße. Idźćieß już w pokoju. A łáská Páná náßego Jezusá Chrystusá/ niech z wámi będźie/Amen.

NB. Ten porządek w Zborách Bożych passim záchowywa śię; gdźie iednák zwyczáyne są przed Kommunią świętą Sessie; hæc vulgò præmitti solent, ac debent.

Naprzod: Celá przyczyne Sessiey/ y zgromádzenia przytomnego/ Páſterz krotko ukaże: Zeby 1. w Zborowe potrzeby weyzrzano/ y onym zdrową rádą y promocyą wygodzono. 2. Zeby Páſterz słuchácżow swych w czymby widźiał potrzebę przeſtrzegł y nápomniał/ podług náuki Apoſtolſkiey. 1. Cor. 14. 40. *Wßystko śię niechay dźieje przyſtoynie y porządnie:* 1. Tim. 5. 20. *A te ktorzy grzeßą, ſtrofuy przed wßyſtkimi; áby drudzy bojaźń mieli.* Gal. 6. 1. 2. *Bráćia, jeſliby też człowiek záchwycony był w jákim upadku, wy duchowni náprawiayćie tákiego w duchu ćichośći, upátrując káżdy ſámego śiebie, ábyś y ty niebył kußony. Jedni drugich brzemioná nośćie: á ták wypełniayćie Zakon Chryſtusow.* Col. 3. v. 12. ad 17. *Przetoż przyoblecżćie jáko wybráni Boży, święći, y umiłowáni, wnętrzności miłośierdźia, dobrotliwość, pokorę, ćichość, ćierpliwość: znáßájąc jedni drugie, y odpußczájąc ſo-*

bie wzajemnie, jesli ma kto przećiw komu skárgę; jáko y Chrystus odpuśćił wam, ták y wy. A nád to wszystko, przyobleczćie miłość, ktora jest zwiąská doskonáłośći. A pokoy Boży niech rząd prowádźi w sercách wászych, do ktoregośćie też powołáni w jedno ćiáło: á bądźćię wdźięcznymi. Słowo Chrystusowe niechay mięszka w was obfićie, ze wszelką mądrośćią: náuczájąc y nápominájąc sámych śiebie przez psálmy y hymny, y pieśni duchowne, wdźięcznie śpiewájąc w sercách wászych Pánu. Hebr. 10. 24. 25. *Przypátruymy śię jedni drugim ku pobudzeniu śię do miłośći, y dobrych uczynkow. Nie opuszczájąc społecznego zgromádzenia nászego, jáko niektorzy obyczay máją: Ale nápominájąc jedni drugich, á to tym więcey, czym więcey widźićie że śię on dźień przybliża.* It. 12. v. 14 ad 18. *Pokoju náśláduyćie ze wszystkimi, y świętobliwośći, bez ktorey żaden nie oglądá Páná. Upátrując żeby kto nie odpadł od łáski Bożey, á żeby ktory korzeń gorzkośći nie podrost, á nie przekáźił, y przezeń áby śię ich wiele nie pokaláło, áby kto niebył wszetecznym álbo sprosnym, jáko Esau: ktory zá potráwę jednę przedał pierworodztwo swoje. Abowiem wiećie iż y potym, gdy chćiał odźiedźiczyć błogosłáwieństwo, był odrzucony: Bo nie ználazł mieyscá pokuty, choć jey z płáczem szukał.* Do tegoż

służą Kánony y uchwały Synodow Generálnych. Vide Synod. Thorunens. Ca.2.& 3.
Potym Zborowe potrzeby przedłoży/ á o nich zdánie swe powiedziawszy / dálszey rády y obmyślánia od Audytorow przytomnych szukáć pilnie będzie.

1.Tim. 5. v. 1. 2. 3. 7. 20. 1.Tim. 4. 2.
Náostátek, Stárszych Zborowych/ y inszych Audytorow swych/ w czym będzie potrzebá baczył (*jeśliby się to prywatnie* commodè *odpráwić niemogło*) poważnie przestrzeże/ y w duchu ćichośći z wszelką niestwápliwośćią y náuką upomni/ zgorszeniu wszelkiemu zábiegájąc. Do czego tesz Audytorow swych á przednie Stárszych Zborowych / żeby jedni drugich w miłośći bráterskiey náprawowáć / y złemu zábiegáć wiernie dopomogli/ wieść koniecznie powinien.

Galat. 6. 1. Hebr. 12. 15. 1.The. 5. 14.
To porządnie odpráwiwszy / w teyże Sessiey / nástąpić ma *Præpárácya*, álbo upomnienie / do godnego używánia Swiątośći ćiáłá y krwie Páńskiey usługujące / w ten sposob.

Pásterz do Stołu przystąpiwszy/rozkaże wystąpić Kommunikántom(álbo jesli się do koru/dla Sessiey zgromádzą / ná swym mieyscu w łáwie powstáwszy / y onych / áby z uczćiwośćią wstáli/upomni)á gdy spolnie powstáną ná mieyscách swych/ álbo w pośrzodek wystąpią / rzecze do nich.

Stojąc teraz przed Obliczem P. ꝛc. uti paulò sup. de Præp. ad S. Synaxin dict. est.

Forma Vslugowania wieczerzą Páńską.

Wspomożenie násze od Bogá, ktory stworzył niebo y źiemię, Oycá, y Syná y Duchá świętego, Amen. Ps. 121. v. 2. It. 124. 8.

Albo ták:

W naświętszym Imieniu twojim, Pánie Jezu-śie, Chlebie żywotá, ktoryś z niebá zstąpił, y dawasz żywot świátu, niechay będźie wspomożenie násze, Amen. Colos. 3. 17. Joh. 6. 35. 41.

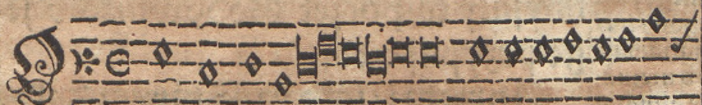
Nápominánie do wzywánia Duchá Swiętego.

PONieważ dniá dźiśieyszego/ wierny lu-du Boży/ zá powodem Duchá święte-go/ ná to mieysce zgromádźiliśmy śię / áby-śmy używáli świętego Sákrámentu/ ćiáłá y krwie Pánáná naszego Jezusá Chrystusá / słuszna rzecz jest/ ábyśmy tę spráwę świętą wykonywáli ku chwale Bożey/ y ku nászemu zbáwieniu: ktorey jednák wykonáć nie możemy śiłámi swojimi / bez rátunku y wspo-możenia Duchá święte°/ ktory do S. Modlitew dopomaga mdłośćiam nászym. A ták unizájąc śię przed wielmożnym Máje-

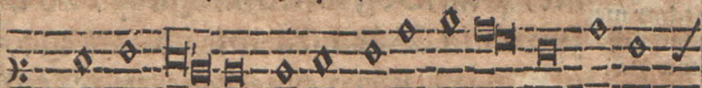
statem

statem Páńskim / wzywaymy Duchá świe-
tego / Páná y Bogá nászego / śpiewájąc:
Pieśń z Káncyonałá XCII. álbo tę:

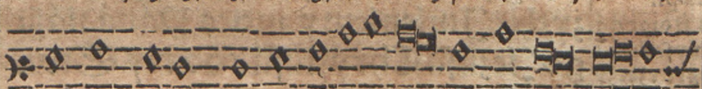
Veni sancte Spiritus. *Pieśń XCIII.*

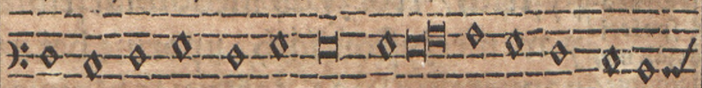
Swięty Duchu przybądź / á sercá tobie szczerze

oddánych rządź / mnożąc w nich swoje dáry / zwiąskiē

jedney wiáry / rozmájite narody / wiedź do świętey

w kośćiele twojim zgody / zá coć słusznie dádzą dźie-

ki / wieczne wieki.

VVyłacżánie niegodnych.

ZBáwićiel nász Pan JEzus Chrystus / skończywszy Sákráment Stárego Zá-konu / á stanowiąc Sákráment Nowego Testámentu / tę spráwę świętą z uczniámi

Chrysost. Hom. 83. in Matth. Nie pod mąkę kazánie podpadáćie

swojimi odpráwowáć raczył. Czym nam dał znáć / żebyśmy y my jego się uczniámi stawszy / w prawdziwey wierze y w świętey pobożności zá nim postępowáli. Bo ináczey nie bylibyśmy w poczet Godownikow jego przypuszczeni.

A przetoż / jáko w Stárym Zakonie / Pan Bog wszechmogący / od używánia Báránká wielkonocnego / wyłączył niewierne y nieczyste / ták też y ja teraz száfarz Tájemnic Bożych / Imieniem y mocą Páná nászego Jezusá Chrystusá / od tey Swiętey społeczności wyłączam tych wszystkich / ktorzy w niedowiárstwie y w nieczystościách upornie bez upámiętánia leżą: jákowi są bluźnierze Bogá w Troycy S. jedynego / y słowá jego świętego / báłwochwálcy / wszetecznicy/cudzołożnicy / krzywo przysięzcy / pijánicy / złodzieje / mężoboycy / łákomi / zdziercy / czárownicy / wieszczkow się pytájący / Zwierzchności y Rodzicom nie posłuszni y inszy złośnicy / ktorzy się według słowá Bożego nie rządzą / ktorych

Dyákonowie / jesli wiedząc o jákim złośniku á dopuszczácie mu uczesnictwá tego Stołu / ábowiem krwie jego z rąk wászych szukáć będą. Jeslize Raycá / Xiąże / Krol niegodnie przystąpi / powściągni go / y záhámuy. Niemowie o nieznájomych / ále o znájomych.

Zaden niechay nie używa / jedno áżby był z uczniow Páńskich.

Tenże Homil. 17. in Hebr. Epi.

Dyákon stojąc ná mieyscu wysokim / woła / święte rzeczy świętym.

Liturgie wszystkie máją to / iż Dyákonowie od społeczności wyłączáli niewierne y niezbożne / y z Kośćiołá wygániáli / y drzwi zámykáli przed nimi / co się pokázuje z Lit. Chrys.

Przed śpiewániem skłádu Apostolskiego Dyakon woła / drzwi opátrzmy mądrze / áby kto nie był przy Swiątośćiách z tych / ktorzy ztąd wygnáni są / y ktorym się tu nie godźi być.

Y weśćia Męszczyzn odźwierni / á

rych ją do sumnienia ich włásnego odsy⸗łam / áby się w nim przeyźrzeli / á sámi się spróbowáli w wierze / w żywoćie / y w używániu tey Swiątośći. O tym niech wie⸗dzą ci wszyscy / poki w tákowych grzechách leżą / á zá nie żáłowáć nie będą / y onych nie poprzestáną / iż cząstki w tey społeczności świętey / y w onym żywoćie wiecznym nie⸗máją. A wszákże ktorzy się znáją być grze⸗sznemi / á máją wolą prawdźiwie polepszyć żywotá swego / w Imieniu Páńskim niech przystępują / ująwszy się mocno wiárą miło⸗śierdźia Bożego / w nádźieję zasługi y prze⸗lánia Krwie Jezusá Chrystusá.

Biáłych głow Dyákoniczki pilnowáły / pisze Clemens lib. 2. Can. 57. Can. Apost. y Ignat. Ep. ad Antiochen.

Nápominánie do wyznánia grzechow.

WIerni Páńscy á Bogu mili Chrześćiá⸗nie / dogadzájąc woli y rozkazániu Páná y Zbáwićielá nászego Jezusá Chrystusá / tákże też y własney zbáwienia nászego potrzebie / do stołu Páńskiego przy⸗stępując w skrusze y żalu serdecznym / uniżay⸗my się pod możną ręką Bogá nászego / y daymy się winnymi ze wszystkich grzechow y nieprawośći nászych / prosząc / żeby nam

był miłośćiw/ á ten Stoł poświećić / y godnymi godownikámi swojimi nas uczynić raczył. A to juz uczyniemy przed wielmożnym Máiestatem jego / ná koláná swe przypadszy / ták śie usty y sercy nabożnymi duszliwie modląc.

Ambr. in cap. 9. Luc. Zaden nie przyjmuje pokármu Chrystusowego / jesli w przod nie będźie uzdrowiony / y ták wszedy śie ten porządek táiemnice záchowuje / áby pierwey przez odpuszczenie grzechow / lekárstwo ránam było dáne / á potym pokarm Stołu niebieskiego niech obfituje.

Spowiedź.

Wszechmogący / spráwiedliwy / y wszego miłośierdźia pełny / Boże á Oycze nász niebieski / tobie nalepiey wiádome są rozliczne násze grzechy y nieprawośći / ktorycheśmy śie po przyjęćiu łáski twojey zbáwienney / z krewkośći / z káżonego przyrodzenia nászego dopuszczáli / grzesząc często pomyśleniem złym / słowy / y uczynkámi odpornymi powołániu y poświęceniu nászemu. Co ná śie zeznáć muśimy: dla czego niegodniśmy pátrzyć w niebo Stolice S. twojey / niegodniśmy śie zwáć dźiatkámi twojimi / bo więcey ná sobie mamy grzechow / niżeli w morzu piasku. A przetoż / Oycze miłośierny / Oycze Páná nászego Jezusá Chrystusá / tobie śie z grzechow nászych wiádomych y niewiádomych spowiádamy / ktore ty sam lepiey wiesz / y znasz / á niżeli śie ich umiemy spowiádáć / y

one wyliczáć. Badźże miłośćiw nam grze-
ßnym / tobieć należy chwałá / á nam záw-
Dan. 9. 8. ſtydzenie twarzy náßey. Synu Boży je-
dnorodzony / Pánie Jezu Chryſte / pokár-
mie niebieſki / y obżywićielu duß náßych / oto
już teraz przyſtępujemy niegodni do twego
świętego Stołu / chorzy do ćiebie lekárzá /
zránieni grzechem do ćiebie Zbáwićielá /
nieczyśći do ſtudnice łáſki / ślepi do świá-
tłośći nędznicy do ćiebie Páná wßechmo-
gącego. A upadamy przed wielmożnym
Májeſtatem twojim ná koláná ſercá náße-
go / y prośimy ćię Lekárzu duß náßych /
rácz chorobę náßę uzdrowić. Słowem
twym świętym / rácz omyć nieczyſtośći ſu-
mnienia náßego krwią ſwoją drogą / o-
świeć ślepotę ſercá náßego / Duchem two-
jim świętym / przyodziey nágość náßę
ſpráwiedliwośćią ſwoją / okryj wyſtępki
náße zaſługą twoją / ábyſmy śię godnymi
ſtáli Godownikámi Stołu twego / z ktore-
go bierzemy wiárą pokarm y napoy nie-
bieſki / á ty go nam podawaß ręką twoją
Boſką. Czemu my wßyſtkiemu wierząc
prośimy ćię nawyżßy kápłánie / poświęć
teraz ten chleb / y to wino słowem twojim
świętym ; jákoś był poświęćił y Apoſto-
łom

Chryſoſt. Homil. de Prodit. Judæ.
A oto y teraz tenże Chryſtus Pan przytomny jeſt / ktory tám ten ſtoł przyozdobił. Tenże ſam y ten ſtoł poświęca. Abowiem nie człowiek ći jeſt ktory położone rzeczy ná ſtole Páńſkim krwią y ćiáłem Chryſtuſowym czyni. Ale ten ktory zá nas ukrzyżowány jeſt Chryſtus. Uſty Kxiężymi słowá wymowione bywáją / á mocą Bożą y łáſką poświęcone.

łom w Jeruzalem / żeby nam były te dáry / zá twojim poświeceniem / Sákrámentem ćiáłá y krwie twojey świetey. Nákarm nas pielgrzymy ná duszy zgłodniáłe ćiáłem swojim / nápoy nas prágnace krwia swoja / posil dusze násze pokármem y napojem duchownym / do onego wiecznego żywotá. O Duchu świety Boże prawdziwy / Poćieszyćielu utrapionego sumnienia nászego / y wodzu do wszelkiey prawdy / rácz ty sam nas przygotowáć / y godnymi uczynić do przyjećia ćiáłá y krwie drogiey / Páná y Zbáwićielá nászego Jezusá Chrystusá. Zápieczetuy w nas tymi widomymi upominkámi grzechow odpuszczenie / y zbáwienie wieczne. To wszystko rácz że uczynić / y w nas skutecznie spráwić / Oycze / Synu / y Duchu świety / Boże ná wieki chwalebny / y błogosłáwiony / Amen.

Tu się może śpiewáć.

Báránku nász jedyny / ktory gládzisz násze winy / Prośim cie nedzni grzeszni / zmiluyże sie nád námi.

Do Rozgrzeszenia przystep.

Z Vpełna ufnośći mieyćie w Bogu Oycu niebieskim / wßyscy ktorzy śie w prawdźiwey pokućie / y w wierze zywey do niego nawracaćie / y zá Stołem Páńskim / dźiś godowáć wolą maćie / ze on te pokorną modlitwe wáßę / miłośćiwie przyjąć raczył / á iż ją skutecznie nád wámi wypełni / á to podług oney nie omylney obietnice Syná
Luc.11 24. swego / do was mowiącego: *Powiádam wam, o cokolwiek byśćie modląc śię prośili, wierzćie że weźmiećie, á stánie śię wam.* A dla znáczniey-ßego utwirdzenia náßego / w tey wierze y ufnośći / z poważnośćią słyßeć / y wiárą zywą sobie przywłaßczyć chćieyćie / przez moc kluczow krolestwá niebieskiego / rozgrzeßenie święte / y rozwiązánie ze wßystkich grzechow y upádkow wáßych przeszłych.

Rozgrzeszenie.

2. Cor. 5. 20. 1. Cor. 4. 1. Ná mieyscu Chrystusowym / ja jáko sługá y ßáfarz tájemnic jego / poselstwo do was / dźiatki Boże miłe / spráwując / ktorzy śie w zywey wierze y w prawdźiwey pokućie do Páná Bogá swego szczerze náwracaćie / słowem Páńskim to wam oznay-muje

Ambros. lib. 2. cap. 4. de Abel & Cain.

Bywáją odpußczone grzechy / przez słowo Boże / ktorego Xiądz

jest tłumáczem y Exekutorem / bywáją też odpuszczáne przez Vrząd Kięży / y przez święte usługowánie. A bywáją karáne przez ludźie jáko przez Sędźie.

muje y opowiádam / że Bog Oćiec niebieski / w umiłowánym Synu swojim á Zbáwićielu wászym Jezuśie Chrystuśie / miłośćiw wam być raczy / odpuszczájąc upadki y grzechy wásze wszystkie / á z szczerey łáski was dáruiąc spráwiedliwośćią / práwem społeczności świętego Stołu jego / á zá tym y społ dziedzictwem wiecznego żywotá. Co wszystko śię wam opowiáda / y skutecznie przez moc kluczow krolestwá niebieskiego podawa y stwirdza / w Imieniu Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świętego / Páná Bogá w Troycy świętey jedynego / Amen.

Zátym Pásterz rzecze.

Ludu Boży wierny / będąc już tego pewni w sercách wászych / że nam Pan Bog grzechy odpuśćił / wyznaymyż wiárę Chrześćiáńską : gdyż przez wiárę bierzemy odpuszczenie grzechow / y dział miedzy poświeconymi. Actor. 10.43. It. 26. 18.

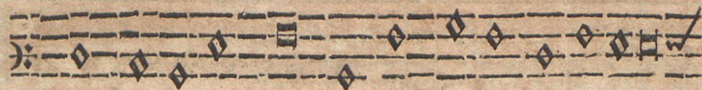
VVyznanie VViary.

Pod Spiewánie Kredá, sługá Boży gotuje Chleb y Wino.

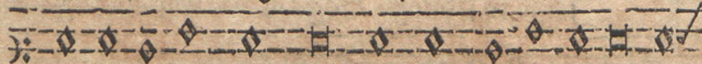

Jerże w jednego Bogá/Oycá wßechmogace-go/Stworzyciela niebá y ziemie / Wierże y w JEzu Chrystá / Syná jego jedynego Páná náßego / ktory sie począł z Duchá świetego: narodził sie z Máryey Pánny: Vmeczon pod Pontskim Piłatem: ukrzyżo-wan/umárł y pogrzebion/ zstąpił do piekłow: trze-ciego dniá zmartwych wstał: wstąpił ná niebiosá: śiedzi ná práwicy Bogá Oycá wßechmogacego. Z támtąd przyjdźie sądźić żywe y zmárłe. Wierże

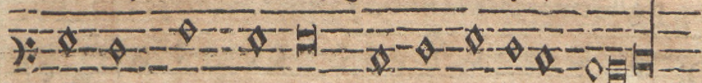
Conc. Tolet. III. Can. 2. Zá rádą pobożnego Krolá Rekkáredá postánowił Synod / áby sktąd wiáry był śpiewány pierwey á niżeli Páćierz głośno bywa mowiony/ áby ták wiárá prawdziwa jáwna byłá / y świádectwo miáłá / ząby sercá ludzkie wiárą ocżyśćione / do używánia ćiáłá y krwie Páná Chrystusowey przystępowáły.

w Duchá świętego / święty kościoł Chrześćiáński.

Swiętych obcowánie: grzechow odpuszczenie / ćiá-

łá zmartwych wstánie / y żywot wieczny / Amen.

Testament.

PAn Jezus Chrystus / gdy miał iść ná one Męke y śmierć okrutną / rozstawájąc sie z uczniámi swojimi / zostáwił im Testáment swoy święty / áby go przed oczymá májąc / nie zápomináli śmierći y dobrodźieystwá jego świętego / ktory Testáment szczerze / prawdźiwie / y dostátecznie opisáli nam święci Ewángelistowie / y Apostoł S. Páweł / ktorego Testámentu z uczćiwośćią / á sercem nabożnym powstawszy posłuchayćie.

Luc. 24.51.

Matth. 26.26. Marc. 14.12. Luc. 22.19. 1.Cor. 11.23.

NB. *Tu głos podnieśie, y odkryje Chleb y Kielich.*

Basilius in Liturg: Zdeymie chustkę z dárow / y głosem wyniosłym mo-

PAn nász JEzus Chrystus, tey nocy, ktorey był wy-

dan,

dan wźiął Chleb (*Bierże Chleb y łamie,*) á podźiękowawſzy, łamał, y dawał uczniom ſwojim, mowiąc: Bierżćie, jedzćie, to jeſt Ciáło moje, ktore zá was będźie wydáne: To czyńćie ná pámiątkę moję. Tymże obyczájem, gdy było po wieczerży, wźiął (*tu weźmie w ręce Kielich,*) y kielich, á podźiękowawſzy dał im mowiąc: Pijćie z tego wſzyſcy, toć jeſt Krew mojá, Nowego Teſtámentu, ktora zá was, y

wi: Bierzćie y jedzćie / to jeſt ćiáło moje / etc. A kłádąc znáki ćiáłá S. y krwie CHRYſtuſá twojego / prośimy ćię/etc. My wſzyſcy jednego chlebá / y kielichá uczeſnikámi jeſteſmy.

Baſil. Serm. de Baptiſm.

Coż ſą pożytek máją te ſłowá: To czyńćie ná pámiątkę moję? Abyſmy jedząc y pijąc/ záwſze pámiętáli ná tego ktory zá nas umárł.

Chryſoſt. Serm. 3. in Epiſt. Eph.

Ile kroć to czynićie/ śmierć Páńſką opowiádaćie / to jeſt / pámiątkę zbáwienia czynićie / ktore śię dla was ſtáło/ y dobrodźiejſtwá jego.

zá wielu bedźie wylána, ná odpuſzczenie grzechow: To czyńćie, ile kroć pić bedźiećie, ná pámiątke moje.

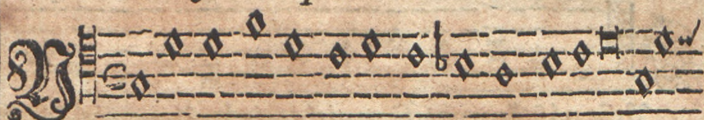
OBIASNIENIE Tajemnice Teſtámentu Páńſkiego.

Tu záś głos zniży.

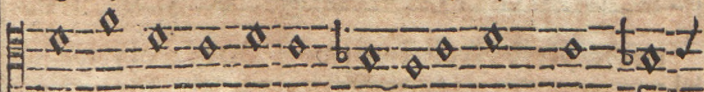
TOć jeſt Teſtáment/ y uſtáwá Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá/ w ktorey niewątpliwie/ dwojáki pokarm y napoy miánowáć y odkazáć nam raczył; jeden ziemſki widziálny/ miánowićie Chleb świety/ ktory Pan w ſwoje świete rece wziąć/ błogoſłáwić/ łamáć/ y do pożywánia podáć raczył; tákże kielich z winem poświeconym/ ktory też wziął Pan/ á podziekowawſzy/ do używánia wſzyſtkim podał. Drugi záś Pokarm y Napoy niewidziálny á niebieſki/ jeſt ćiáło jego prawdziwe/ zá nas ná śmierć krzyżową wydáne; y krew jego drogá/ hoynie z ćiáłá jego wylána/ ná odpuſzczenie grzechow náſzych. Czemu my

mocnie wierzyć mamy. Podobniby bowiem niebu y ziemi/ wniwecż śię obroćić/ niżeliby śię to ziśćić nie miáło/co nam Pan Chryſtus iſtotnie obiecowáć raczył: w tym nas upewniájąc/ że ták prawdźiwie/ przez pożywánie tego pokármu y napoju/wierni jego żyć máją wiecżnym żywotem/ jáko prawdźiwie człowiek przez pożywánie pokármu y napoju powßedniego w tym docżeſnym żywoćie/żyje do woli Bożey. Czego pokarm y napoy poświątny / w tym Sakrámenćie pewnym jeſt świádectwem/ gruntownym ztwirdzeniem y zápiecżętowániem.

Tu śię może śpiewáć Pieśń XCI.

Adrożßą krwią ſwoją/odkupiłeś nas Pánie/y záś
A gdy przydźieß ſądźić świat/cżáſu oſtátnie°/nie rácż

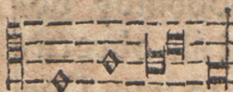

tám przywodźiß/z kąd wypadł Adam / łamiąc twe
nas oddaláć z twojimi Swiętymi / od dźie=

świętę przykazánie.
dźictwá niebieſkie°. } Gdźie tobie śpiewáć będźiemy/

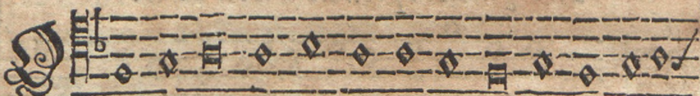
Cyril. lib. 5. c. 5. in Johan.
Powinni ſmy y czyniemy Chryſtuſowi słuſznie jáko naświętße dźięki/iż nas krwią ſwoją drogą odkupił/y przeniosł do dziwney świátłośći ſwey.

PACIERZ.

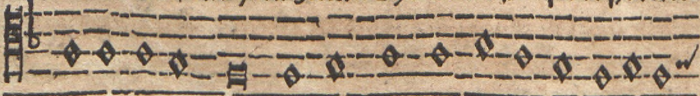
Hieron. l. 3. Cont. Pelag. Chrystus náuczył Apostoły/ áby záwße przy używániu ćiáłá jego/ wierzący mogli mowić: Oycze náß/etc. Gregor. Papa Lib. 7. Epist. 63 in Regist. Obyczay ten był u Apostołow / iż tylko przy samey Modlitwie Páńskiey / hostią ofiáry poświącáli.

Wierni á Bogu mili Chrześćiánie/ májąc juz wolą iść do używánia Sákrámentu świętego / á życząc tego sobie / ábyśmy z tym więtßą poćiechą duß náßych onego używáć mogli / upadßy ná koláná ćiał y serc náßych / modlmy śię Bogu Oycu / tą Modlitwą / ktorey nas náuczył Syn jego miły / Pan náß Jezus Chrystus / ták mowiąc/álbo śpiewájąc:

y my

y my odpuszczamy/nászym winowáycō/ Y nie w wodź

nas ná pokuszenie/Ale nas zbaw ode złego: Abowiē

twoje jest krolestwo/y moc/ y chwałá/ná wieki wie=

kow/ A men.

VVzywánie do Stołu Bożego.

WY co się macie stáć uczesnikámi Stołu Bożego/w Imieniu Bożym/juz przystąpcie z bojáźnią/z wiárą / y z uprzeymą miłością Chrześćiáńską.

Y poydą wprzod Ministrowie / Dyákonowie/ y Lektorowie/ á potym Mężczyzná/po nich Białe głowy: y stáną u Stołu rzędem / według dawnego zwyczáju Chrześćiáńskiego / nabożnie y przystoynie.

Clemens Papa lib. 8. cap. 13. & 11. Const. Apost. Niech bierze Biskup / zá nim Presbyter / y Dyákonowie/ y poddyákonowie/ y czytelnicy y śpiewácy/ y osobnego álbo oddzielnego stanu ludzie/ y żony Dyákonow / y

ŁAMANIE
Ku rozdawániu, y pożywániu.

Pánny / y wdowy / potym dźiatki / y wszystek lud porządkiem / z pokorą / y z uczćiwośćią / bez pomieszánia. Dionyſ. de Eccl. Hier. cap. 3. Biskup chleb ktory był nákryty y cáły / odkrywszy / y ná wiele częśći połamawszy / y jeden Kielich miedzy wszystkie podźieliwszy rozdawa. Aug. ap. Grat. de Conſ. C. Cum. Gdy bywa rozłámowána

Gdy stáną / weźmie Miniſter Chleb w ręce / á łamiąc będźie mowił słowá Apoſtolſkie głoſem / y będźie kładł ná Pátynę / mowiąc:

Chleb ktory łamiemy, izali nie jeſt ſpołecznośćią Ciáłá Chryſtuſowego. 1. Cor. 10. 16.

Vżywánie Sákrámentu Ciáłá y krwie Páńſkiey / ſam od śiebie Miniſter záczznie; potym drugim porządnie rozdawáć będźie.

A podawájąc Kommunikántom, rzecze:

Bierż, jedz, to jeſt Ciáło Páná Chryſtuſowe, ktore jeſt zá ćię wydáne. To czyń ná pámiątkę śmierći jego. Matth. 26. 27.

hoſtia / gdy z Kielichá krew w uſtá wiernych leją / coż śię znáczy inſzego / jedno ofiárowánie Páńſkiego ćiáłá / y krwie jego z boku wylánie. Chryſoſt. Homil. 83. in Matth.

Napierwey ſam Pan Chryſtus jadł / ſam y pił z Kielichá / áby Apoſtoły pobudźił do używánia tájemnic / umyſłem ſpokoynym. Ambroſ. Lib. 4. c. 5. de Sacr.

Mowić Xiądz / Ciáło Chryſtuſowe / A ty mowiſz / Amen.

A kiedy śię odpráwia, weźmie Kielich, y głosem wowić będźie słowá Apostolskie:

1. Cor. 10. 16. Kielich błogosłáwienia, ktory błogosławiemy, izali nie jest społecznośćia krwie Chrystusowey.

A podawájąc Kielich Kommunikántom, rżecże:

Bierż, pij: to jest krew Páná Chrystusowá, ktora jest zá ćię wylána, ná odpusżcżenie grzechow: To cżyń ná pámiątkę śmierći jego.

Clemens Papa Lib. 8. C. 13. & Constit. Apost.

A gdy ták będą bráć drudzy niech psalm śpiewáją/ álbo mowią.

Przy rozdawániu Sákrámentu, śpiewáć śię zwykły Pieśni Duchowne Aktowi temu świętemu należące.

Ordo. Rô. fol. 13.

Ták długo śpiewáją/ áż śie odpráwi wszystek lud.

Po rozdániu obojey cząstki Sákrámentu świętego/ rzecze Sługá Boży tym/ ktorzy kommunikowáli/ wprzod niżeli od Stołu Páńskiego ná swe mieyscá odeydą.

Joh. 6. 51. Chleb on żywy/ ktory z niebá zstąpił/ y dawa żywot świátu/ Pan nász Jezus Chrystus/ nákarmiwszy was Ciáłem swojim S. y nápojiwszy Krwią swoją drogą/

niech was zupełnie poświeci: á cáły Duch wáß y dußá/ y ćiáło niech będą bez nágány/ ná przyśćie Páná náßego Jezusá Chrystusá záchowáne/ á to ku chwale jego S. á wiecznemu zbáwieniu wáßemu/ Amen. 1.Thes. 5. 23.

Toż consequenter y drugim Kommunikántom/ gdy sie odpráwią/ mowić ma:

A jesliby nie zstáło Sákrámentu ćiáłá y krwie Páńskiey, wźiawßy Chleb y łamiąc go, á potym y kielich z winem, trzymájąc go w ręku, mowić będźie głośno te słowá Apostolskie: Chleb ktory łamiemy/ ꝛc. It. Kielich błogosłáwienia/ ktory błog. ꝛc.

A gdy śię wßyscy odpráwią, tedy Sługá Boży ták rżecże.

Cyril. Cat. Mistag. 5. Po używániu Ciáłá Chrystusowego/ przystąpy do Kielichá krwie jego/ mowiąc/ Amen.

Wierzćie temu mocno wy wßyscy/ ktorzyśćie ná pámiątkę Męki Páńskiey/ tey świetey Wieczerzy uczesnikámi śie stáli/ że maćie pewną á zbáwienną społeczność/ w ćiele y we krwi Páná Chrystusowey/ ku żywotowi wiecznemu/ Amen.

Nápomnienie do Dźiękczynienia, y do Modlitew S. o Pospolite potrzeby, Kośćiołá Bożego.

Náostátek poczękay modlitwy/ Bogu dźiękuy/ ktory ćie godnym uczynił/ ták zacnych tájemnic.

Nie rozumiem áby tu kto z was miał być/ ktoryby używániem tey świetey Wieczerzy/ y do serdeczney wdźięcznośći/ ku Pánu Bogu/ y do dźiękczynienia pobudzáć sámego śiebie nie miał/ mowiąc z Dawidem Ps. 103. 2.

S. *Błogosław duszo mojá Páná, y wszystkie wnętrżności moje Imieniowi jego świętemu: Błogosławże duszo mojá Páná, á nie zápominay wszystkich dobrodźieystw jego.* W czym tez przykład nam zostáwił Pan nász Jezus Chrystus/ ktory nie odszedł od Stołu swego świetego/ áż wprzod hymn ku chwale Oycá niebieskiego/ z uczniámi swymi záśpiewał. Jegoż y my przykłádem świetym/ przy skończeniu Aktu tego świetego/ chwały serdeczne/ y Modlitwy gorliwe/ w potrzebách nászych/ y utrapionego Kośćiołá Bożego/ y tych wszystkich/ ktorzy śie oddawáją do modlitew nászych/ wysyłaymy przed tron świetey łáski jego/ á to według náuki Páwłá świetego/ ktory do Tymotheuszá pisząc/ ták mowi: *Nápominam, áby przed wszystkimi (rżeczámi) czynione były prożby, Modlitwy, przyczyny, y dźiękowánia zá wszystkie ludźie: zá krole, y zá wszystkie w przełożeństwie będące, ábyśmy ćichy y spokoyny żywot wiedli, we wszelkiey pobożnośći y uczćiwośći. Abowiem to jest rżecz dobra y przyjemna, przed Bogiem Zbáwićielem nászym, ktory chce áby wszyscy byli zbáwieni, y ku znájomośći prawdy przyszli.* A ták już upadszy ná koláná swoje/

Matth. 26. 30.

1. Tim. 2. v. 1. 2. 3. 4

A Bog pokoju/ doskonále niechay was poświęći/ áby duszá/ etc.

przed naświetszym Máiestatem Bożym / ták śie nabożnie modlmy.

Dźiekczynienie.

Chwalemy ćie o Pánie Boże Zastepow / wielbimy ćie / y dźieki czyniemy twoiemu świetemu wielmożnemu y nieprzystepnemu Máiestatowi / że wszystkiego sercá nászego / zá wszystkie dobrodźieystwá twoie / ktoreś nam uczynił / iżeś nas ná obraz swoy świety stworzył / á umiłowawszy nas / Synáś nam swego posłał / w ktorymeś nam grzechy odpuśćiwszy / żywot wieczny dał. Słuszna bowiem / spráwiedliwa / y zbáwienna recz iest / ábysmy tobie Oycze S. záwsze zá wszystko / y ná wszelkim mieyscu dźieki czynili / w Imieniu Páná nászego Jezusá Chrystusá / ktory śiedźi ná práwicy twoiey. Ciebie bowiem Archániołowie y Anjołowie chwala / y wszystkie Zastepy / á miánowićie twoy powszechny Kośćioł Chrześćiáński chwali ćie ; z ktorym y te násze głosy teráznieysze y dźiekczynienia / ábyś do siebie przypuśćić raczył / sercy ku tobie wyniosłymi wołamy / Swiety / Swiety / Swiety / Pan Bog Zastepow ; pełná iest wszystká ziemiá chwały twoiey. Prośimy Esa. 6. 3. Apoc. 4. 8.

ćie

Justin. in Colloq. cú Triph. Pan nász Jezus Chrystus ná pámiatke meki swey / oczyśćáiące dusze ludzkie od káżdego grzechu / podał pozostáłym Chleb Eucháristiey / ábysmy zá tym dźiekowáli Bogu / jáko zá to iż świát ze wszystkimi rzeczámi / dla człowieká stworzył / ták też y zá odkupienie / ktorym wybáwieni iesteśmy / od grzechow y z mocy szátáńskiey.

ćie przytym Oycze nász niebieski/ ráczże Kośćioł twoy rozmnażáć / po wszystkim świećie/ y od nieprzyjaćioł bronić: Krolá pomázáńcá twe° / á Páná násze°/ z Rádą/ Hetmány y Woyskámi je°/ y ze wszystkimi stanámi/ przez ćie pod jego pánowánie poddánymi/ rácz błogosłáwić/ y Duchē twojim S. rządźić: w mądrośći/ w spráwiedliwośći/ w bojáźni y w znájomośći Jmienia twojego S. utwirdzay go: Stolicę / ná ktoreyś go posádźił / umacniay/ ná nieprzyjaćioły jego y chwały twojey / strách przepuszczay / y zwyćięstwá mu nád nimi / użyczay. Pánowánia y żywotá jego przedłuż: á nam ludowi twemu / day pod szczęśliwym pánowániem y rządem jego pobożny / spokoyny y przystoyny żywot/ y wolne Jmienia twe° wychwalánie. Oyczyznę násze / ze wszystkimi Páństwy do niey należącymi záchoway od mieczá nieprzyjaćielskiego/ od głodu ćięszkiego / od powietrza morowego (NB. *Tu się przydáją speciálne potrzeby Kośćiołá Bożego, Oyczyzney, &c.*) Chwalimy y ćiebie Báránku Boży zábity / Pánie Jezu Chryste/ Abowiem jesteś onym Bogiem prawdźiwym y godźieneś wźiąć moc y bogáctwo / y mądrość / y siłę/ y cześć/ y chwałę/ y błogosłá-

Liturgie wszystkie o to proszą Páná Bogá/ y záto dźiękują jemu.

Apoc. 5. 9. 1. Joh. 5. 20. Apoc. 5. v. 9. 12. 13.

wieństwo/

wienstwo/od wszelkiego narodu. Tyś nas
bowiem uczynił Bogu naszemu / krolmi y 1.Pet.2
kápłány: tyś nas śmierćią/ y zasługą two= 5. 9.
ją odkupił / zbáwił/ z Bogiem Oycem po= y Apo. 1. 6.
jednał / y teraz nákarmiłeś nas Ciáłem y Apoc 5. 10.
twojim naświętszym/y nápojił krwią two= 1 Pe. 1. 18. 19.
ją nadrozszą. Godzieneś też wziąć y ty Du= Rom.
chu święty/ Boże prawdziwy / od nas nie= 5. 10.
godnych chwałę. Abowiemeś nas poświę=
ćił/ y zápieczętował do żywotá wiecznego.
Prośimy ćię pokornie / ráczże nas w wie=
rze y w nabożeństwie Chrześćiáńskim u=
twirdzáć/w krzyżu ćierpliwośći dodáwáć/
y we wszelákich smutkách nászych ćieszyć ; á
czásu zeyśćia nászego z tego mizernego
świátá ; prowadź nas drogą práwą do
ziemie żywiących/Amen.

Albo ták:

O Naświętszy y nadobrotliwszy Boże/
Oycze / Synu/y Duchu święty/Pánie
nász jedyny/wieczney czći á chwały godny/
dźiękujemyć unizenie/ zá te ták roskoszne go=
dy/ktorymiś / łáknącym y prágnącym du=
szam nászym dogodźić raczył/ nákarmiwszy
je chlebem onym / ktory z niebá zstąpił / y Johan.
dawa żywot świátu/ y nápojiwszy ze zdro= 6. 51.
ju wod żywych/ áby juz wiecznie nie łáknę=

ły y niepragnęły. Niechayże/ twey Boskiey miłośći zá to będźie wieczna cześć y chwałá / Niechay ćię wysławiáją niebiosá nawyżße/ y wßystek okrąg źiemski / niechay będźie pełen chwały twojey : niech wßystkie hufy niebieskich onych chwalcow/ Aniołow świętych / y wßystkie po wßystkim świećie Zbory wybránych twojich/ głoßą święta chwałę twoję / od tąd áż ná wieki wiekow. O nalutośćiwßy Pánie á Boże náß/ prośimy ćię wßyscy sercy nabożnymi á dufliwymi / ráczże nas już sam mocą swoją Boską strzedz przez wiárę/ ku zbáwieniu/ktore jest zgotowáne / áby było objáwione czásu ostátecznego / y ku dźiedźictwu niesk áżitelnemu / y niepokalánemu/ y niezwiedłemu w niebieśiech dla nas záchowánemu. Niechayże ná dáremno/ o Pánie/ tey łáski twojey nie przyjmujemy / rácz nas z wysokośći dárámi Duchá twego S. pośilić / żebyśmy będąc uwolnieni od grzechow y błędow wßelákich/ w powołániu swym Chrześćiáńskim godnie postępowáć mogli / wzrost y pomnożenie biorąc we wßystkich cnotách świętych/ odpor też mężny dawájąc wßelákim pokusam ná práwo y ná lewo : záchowując wiárę y

1.Pet.1 v. 4. 5.

cżyste

czyste sumnienie áż do śmierci: A potym rácz nas w pokoju z tąd przenieść / do onego rostoßnego odpoczynku / y żywotá wiekuistey chwały / ná one ućieszne / y wiecznie trwájace Gody niebieskie. Náwroć o Pánie w błąd záwiedzione / ná droge prawdy y wiecznego zbáwienia. Zmiłuy śię nád wßystką Jednotą ludu twojego / á rácz dzieło swe zbáwienne / jákoś począł / przez spráwę Duchá świętego w niey konáć / ná wieczną cześć y chwałę świętego Jmienia twojego: Dogodź jey wiernymi / y prácowitymi ßáfárzámi świętych tájemnic twojich / ktorzyby ją w rządzie zátrzymawáli / á chwałę twoję świętą skutecznie pomnażáli. Z krewkości upádłych / rácz miłośćiwie rátowáć / á nád wßystkimi prawdziwie pokutujacymi / Oycowskie śię zmiłowáć. Wßystkim dußam utrapionym / więźniom y prześládowánie ćierpiącym / dla prawdy twojey świętey / chorym / y z tym świátem śię rozstawájacym / y wßystkim do ćiebie w rozlicznych ćięßkośćiách swojich wzdychájacym / dogodź Oycze dobrotliwy poćiechámi skutecznymi / y rátunkiem swojim Boskim. O Pánie zmiłuy śię nád wßystkimi námi! Prosimy ćię z osobná / o Krolu

nawyżſzy wſzyſtkich krolow / y Pánie wſzyſtkich ná świećie pánuiących / rácz łáſką ſwoią święta rządźić Zwierzchność świátá tego / á zwłaſzcza Królá Páná náſzego / Pomázáńcá twego / rácz ſzcześćić w rządzie / y hoynie błogoſłáwić iemu / y wſzyſtkiemu Domowi iego: Czyń dobrze wſzyſtkim dobrodźieiom / y Pátronom ludu y Zboru twego wybránego; áż y Zwierzchnośći mieyſcá tego: á ſpraw to / ábyſmy pod ſzczęśliwym rządem Przełożonych náſzych / *ćichy y ſpokoyny żywot wiedli we wſzelkiey pobożnośći y uczćiwośći.* Zá nieprzyiacioły też y prześládowce náſze / zwłaſzczá zá te / ktorzy z niewiádomośći grzeſzą / prośimy / rácz im odpuśćić / y dáć ſkuteczne upámiętánie: tym záśię / co z uporu / tobie y woli twoiey świętey śię ſprzećiwiáią / rácz mocą rámienia twego Boſkiego wſtręt uczynić / á przed okrutnośćią ich utrapionego ludu twoiego potężnie bronić. Vczyńże to / o Boże Oycze náſz nalutośćiwſzy / y więcey nád to niżeli my nędzni prośić álbo y pomyślić możemy / á rácz nam błogoſłáwić / dla Jezuſá Chryſtuſá / Syná twego miłego / przez dáry Duchá twego świętego / Boże náſz / Swięty / Swięty / Swięty / Pánie Zaſtę-

1.Tim. 2.v.2.

pow /

pow/wszelkiey czći y chwały godny/ y bło-
gosławiony ná wieki wiekow/Amen.

CONCLUSIA.

KOńczac już ten Akt święty/ słowy A-
postolskimi was/ w Pánu umiłowá-
ni/ y do żywotá wieczne° w Chrystuśie Je-
zuśie powołáni/ proszę y upominam/ ábyś-
ćie ná dáremno tey łáski Bożey nie przyjmo-
wáli. Bo mowi Bog: *Cżásu przyjemnego wy-* 2. Cor. 6. v. 1.
słuchałem ćię, á w dźień zbáwienia porátowałem 2. 3. 4.
ćię. Oto teraz czás przyjemny, oto teraz dźień
zbáwienia. Zadnego niwczym nie dawayćie zgor-
szenia, áby nie było nágánione posługowánie násze,
ále we wszystkim zálecayćie sámych śiebie, jáko słu-
dzy Boży, ktorych świátłość podług náuki Syná
Bożego ták ma świećić przed ludźmi, áby uczyn- Matth. 5. 16.
ki wásze dobre widźieli, á chwalili Oycá wászego, Hebr. 13. 16.
ktory jest w niebieśiech. Dobroczynnośći też 2. Cor. 9. 7.
y udźielánia nie przepominayćie: Abowiem
śię Bog w tákowych ofiárách kocha: á ochot- Gal. 6. 10.
nego dawcę miłuje. Poki tedy czás maćie, dobrze
czyńćie wszystkim, á nawięcey domownikom wiá-
ry. Owszem też ná potrzeby Zborowe kosz-
tu nie záłuyćie. *Czćićie Páná,* jáko mowi Sá- Prov. 3. 9.
lomon/ *z máiętnośći swojich, y z pierwiastek w-*
szystkich dochodow swojich, żebyśćie śie wzáje-
mnie hojnym błogosławieństwem Páńskim

Just. Apol 2. Przy używániu Eucháristiey/ bogáczy według woli swojey/ Kolekte skłádája dla ubogich/ do stárszego.
Cypri. Serm. de Ele. Wierzysz że pożywasz z Stołu Páńsk: á ná korbone zgołá nie pátrzysz. Do Zboru przychodźisz bez ofiáry/ á cząstkę z ofiáry/ ktora ubogi ofiárował/ bierzesz.

cześnym y wiecznym ućieszyć mogli: ktorego błogosłáwieństwá Páńskiego świetych słow z powáżnośćią posłuchayćie / przywłaszczáiąc ie sobie wiárą żywą y prawdziwą.

Błogosłáwieństwo.

Num. 6. 24. Niech was błogosłáwi Pan / á niech was strzeże: Niech rozjáśni Pan oblicze swoie nád wámi á niech wam miłośćiw będźie. Niech obroći Pan twarz swoię ku wam / á niechay wam da pokoy. Niechayże przytym strzedz raczy wyśćia wászego / y weśćia wászego / od tad áż ná wieki ; Ten Swięty / Swięty / Swięty Pan Zastepow / Bog nász iedyny / ktoremu niech będźie cześć y chwałá / ná wieki wiekow / Amen.

Psal. 121. 8. Esa. 6. 3.

Rozpuszczenie,

po záśpiewániu piosneczki świętey *Bogu Oycu y Synowi, &c.* álbo iákiey inszey / lud rozpuszczony bywa.

Concil. IV. Tol. Can. 17. Po Modlitwie Páńskiey / po używániu ćiáłá y krwie P. niech Kśiądz ludowi błogosłáwia. Clemens Episc. Ro. dist. 2. de Consecr. Can. Trib. Tyle ná Ołtarzu ofiár niechay ofiáruią / ile wszystek lud może mieć dosyć: A iesliby co z nich zostáło / niechay ná iutrzeyszy dźień nie chowáią. Ale niech z boiáźnią y drżeniem y z pilnośćią od Kśieży będą strawione.

Forma Vslugowania VViecżerżą Páńską przy Chorych.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow, do tego Aktu należące.

Jac. 5. v. 13. 14. 15. 16. Syr. 38. v. 9. 10. 11. 12. 15.

Synodus Petricow. Can. 5.

Vsługowánie Wiecżerzą Páńską należy Chorym.

Jesliby chorym/ á ná śmierć śię biorącym ludźiom miáło być służono Wieczerzą Páńską / ták śię stáło zámknienie: Máją wszyscy Ministrowie náucżáć / á zwyczájić słuchácże swoje / ilekolwiek kroć Stoł Páński / dla wszystkich wiernych / w pospolitym zgromádzeniu nágotowány bywa / żeby káżdy przystępowáć nie zániedbywał. A ták iżby wszyscy / żadnych odwłok nieczyniąc / y ná ostátecżny punkt żywotá niecżekájąc / ále zá dobrego zdrowia y umysłu / byli záwżdy / według rozkazánia Páná Jezusowego / gotowymi; á używániem usług Poselstwá jego w nádźiejey żywotá wiecżnego utwirdzonymi. Lecż jednák y w tey rzecży / żebyśmy sumnieniam ludzkim nie pánowáli / gdy tego zá słusznymi przycżynami żąda człowiek chory / przy bacżeniu á rozumie będący / niema mu być odmawiano. Ale pilnie á rostropnie wyrozumiawszy / á postánowiwszy jego sumnienie / á ile to według okolicżnośći cżásu y mieyscá być może / kilká ludźi wiernych do tego przywźiawszy á zgromádźiwszy / żeby spolnie z chorym posługowánia używáli.

NB.

A jesliby Kommunikujących więcey nád chorego niebyło, sam

ſam przećię Sługá Boży, de neceſſitate, *z Chorymi Kommunikowáć powinien : według onego*, Accipite, Hoc facite, &c.

Wprzod przygotowawſzy Chorego/ według Formy náwiedzenia Chorych/ in toto, ktora niżey położona jeſt.

Concilium Nicenum Can. 13.

Ktory z tego świátá zchodźi/ Viatico minimè privetur.

Hieron. Epiſt. ad Ruſticum.

Swiety *Exuperius* Biſkup Toloſki/ Ciáło Páńſkie w koſzyku/ á krew w ſzklenicy nośił do Chorych.

Y w onym Stárym Kośćiele Chrześćiáńſkim / Sákrámentem Swietym/ uſługowáno Chorym / á uſługowano pod dwiemá Oſobámi.

SAM AKT.

Wſpomożenie náſze/ etc. Vide ſupra.

Nápominánie.

Matth. 6. 26. Joh. 6. 26. 35. Iż pokarm niebieſki/ námilſzy Chrześćiánie / ktory przy tey ſpráwie świętey y zacney bywa rozdawány duſzam náſzym/ jeſt zdrowych żywotem/ chorych lekárſtwę/ grzeſznych poćiecha / ubogich w Duchu ubogáceniem / mdłych utwirdzeniem / wątpliwych upewnieniem o łáſce Bożey / y o nádziejey żywotá wiecznego; Wierzących zápieczętowániem o grzechow odpuſzczeniu/ y zbáwienia wiecznego otrzymániu.

Ignat. Ep. ad Eph. Cżeſto przyſte. pnyćie do Euchari: Łamiemy chleb/ ktory jeſt lekárſtwem nieśmiertelnośći/ Syropem nie umieránia / ále żyćia przez Jezuſá Chryſtuſá w Bogu/ y

wyczy/ ściente wyrzucá/ jące złe / niechay bedźie w was.

Zywych posilenie y ochłoda: umieráiacych y konaiacych podpora/zbroia / y oświadczeniem w jákiey wierze zchodzą z te° świátá. Dla tegoż y ná tym mieyscu/te° świetego Pokármu używáć bedźiemy / tylko w przod daymy śie winnymi Pánu Bogu z grzechow nászych / dusliwie onego prosząc/ áby nam ten chleb / y to wino poświećił / y nas godnymi uczynił/ do używánia ćiáłá y krwie Páńskiey / o co śie już iemu sámemu modlmy/ tymi słowy:

Spowiedź.

O Oycze nász niebieski / znamy to / cokolwiek ćierpimy / iż nam to grzechy násze zásłużyły /ktore przed S. Máiestatem twoim wyznawamy / y z nich śie winnymi dawamy. Z grzeszyliśmy tobie Oycu nászemu niebieskiemu / y dla tegoż nas náwiedzász y karzesz roznym utrapieniem y chorobámi ćiesżkimi. Ale iżeś ty iest Oycem miłośiernym / prośimy ćie zmiłuyże śie nád námi : zgładź y omyi nieprawośći násze / odwroć oblicze twoie od złośći nászych/ á grzechow młodośći nászey / y przestepstwá nászego nie racz pámietáć: ále według miłośierdźia twego wspomni ná nas / dla dobroći twoiey:

Judit. 8. 27.

Ps. 51. 4. 5.

Ps. 25. 7.

jey: Pánie wspomni y ná obietnice swoje/ ktoraś nam uczynił mowiac przez Jeremia- ßá Proroká/ miłośćiw bede nieprawośćiá

Jerem 31. 34. wáßym / á grzechow wáßych nie wspo- 2. Cor. 5. 15. mnie wiecey. Wspomni ná zasługe meki y Matth 16.16. śmierći Syná twego miłego/ ktory zá grzechy náße dosyć uczynił / y nas przed to- bá uspráwiedliwił. O Pánie Jezu Chryste Synu Bogá żywego / Zbáwićielu duß ná- ßych / pokármie niebieski/ prośimy ćie dla meki y śmierći twojey / poświeć nam ten chleb y to wino słowem twojim / żeby nam te S. dáry były Sákrámentem ćiáłá y krwie twojey świetey. Nákarm nas Piel- grzymy swe ná dußy zgłodniáłe / wtey tu drodze niebespieczney / ćiáłem swym zbá- wiennym / y nápoy nas krwia swoja dro- ga / idacych do żywotá wiecznego. Do cze- go żesmy sami przez sie niegodnymi y nie- sposobnymi/ samże ty nas przygotuy / y go- dnymi uczyń/ do przyjećia tych dárow nie- bieskich. Nie jesteśmyć wprawdźie godny- mi / ábyś miał wniść pod dách sercá náße- go / ále tylko rzecz słowo / á bedźie uzdro- wiona duszá nászá. Y ty Duchu świety/ prawdziwy Boże / poćieszyćielu y poświe- ćićielu dusz nászych jedyny / ráczże nas sam

Matth. 8. 8.

Liturg. Chrys. Bas. Clem. Jac. Chleb y wino ná stole Páń- skim poło- żone ná- zywa dá- rámy.

Orig. Hom 5. in Div. Kiedy S. pokarm/ y on jáko niezkázo- na potrá- we przyj- mujeß y pijeß; y gdy chle- bá żywo-

do godnego przyjęcia ciáłá y krwie Páń=skiey przygotowáć / y godnymi uczynić. Rządź nas ty sam / y cieſz ſkutecznie / pieczetując w nas tymi widziálnymi łáſki twey upominkámi grzechow odpuſzczenie y zbáwienie wieczne. To wſzyſtko racżże uczynić / y w nas sam ſkutecznie ſpráwić Oycze / Synu / y Duchu święty / Boże ná wieki błogosłáwiony / Amen.

Rozgrzeſzenie.

JA Sługá Chryſtuſow / y ſzáfarz táje=mnic Bożych / zwiáſtuje wam (álbo tobie) wierni y wybráni Boży / że was Bog (álbo ciebie) umiłował / w onym umiłowánym Synu ſwojim / Jezuſie Chryſtuſie / y odpuścił wam (álbo tobie) wſzyſtkie grzechy wáſze (álbo tobie) ktorych się wam (álbo tobie) odpuſzczenie dawa / y ofiáruje / przez moc kluczow / kroleſtwá niebieſkiego / w Imieniu Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świętego / Amen. 1. Cor. 4. 1. Matth. 16. 19.

Temu mocno wierząc / wyznaymyż wiárę Chrześciáńſką / gdyż przez wiárę bierżemy odpuſzczenie grzechow / y dział miedzy poświeconymi.

Wierżę w jednego Bogá, &c.

Poſłuchaycież Teſtámentu świętego /

ktory

Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 23.

ktory nam zápisáli SS. Ewángelistowie/ y Apostoł Páweł święty.

TESTAMENT.

PAn nász Jezus Chrystus tey nocy/ ktorey był wydan/ wziął Chleb (bierze Chleb) á podziękowawszy łamał (łámie) y dał Vczniō swojim/ mowiąc: bierzćie/ jedzćie/ to jest Ciáło moje/ ktore zá was będzie wydáne: To czyńćie ná pámiątkę moję. Tymże obyczájem/ gdy było po wieczerzy/ wziął y kielich (tu weźmie w ręce Kielich.) á podziękowawszy/ dał im mowiąc: Pijćie z tego wszyscy/ to jest krew mojá/ Nowego Testámentu/ ktora zá was/ y zá wielu będzie wylána/ ná odpuszczenie grzechow: To czyńćie/ ile kroć pić będziećie/ ná pámiątkę moję.

A przeczytawszy Testáment ustáwy wieczerzy Páńskiey/ weźmie Chleb S. y będzie mowił te słowá Apostolskie:

1. Cor. 10. 16.

Chleb ktory łamiemy/ izali nie jest społecznośćią Ciáłá Chrystusowego?

Rozdawa mowiąc:

Matth. 26. 27.

Bierz/ jedz/ to jest Ciáło Páná Chrystusowe/ ktore jest zá ćię wydáne. To czyń ná pámiątkę śmierći jego.

A wziąwszy Kielich będzie mowił y te słowá Apostolskie:

Kielich błogosłáwienia / ktory błogosłáwiemy / izali nie jest społecznością krwie Chrystusowey? 1. Cor. 10. 16.

A rozdawájąc mowi:

Bierz / pij: to jest krew Páná Chrystusowá / ktora jest zá cie wylána / ná odpuszczenie grzechow: To czyń ná pámiątkę śmierći jego.

A gdy sie odpráwia / rzecze Sługá Boży.

Iż was nákarmił Ciałem swojim świętym / y nápojił krwią swoją nadrozszą / Pan nasz Jezus Chrystus / y zápieczętował w was tym Sákrámentem świętym grzechow odpuszczenie / y żywot wieczny: słuszna jest rzecz / ábyśćie zá te ś. łáskę / jemu podziękowáli / co uczynimy nabożnie / poklęknawszy.

Dźiękczynienie.

KRolu / y Pásterzu dusz nászych / Pánie Jezu Chryste / tobie dziękujemy / ćiebie chwalimy / żeś nas przez śmierć swoję S. z Bogiem Oycem pojednał / y usprawiedliwiłeś nas przed nim męką swoją / zgłádziwszy wszystkie grzechy násze krwią swoją świętą. Y zá to też / żeś nákarmił Ciałem swojim / y nápojił Krwią swoją dusze násze /

ktore záwżdy do ćiebie prágną/ życząc sobie onego wiecznė° odpoczynienia. Prośimy ćię też przyczynco nász jedyny/ gdy śię będźiemy mieli z tym świátem rozstawáć/ nie day nam zwatpić o łásce twojey S. bądź przy nas czásu nászego skonánia/ áby nas szátan/ przez sługi y pokusy swoje/ nie odwiodł od prawdy Ewángeliey świętey. Weźmi nas pod skrzydłá twoje Boskie/ á potym mizernym żywoćie/ doprowadź nas do żywotá wiecznego. O Pánie Jezu Chryste/ oto my juź y śiebie sámych/ y tego chorego/ y wszystkie wierne twoje poruczamy w ręce święte twoje/ bądźże mu y nam miłośćiw. O Boże Oycze/ y Synu/ y Duchu święty/ Boże w Troycy świętey jedyny/ zmiłuy śię nád námi/ Amen.

Forma Dawania Slubu, w Stan S. Małżeński wstępujacym.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow do tego Aktu należace.

Gen. 1. 27. 28. It. 2. 18. 21. 22. 23. 24. Exod. 22. 17. Levit. 21. 13 Ezech 44. 22. Num. 30. 6. Deut. 7. 3. It. 22. 16. Jerem. 29. 6. Matth. 19. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 1. Cor. 7. 2. 3. 10. 28. 29. Ephes. 5. 5. 22. 23. 25. 31. 33. It. 6. 1. 2. Heb. 13. 4. Rom. 7. 2. 3. 1. Tim. 3. 2. 4. Tit. 1. 6.

Concil. Gangrense l. & habet. ap. Gratian. Dist. 31. Can. Si quis.

Jesli kto gáni Małżeństwo / y brzydźi śie wierną á nabożną / ktora z mężem swojim obcuje / y nágány godną być rozumie / jáko te ktora do krolestwá niebieskiego wniść niemoże / niech będźie przeklęty.

Bernhard. in Cant. Serm. 66.

Odeymi kośćiołowi uczćiwe Małżeństwo: á zaś go nie nápełniß porubnikámi / z pokrewnymi śie mießájącymi / płynącemi / miękkimi / Sodomczykámi / y z káżdey miáry ludźmi nieczystymi ꝛc.

Hormizda Episc. Romanus ap. Gratian. Causa. 30. Quæst. 5. Can. Nullus.

Zaden wierny / jákiegozkolwiek stanu jest / niechay śię pokątnie nie żeni. Ale wźiawßy błogosłáwieństwo od Xiedzá / jáwnie niechay śię żeni w Pánu.

Beatus Rhenanus in Lib. 2. Tertul. ad Uxor. przywiodßy Tertulliánowe słowá te / *Abowiem ná ziemi Synowie, bez zezwolenia Oycow, porządnie y słusznie się*

nie

nie żenia, mowi: Te słowá miáłyby być nápisáne złotymi literámi. Dalby to Pan Bog/áby Theologowie/ y w práwie biegli/z strony tey rzeczy Biskupá Rzymskiego/Cesárzá/insze Krole/y Xiążetá nápomnieli/ áby zgodnie y porządnie zwodzeniu młodych y prostych pánienek/zá niewiádomośćią y nie pozwoleniem Rodźicow temu śię opieráiących / zábieżeć śię mogło. Gwałtownego brániá pánienek práwá surowo zákázuią/á te fortele potáiemnego żenienia śię muśimy ćierpieć.

Gregorius Papa ap. Gratian. Causa 36. Quæst. 2. Can. Si quis.

Ieśliby kto pánnę/álbo Wdowę/nie zmowiwszy iey sobie / porwał / álbo ukradł sobie zá żonę / z pomocnikámi swymi/niech bedźie przeklety. Toż mowi Concil. Chalcedonense. Can. 26. tego dokładáiąc. Xiężą ktorzyby tákowym ślub dawáli / niechay bedą z urzędu złożeni.

Chrysost. in 1. Tim. 3. Homil. 10.

Małżeństwo / ácz wiele ma w sobie trudnośći / wszákże może w nie człowiek ták wstąpić / że doskonálszemu żywotowi/ nie bedźie ná przeszkodźie.

Id. in Epist. ad Tit. Hom. 2.

Zátkáć zgołá chce ustá Heretykom / ktorży Małżeństwo potępiáią/ pokázuiąc to/że wády niema / y owszem ták iest zacne/ że z nim może być człowiek ná stolice Biskupstwá przyięty.

Hieron. ad Ocean. Epist. 83.

Omawiáiąc Kárteryuszá Biskupá żonátego/przećiw urągáiącym onemu/mowi:

Hebr. 13.4. Coż ma podobnego żoná y nierządnicá? Onemu to nápisáno: iż uczćiwe iest Małżeństwo miedzy wszystkimi/ y łoże niepokaláne: á tobie záś owo śie czyta;

Ale wßeteczniki y cudzołożniki Bog bedźie sądźił : A kto gwałći kośćioł Boży/tego Bog skáźi. 1. Cor. 3. 17.

Chrysost. in c. 16. Matt. Hom. 56. cir. fin.

Możeß y Zonę mieć/ y miedzy wielką czeládźią śię báwić/y modlić śię/y pośćić oraz/y skrußonym być/&c. Prorocy w prawdźie wßyscy y żony y domy mieli/jáko Izajaß/y Ezechiel/&c. y on známienity Moyżeß/á nic to cnoćie ich niewádźiło.

Ambros. in 2. ad Corinth. cap. 11.

Wßyscy Apostołowie/ wyjąwßy S. Janá y S. Páwłá/żony mieli.

Ignat. in Epist. ad Philadelph. Epi. 6.

Piotr świety y Páweł/ y inßy Apostołowie żony mieli/&c.

Can. Apost. 6. qui habetur & ap. Gratian.

Dist. 31. C. Si quis.

Biskup/álbo *Præsbyter*/ álbo Dyakon żony swey/ pod zastoną nabożeństwá/niech nie odrzuca : á jesliby ją odrzućił/ niech bedźie wyłączony/ á jesliby w tym trwał/niech bedźie wyrzucony.

PRZESTROGA.

I. W czás ma(zwłaßczá miedzy Pospolstwem) zápowiedźieć Sługá Boży przyßłe Małżeństwo onych osob/ ktore tám wstępują w ten stan S. Małżeński. A to publicè w zgromádzeniu wiernych B. áby ták zbor Boży/nie tylko śię zá nimi Pánu Bogu modlił/ publicè y privatim, ále y dla tego/áby tá spráwá byłá wßystkim jáwna/ nie po-

deyźrzana y niepokatna. Wiec jesliby jáka przeszkodá náydowáłá śie do tego stanu/ áby czás był temu do przestrogi/ ktoryby o tym wiedźiał; álbo niech milczy potym/ ktoryby Pásterzá swego/ przed ślubem nie przestrzegł. Y do tego ma czuyny á pobożny Pásterz/ pro posse, wieść y upominác/ wstepujace w stan S. Małżeński/ áby od Bożey służby/ y Modlitew S. nabożnie záczynájąc stan swoy/ też y ono duchowne Małżeństwo/ ktore mája z Chrystusem Pánem/ przez używánie Sákrámentu świetego wieczerzy Páńskiey/ z innymi wiernymi/ ponowili y zápieczetowáli. A ták przystoynie/ á z bojáźnia Boża/ do tego śie stanu gotowáli/ żądájąc rátunku y wspomożenia od Bogá.

II. Pilnie śie wywiádowáć ma Sługá Boży/ przed dániem ślubu/ o tych rzeczách: 1. Jesli te osoby nie są sobie bliskimi we krwi. 2. Jesli też ktora z tych osob/ nie jest komu inszemu poślubiona álbo záreczona. 3. Jesli jákimkolwiek sposobem/ nie są przymuszeni do Małżeństwá/ ktore ma być dobrowolne. Bo Consens, álbo porządne zezwolenie dwu osob/ własna jest Matrimonii Forma: co śie też pokázuje/ z przykłádu

Rebekki Pánny świetey/ktora wprzod pytána byłá / jesli tez pozwala ná ten stan Małżeński z Izáákiem. 4. Jesli tez osoby sa sposobne do Małżeństwá: gdyż sie często trafia że álbo bárzo w młodym wieku / álbo tez wzeszłym / ludźie nieuważni wstepuja w stan Małżeński. Záczym tez rozmáite przypadki sie dzieja. Gen. 24. 57.

III. Jáko záwsze náuczáć / ták y przestrzegáć ma tego Sługá Boży / żeby w rozrozniony naboźeństwie / niepoymowáli sie wierni Synowie y Corki Boże. *Bo coż zá społeczność spráwiedliwośći z niepráwośćia? álbo co zá społeczność świátłośći z ćiemnośćia, &c.* 2. Cor. 6. 14. Z wielkim żalem na to pátrzymy / jáko in abusum / przychodzi ten Stan od Bogá postánowiony / w ktorym ludźie bogáctwá ráczey upátruja / y przez to onych dostepowáć usiłuja wiecey niż zátrzymánia y pomnożenia chwáły Bożey y Kośćiołá jego świetego: co jáko sie im nádawa / niezliczone przykłády przed oczymá nászymi / to wyświadczája. *Achab y Sálomon* sa tego pewnym dowodem / w słowie Bożym. 3. Reg. 16. v. 31. 32. 3. Reg. 11. 1. 2.

IV. Insze przytym legalia / mája być z pilnośćia upátrowáne y uważáne / áby ták/ wszystko sie dźiáło porządnie / y przystoynie/

Ambros. Epi. 70. Jákoż może być názwáne złaczenie Małżeńskim / gdźie niemász zgody w wierze? gdyż y modlitwámi być spolna / jákoż miedzy roznymi w nabożeństwie / ma być spolnami tość złaczenia Małżeńskiego? Często kroć wiele ich bedac uwiedźieni / miłośćia białych głow wiáre swoje wydáli / jáko on lud w Beelfegor. Num. 25.

nie. Gdyż potrzebá tego/áby Małżeństwo/ nie tylko od jákiey wády/ále też y od podeyrzenia było wolne.

V. To śię też znáydowáć ma/ przy wiernych Bożych/ áby w czás uprzedzáłá dobrowolna prozbá Sługi Bożego/ od nich sámych/ álbo od przyjaćioł/ áby śię ná potym nie pokazáłá jáka wzgárdá Ministerii Sacri: á pogotowiu temu zábiegáć/ żeby niewierny nie mowił: ktoż dawał ślub? kto go oto prośił?

VI. Pozno o Zachodźie słońcá/ y w nocy/ śluby dawáne być niemáją/ áby ták do znieważenia nieprzychodźiłá ustáwá Boża/ á zwłaszcza u ludźi świátowych/ lekkomyślnośćią/ proznomownośćią/ y pijáństwem śię báwiących.

VII. Przestrzegáć tego powinien Sługá Boży/ żeby (jesliby śię przed ślubem odpráwiłá Præfácya/ álbo Kazánie/ o zacnośći stanu świętego Małżeńskiego) pominawszy Text położony/ objáśnienie jego w Agendźie/ záraz po wzywániu Duchá świętego/ przystąpił do sámego Aktu: lecz jesliby przed Aktem kazánie odpráwione niebyło/ tedy to wszystko/ co jest w Formie dawá-

niá ślubu włożono / czytáć porządnie będźie.

VIII. Jeśliby śię przydáło (czego Boże záchoway) ślub dawáć tym ktorzy Bogá / w Troycy S. jedynego nie wyznawáją / tákowych w przyśiedze Sługá Boży / do wyznawánia Troycy S. przymuszáć nie ma / áby Imię Páńskie z tey okkáśiey / przez niewierne/bluźnione nie było.

AKT SLVBV.

W Imieniu Bogá Oycá y Syná, y Duchá świętego jedynego ustáwce, y nawyższego obrońce Stanu S. Małżeńskiego, niech będźie wspomożenie násze, Amen.

Opowiedź już następującego Aktu.

Chrześćiánie mili / jest rzecz wam wszystkim wiádoma / iż ná ten czás dwie osobie w Stan święty Małżeński wstępują / y żądáją tego jednym sercem / áby przed oblicznośćią zgromádzenia wászego / w Imieniu Bogá Oycá / y Syná / y Duchá S. mogli być złączeni w stan S. Małżeński. Matth. 28. 19. Tob. 7. 12.
A poniewaź niemász żadney rzeczy tákowey / ktoraby mogłá przeszkodą być tey

sprá-

ſpráwie/ od Bogá przeyrzáney. Przetoż tego po was żadája:

Naprżod: Abyśćie byli świádkámi / porzadnego y uczćiwego ich złaczenia w ſtan S. Małżeńſki.

Druga : Abyśćie nád nimi wzywáli
Gen. 24. 60. chwalebnego Imienia Páńſkiego: żeby im Pan Bog błogosłáwił w tym ſtánie Małżeńſkim y ſam je złaczył miłośćia Małżeńſka / á przećiw wßyſtkim śiłam ßátáńſkim / moca ſwoja / przez uſługowánie náße utwirdził. Co wßyſtko / áby nawyżßy wßyſtkich dobrych dárow dawcá / Duch S. miłośćiwie ſpráwił / á nam łáſka / y pożegnániem ſwym świetym przytomny być
1. Cor. 12. 4. 5. 6. raczył / * rzeczmy ná to ſpołecznie / uſty y ſercem nabożnym / Amen. R. Amen.

A gdźieby czás y mieyſce do tego ſpoſobne było / miáſto słow wyżey pomienionych (* *Rżeczmy ná to, &c.*) mowić álbo śpiewáć może Sługá Boży te Pieśń: álbo inßa z Káncyonałá XCIII.

Świety Duchu záwitay k nam / á rácz nápełnić ſercá ſwoich wiernych / á ſwojey naświetßey miłośći /

ráczzápalić ogień w nich: Tyś dziwnym cudem swo-

im przez rozność jezykow/narodyś przywieść raczył

w społeczność wiáry świetey/Hálleluja/Hálleluja.

Acceſs do Textu.

NIe bez wazny przyczyny / upomina Duch świety wßyſtkich wiernych Chrześćiánow / żeby śie wßyſtko miedzy nimi dźiáło przyſtoynie á porządnie / czego y my teraz przeſtrzegájąc / zá grunt tey świetey ſpráwy / weźmiemy przedśie ku nabożnemu uwazániu / słowá Duchá Bożego / ktore nam opiſał Moyzeß / wierny we wßyſtkim domu Bozym / jáko ſługá; w pierwßych Xiegách ſwojich / w rozdźiále wtorym; ktorych z przyſtoyna powáżnośćia posłuchaymy.

1. Cor. 14. 40.

Heb. 3. 5.

TEXT.

Gen. 2. v. 18. 21. 22. 23. 24.

One-

ONego czáſu, Rżekł PAN BOG: Nie dobrże być człowiekowi ſámemu, uczynię mu pomoc, ktoraby byłá przy nim. Tedy przepuśćił Pan Bog twárdy ſen ná Adámá, y záſnął, y wyjął jedno żebro jego, y nápełnił ćiáłem miáſto niego: Y zbudował PAN BOG z żebrá onego, ktore wyjał z Adámá, niewiáſtę y przywiodł ją do Adámá; Y rżekł Adam; Toć teraz jeſt kość z kośći mojich, y ćiáło z ćiáłá mego: dla tegoż będźie názwána Mężátką, bo o-

ná z mężá wźiętá jest. Przetoż opuśći człowiek, Oycá swego y Mátkę swoję, á przyłączy śię do żony swojey, y będą jednym ćiáłem.

OBIASNIENIE TEXTV.

Z Tych słow Duchá świętego przeczytánych/ Chrześćiánie w Pánu umiłowáni/ te dwie rzeczy pilnie uważáć mamy.

Synesius Biskup mowił pisze Niceph l. 14. c. 55. Mnie y Bog sam/ y Zakon y sámá ręká święta Theophilowá żone dáłá / y dla tegoż wszystkim opowiádam/ y oświadczam/ iż tey z gołá nie opuszczę/ y nie będę z nią jáko cudzołożnik/

Naprzod: Iż sam Pan Bog jeszcze w Ráju/ w stanie niewinnośći/ ten Stan Małżeński postánowił; y on osobliwą łáską/ y błogosłáwieństwem swym świętym/ ozdobić y utwirdźić raczył: Co wyraża Moyzesz mąż Boży w słowiech przeczytánych/ mowiąc: *Rzekł Pan Bog, nie dobrze być człowiekowi sámemu; uczynię mu pomoc, ktoraby byłá przy nim, &c.* Gen. 1. 28. A w Rozdźiále wyższym/ mowi: *Y błogosłáwił jim Bog, &c.* Toż błogosłáwieństwo/ ponowił Bog po Potopie Noému / y Potomkom jego; jáko świádczy tenże Moyzesz/ niżey w Rozdźiále dźiewiątym. Gen. 9. 1. Tákowegoż/ y podźiś dźień

bło-

błogosłáwieństwá użycza Pan Bog pobożnym Małżonkom / jáko nas w tym upewnia / mąż według sercá Bożego Dawid S. w Psalmách swoich. Dla tegoć y on Syn Bogá żywego / Pan nász Jezus Chrystus / w Kánie Gáliley skiey / przytomnością swoją ten Stan Małżeński ozdobić / y cudem go wielmożnym utwirdzić raczył / áby to pokazał / iż jáko záwsze od początku / ták y teraz porządek ten w narodzie ludzkim / jest miły y przyjemny Pánu Bogu: ktory y Adámowi / sam práwie z rąk swych Małżonkę dał / y dźiś jeszcze káżdemu Małżonkowi / one dawa / y onych złącza. Co y sam Pan Chrystus twirdząc / mowi: *Co Bog złączył człowiek niechay nie rozłącza*, Ano y *Ráguel* / oddawájąc Corkę swoję Sárę / zá żonę Tobiaszowi / mowił: *Pan Bog niech będźie z wámi, y on was sam niechay złączy, nápełniwszy was błogosłáwieństwem świętym.* A ponieważ sam Pan Bog / złącza osoby w ten Stan święty / tedyć osobá duchowna / to jest Sługá Boży / w tey usłudze Kośćiołá Bożego / nic inszego nie jest / jedno Sługa y Posłem Bożym / ktory tylko o zezwolenie Małżonkow dobrowolne pyta / ono ludźiom oznáymuje / á Imie-

Ps. 128.

Joh. 2. 1. 2.

Matth. 19. 16.

Tob. 7. 15. ex versione vulgata.

spráwy tájemney mieważ / y owszem chce y życze sobie ábymi śie wiele pobożnych dźiátek ná rodźiło.

Eugen Papa IV. in Decr. contra Flor. Przycżyná wykonywájąca porządnie

Małżeńſtwo / jeſt ſpolne zezwolenie przez słowá przytomny cżás wyrażáiące. Bellarm. lib. 1. c. 9. de Extr. Unct.

Małżeńſtwo w ſpolnym zezwoleniu zeniacych śie należy. Bell. lib. 1. cap. 6. de Matrim.

Potrzebá z dekretu Kośćielnego / áby był Sługá Kośćielny / ktoryby o zezwolenie Małżonkow pytał / y ono pochwalił / oznaimił / y błogosłáwieńſtwe Xieżym potwirdził.

niem Bożym / Slub ich widźiálnie utwirdza y błogosłáwi. A dla tego to mowię / ábyśćie ślubu tego / ſobie lekce nieważyli / y nápotym nie mowili: ktoż nam ślub dawał? A to ſłyßyćie / nie człowiek / ále ſam Pan Bog ślub dawa / ná ktory ſámiż Małżonkowie dobrowolnie zezwaláia / y ſámi ſobie ślubuią / w ſtanie Małżeńſkim żyć podług woli Bożey: gdyż zezwolenie ſpołeczne dwu oſob / wiąże ſtan Małżeńſki / przy ktorym zezwoleniu zoſtawa ślub á nie przy tym ktory tylko o zezwolenie oſob pyta.

Powtore: Uważáć też mamy z tych ſłow przeczytánych / przyczyny / poſtánowionego od Bogá tego ſtanu świętego / ktore wielkiego y pilnego uważánia ſą godne.

1. Pierwßa jeſt / áby było ſpołeczne dwu oſob towarzyſtwo w ßczęśćiu / y w nießczęśćiu: á przytym ſpolna poćiechá / y pomoc we wßyſtkich rzeczách / ták do tego doczeſnego / iáko y do onego wiecznego żywotá należących / oczym ſam Pan Bog ták powiedźiał: *Nie dobrże być człowiekowi ſámemu, uczynię mu pomoc, ktoraby była przy nim.* Gen. 2. 18.

2. Druga przyczyná / áby Potomſtwo / ktore porządnie / y uczćiwie podług woli Bożey / y rozkazánia jego świętego spłodzone

Gen. 18, 19. dzone bywa/ ku czći á ku chwale sámego Bogá / wychowywáne było / w prawdziwey znájomośći/ y bojáźni jego / w kárnośći / y w nápominániu Páńskim / żeby ták/

Eph. 6. 4. przez tákowy porządek/ działo śię pomnożenie y zátrzymánie Kośćiołá Bożego. Tę przyczynę wyraża Pan Bog kiedy mowi:

Gen. 1. 28. *Rozradzayćie śię, y rozmnażayćie śię, y nápełniayćie ziemię.*

3. Trzećia náo ſtátek przyczyná y tego potrzebá jeſt/áby śię kázdy grzechu nieczyſte°/ y Bogu przemierzłe° uwárowáć y uchronić/ á wdobrym / czyſtym/ y w ſpokoynym ſumnieniu/Pánu Bogu ſłużyć/ y ſtan ſwoy uczćiwie / miedzy ludźmi prowádźić mogł. Cze° ći wßyſcy potrzebują/ktorzy odBogá oſobnego dáru S. wſtrzemięźliwośći nie otrzymáli. O czym táki jeſt wyrok Duchá Bożego / przez Apoſtołá S. Páwłá nápi-

1. Cor. 7. 2. ſany; *Dla uwárowánia śię wßeteczeńſtwá, niech káżdy ma ſwoję własną żonę, y káżda niech ma ſwego własnego męża.*

Zá tym rzecze Sługá Boży: jeſli jeßcze oſoby do ślubu należące nie wyſtąpiły: W Imieniu Páńſkim/ktorzy teraz máćie wſtąpić w Stan S. Małżeńſki/wyſtąpćie.

A gdy wyſtąpią, rzecze Sługá Boży.

PRZESTROGA.

1. Ponieważ częsta experientia świadczy / iż w rożnym nabożeństwie Mężowie niektorzy / á nawięcey Rzymskiey Religiey / prześláduja Małżonki swoje / nie pomniąc ná Bogá y Przyśięgę swą / opuszczájąc przytym miłość poprzyśiężoną y ná sumnienie nástępując / do swego nabożeństwá przećiwnego / zá podusczeniem szátáńskim / gwałtem przymuszája. Assekurując tedy Sługá Boży / wolność sumnienia Owieczki Chrystusá Páná / zá ktorą liczbę Bogu ma oddáć / á żeby też sam niebył uczęstnikiem cudzego grzechu / zábiegájąc temu / spyta naprzod w ten sposob: Ponieważ Pánie młody / Rożnego nabożeństwá jesteś:

Pytam ćię naprzod przed Pánem Bogiem / y przed tym S. zgromádzeniem / jeżeli ty / tey osobie / ktora w stan S. Małżeński z tobą wstępuje / względem Religiey nie czynić żadney przykrości / gwałtu y prześládowánia / dla jey wiáry y nabożeństwá / obiecujesz y ślubujesz:

R. *Obiecuję y ślubuję.*

Pytam ćię Pánie młody / Imieniem Bożym / jesli ty chcesz z dobrey woli y z dobrym rozmysłem / wziąć sobie zá Małżonkę tę ktorą podle śiebie stojącą widźisz?

R. *Chcę zá pomocą Bożą.*

Potym rżecże Sługá Boży do Pániey młodey.

Nicol. Papa ap. Gratian. C. 130 q. 2. C. ubi. Gdźie nie máß zezwolenia oboygá / tám nie máß Małżeństwá.

Pytam też ćiebie/Páni młoda / jesli ty dobrowolnie bez wßelkiego przymußenia/ idac zá wolą Bożą / y zá wolą á rádą Rodzicow/álbo(stárßych twoich) chceß sobie wziąć zá Małżonká tego/ ktorego podle śiebie stojacego widźiß/ ktory też ćiebie zá Małżonkę swoje bierze?

R. *Chcę zá pomocą Bożą.*

2. Jesli w kazániu / náuka będźie o Powinnośćiach Małżeńskich / tedy może Sługá Boży záraz przystąpić(wezwawßy ich wprzod / áby wystąpili) do Pytánia mowiąc: Słyßeliśćie náukę o Zacnośći / o Przyczynách y o Powinnośćiách Małżeństwá świętego: A ták pytam was: A naprzod ćiebie Pánie młody: 1. *Jesliże chceß dobrowolnie, &c.* 2. *Jesliże ty ślubujeß, &c.* Pytam też ćiebie Panno. 1. 2.

Tu Sługá Boży, obroćiwßy się do Páná młodego, rzecze:

1. Nim przystąpiemy do ślubu: To naprzod pámiętay/iż ćię sam Pan Bog/do tego stanu powoływáć raczy: Do tego / tę osobę/ktora podle ćiebie stoji/z ręki swey zá żonę tobie dawa. Sálomon mowi: *Dom y májętność, dźiedźictwem przypada po rodźicách, ále żoná rostropna jest od Páná.* Prov. 19. 14.

2. Znay to / że ćię Pan Bog dawa zá Męża y zá Páná / zá głowę y zá przyjaćielá tey osobie. Páweł święty mowi: *Głowá niewiásty jest mąż.* Co wßystko uważy- 1. Cor. 11. 3. Eph. 5. 23.

wszy/ nápominam ćię z urzędu mego/ ábyś ná te powinnośći Małżeńskie pámiętał.

Naprzod, Abyś ty / tę Małżonkę od Bogá sobie dána / jáko śiebie sámego miłował. Páweł świety mowi: *Mężowie miłuyćie żony wásze, jáko swoje włásne ćiátá.* Abyś śię przećiwko niey srogim á okrutnym niestáwiał/ále żebyś czásem przebaczał jey niedostátkow/łáskáwie zbaczeniem znośił/folgujac jey/jáko naczyniu mdłemu/ile w tych rzeczách/ ktoreby nie były przećiwko Bogu / áni przećiw powinnośći Małżeńskiey. Eph. 5. 25. 28. 29.

Páweł świety mowi: *Mężowie miłuyćie żony swoje á niebadźćie surowymi przećiwko nim.* Miey ja też w uczćiwośći: bo nie jest niewolnica áni podnoszkiem / ále towárzyszka twoja. Colos. 3. 19.

Piotr świety mowi: *Mężowie mieszkayćie z żonámi umiejętnie, á jáko mdleyszemu naczyniu niewieśćiemu, oddawayćie uczćiwość, jáko też społdźiedźiczkam łáski żywotá,* Miey też o niey stáránie / uczćiwie ja chowáy / według twego przemożenia: Bo jest ćiáłem twoim / jáko mowi sam Pan Bog: *Będa dwoje jednym ćiáłem.* 1. Pet. 3. 7.

Aug. Serm 46. de Ver. Domin. Małżonkowie/ zá chowayćie wiárę

Druga: Slub czystośći Małżeńskiey / ábyś jey záchował: Abowiem to jest roźkazánie Boże: Bo jesli ty chcesz widźieć po niey Gen. 2. 24. Exod. 20. 13. Eccl. 41. 27.

niey to co jeſt uczćiwego / záchoway że śie tez ty przećiwko niey / jáko należy ná uczćiwego. A to miey zá náuke / ábyś Małżonke twoje rządźił w bojáźni Bożey / oney pánował / rozkázował / nie oná tobie. Do czego ćie prowádźi Syrách / mowiąc: *Niedaway żenie w moc żywotá twego, áby nie wźięłá gory nád tobą.*

Syr. 9. 2.

wáſze Małżonkam. Mężu chceſz po żenie czyſtośći? dayże jey przykład: ſzukaſz nie náruſzoney? bądźże ſam nie náruſzony: czyſtej? niebądźże ſam nieczyſtym.

Trzećia: A to pámietay / ábyś nigdy żoną twoją niegárdźił / y oney nie opuſzczał / ták czáſu ſzcześćia / jáko czáſu nieſzcześćia / chocby tez ná nie Pan Bog / jáką chorobe dopuśćił. Abowiem śie Pan Bog oto ſrodze gniewa / gdy mąż gárdźi żoną ſwoją / y one opuſzcza. O czym mowi przez Máláchiaſzá Proroká. *Więcey nie pátrzy Pan ná dar, y nieprzyjmuje wdźięczney ofiáry z ręki wáſzey, dla tego żeś przećiw żenie twojey wyſtąpił, gdyż oná jeſt towárzyſzka twoja, żona przymierza twe°. A ták ſtrzeżćie duchá ſwego, á z żoną młodośći ſwojey zdrádliwie śię nie obchodźćie, bo on ma w nienawiśći opuſzczenie żony, mowi Pan Bog Izráelſki.*

Mal. 2. 13. 14. 15.

Czwarta: Náuczay tez te towarzyſzke ſwoje wſzyſtkiego dobrego / oney nie ſmeć / w pokoju z nią żij / á nie w kłopoćie. Pámietay co mowi Syrách: *Niebądź jáko Lew w domu twojim: á wśćiekłym miedzy czeládźią*

Cato lib. 3. Uxoris lingvam ſi frugi eſt, ferre memento.

Syr. 4. 25.

twoja. A jeslić tez czásem do dobrego rádźić będźie/ słuchay jey: wszák Abráhám/ Jákob y Nábál w rzeczách uczćiwych/ dobrych y pożytecznych/ ná radźie żon swych przestawáli. Gen. 21. 12. It. 31. 16. 1. Reg. 25. 37.

Ná ostátek/ y to jeszcze Pan Bog kłádźie ná ćię/ ábyś ty żywnośći nábywał/ w bojáźni Bożey/ według twego powołánia; mowiąc: *W poćie oblicża twego, będźiesz pożywał chlebá.* A jesli chcesz/ áby ćię Pan Bog błogosłáwił/ w pracy y w stárániu twoim/ udźielayże ubogim/ y niedostátecznym żywnośći; *Z máiętnośći twojich cżyń jáłmużnę, á niech niezayrży oko twoje, gdy jáłmużnę cżyniß. Nie odwracay oblicża twego, od żadnego ubogiego, á nie będźie też od ćiebie odwrocona twarz Boża.* Gen. 1. 19. Tob. 4. 7.

Te náuki dawßy młodemu Pánu, będźie go pytał o te rzeczy.

Pytam ćię przed Pánem Bogiem/ y przed tym zgromádzeniem/ jeslize ty ślubujesz Bogu/ y tey swojey towárzyszce/ te wszystkie powinnośći Małżeńskie oddáwáć/ y áż do śmierći wiernie ich przestrzegáć. Mal. 2. 14.

R. *Slubuję zá pomocą Bożą.*

Zá tym mowę swą obroći Sługá Boży, do Páni młodey.

Tuś słyszáłá/ jáko ten ktory podle ćiebie

stoji/

ſtoji/ ktoregoć Pan Bog zá Męzá y Páná/ zá głowę y towarzyßá dawa/ obiecuje/ y slubuje z tobą żyć do śmierći/ według rozkazánia Bożego: y zá pomocą Bożą/ to wßyſtko wykona/ tylko śię ty ſámá o to ſtáray/ áby z ćiebie nie byłá przyczyná do złego. A nie będźie/ gdy te rzeczy będźieß záchowywáłá/ ktore należą ná twoy ſtan.

Naprzod, tę powinność Pan Bog ná ćię kłádźie; ábyś Męzá ſwego/ ktoregoć Pan Bog dał/ miłowáłá Małżeńſką miłośćią. Páwel święty mowi: *Zony Męże ſwoje y dźiatki miłowáć máją.*

Tit. 2. 4.

Druga: Abyś Męzowi/ ślub czyſtośći Małżeńſkiey chowáłá záwße/ przykłádem Zuzánny Páni świętey.

Przyd. Dan. 13 22. 23. 24.

Trzećia, Maß go czćić y ßánowáć/ jáko przyjaćielá miłego/ nád ktorego nie maß/ po Pánu Bogu bliżßego y życzliwßego. Pomni ná Sarę Pánią świętą/ ktora májąc w uczćiwośći męzá ſwego Abráhámá/ byłá mu poſłußna/ názywájąc go Pánem/ ktorey wy ſtáłyśćie śię corkámi gdy dobrze czynićie.

1. Petr. 3. 6.

Czwarta, Bądź poddána y poſłußna jemu/ jáko głowie y Pánu ſwemu. Bo wiedz/ że on tobie ma rozkázowáć y pánowáć/ nie

ty jemu: on tobą ma rządźić/ nie ty nim. To
jest wola Boża/ ktory mowi: *Wola twojá* Gen. 3.
poddána będźie Mężowi twemu, á on nád tobą 16.
pánowáć będźie. A S. Páweł. *Zony bądźćie* Eph. 5. 22.
poddáne mężom swojim jáko Pánu: Abowiem
mąż jest głową żony, jáko y Chrystus głową Ko-
śćiołá. A im ćię więcey będźie ważył/ tym
śię masz przed nim więcey uniżáć. A gdyby
ćię kto náuczał y do tego wiodł/ ábyś miá-
łá wystąpić z posłuszeństwá/ y z powinno-
śći twojey/ niesłuchay w tym nikogo/ bądź
ty poddána mężowi twemu. A gdybyś wi- 1. Pet.
dźiáłá Mężá frásowliwego/ y zágniewá- 3. 1.
nego przećiwko sobie/ nie sprzećiwiay mu
śię/ ále w milczeniu/ y w pokorze znoś w-
szystko chcesz li uyść kłopotu/ boś w mocy
jego/ Sálomon mowi: *Odpowiedź łágodna,* Prov.
uśmierża gniew; ále słowá przykre, wzruszáją 15. 1.
popędliwość.

Aug. Caus. 31. q. 1. C. Deus. Bog Męszczyzny y Białagłowę/ dla rozmnożenia narodu ludzkiego Małżeńską czystośćią złączył. Glossator támże dokłada: A przetoż czystość jest miedzy Małżonkámi.

Náostátek, y to też u śiebie uważ/ á záwsze
ná pámięći miey: Iż ćię Pan Bog dawa Gen. 2. 18.
Mężowi twemu żoną/ towárzyszką/ przy- Mal. 2. 14.
jaćiołką/ rátunkiem y ozdobą: ku pomocy/ Cant. 2. 10.
nie ku záwádźie: ku weselu/ nie ku zásmuce- Eccl. 4. 9.
niu: ku ozdobie/ nie ku zástromoceniu; ku rzą- Syr. 36
dzeniu domu jego/ nie ku upadkowi: dla go- 24. 25.
spodárstwá/ nie dla proznowánia: Duch

świę-

Prov. 12.4. It. 14.1

świety mowi: *Zoná ſtáteczna, korona jeſt Mężá ſwego, ále ktora go do háńby przywodźi, jeſt jáko zgniłość w kośćiách jego.* A przetoż żadna rzecza Męża nie záſmucay/ onego ſzánuy/ powinne jego czći/ czeládźia dobrze rzadź/ dom porzadnie ſpráwuy/ á ſámá śie záchoway bez nágány. W proznowániu śie tez niekochay. Abowiem mowi Syrách: *Wiele złego náuczyło proznowánie.* Co gdy wſzyſtko uczyniſz/ znaydźieſz łáſke u Bogá/ miłość u Męża/ ſławe dobra u ludźi uczćiwych. Pomni co mowi Syrách: *Trży ſa rzeczy ktore mię zdobia, á ſtawam śię piękna, przed Pánem y przed ludźmi. Zgoda bráći, przyjaźń jednego z drugim, y gdy śię maż y żoná z ſoba zgadzája.*

Syr. 33. 28.

Syr. 25. 1.

Tenże Can. 33. q. 5. Can. Est. Jeſt ten porzadek przyrodzony/ miedzy wſzyſtkimi/ áby żony służyły Mężom/ ádźiatki rodźicom: ábowiem nie byłáby żadna ſpráwiedliwość/ gdyby miał wierſzy służyć mnieyſzemu.

PYTANIE.

A Ták pytam ćie Imieniem Bożym/ jeśliże ty temu ſwemu Małżonkowi/ ślubujeſz te wſzyſtkie powinności Małżeńſtwá świetego oddáwáć/ y áż do śmierći wiernie ich przeſtrzegáć?

R. *Slubuję zá pomoca Boża.*

Zá tym Sługá Boży rzecze:

To wſzyſtko/ co tu ſobie ślubujećie/ nie-

chay będźie Bogu jáwno / y wam sámym / tákże y temu wszystkiemu zgromadzeniu.

Potym rżecże.

Daycie sobie już ręce zobopolnie w Imieniu Bożym / á powinności Małżeńskie / zobopolna przyśięga sobie potwirdźćie.

A gdy sobie dádzą ręce zobopolnie, rżecże Sługá Boży do Páná młodego:

Mowże głosem zá mną:

PRZYSIEGA.

JA N. biorę ćię sobie N. zá jedyną y własną Małżonkę swoję, mnie od Bogá dána. Y tobie śię też oddawam zá jedynego y własnego Małżonká twego: y ślubuję ć ná sumnienie moje, przed Pánem Bogiem, y przed tym wszystkim zgromádzeniem, wiárę, cnotę, y miłość Małżeńską

Gratian, te słową mą: Caus. 30. q. 5. in Can. Si quis. W Małżeństwo wstępuję / jeśli rzekę pyzyśięgam / iż ćię zá żonę będę miał. Tenże Caus. 22. q. 1. in Can. Quod. Ináczey przyśięgano w Stárym Zakonie / ináczey w pierwszym Kośćiele / ináczey teraz. W Stárym Zakonie przyśięgano / Żywie

Zá-

záchowáć, ćiebie nie opuſzczáć, czáſu ſzczęśćia, y nieſzczęśćia: Ani w zdrowiu, áni w chorobie, áni w żadney przygodźie. Slubuięć y to, nád ćię inſzey żony, áni oſoby nie znáć, do twojey, álbo do mojey śmierći. Czego wſzyſtkiego, niech mi będźie Pan Bog w Troycy S. jedyny, Ociec, Syn, y Duch święty świádkiem y wſpomożeniem, Amen.

Pan/ żywie duszá mojá/ to mi niechay Pan uczyni. W pierwszym Kośćiele przyśięgano: świádkiem mi jeſt ſumnienie że to mowię przed Bogiem. A dźiśia przyśięgáją: niechay mię ták Bog wſpomoże.

Zá tym rżecze do Pániey młodey:

Mowże też y ty Páni młoda głoſem zá mną.

Ja N. biorę ćię ſobie N. zá jedynego, y włáſnego Mał-

żonká ſwego, mnie od Bogá dánego, y tobie śię też oddawam, zá jedyną y właſną Małżonkę twoję. Y ślubuję ná ſumnienie moje, przed Pánem Bogiem, y przed tym zgromádzeniem, wiárę, cnotę, miłość małżeńſką y posłuſzeńſtwo według Bogá záchowáć: ćiebie nie opuſzczáć, czáſu ſzczęśćia, y nieſzczęśćia: Ani w zdrowiu, áni w chorobie, áni w żadney przygodźie. Slubuję y to, nád ćię inſzego Męża, áni oſoby nie znáć, do twojey, ál-

bo do mojey śmierći. Czego wſzyſtkiego niech mi będźie Pan Bog, w Troycy S. jedyny, Ociec, Syn, y Duch świety, świadkiem y wſpomożeniem, Amen..

Vtwirdzenie.

A trzymájąc ręce ich Sługá Boży, rżecze:

Tob.7. 14. 15. 16. NA Stan Małżeński / dobrowolnie zezwoliły te oſoby Chrześćiáńſkie te porządną wolą zrzetelnie wyświadczyły / ná oſtátek dániem rąk y przyśięgą z twirdźiły. A przetoż ja Sługá Páná Chryſtuſow y ſzáfarz tájemnic Bożych / ten ſtan ich

1. Cor. 4. 1. Małżeńſki utwirdzám / w Jmieniu Bogá / Oycá y Syná / y Duchá S. mowiąc one

Matth. 19. 6. Słowá Duchá Bożego: *Co Bog złączył, człowiek niechay nie rozłącza.* Ná co wſzyſcy rzeczmy / Amen. R. *Amen.*

Oddawánie Pierśćieni álbo VVieńcow.

Jeßcze ná znák ślubu tego / dayćie ſobie upominki (Pierśćienie álbo Wieńce.)

A wźiawßy je od nich, rżecże:

Ten obyczay záchował śię z dawná / iż ſobie oſoby przy ślubie dawáły upominki / á to ná znák ślubu czyſtośći / y ná pámiątkę towárzyſtwá nie rozerwánego.

Tertull. Apol. C.6. Oblubieniec Pierśćień dawa oblubienicey przy ślubie. Chryſoſt. Hom. 9. in Epiſt. ad Tim. Dla tego kłádą wieńce ná głowę / áby były znákámi zwyćięſtwá / iż od wßeteczeńſtwá nie ſą zwyćiężeni. A jeśli kto będąc zwyćiężony nierządem / do wßetecznic śię przykácżył / dla czegoż w wieńcu chodźi.

Weźmi N. *znák ślubu y miłośći Małżeńſkiey, do śmierći nierozerwáney, od Małżonki ſwojey.*

A do Páni młodey.

Weźmi y ty N. *znák ślubu y miłośći Małżeńſkiey, do śmierći nierozerwáney, od Małżonká ſwego:*

Zá tym rżecże Sługá Boży.

Jeßcze ku zálecenıu Małżeńſtwá świętego / y ku okazániu zacnośći y trwáłośći jego / poſłuchayćie Ewángeliey świętey / ktorą nam opiſał Máttheuß święty / w Rozdźiale dźiewiętnaſtym.

EVANGELIVM.

ONego czáſu, Przyſzli do Páná Jezuſá Pháryzeuſzowie, kuſząc go, y mo-

wiąc

wiąc mu : Godźili śię człowiekowi opuśćić żonę swoję, dla káżdey przyczyny: A on odpowiádając, rzekł im: Nie czytáliśćie, iż ten, ktory stworzył ná początku człowieká, mężczyznę y niewiástę uczynił je, y rzekł: Dla te° opuśći człowiek Oycá y Mátkę, á przyłączy śię do żony swojey, y będą dwoje jednym ćiáłem. A ták już nie są dwoje, ále jedno ćiáło: Co tedy Bog złączył, człowiek niechay nie rozłącza. Rzekli mu: Przecż-że tedy Moyzesz, rozkazał

dáć liſt rozwodny y opuśćić ją: Rżekł im: Moyzeſz dla zátwárdzenia ſercá wáſzego, dopuśćił wam opuśćić żony wáſze, lecż z początku nie było ták. Ale ja powiádam wam: Iż ktobykolwiek opuśćił żonę ſwoję (oprocż dla wſzeteczeńſtwá) á inſzą by pojął, cudzołoży, á ktoby opuſzczoną pojął, cudzołoży.

Z tych ſłow / snádnie zrozumieć możećie / jáko jeſt mocne y nierozerwáne Małżeńſtwo / od Bogá ſámego poſtánowione / ktore śmierćią tylko / álbo jákim nierządem / rozłączone bywa. A przetoż wierząc już temu / y w tym upewnieni będąc / iż w ſtan święty Małżeńſki ślubem porządnym / porządnie złączeni jeſteśćie ; Imieniem Bożym / z urzędu ſwego Páſterſkiego / upomi-

nam was/ ábyśćie sobie z obu stron/ nie dawáli do rozłaczenia zadney przyczyny/ ále owszem pilnie śie stáráli/ zeby przyśiegá Małzeńska miedzy wámi/ cále y zupelnie trwáłá/ jeden drugiego nie zdradzájac/ áni oszukawájac/ ktore słowá Chrystusá Páná/
1. Cor. 7. 10. uwázájac/ S. Páweł mowi: *Tym ktorży sę w stánie Małżeńskim, rozkazuję nie ja, ále Pan, mowiac żeby się żoná od męża nie odłaczáłá, ále jesliby się też odłaczyłá, niechayże zostawa bez męża, álbo się niech z mężem pojedna. A mąż żony niechay nie opuszcza.* Co niechay sam Pan Bog/ z łáski swojey S. w was sprawuje/ y skutecznie wykonáć raczy. Oto śie jeszcze upadszy ná kolána swoje/ jemu nabożnie modlmy/ tymi słowy:

MODLITWA

Tob. 8. 5. Gen. 2. 18. 22. 23. 24. Nawyzszy stanu świetego Małzeńskiego ustawco/ y obrońco Pánie y Boze náß/ ktoryś ná poczatku człowieká/ mezczyzne y niewiáste stworzyć/ w stan świety Małzeński złaczyć/ á w nim błogosłáwieństwem swym Boskim ukoronowáć ráczył: prośimy ćie sercy nabożnymi/ ráczze okiem swym Oycowskim/ z gory niebieskiey weyrzeć/ ná te nowe Małzonki/ rácz sam ten

ślub ich Małżeński utwirdźić / y błogosłáwieństwem onym udárowáć / ktorymeś był ubłogosłáwił pierwße Rodźice náße / á po nich y wierne potomstwo ich. W utrapieniu y krzyżu / dla grzechu ná ten stan włożonym / rácz im przybyć rátunkiem swym Boskim / y dogodźić poćiecháми Duchá twego świętego. Zdarzże to o święty Pánie / żeby sobie wiernie do śmierći swojey pełniąc ślub czystośći Małżeńskiey / potym spolnie y ßczęśliwie / w on dźień ostáteczny / stánęli przed oblubieńcem duße swojey Jezusem Chrystusem / á w poczćie wßystkich wybránych twojich / żeby weßli do wieczney rádośći / Páná swojego. Vczyńże to Boże Oycze niebieski / dla Jezusá Chrystusá / Syná twego miłego / á Páná náßego / Amen. *Oycże náß, &c.*

Sługá Boży, dla sposobnieyßego oddánia błogosłáwieństwá publicżnego, przez wßystkę Modlitwę stojąc, po modlitwie wyćiągnąwßy rękę swą, klęcżącym Nowym Małżonkom, rżecże: Weźmićie błogosłáwieństwo Boże.

BŁOGOSŁAWIEŃSTWO.

PAn Bog wßechmogący / ktory was wezwał do tego Máłżeństwá świętego / ten sam niechay was złączy w jedno ćiáło związką Duchá świętego. Niech będźie

dźie záwße z wámi/ ábyśćie mogli w tym
Eph. 5 32. świętym Małżeńſtwie/ okázáć one dźi-
Gen. 24. 60. wną táiemnicę zjednoczenia/ Chryſtuſá z
Tob. 7. 15. Kośćiołem jego/ y oną śię ſpołecznie ćie-
ßyć. Niechayże też nád wámi rozmnoży
hoynie błogoſłáwieńſtwo ſwoje Boſkie/ y
tym wßyſtkim obdárzy/coby było z chwa-
łą święta jego/z poćiecha y wáßa y zobo-
polnych pokrewnych y przyjaćioł wáßych/
Amen.

NB. NB.

A jeſliby śię tráfiło/ iżby Názájutrz nowi Małżonko-
wie o Modlitwę prośili; tedy tą Modlitwą bę-
dźie śię z nimi modlił Sługá Boży/ po Modli-
twách poſpolitych: Albo ja też do wßyſtkich obro-
ći/ uczyniwßy wprzod nápominánie krotkie/ ná
one ſłowá/ Gen. 1. v. 27. álbo Pſal. 67. álbo co bę-
dźie widźiał być potrzebnego Słucháczom.

Modlitwá Nowych Małżonkow.

Tob. 8. 5. O Boże Oycze náß/ Boże Oycow ná-
ßych/ Oycze Páná náßego Jezuſá
Chryſtuſá/ ćiebie chwalą niebo y ziemiá/
morze/Anjołowie/ludźie/y wßyſtko ſtwo-
rzenie/ boś ty jeſt chwalebny y błogoſłá-
Gen. 1. 18. 22. wiony ná wieki. Tyś ſtworzył Adámá y
dałeś mu Ewę zá Małżonkę ku podpomo-

zeniu/y rátunku. Tyś Pánie nas sam w ten stan Małżeński złaczył. Przetoż ćie pokornie prosimy / weyrzyß ná nas okiem miłośiernym: Zmiłuy śie nád námi/ á wysłuchay nas. Day nam znájomość Imienia twego świetego/ záczym nam wßystkie inne rzeczy łátwie przyjda. Słowá twego y łáski twojey świetey od nas nie odeymuj: Oblicza Oycowskiego twojego nie odwracay: reki ßczodrobliwey / nie skurczay: frásunki y kłopoty / w poćieche obracay: pracam náßym błogosław/ te troche ktora mamy/rozmnazay: łáske u śiebie y u ludzi pobożnych / nam jednay: od złego odwodz: myśli/ słowá/y uczynki tobie przećiwne / á nam ßkodliwe / y kośćioł twoy gorßace/od nas oddalay. Dayze nã tez dobre zdrowie/ zgode / miłość y pokoy w tym Małżeństwie S. Potomstwo/jezeli byś je nam dał/ day tákowe/ktoreby było ku chwale twojey S. y ku wielkiey poćieße náßey. Spráwze tez to Pánie Boze náß/ábyśmy mogli społe z soba żyć/ jáko nadłuzey podług woli twojey / w błogosłáwieństwie twojim S. Vczynze to Oycze náß niebieski / dla zasługi Syná twego miłego Páná náßego Jezusá Chrystusá w ktorego S. Imieniu ták śie tobie modlimy: *Oycze náß,&c.*

Przyimowanie Nowotnych do Kośćiołá Bożego, y do Vżywánia S. VVieczerży Páńſkiey.

Swiádectwá z Piſmá S. y z Doktorow do tego Aktu należace.

I. Dźiátkam Chrześćiáńſkim: Marc. 10.14. Joh. 2. 12.13.14. Eſai.44 3.4.5. Jerem.31.34.

II. Záwiedźionym Chrześćiánom: Deut. 13. 4. Joſ. 24 14.18. Joh. 6.44 Act.13.48. Apoc.18.4.

III. Niewiernym: Matth. 28.19. Joh. 5.22 23. It.17.3. 1. Joh.2.23. 1. Joh.5.7.12.13.

Athan in Symbolo.

Ktokolwiek chce zbáwion być/ temu przed wßyſtkim potrzebá żeby trzymał Powßechną wiárę Chrześćiáńſką: ktorey ktoby nie záchował cáłey y nie nárußoney/ bez wątpienia wiecznie zginie. A wiárá powßechna Chrześćiáńſka jeſt/ żebyſmy jednego Bogá w Troycy/ á Troycę w jednośći czćili: Perſon nie mießájąc/ áni Iſtnośći nie dźieląc.

Juſtinus Martyr. Apolog. pro Chriſtianis ad Senatum Roman. Sigiſmundo Gelenio interprete.

Ochrzczonego/ y wyuczonego człowieká/ do Bráciey/ tám gdźie bywa Zbor/ przywodźimy/ ábyſmy śię ták zá námi/ jáko y zá nowo oświeconym modlili/ ábyſmy przez prawdźiwą náukę y dobre uczynki/ godnymi byli mándatow Bożych ſtrożámi/ y pilnymi czynićielmi: y ábyſmy żywot wieczny otrzymáli. Po modli-

Garetius kánonik Lowániénſki Ep. ad Joh. Abbatem Snickium. Záden z Stárych Doktorow/ &c.

twie/

twie / pozdrawiamy śie spolnym pocáłowániem : potym przynoßą stárßemu brátu chleb y kubek wodą rozworżony / ktore wźiąwßy / chwałę y dźiekczynienie / Oycu wßystkich rzeczy / przez Imie Syná y Duchá S. ofiáruje. Y ták służbe dźiekczynienia nie máłą chwilę odpráwuje. Po Modlitwách y po dźiekczynieniu wßystek Zbor / Amen przyśpiewuje. To słowko w iezyku żydowskim / to znáczy / co y u nas / stań śie ták. A gdy Przełożony y wßystek lud odpráwi dźiekczynienie / ktorych názywamy Dyákony / káżdemu z osobná bedącemu / dáją cząstkę chlebá / y kubká roztworzonego / nád ktorymi śie stáło dźiekczynienie : y dopußczáją śie odnośić / y tym ktorzyby ná ten czás we Zborze nie byli. A tenći u nas pokarm zowie śie Eucháristia : do ktorego żaden nie bywa przypußczány / jedno áżby wierzył / że náßá naukà jest prawdźiwa / y bedąc ochrzczony / omyćiem odrodzenia / ná odpußczenie grzechow / żylby ták jáko Pan Chrystus náuczył. Bo nie ták rzeczy te przyjmujemy / jáko prosty chleb y kubek : ále jáko przez słowo Boże / ćiáło przyjąwßy Jezus Chrystus Zbáwićiel náß / dla zbáwienia náßego / miał ćiáło y krew : Ták też przez słowo Modlitwy y dźiekczynienia / poświecona od niego żywnosć (ktora odmieniona / syći náße ćiáłá y krew) onego ktory śie stał ćiáłem / Jezusá / ćiáłem być y krwią wyuczeni jesteśmy.

byEucháristia wsobie zám y/ mykáłá / y jákoby sprawowáná być miáłá / ták jaśnie nie opisał / jáko ten Justinus.

To jest / jáko Syn Boży słowo / wćielił śie / nie od mieniájąc Bostwá w ćiáło / ták chleb ćiáłem Chrystusowym stał śie / nie odmieniájąc istoty chlebá w ćiáło : Ale wźiećiem názwiská / chleb jest ćiáłem Chrystusowym / á wino krwią.

August. Lib. de Dogmat. Eccles. cap. 52.

Jeśliże ktorzy u Heretykow ochrzczeni są / ktorzy w wyznániu Troyce świetey chrzczą / á przychodzą do nas / niechay bedą przyjeći jáko ochrzczeni / áby wzywánie álbo wyznánie Troyce świetey nie było znieważone : ále ich potrzebá dostátecznie náuczyć / co Kośćioł Boży o tájemnicy Troyce świetey trzyma y rozumie : á jesliż ná tey wierze przestawáją / y one wyznawáć obie-

cuią/bedąc oczyśćieni zupełnośćią wiáry / przez wkłádánie reki / niechay będą potwirdzeni: Ale tych/ ktorży u Heretykow / w niewzywániu świetey Troyce pochrzczeni są / á do nas przychodzą / Chrźćić każemy. A nie znowu Chrźćić / ábowiem nie mamy rozumieć/iż ći są pochrźczeni / ktorży nie w Imie Oycá / y Syná / y Duchá świetego/według Reguły od Páná podáney/są ochrźczeni/jákimi są Sámosáteni/Photiniáni/Mánichei/etc. Toż mowi Concilium Nicenum, Can. 19. A Concilium Laodicenum, Can. 46. y Brac. 2. Can. 1. Potrżebá/áby śię uczyli wiáry skłádu Apostolskiego/ći ktorży máją być pochrźczeni. Concilium Carthagin. 4. Can 12. dokłada: Aby białe głowy w Religiey dobrże wyuczone / te białe głowy / ktoreby miáły być chrźczone/uczyły/jákoby miáły przyChrźcie odpowiádáć / y po Chrźcie jákoby miáły żyć. Hieronymus in cap. 28. Matth. Niemożeto być/áby ćiáło miáło przyjąć Sákráment Chrztu świetego/ jesliby wprzod duszá nieprzyjełá prawdy wiáry. To właśny porządek: kazał Chrystus Apostołom/áby wprzod uczyli wszystkie narody(mowi to o dorosłych) á potym áby Chrźćili:po chrźćie záśie / áby to roskázowáli / co máją záchowáć. Nicephorus pisze Lib. 14. cap. 17. Paulus Biskup / Zydá do Chrztu nie przypuśćił/áż go pierwey według zwyczáju/wiáry náuczył. Słuszna tedy jest rżecz / áby dorosłego niewiernego / wiáry Chrżeśćiáńskiey wprzod nim będźie ochrźczony/náuczono.

Dorosłego trzebá pierwey wiáry uczyć/ potym dopiero Chrźćić.

Z strony Dźiatek Chrześćiáńskich nowo do Stołu Bożego przystepuiacych.

PRZESTROGA.

Aug. apud Pomer. Serm. 2. post Trin. 20. Domi. Niewiem jáko się ten śmie zwáć Chrześćiáninem ktory trochy słow / w wyznániu wiáry Chrześćiáńskiey w modlitwie Páńskiey / w przykazániu Bożym / nie chce się náuczyć.

I. Jáko napilniey przestrzegáć tego powinien káżdy Sługá Boży / áby názbyt młodo / á pogotowiu nie wyćwiczonych dobrze w Kátechismie / álbo w początkách wiáry Chrześćiáńskiey / do społeczności świętey nie przyimował ; dogadzájac ráczey pożytkowi dusz ludzkich zbáwiennemu / y gruntownemu zbudowániu wiernych / nizli áffektáciey (chociasz pobożney) Rodzicow álbo przyjaciol młodzi Chrześciáńskiey.

II. Vpominác máją wszyscy Pásterze / y do tego wieść słuchácze / áby tákowe dziatki wczás / przed usługą Sákrámentu S. Pásterzowi (káżdy z osobná) swojemu stáwił / żeby ták powoli / y rozsadnie uważył Pásterz / ćwiczenie káżdégo / naprzod do Stołu Bożego przystapić usiłujacego : A przytym áby go tám pilniey informował / y do wyrozumienia / Christianæ fidei mysteria podawał.

III. Podczás Kommuniey świętey / po pierwszym kazaniu poránnym / præcisè & convenienter, tákowy Akt publicè odpráwowáć máją : á to podług sposobu / tu zá-

raz

raz niżey podánego: wczym jednák wßyſtkim / ákkommodowáć śie godźi/okolicznośćiam czáſu/ mieyſcá/oſob/etc. dla potrzebnego zbudowánia.

Potym záczńie Akt pomieniony w ten ſpoſob.

Matth. 11.28. *W Imieniu twojim naświętßym Pánie Jezu, ktory wßyſtkich prácujacych y obćiażonych, miłośćiwie wzywáć, á żadnym do ćiebie przychodzacym, pogárdzáć nieraczyß, niechay będźie wſpomożenie náße, Amen.*

Chwalebny jeſt y zdawná w jednoćie ludu Bożego / wźięty zwyczay / jáwnego ludźi młodych y nowotnych/do ſpołecznośći Stołu Páńſkiego przyimowánia / á nie chwalebny tylko/ále y potrzebny / y dla ſámych oſob/ktore przyimowáne bywáją; y dla Zboru Boże° / przed ktorego oblicznośćia to śie odpráwuje: Dla onych/żeby májac ſobie jáwnie / przed Zborem Páńſkim/ przypomnione y powtorzone przymierze/ z Bogiem ná Chrzćie uczynione / tym gorliwiey o tym myślili / pobożna w tym prace wiodac / żeby tey umowy ſkutecznie przeſtrzegáli/ y one pełnili. Dla wßyſtkiego zás Zboru/ kwoli temu / żeby znał y wiedźiał/ ktore oſoby z nim / zá Stołem Páńſkim ſpołecznośc świeta mája / zá nimi áby śie

tym

tym gorliwiey Bogu modlił / y tym znacznieyſza nápotym / w Chryſtuśie miłość jáko Domownikom wiáry / im oświadczał. Ten Akt / ponieważ y teraz ná tym mieyſcu odpráwić śie ma / zá Fundáment onego / położymy święte słowá / Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / ták w Ewángeliey S. mowiącego.

Matth. 11. *v.* 18.

Podźćie do mnie wſzyſcy ktorzyśćie zprácowáni, y obćiążeni, á ja wam ſpráwię odpoczynienie. VVeźmićie járzmo moje ná śię, á uczćie śię odemnie, żem ja ćichy, y pokornego ſercá: á znaydźiećie odpoczynienie duſzam wáſzym. Abowiem járzmo moje wdźięczne jeſt: á brzemię moje lekkie jeſt.

Joh. 6. 68. Słowá to Páná tego/ ktory ma słowá żywotá wiecznego; słowá/ ktorymi nader wdzięcznie/ á práwie jáko Ociec/ nas do zdroju wod żywych y do społeczności świętey/ wszystkich dobr swojich zbáwien-nych/ wzywa; z wielkim oświadczeniem łáski swojey świętey/ że nas niechce obćią-żyć/ járzmem/ lub brzemieniem jákim nie-znośnim/ y owszem że nam ták chce wygo-dzić/ áby śię nam nader wdzięczne zdáło

Matth. 11. 29. 30. járzmo jego/ y brzemię jego lekkie: z obiet-nicámi náwet ućieszńymi/ że nam dogodzi ochłoda zbáwienna/ y rozkosznym dusz ná-szych odpoczynieniem. Iśći śię nam w tym skutecznie/ ten święty Pan; *w ktorego u-*

1. Pet. 2. 22. *śćiech zdrádá nie jest ználeźioná:* iśći śię mo-wię práwie oczywiśćie.

Naprżod; w máluczkośći záraz wieku ná-szego/ kiedy nas ná chrzćie/ do świętey swo-jey/ y wiernego Zboru swego/ społeczno-śći przyimowáć raczy. *Potym,* kiedy nas przez usługę száfárzow tájemnic swojich/ we Zborze Páńskim/ mocą kluczow krole-stwá niebieskiego/ od grzechow nászych u-walnia y rozwięzuje. Naznáczniey *náwet:* kiedy nas zá stoł swoy święty sadza/ cieszu-

Joh. 6. 41. 48. jąc dusze násze/ chlebem onym żywym/ ćiá-

łá swego zá nas wydánego / y napojem krwie swojey S. wyláney ná odpuszczenie grzechow nászych. Zkąd ochłodá skuteczna y odpoczynienie wdzięczne / duszam nászym pochodzi. Matth. 26. 26.

Tey zbáwienney łáski jego / żaden / ktory sobie życzy zbáwienia wiecznego / omieszkawáć niema: ále będąc w wieku swojim dziećinnym widziálnie przez Chrzest święty / do Kośćiołá jego przyłączony / gárnąć śię ma záraz w młodym wieku swojim / do zupełney / dobr jego zbáwiennych / społecznośći; á temu też kwoli ochotnie járzmo jego wdzięczne y brzemię lekkie / ná śię bráć / zwłászczá / że to jest rzecz dobrá / jáko mowi Prorok: *Dobrże jest mężowi nośić járżmo od dźiećińſtwá ſwego.* Thren. 3. 27. A ponieważ / y to rzecz jest słuszna / z przyczyn wyżey námienionych / áby ći ktorzy sobie uprzeymie życzą tey drogiey społecznośći dobr Páńskich zbáwiennych / y przed Zborem / w tey pobożney żądośći swojey / jáwnie śię ozwáli / tedy y teraz osoby pewne / prágnące społecznośći świętey Stołu Páńskiego z námi / temu kwoli jáwnie / wam umiłowáni w Pánu / będą wystáwione / ábyśćie ćiesząc śię z jich pobożnego przedśięwźięćia /

gorliwie śie zá nimi Pánu Bogu modlili/ á potym tym ochotniey/ zá káżdą okkázyą/ miłość Chrześćiáńską przećiwko nim/ jáko to domownikom wiáry/ oświádczáli.

Tu już osoby pomienione, áby jáwnie przed oblicznośćią Zboru Páńskiego wystąpiły, wezwáne być máją, tymi Słowy:

Już w Imieniu Páńskim, wy ktorzy do społeczności świętey Stołu Páńskiego, przyjęći teraz być maćie, wystąpćie.

A gdy stáną/ pytáć ich.

Naprzod: Zadaćieli y prágniećieli tego sercem uprzeymym/ żebyśćie z ludem Bożym we Zborze jego wybránym/ ná potym świętą społeczność mieć mogli/ nie tylko w słuchániu słowá Bożego/ ále też y w społecznym zá Stołem Páńskim/ używániu świątośći ćiáłá y krwie Páná nászego Jezusá Chrystusá; Zadaćieli?

R. *Zadamy.*

(Potym wznowi im przymierze/ ktore z Bogiem ná Chrzćie S. uczynili/ w ten sposob)

WSpomnicie sobie dziatki w Pánu umiłowáne/ w jákąśćie záraz w wieku swojim máłym umowę weszły/ z Pánem Bogiem swojim/ kiedyśćie przez przyjęćie ChrztuS. do Kośćiołá Bożego wprowádzeni byli; miánowićie/ żeśćie śię tám opo-

wiedźieli przy Wierze świętey Chrześćiáńskiey w Bogá Oycá/ y Syná/ y Duchá S. á wyrzekliśćie się szátáná / świátá / ćiáłá/ báłwochwálstwá/ heretyctwá / błędow/ y wszelkiey niepoboznośći / á świeckich pozadliwośći / przyrzekliśćie sámemu Pánu Bogu nawyzszemu słuzyć / á zyć ná świećie trzeźwie/ spráwiedliwie y pobożnie. A Bog się też wam/ wzajemnie oświadczył/ w łásce swojey Oycowskiey y zbáwienney / w dáremnym od grzechow wszystkich / we krwi niewinnego Báránká Páná Jezusá oczyśćieniu / y w nádániu práwá / do dostąpienia wiecznego żywotá. Tá umowá/ ná on czás Chrztem świętym w Imieniu Oycá / Syná/ y Duchá świętego/ jáko pieczęćią wárowną/ utwirdzona byłá. Rom. 6. 3. 4. Gal. 5. 16. 17. Tit. 2. 12. 2. Cor. 6. 16. 18.

Powtore, pytam was: Znaćieli się do tego przymierza / y chcećieli zá Bożą pomocą / státecznie w nim trwáć / y áż do śmierći zostawáć? Chcećieli?

R. *Chcemy zá pomocą Bożą.*

Wspomnięćież sobie dźiatki miłe / ná one przestrogę Duchá Bożego / przez Moyzeszá Mężá Bożego/ w ten sposob uczyniona: *Jeslibyś ślubował ślub Pánu Bogu twemu , nie omięszkawayże oddawáć go: bo koniecznie upomni* Deut. 23. 21.

się

śię go Pan Bog twoy od ćiebie , á będźie ná tobie grzech. Ná dowod y játwne tego oświadczenie / że śie do tego Przymierza znaćie / y w tey Wierze / w ktoraśćie w máluczkośći wieku swego ochrzczeni / Pánu Bogu służyć / ná sąd jego śie gotowáć / y w niey zbáwieni być chcećie: Wyznayćież játwnie y śmiele / tę wiárę swoję / przed zgromádzeniem ludu Bożego.

Tu już Wyznánie wiáry / skłádu Apostolskiego / mowić bedą ; álbo sáme dźiatki / álbo Ministro præeunte, według uwagi / słußnośći y sposobnośći Młodźi Chrześćiáńskiey.

Po wyznániu Kredá, rzecze Sługá Boży:

TAć jest wiárá oná prawdźiwie Kátholicka / álbo Powßechna / ktorey ktoby wiernie nie trzymał / niemogłby zbáwionym bydź. Z drugiey zás strony / ktory śię jey / wierząc sercem ku spráwiedliwośći / á usty ku zbáwieniu one wyznawájąc / státecznie trzyma / ten śię pewnośćią oney obietnice Páńskiey ; *Kto uwierży á ochrzći śię zbáwion będźie*, skutecznie w sumnieniu swojim ćießyć y pieczętowáć może.

Atha. nasius.

Rom. 10. 10.

Marc. 16. 16.

Po trzećie, Pytam was: Jesliże wy ślubujećie Pánu Bogu w Troycy S. jedynemu / przy tey wierze Chrześćiáńskiey trwáć /

áż do zgonu oſtatecznego żywotá wáſzego? ślubujećieli? R. *Slubujemy.*

Ukáże Sługá Boży / z Piſmá świetego / jáki to jeſt wielki grzech/ápoſtátowáć: Heb. 10.26.27. Jeſlibyſmy dobrowolnie z grzeſzyli/ po wźięćiu znájomośći prawdy / nie zoſtawáłáby już ofiárá zá grzechy: Ale ſtráſzliwe niejákie oczekawánie ſadu / y zápalenie ogniá/ktory pożrzeć ma przećiwniki/á 2. Pet. 2. 20.21. Poniewaz oni uſzli plugaſtw świátá / przez poznánie Páná y Zbáwićielá Jezuſá Chryſtuſá / á znowu śie zás nimi uwikławſzy / zwyćiężeni bywáją/ſtáły śie oſtáteczne rzeczy ich/gorſze niż pierwſze. Boby im było lepiey / nie uznáć drogi ſpráwiedliwośći/niżeli poznawſzy ją odwroćić śie od podánego im rozkazánia świetego/Hebr. 6. á v. 5. ad 7.

Poczwarte, Pytam was/Jeslize obiecujećie y ślubujećie/przy tey Wierze S. Chrześćiáńſkiey/pobożnie y świetobliwie/ po wſzyſtek czás żywotá wáſze°/żyć bez nágány. R. *Slubujemy.*

Y to tákże objáśni Piſmem świetym / jáko dobrze wierzacy powinni pobożnie żyć. Matth. 5. 16. Ták niechay świeći świátłość wáſzá przed ludzmi / áby uczynki wáſze dobre widźieli / á chwalili Oycá wáſzego / ktory jeſt w niebieśiech : Tit. 2. v. 12. 13. Okazáłá śię łáſká Boża zbáwienna / wſzyſtkim ludźiom ; ćwicząca nas / ábyſmy odrzekſzy śię niepobożnośći/y świeckich pożadliwośći/trzeźwie y ſpráwiedliwie / y pobożnie żyli ná tym świećie / oczekawájąc oney błogoſłáwioney nádźieje / y

objáwienia chwały wielkiego Bogá / y Zbáwićielá náßego Jezusá Chrystusá.

Náostátek, Pytam was / ślubujećieli ná potym Pánu Bogu wßechmogacemu / y Poselstwu jego / dowierna powolność y posłußeństwo / ták / żebyśćie nie tylko náuki y poćiechy Słowá Bożego; ále też y nápominánie / strofowánie / y karánie / gdyby te° byłá potrzebá / wdźięcznie przyimowáli / skutecznie śie náprawiáli / á z rządu y z Discypliny S. Zboru Bożego / żadna śie miárą niewyłamywáli? Slubujećieli to?

R. *Slubujemy.*

Y przywidźie Pismo święte / jáko Słucháczé prawdźiwych Náuczyćielow / w nápominániu przystoynym / powinni słucháć. Luc.10.16. Kto was słucha / mnie słucha: á kto wámi gárdźi / mną gárdźi: á kto mną gárdźi / gárdźi onym / ktory mię posłał. Hebr. 13. 17. Bądźćie posłußni wodzom wáßym / y bądźćie im poddáni. Abowiem oni czują nád dußámi wáßymi / jáko ći ktorży liczbę oddáć máją: áby to z rádośćią czynili / á nie z wzdychániem / boć wam to nie jest pożyteczno.

Ostátek śię baczeniu Ministrowskiemu oddáje / áby pytánie odpráwował / według osob / czásu / nabożeństwá y zbudowánia.

Phil. 2. 13. *Bog sam jest, ktory spráwuje w was y chcenie, y*
Ps. 68. 29. *skuteczne wykonánie, według upodobánia swego:*
Niechayże ten święty Pan, sam umocni to, co do-

brego w was ſpráwił, z pochwałą wieczną świętego Imienia ſwego, Amen.

A wy też dźiatki Boże umiłowáne/zmacniayćie śię w Pánu / y w śile mocy jego/ Eph.6. 10. 13.
meżnie bojując o tę wiárę raz świętym podána; nic śię tym nie trwożąc/ jesli świát Jud 3. Joh.15 18.
dla niey wámi śię brzydźi / heretykuje / ſromoći/złorzeczy y prześláduje was / mowiąc wßyſtko złe przećiwko wam / kłamájąc dla Chryſtuſá: ráduyćie śię y weſelćie Matth. 5.11. 12.
śię: ábowiem zapłátá wáßá/obfita jeſt w niebieśiech: Ták bowiem prześládowáli Proroki święte/y inße chwalce Boże. Ktorzy byli przed wámi. Ale ráduyćie śię z tego / żeśćie uczeſnikámi ućierpienia Chryſtuſowego/ábyśćie śię y w objáwienie chwały jego z rádośćią weſelili.

A przetoż

1. Páná Bogá chwalćie/wzywayćie / o niemu ſámemu ſłużćie / bojąc śię go: ábowiem tego po was Pan Bog chce / mowiąc / przez Moyzeßá: *A teraz Izráelu, cżegoż Pan Bog twoy żąda od ćiebie? Jedno ábyś* Deut. 10. 12. 13.
śie bał Páná Bogá twego, á chodźił we wßyſtkich drogách jego, ábyś go miłowáł, y ſłużył Pánu Bogu twemu, ze wßyſtkiego ſercá twego, y ze wßyſtkiey duße twojey, ſtrzegąc przykázań páńſkich,

y uſtaw

y ustaw jego, ktore ja dźiś rozkázuję tobie, ábyć śię dobrże dźiało.

2. Ná słuchánie słowá Bożego rádźi chodźćie. Pámietaycie co mowi Pan Chrystus. Luc. 11. 28. *Błogosłáwieni są, ktorży słucháją słowá Bożego, y strżegą go.*

3. Często śie Pánu Bogu modlćie/ ábyśćie nie wpádli w pokuszenie. Te ráde wam dawa Pan Chrystus/ mowiąc: Matth. 26. 41. *Czuyćie á modlćie śię ábyśćie nie weszli w pokuszenie; duchći jest ochotny, ále ćiáło mdłe.*

4. Przy tym nabożeństwie státecznie stoyćie/ niedaycie śie odwodźić odniego nikomu/ pámietaycie/ żeć niemász grzechu ćięższego nád ten/ gdy kto raz poznawszy wolą Bożą/ odstąpi jey kwoli komu: tákowy grzeszy przećiwko Duchowi świetemu. O 2. Pet. 2. 21. tákowych mowi Duch S. *Lepieby im było nie uznáć drogi spráwiedliwośći, niżeli poznawszy ią odwroćić śię od podáne° im rozkazánia S.*

5. Swietobliwie/ pobożnie ná świećie żyjćie: bo tego po was Pan Bog chce. O czym mowi świety Páwel: *Okazáłá śię łá-* Tit. 2. 12. 13. *ská Boża zbáwienna wszystkim ludźiom. Ćwicząca nas, ábyśmy odrżekszy śię niepobożnośći, y świeckich pożądliwośći, trżeźwie y spráwiedliwie y pobożnie żyli ná tym świećie: Oczekawájąc oney*

błogosłáwioney nádźieje, y objáwienia chwały, wielkiego Bogá y Zbáwićielá náßego, Jezusá Chrystusá, ktory dał sámego śiebie zá nas.

6. Towárzystwá śie złego strzeżćie. Pomnićie ná to co mowi *Sálomon: Synu moy, jesliby ćię námawiáli grześnicy, nie przyzwálay.* Prov. 1. 10. Syr. 13. 1.
A *Syrách* mowi: *kto śię smoły dotyka, pomáże śię nią; á kto ma towárzystwo z pyßnym, będźie mu podobnym.*

7. Rodźice mieyćie w uczćiwośći / bądźćie im posłußne / sam wam to Bog rozkázuje / mowiąc: *Czći Oycá twego, y Mátkę twoję, áby przedłużone były dni twoje ná źiemi, ktorą Pan Bog twoy da tobie.* Exod. 20. 12.

Czytamy w Dźiejách Apostolskich / w Rozdźiale 8. 14. 15.

Iż usłyßawßy Apostołowie / ktorzy byli w Jeruzalem / że Sámáryá przyjełá Słowo Boże / posłáli do nich Piotrá y Janá / ktorzy tám przyßedßy / modlili śie zá nimi / áby przyjeli Duchá S. (ábowiem jeßcze był ná żadne° z nich nie zstąpił; ále tylko pochrzczeni byli / w Jmie Páná Jezusowe) Tedy ná nie wkłádáli ręce / á oni przyimowáli Duchá S. ktorym przykłádem y my śie pobudzájąc / przed Májestatem Páná Bogá náßego / zá tymi dźiatkámi modlmy śie społecznie.

Modlitwá pospolita.

Zach. 2. 10. 1. Pet. 3. 9. Joel. 2. 28. Matth. 18. 14. Marc. 10. 14.

Wszechmogący á miłośierny Boże / Oycze nasz niebieski / ktoryś obiecał / wylać Duchá łáski y modlitew / ná dom chwalcow twojich / y ná pokolenie ich / nie chcąc áby ktorzy zginęli / ále żeby śię wszyscy do pokuty událi ; wczym uznawamy wielką łáskę twoję y teraz / ktorąś znácznie pokazał / y nád tymi osobámi / tobie śię poddawájącymi / ktoreś ty z łáski swey S. zá nátchnieniem Duchá twego świętego / oświećić raczył / świátłośćią Ewángeliey Syná twego namilszego / Páná nászego Jezusá Chrystusá / ku żywotowi wiecznemu. Zá coć serdecznie dziękujemy y chwalimy Imię twoje święte: prosząc twojey naświętszey miłośći / zá tymi osobámi / ábyś je w łásce S. twojey Oycowskiey / ustáwicznie pomnażáć raczył / dárow Duchá twego S. im udzielay : od świátá / y od pożądliwośći jego / one odwroć : á w prawdziwey wierze / y świętey pobożnośći / státecznie zmacniay / áby mogli stánąć nienágánionymi przed sądem twojim : A potym / dayże im też żywot wieczny / pospołu z námi twojimi dziatkámi. Uczyńże t o wszystko / dla na-

NB. Si plures, paucioresve Novitii adfuerint, in Pl. vel Sing. Num Oratio pronuntianda erit.

milszego Syná twego Jezusá Chrystusá/ w ktorego S. Imieniu/tobie sie modlimy: Oycże nász,&c.

Modlcież się y wy Dźiatki / káżdy z osobná głośno y nabożnie/ zá mną mowiąc:

O Namiłośćiwszy Oycże nász niebieski / dźiękujemy nabożnie twey Boskiey miłośći / zá łáskę twoję zbáwienną / ktoraś nam záraz w máluczkim wieku nászym pokazáć raczył / przyjawszy nas zá dźiatki miłe/ w umiłowánym Synu twojim / á Zbáwićielu nászym / Jezusie Chrystusie / y do pocztu chwalcow twojich we Zborze twojim / przez usługę Chrztu świętego / przyłączywszy / áby y z niemowiątek / rozmnażáłá sie chwałá Imieniowi twemu świętemu. Prośimy ćię pokornie Oycże miłośćiwy/niechćieyże pámiętáć grzechow młodośći nászey/ále według miłosierdźia twojego/wspomni ná nas z dobroći twojey / o Pánie! Oczyść nas od wszelkiey nieprawośći/we krwi niewinnego Báránká / Jezusá Chrystusá/á odrodźiwszy nas znowu/przez spráwę Duchá świętego / racz przez moc kluczow krolestwá niebieskiego / sumnienia násze rozwiązáć y uspokojić. Pośil nas mocą z wysokośći / żebyśmy nápotym go-

dnie w przymierzu twojim stojąc / tobie służyli / w spráwiedliwośći / y w świętobliwośći / po wszystkie dni żywotá nászego / żebyśmy tu szczęśliwie z wiernymi twojimi / do społeczności świętego Stołu / Syná twego miłego / przypuszczeni będąc / z nimi też potym żywoćie / przypuszczeni byli ná one gody Báránkowe / w rádośći niebieskiey. Ráczże nas wysłucháć / y hoynie nápełnić pokorną Modlitwę nászę / dla Jezusá Chrystusá Syná twego á Páná nászego / z ktorym / wespoł y z Duchem świętym żyjesz y krolujesz / Bog błogosłáwiony / ná wieki / Amen.

Marc. 10. 16. Act. 8. 16. 17. Tu każe Sługá Boży młodym / w klęczeniu zátrzymáć śię / á włożywszy rękę ná káżdego z nich z osobná / przyimie ich do społeczności S. błogosłáwiąc im w ten sposob: Aug. lib. 3. c. 16. de Bapt. Coż inszego jest wkłádánie rąk jedno Modlitwá nád człowiekiem.

BLOGOSLAWIENSTWO

JA Sługá Boży / przyimuję ćię do społeczności / nie tylko słucháńia Słowá Bożego / ále y do godnego używánia / nádroższey świątośći / Ciáłá y Krwie Páná nászego Jezusá Chrystusá. A sam Bog pokoju ćierpliwośći y poćiechy / niech ćię zupełnie poświęći / á cáły duch / y duszá y ćiáło twoje niech będą bez nágány / ná przyśćie

Rom. 15. 5. 33. 1. Thes. 5. 23.

Páná

Páná nászego Jezusá Chrystusá záchowáne. Wiernyć jest ten ktory ćie powołał/ ktory tez to uczyni: jemu niechay bedźie chwałá w kośćiele/ przez Chrystusá Jezusá/ po wszystkie czásy ná wieki wiekow/ Amen. Eph. 3 21.

II.

Forma, Przyimowania Dorosłych, z záwiedźionego nabożeństwá, do prawdy Bożey pozyskánych ludźi.

Przestroga

Niżeli Sługá Boży tákiego Nowotnego/ przyimie do Wieczerzy Páńskiey.

1. Vczy go tego wszystkiego/ co potrzebá wiedźieć y wierzyć człowiekowi Chrześćiáńskiemu/ jáko to/ Kredá/ álbo wyznánia wiáry powszechney Apostolskiey.
2. Opowie go przed uzywániem Wieczerzy Páńskiey/ po Kazániu.

3. Nápomni słucháczе/áby Pánu Bogu podziękowáli zá náwrocenie jego.
4. Co gdy sie stánie/ záczniе Minister á Voto: w Jmieniu świętym/ etc.
5. Potym każe oney osobie wystąpić/ áby od wszystkich mogłá być widziáná/ y każe jey wyznáć Wiárę Chrześćiáńską/ jesli tego widzi być potrzebę.

PYTANIE.

1. Pytam ćię przed Pánem Bogiem/ y przed tym zgromádzeniem/ jesliże ty uznawasz/ iż tu jest prawdziwy Kośćioł Apostolski/ w ktorym jest prawdziwe opowiádánie Słowá Bożego/ y prawdziwe száfowánie Sákrámentámi Páńskimi/ podług ustáwy Páná Chrystusowey/ y náuki Apstolskiey?

R. *Uznawam z łáski Páńskiey.*

Ukáże krotko z Pismá S. jesli tego będźie potrzebá/ że tam jest prawdźiwy kośćioł Boży/ gdźie uczą Słowá Bożego/ y száfują świątośćiámi według ustáwy Páná Chrystusowey/ y náuki Apostolskiey. Actor. 2. 42. Y trwáli w náuce Apostolskiey/ y w społecznośći/ y w łamániu chlebá/ y w modlitwách: 1. Cor. 11. 23. Jam wźiął od Páná/ com też wam podał: 1. Cor. 15. 3. Abowiem naprzod podałem wam/ com też y wźiął.

2. Pytam ćię: Jeżeli ty dobrowolnie/ bez

przymußenia / y bez względu ná doczesne pożytki / álbo pozyskánia sobie łáski czyieykolwiek / do tego świętego nabożeństwá przystawaß? Tymli umysłem to czyniß?

R. *Tym.*

Tu przywiedźie Sługá Boży z Pismá świętego. Psal. 54. 8. Tedyć dobrowolnie będę ofiárował: będę wysławiał Imię twoje Pánie / przeto że jest dobre.

3. Pytam ćię: Jeżeli śię ty przeßłego báłwochwálstwá / zabobonow / y błędow swych cále wyrzekaß / y do nich śię więcey nie wracájąc / w tey Wierze Chrześćiáńskiey / do ktorey ćię Pan Bog powołał / do śmierći státecznie trwáć ślubujeß?

R. *Slubuję zá pomocą Bożą.*

Tu może Dekálogiem / Páćierzem / y Kredem / błędy báłwochwálskie / konfutowáć / y przywieść Pismá: Actor. 2. 40. Y wielą inßych słow oświádczał śię y nápominał je mowiąc: wyzwolćie śię od tego rodzáju przewrotnego. Apoc. 18. 4. Y słyßałem głos z niebá mowiący; wynidźćie z Bábylonu ludu moy / ábyśćie nie byli uczestnikámi grzechow jego / á iżbyśćie nie wźięli z plag jego. Hebr. 10. 26. Abowiem jeslibyśmy dobrowolnie grzeßyli / po wźięćiu znájomośći prawdy / nie zostawáłáby już ofiárá zá grzechy. 2. Pet. 2. 20. Poniewaž oni ußli plugástw świátá / przez poznánie Páná y Zbáwićielá Jezusá Chrystusá / á znowu śię záś nimi uwikławßy / zwyćiężeni bywáją; stáły śię ostáteczne rzeczy ich / gorße niż pierwße: Apoc. 2. 10. Nic śię nieboy tego co maß

ćierpieć. Oto ma wrzućić dyabeł niektore z was do więźienia / abyśćie byli doświadczeni: y będźiećie mieli ućisk przez dźieśieć dni. Bądź wierny áż do śmierći / á dam ći koronę żywotá.

4. Pytam ćię: Jesliże ty obiecujesz w tym świętym nabożeństwie pobożnie y świątobliwie żyć?

R. *Obiecuję zá pomocą Bożą.*

Tu przywiedźie Pismo / jáko dobrze wierzący / powinni pobożnie żyć: Matth. 5. 16. Ták niechay świeći świátłość wászá przed ludźmi / áby uczynki wásze dobre widźieli / á chwalili Oycá wászego / ktory jest w niebieśiech. Tit. 2. 11. 12. Okazáłá śię łáská Boża zbáwienna wszystkim ludźiom / ćwicząca nas / ábyśmy odrzekszy śię niepobożnośći / y świeckich pożądliwośći / trzeźwie / y spráwiedliwie / y pobożnie żyli ná tym świećie.

5. Pytam ćię: Jeżeli śię poddawasz pod Dyscyplinę / y kárność słowá Bożego / y chcesz nápominánie káznodźieyskie / gdyby tego byłá potrzebá / wdźięcznie przyimowáć?

R. *Poddawam y chcę, zá pomocą Bożą.*

Tu przywiedźie Pismo S. jáko słuchácze prawdźiwych / náuczyćielow w nápominániu przystoynym powinni słucháć. Luc. 10 16. Kto was słucha mnie słucha: á kto wámi gárdźi / mną gárdźi: á kto mną gárdźi / gárdźi onym ktory mię posłał. Hebr. 13 17. Bądźćie posłuszni wodzom wászym / y bądźćie im poddáni: Abowiem oni czuią nád duszámi wászymi / jáko

ći ktorzy liczbe oddáć máją / áby to z rádośćią czynili / á nie z wzdychániem / boć wam to nie jest pozyteczno.

6. Pytam ćie: Jezeliś gotow dla Imienia Páńskiego / y dla wyznánia prawdy jego / wszelákie przećiwieństwá / przymowki / heretykowánia / y prześládowánia / od świátá / ćierpliwie znośić: jesliby co tákiego Pan Bog ná ćie kiedy dopuśćił: zebyś dla krzyzá / nie odmienił pobożnego przedśiewzięćia / y nábożeństwá swego?

R. *Jestem gotow zá pomocą Bożą.*

Tu przywiedźie Pismo świete. Syr. 2. 1. *Synu, przystępując do służby Páńskiey, przygotuy duszę twoję ná pokusy.* 2. Tim. 2. 3. *Przetoż ty ćierp złe*, jáko dobry żołnierz Jezusá Chrystusá v. 12. Jesli ćierpiemy / z nim też krolowáć bedźiemy: jesli śie go zápieramy / y on śie nas záprzy: Actor. 14. 22. Páwel S. utwirdzájąc dusze uczniow y napominájąc / áby trwáli w wierze / y mowiąc; że przez wiele ućiskow / muśimy wniść do krolestwá Bożego.

Ostátek śie baczeniu Ministrowskiemu oddáje / áby pytánia odpráwował / wedlug osob nábożeństwá y zbudowánia.

7. Ten ślub / utwirdźi podániem ręki swey práwey sludze Bożemu / ktory ták do niego mowić bedźie: Ná stwirdzenie ślubu y obietnice twojey / podayże mi práwice twoje: A trzymájąc práwice jego: rzecze: Pan niech bedźie po práwicy twojey / ábyś nie Ps. 16. 8. 11.

byt

był wzruszony/y niechći z łáski swey oznáymi drogę żywotá/ yniechći da po práwicy swojey obfitość wesela/ przed obliczem swojim/ y roskoszy po práwicy swojey/ áż ná wieki.

8. Potym upomni lud/ áby się zá nim modlili Pánu Bogu/ mowiąc: Juz zátym modlmy się zá tą osobą Pánu Bogu swemu/ w ten sposob.

Modlitwa

Ezech 33. 12. Pánie Boże wszechmogący/ ktory nie chcesz śmierći człowieká grzesznego/ ále ráczey prágniesz/ áby się náwroćił/ á stał się uczestnikiem żywotá wiecznego. Chwalimy ćię Páná Bogá swego/ żeś to dobrodźieystwo nád tą osobą pokazáć ráczył/ żeś ją z mocy błedu/ y z ćiemnośći Antychrystusowych wyrwawszy/ do krolestwá Syná swego przenieść/ y powołáć raczył. Prosimy ćię/ zápomniyże jey wszystkich niepráwośći: uzbroy ją przećiw pokusam szátáńskim: day jey Duchá świętego/ rządź ją słowem swojim świętym/ w nabożeństwie Chrześćiáńskim utwirdzay/ krzyż/ ktory z woli twey poniesie/ osładzay/ ćierpliwośći dodaway/ státecznośći przy-

mnazay / w niewinnym y świętobliwym żywocie postánow / A po tym mizernym żywocie / z inszymi wybránymi twojimi / do żywotá wiecznego doprowadź / przez Syná twego miłego Páná nászego Jezusá Chrystusá Amen. *Oycże nász, &c.*

Z osobná rżecże do Náwroconego.

Modlże się też ty sam z osobná / ták zámnąą mowiąc:

MODLITWA

PAnie zbłądziłem jáko Owcá zgubiona / szukayże ty sługi swego / ábym już ná- Ps. 119. 176.
potym nie zápomniał wiecey przykazań Jer. 31.
twojich: Náwroć mię / á będę náwrocony: 18. Ps. 51.
Vzdrow mię / á będę uzdrowiony: Oczyść 9.
mię / á będę oczyśćiony / grzechow młodośći Ps. 25. 7.
mojey / y przestępstw mojich / nieràcz pámię- Ps. 143. 2.
táć: nie wchodź w sąd z sługą twojim: Od- 2. Mac.
puść moje báłwochwálstwo: Zápomni mego 12. 42.
bluźnierstwá y niedowiárstwá / ktoregom Luc. 18 13.
się dopuszczał z niewiádomośći: bądź miło- Luc. 23 42.
śćiw mnie grzesznemu. Pánie pomni ná mię w krolestwie twojim / Amen. *Oycże nász, &c.*

9. Po Modlitwách włożywszy nań ręce / rozgrzeszy go / y błogosławić mu będzie.

Rozgrzeszenie.

POniewaz ták wierzysz / y to obiecujesz: Ja Sługá Boży / ćiebie do Kośćiołá

Boże-

Bożego á społeczności świętey jego przyimuję/ z upadkow y błędow twych rozwiezuję/ grzechow wßystkich odpußczenie / y żywot wieczny opowiádam: á w tym wßystkim ćię utwirdzam/ w Imieniu Oycá/ y Syná/y Duchá świętego/Amen.

Matth. 28, 19.

Błogosłáwieństwo.

PAn Bog wßechmogący / ktory ćię świátłem swym niebieskim / z ćiemności błędow wywiedźionego/ swoją y prawdy swey znájomośćią oświećił; ten ćię niech rządźi / y spráwuje Duchem swym S. w prawdźiwey wierze stwirdza/pobożnym y świętym żywotem obdárzy/á tu ćię w społeczności onego Kośćiołá swego záchowując/ do społeczności Kośćiołá swojego/w niebie już tryumfującego / niechay ćię ßczęśliwie po tey nędzney śmiertelności ziemskiey/ doprowádźi/ Amen.

Luc. 10. 20. Apoc. 22. 19

10. Wpiße w Księgi kośćielne onego Nowotnego. Upewniájąc go/ że tez wpisány jest/w księgi żywotá wiecznego: y nápominájąc go/ áby śię stárał / żeby nie był z nich wymázány / przez Apostázyą y niepobożne życie.

NB. Toż czynić będzie Sługá Boży z inszymi ludźmi Nowo przystawájącymi/do Słowá Bożego / y do społeczności Swiątości Páńskich / mutatis mutandis.

FORMA PRZYIMOWANIA tych, ktorży śie z ludźi niewiernych, á Bogá w Troycy S. jedynego z námi nie wyznawájacych, náwracája do prawdy Bożey.

PRZESTROGA.

Zydy/Turki/Tátáry/Aryany/y insze bluźnierze Bogá w Troycy S. jedynego / do prawdźiwego nabożeństwá Chrześciáńskiego się náwracájace / tym sposobem przyimujemy.

1. Nowotnego tákiego uczy wprzod Sługá Boży / nim go do Chrztu świętego / y do społeczności wiernych przypuśći/ Kredá/álbo Wyznánia wiáry Chrześciáńskiey/ Paćierzá/álbo Modlitwy Páńskiey / Dźieśięćiorgá Bożego Przykazánia / rozumienia o Bogu / y o słowie jego/ o Sákrámentách / y o inszych cząstkách nabożeństwá Chrześciáńskiego / w Kátechismie sumownie zebránych.

2. Opowie go jáwnie zgromádzeniu Páńskiemu / zálecájąc go do pospolitych Modlitew / żeby go Pan Bog do prawdziwey znájomośći swojey / skutecznie potárgnąć / y onego w ßczerey znájomośći słowá Bożego / y w uprzeymey pobożnośći / záprawić / y ztwirdzić miłośćiwie raczył.

3. Præmiſſo Voto: W Imieniu twym S. ut ſupra: Każe wystąpić oney osobie w pośrzod zgromádzenia Páńskiego / áby od wßystkich widziána być mogłá / á przytym oznáymiwßy / przeßłe obłądzenie onego człowieká / y pobożne / z strony náwrocenia śie do prawdy Bożey / zamysły jego: każe mu Konfessyą oboygá tego uczynić. A gdzieby tego dla prostoty swojey / sposobnie wykonáć nie mogł / tedy Sługá Boży to krotko námieni / á zá tym do Aktu sámego przystąpi / y spyta go o te rzeczy / jáwnie przy wßystkich.

PYTANIE.

1. Pytam ćie przed Pánem Bogiem / y przed tym świętym zgromádzeniem jego: Jezliże ty / prawdziwie znájąc y wyznawájąc / żeś Páná Bogá swego obrażał bluźnierstwy / á sprosnym niedowiárstwem / zyczyß

ſobie y ſzczerze prágnieſz / przyłączony być / do Kośćiołá Ewángelickiego / w ktorym śie prawdziwe słowo Boże / y Powſzechna świeta náuká Apoſtolſka opowiáda / y prawdziwy śie ſzáfunek Sákrámentow S. odpráwuje? Znáſz że to? y życzyſzli tego ſobie?

R. *Znam y życzę.*

Zátym ukaże Sługá Boży / krotko z Piſmá świetego / jáka jeſt ſproſność bluźnierſtwá y niedowiárſtwá: Levit. 24. 10. Tedy wyſzedł Syn niewiáſty Izráelſkiey / ktorego miálá z mężem Egypſkim / miedzy ſyny Izráelſkimi / y poſwárzyli śie w obozie z Syn oney niewiáſty Izráelſkiey / z mężem Izráelſkim. Y złorzeczył Syn niewiáſty Izráelſkiey / á Imie Boże bluźnił: dla czego przywiedźiony był do Moyzeſzá / (á imie Mátki jego było Sálomit corká Dybrego z pokolenia Dán) Y podáli go do więźienia / ażby im oznáymiono co z nim rozkaże Pan czynić. Tedy rzekł Pan do Moyzeſzá / mowiąc: Wywiedź tego bluźnierce precż zá oboz / á niech włożą wſzyſcy / ktorzy to ſłyſzeli / ręce ſwe ná głowę jego / y niech go ukámionuje wſzyſtko zgromádzenie. A Synom Izráelſkim opowiedz / mowiąc: ktoby kolwiek złorzeczył Bogu ſwemu / odnieśie karánie zá grzech ſwoy. Tákże ktoby zbluźnił imie Páńſkie / umrze śmierćią / kámionując ukámionuje go wſzyſtko zgromádzenie: ták przychodźień / jáko domá zrodzony / gdyby bluźnił imie Páńſkie / umrze. Joh. 3. 18. Kto wierzy weń / nie będźie oſądzony / ále kto nie wierzy / juž jeſt oſądzony / iż nie uwierzył w Imie jednorodzone-

go Syná Bożego/ v.36. Kto wierzy w Syná/ ma żywot wieczny: ále kto nie wierzy Synowi/ nie oglada żywotá/ lecz gniew Boży zostawa nád nim. A że tam prawdziwy jest kościoł / gdzie uczą Słowá Bożego / y száfuja świątośćiámi / według ustáwy Páná Chrystusowey/ y náuki Apostolskiey. Act.2.42. Y trwáli w náuce Apostolskiey/ y w społeczności/ y w łamániu chlebá / y w modlitwách 1.Cor.11.23. Jam wziął od Páná/ com też wam podał. 1.Cor.15.3. Abowiem naprzod podałem wam/ com też y wziął/ iż Chrystus umárł zá grzechy násze według pism.

2. Pytam ćie: Jeslity dobrowolnie / bez przymuszenia/ y bez wzgledu ná doczesne pozytki / álbo pozyskánia sobie łáski czyjeykolwiek/ do tego swiętego nabożeństwa przystawasz? Dobrowolnieli to czynisz?

R. *Dobrowolnie.*

Y przywiedzie pismo S. z Psalmu 54. 8. *Dobrowolnieć będę ofiárował, będę wysławiał Imię twoje Pánie, przeto że jest dobre.*

3. Pytam ćie: Jezeli ty wierzysz w jednego Bogá/ Oycá / Syná y Duchá świętego/ ták jáko nas Kredo Apostolskie wierzyć náucza? R. *Wierżę.*

To się objáśni / y wywiedzie krotko z Kredá y z inszych mieysc pismá S. iż Oćiec / Syn y Duch święty / ácz sa trzey w osobách roznych / jednák w Bostwie jedno: A iż Jezus Chrystus Bog w ćiele ludzkim objáwiony / jest Mesiaszem obiecánym / y jedynym świátá Zbáwićielem. Ták jáko mu to przyznał Fi-

lip S. Joh. 1. 46. Ználežlismy onego / o ktorym pi-
sał Moyzesz w Zakonie / y Prorocy / Jezusá Syná
Jozefowego z Názáretu. Item v. 50. rzekł Nátá-
náel: Mistrzu / tyś jest on Syn Boży: tyś jest on
Krol Izráelski.

4. Pytam ćie: Jeslize ty przeszłych bluz-
nierstw swych / cále sie wyrzekasz / y do nich
sie więcey niewracájac / przy tey Wierze
Chrześćiáńskiey / do ktorey ćie Pan Bog
powołał / do śmierći státecznie trwáć slu-
bujesz?

R. *Slubuję zá pomocą Bożą.*

Tu może Dekálogiem / Paćierzem y Kredem / błędy
bluznierskie / báłwochwálskie konfutowáć / y przy-
wieść pismá. Actor. 2. 40. Y wielą inszych słow o-
świadczał śie y nápominał je: Apoc. 18. 4. Y sły-
szałem głos z niebá mowiący: Wynidźćie z Bábylo-
nu / ludu moy / ábyśćie nie byli uczesnikámi grzechow
jego / á iżbyśćie nie wźieli z plag jego. Hebr. 10. 26.
Jeslibyśmy dobrowolnie grzeszyli / po wźięćiu zná-
jomośći prawdy / niezostawáłaby już ofiárá zá grze-
chy. 2. Pet. 2. 20. Bo ponieważ oni uszli plugástw
świátá / przez poznánie Páná y Zbáwićielá Jezusá
Chrystusá / á znowu śie nimi uwikławszy / zwyćię-
żeni bywáją / stáły śie ostáteczne rzeczy ich / gorsze
niż pierwsze. Apoc. 2. 10. Nic śie nie boy tego co
ćierpieć masz: Oto ma wrzućić dyabeł niektore z was
do więźienia / ábyśćie byli doświadczeni: y będźie-
ćie mieli ućisk przez dźieśięć dni. Bądź wierny áż do
do śmierći / á dam ći koronę żywotá.

5. Pytam cię: Jesliże ty obiecujesz/ w tym świętym nabożeństwie/ pobożnie y świętobliwie żyć?

R. *Obiecuję zá pomocą Bożą.*

Tu przywiedźie Pismo S. jáko dobrze wierzący powinni pobożnie żyć: Matth. 5. 16. Ták niechay świeći świátłość wászá przed ludźmi: áby uczynki wásze dobre widźieli/ á chwalili Oycá wászego ktory jest w niebiesiech. Tit. 2. 11. Okazáłá się łáská Boża zbáwienna wszystkim ludźiom. Cwicząca nas/ ábyśmy odrzekszy się niepobożności/ y świeckich pożądliwości/ trzeźwie/ y spráwiedliwie/ y pobożnie żyli ná tym świećie.

6. Pytam cię: Jeżeli się ty poddawasz pod Discyplinę á karność Słowá Bożego/ y chcesz nápominánie káznodźieyskie/ gdyby tego byłá potrzebá/ wdźięcznie przyjąć?

R. *Poddawam y chcę zá pomocą Bożą.*

Tu przywiedźie Pismo S. jáko słuchácze prawdźiwych náuczyćielow w nápominániu przystoynym powinni słucháć. Luc. 10. 16. Kto was słucha/ mnie słucha: á kto wámi gárdźi/ mną gárdźi: á kto gárdźi mną/ gárdźi onym/ ktory mię posłał: Heb. 13. 17. Bądźćie posłuszni wodzom wászym/ y bądźćie im poddáni: Abowiem oni czują nád duszámi wászymi/ jáko ci ktorzy liczbę oddáć máją: áby to z rádością czynili/ á nie z wzdychániem: boć wam to nie jest pożyteczno.

7. Pytam cię/ Jeżeli ty obiecujesz/ dla Imienia Páńskiego/ y dla wyznánia prawdy

jego wßelakie przeciwienstwá przymowki/ heretykowánia / y prześladowánia / od świátá ćierpliwie znośić / jesliby co tákiego Pan Bog ná ćie kiedy dopuśćił / żebyś dla krzyżá y utrapienia / nie odmienił pobożnego przedśięwźięcia / y nabożeństwá swego?

R. *Obiecuję zá pomocą Bożą.*

Tu przywiedźie Pismo S. Syr. 2. 1. Synu/ przystępujac do służby Páńskiey / przygotuy duße twoje ná pokusy. 2. Tim. 3. 12. Jesli ćierpiemy / z nim też krolowáć będźiemy: jesli śię go záp ieramy / y on śię nas záprzy. Actor. 14. 22. S. Páwel Vtwirdzał duße uczniow / nápominájąc áby trwáli w wierze / y mowiąc; że przez wiele ućiskow / muśimy wniść do krolestwá Bożego.

Ostátek śię baczeniu Slugi Bożego oddáje / áby Pytánia odpráwowáł / według osob / nabożeństwá y zbudowánia.

8. Ten ślub utwirdźi / podániem ręki swey práwey słudze Bożemu / ktory ták do niego mowić będźie: Ná stwirdzenie ślubu y obietnice twojey / podayże mi práwicę swą. A trzymájąc práwicę jego / rzecze: Pan niechay będźie po práwicy twojey / ábyś nie był wzruszony / niechći da z łáski swey / obfitość weselá przed obliczem swojim / y roskoßy po práwicy swojey / áż ná wieki. Ps. 16. 11.

9. Rzecze nád to Sługá Boży: Pytam ćię /

Chce-

Chceszli być ochrzczony w Imię Oycá / y Syná / y Duchá świętego / ku ztwierdzeniu / y zápieczętowániu wiáry Chrześciáńskiey / o grzechow odpuszczeniu / y zbáwieniu wiecznym?

R. *Chcę w Imieniu Páńskim.*

Tu o potrzebie y pożytkách Chrztu świętego / krotką náukę podáć może. Ex Matth. 28.19. Idąc náuczayćie wszystkie narody chrzcząc je w Imię Oycá / y Syná / y Duchá świętego. Vcząc je przestrzegáć wszystkiego com wam przykazał. Marc. 16. 16. Kto uwierzy á ochrzći śię / zbáwion będźie / ále kto nie uwierzy / będźie potępion. Joh. 3. 5. odpowiedźiał Jezus: Zá prawdę záprawdę powiádam ći; Jesliby śię kto nie narodźił z wody y z Duchá S. nie może wniść do krolestwá Bożego. Act. 22. 16. Przetoż teraz co odwlaczasz? Wstań / á ochrzći śię; á omyi grzechy twoje / wzywájąc Imienia Páńskiego. 1. Pet. 3. 21. Czego teraz Chrzest wzorem będąc / záchowywa nas (nie zskładánie ćielesnego plugástwá / ále dopytánie śię sumnienia dobrego u Bogá) przez zmartwychwstánie Jezusá Chrystusá.

10. Vpomni lud / áby śię zá Nowonáwroconym Pánu Bogu modlił / mowiąc:

Modlitwá pospolita

O Niewymowna dobroći / á wiecznie miłośierny Boże nász / ktory nie masz względu ná osoby / ále w káżdym narodźie kto śię ćiebie boji / á czyni spráwiedliwość / Actor. 10. 35.

jest

jeſtći przyjemnym. Ty Pánie niebá y zie- Eph. 5.
mie / kośćioł ſwoy zbieraſz z roznych naro- 23.
dow / ktorego jeſt głową y Páſterzem na-
wyzſzym / Syn twoy namileyſzy Pan Je-
zus Chryſtus; y teraz prácujac / z rozmaji-
tych ſtanow ludzi / głoſem Ewángeliey
ſwojey świetey / do kośćiołá twojego wzy-
waſz / y pociagáć miłośćiwie raczyſz. Tyś y
tego Brátá náſzego / w ſproſnym bluźnier-
ſtwie / á niedowiárſtwie pograzonego / mo-
cą Boſką ſwoją / á nátchnieniem Duchá
twego S. w poczet wiernych chwalcow
twojich wprowádźić raczył. Zá co / niech-
żeć będźie cześć y chwałá / ná niebie y ná zie-
mi teraz y áż ná wieki. A przytym pokornie
ćię prośimy Boże Oycze náſz niebieſki / rácz-
że kośćioł ſwoy / przez wierną uſługę ſług
twojich / im dáliey / tym znáczniey ſzczepić /
fundowáć / y rozmnażáć. Badź im przy-
tomny / łáſką y błogoſłáwieńſtwem ſwym
świętym / gdyż żaden z nich bez twey świe-
tey pomocy / nic dobrego ſpráwić niemoże.
Onić w prawdźie ſzczepią y polewáją / ále
ty ſam Boże náſz miłośierny / dawaſz wzroſt
y pomnożenie / ku ſwey świętey chwale. O 1. Cor.
nie opuſzczayże nawyzſzy Dozorco Winni- 3. 6.
ce ſwojey / ſług twojich; mieſzkay záwzdy z

nami /

námi/ rządź nas słowem swym świętym/ y od pokus wszelákich ochraniay/ á miánowićie / tego Nowonáwroconego służebniká twego/spráwuy/rządź/ćieß / y pośilay Duchem twym świętym. Zápomni bluźnierstwá / niedowiárstwá / y wßystkich grzechow jego/dla miłośierdźia twego świętego: Vzbroy go przećiwko pokusam ßátáńskim/áby śię nie dał zwieść z tey drogi zbáwienney / ná ktorą zá powołániem twojim Oycowskim/ náprowádzony jest. A potym mizernym pielgrzymstwie ziemskim/ day mu z łáski swey / y wßystkim nam / on żywot wieczny / á to w umiłowánym Synu twojim / Pánu y Zbáwićielu náßym / z ktorym wespoł y z Duchem S. żyjeß y krolujeß/ná wieki wiekow/Amen. *Oycże, &c.*

Po Modlitwie pospolitey/ rzecze Sługá Boży do Nowonáwroconey osoby.

Modlże śię też ty sam, ták sercem y usty nabożnie mowiąc zá mną:

MODLITWA

Pś. 119 170. Jer. 31. 14. PAnie / zbłądźiłem jáko Owcá zgubiona / ßukayże ty sługi swego / ábym już nápotym niezápomniał więcey Przykazań twojich: Náwroć mię á będę náwrocony/ Pś. 51. 9. uzdrow mię/ á będę uzdrowiony / omyi á

ocżyść

oczyść mie / á będę oczyśćiony / Grzechow młodośći mojey y przestępstw mojich / nie rácz pámiętáć / nie wchodź w sąd z sługą twojim / odpuść moje báłwochwálstwo: zápomni mego bluźnierstwá y niedowiárstwá / ktoregom śię dopuszczał z niewiádomośći; bądź miłośćiw mnie grzesznemu / pomni ná mię w krolestwie twojim / Amen.

Ps. 25. 7. Ps. 143. 2. 2. Mac. 12. 42. Luc. 18 13. 23. 42.

Oycze nasz; &c.

11. Po Modlitwách / rzecze Sługá Boży: Miánuy Imię twoje / ktorym y nápotym w kośćiele Bożym miánowány bydź chcesz.

R. N.

Potym / kazawszy poklęknąć osobie tey Nowotney / rzecze Sługá Boży: W tey Wierze ktorąś teraz wyznał / w Bogá w Troycy S. jedynego / będźiesz ochrzczony.

A tu juz Sługá Boży / zá kązdą S. Bostwá osobą / polewájąc wodą nowo náwroconego / mowić będźie te słowá:

N. Ja ćiebie Chrzczę, w Imię Bogá Oycá, y Syná, y Duchá świętego, Amen. Matth. 28. 19.

12. Po Chrzćie / włożywszy ná nowonáwroconego ręce Sługá Boży / tym sposobem dawa mu rozgrzeszenie.

Ja Sługá Boży / ćiebie do Kośćiołá Bożego / á społeczności świętey jego przyimuje /

muje / z grzechow / bledow y niedowiárstwá twego rozwiezuje / wszystkich grzechow odpuszczenie / y zywot wieczny opowiádam / á w tym wszystkim cie utwirdzam / w Imieniu Oycá / y Syná / y Duchá świetego Bogá w Troycy S. jedynego / y wiecznie błogosłáwionego / Amen.

Błogosłáwieństwo.

Num. 6. 24. NIech was błogosłáwi Pan Bog / á niechay was strzeze; Niech rozjáśni Pan Bog / oblicze swoje nád wámi / á niech wam miłościw bedzie: Niech obroći Pan Bog twarz swoje ku wam / á pokoy swoy świety niech wam da / Amen.

13. Náostátek / wpisze w Ksiegi kościelne onego nowotnego / upewniájac go / ze tez wpisány jest w Ksiegi zywotá wiecznego: y nápominájac go / áby sie stárał / zeby nie był z nich wymázány / przez ápostázyą y niepobozne zycie.

Luc. 10. 20. Apoc. 22. 19.

NB.

1. Kiedy obaczy Sługá Bozy / iz z Nowotnych ktory / w znájomość woli Bozey / y w zywot pobozny Chrześciáński przystoynie wpráwiony y dobrze wyćwiczony jest / bez odwłoki dálszey tákiego przyimie. A jesli ináczey / zátrzyma go y odłozy do czásu / dla doświadczenia / y ćwiczenia potrzebnego.
2. A przyimowáni pospolićie tákowi bywáją / w zgro-

mádzeniu chwalcow Bożych jáwnym: oprocz gdźieby ważne przyczyny tego nie dopuſzczáły/ odpráwićby to privatim przy Stárſzych Zborowych / álbo w Seſſyách/ przyſzło.

Forma Przyimowania Pokutuiących.

Swiádectwá z Piſmá S. y z Doktorow do tego Aktu należące.

Eſai.1.16. Ezech. 18.30. It. 33. 11. Pſal. 32. 5. Joel. 2. 12. Marc. 1. 15. Matth. 9. 2. Joh. 5. 14. It. 8. 11. 1. Joh. 1. 9. 1. Tim. 1. 15. 16. Syr. 5. 8.

Hiſtoria Triparti. Lib. 9. cap. 53.

Ponieważ zgołá nie grzeſzyć jeſt rzecz Boſka/ y przyrodzenie ludzkie przewyżſzájąca: przetoż grzeſzącym á pokutującym/ Bog rozgrzeſzenie dawáć rozkazał. A ktorzy śie grzechu wyznáć zbraniáją/ więtſzego ćiężaru grzechow doſtawáją: dlategoż zdáło śie ſtárożytnym Przełożonym kośćielnym/ áby grzechy/ jákoby ná niejákim plácu jáwnym/ pod świádectwem ludu do Kośćiołá Bożego należącego/ jáwnie były wyznáne.

Euſebius Lib. 6. Cap. 35.

Maximus, Urbanus, Sidonius y Celerinus, Presbyterowie/ przy obecnośći wielu Biſkupow/ Presbyterow y poſpolitego człowieká/ jáwnie/ z płáczem/ z nárzekániem/ z żalem/ y z pokutą ſwoy uczynek opłákiwáli/ iż Nowatá/ chytrey á niepohámowáney beſtiey rádą będąc przywiedźieni/ od Kośćiołá/ choćia ná krotki czás/ byli odſtąpili.

Tenże piſze lib. 6. cap. 27. Iż jeden Biſkup Rzymſki/ niechćiał przypuśćić do Sákrámentu Filippá Ceſarzá/ áż pierwey jáwnie w kośćielie/ w wielką ſobotę grzech ſwoy wyznał. Toż uczynił Ambroſius Theodoſiuſowi Ceſárzowi/ świadczy o tym Theodor. lib. 5. cap. 17. Hiſtor.

Auguſtin. Lib. 1. cap. 6. de Symb. ad Catechumenos.

Ci ktorych widźićie iż pokutują/ dopuśćili śię złośći/ álbo cudzołoſtwá/ álbo tym podobnych brzydkich uczynkow/ y dla tegoż pokutują.

Lactantius lib. 6. cap. 13.

Czynić pokutę/ nic inſzego nie jeſt/ jedno wyznáć grzech/ y przyrzec wiecey nie grzeſzyć.

Jáwna tedy rzecz jeſt/ iż w onym ſtárożytnym Kośćiele Chrześciáńſkim/ gdy grzeſznicy pokutowáli/ nie poſzeptem zá uchem grzechow śię Xiedzu ſpowiádáli/ áni twarzy ſobie kapámi zákrywáli/ áni też zágáśiwſzy świece/ álbo w nocy w dźień wielkopiątkowy/ włocząc śię po miáſtách/ á ludźiom przykrośći wyrządzájąc/ zá grzechy żáłowáli/ y ćiáłá rzkomo dręczyli/ jáko dźiśia czynią záwiedźieni: Ale jáwnie/ głośno/ we dnie/ y w zgromádzeniu/ grzechy ſwoje wyznawáli/ przed Pánem Bogiem/ y przed kośćiołem jego. Bo iż jáwnie grzeſzyli/ jáwnie też pokutowáli. Nie wſtydáli śie grzechámi Páná Bogá obrażáć/ y kośćioł jego zgárſzáć/ nie wſtydáli śię też Pánu Bogu z grzechow śię winnymi dawáć/ y kośćiołowi jego zá nie doſyć czynić. A iż niektorzy Doktorowie/ czárne y grube odźienie wſpominają/ w ktorym grzeſznicy pokutowáli/ tedy przećie Przećiwnicy/ nie máją z tąd podpory zabobonow ſwojich: Abowiem oná Ceremonia wolna

Tertul. lib. de Pœnit. Hieron. in Epiſt. ad Ocenum de Fabiol. Ambr. lib. ad Virg. lapſam. cap. 8.

byłá / y nie wßedzie jey używano / twárzy też nie zásłániano / áni sie po mieśćie włoczono / ále tylko w kośćiele stano pokutuiac. A też Pan Bog nie ná ßáte pátrzá / ále ná serce / ták jáko przez Proroká mowi: *Rozedrzyićie sercá wáße, á nie ßáty wáße.* Joel. 2. 13.

PRZESTROGA

Człowiek / ktory kośćioł Boży niezbożnym żyćiem swojim / álbo błedem słowu Bożemu przećiwnym zgorßył / tákowy gdźieby śie po wyłaczeniu z społecznośći wiernych / prawdźiwie náwroćić y upámietáć chćiał / tym sposobem przyjety być ma. 2. Cor. 2. 6. 7.

August. in Enchirid. C. 65. Słußnie postánowione sa czásy pokuty od tych / ktorzy sa przełożonymi w kośćiele / áby śie też dosyć stáło kośćiołowi. Glossator in Can. Utrum Dist. de Pœnit. Grzeßnik niech dosyć czyni kośćiołowi / ktory obráźił / áby y on sam / y drudzy byli ostrożnieyßy.

1. Po kazániu Ránnym / álbo przed sámym / odpráwowániem Wieczerzy Páńskiey / præmisso Voto: *W Imieniu twym świętym, &c.* Vczyniwßy Sługá Boży / krotkie nápominánie / w ktorym ukaże dawność jáwnego Wyznánia grzechow / opowie błąd y występek onego człowieká: oznáymi przytym / iż zá wiernym ßukániem y stárániem jego / o pojednánie śie z Bogiem y z kośćiołem jego / zá zdániem y zgodną uchwałą cáłego Synodu / do społecznośći wiernych znowu jáwnie przyjety być ma. Actor. 2. 37. Actor. 9. 18.

2. Każe mu wystąpić we Zborze / áby od wßystkich mogł być widźiány.

3. A jesli tego Sługá Boży widźi być potrzebe/ y z zbudowániẽ inszych/ káże mu wyznáć jáwnie/ błąd y wystepek jego / álbo sam Sługá Boży/ opowie uczynek jego.

1. Tim. 5. 20.

4. Po wyznániu / zgáni on wystepek Sługá Boży słowem Bożym: y upomni lud/ áby śie tákowych rzeczy strzegli / zá ktoreby sie wstydáć muśieli / y przed Pánem Bogiem/ y przed kośćiołem jego świetym.

5. Potym spyta go/ mowiąc tymi słowy:

PYTANIE

Gregor. Hom. 25. W tych ludźiách nic inszego niewidźe/ jedno przed oczy násze położone przykłády nádźieje y pokuty/ upadł kto w niewierze/ niechay weyrzy ná Piotrá ktory rzewno płákał.

I. Pytam ćie: Jeżeli ty żáłujesz serdecznie/ zá ten grzech / ktorymeś Bogá obráźił / y kośćioł jego zgorszył?

R. *Żáłuję.*

Ps. 6. 7. 2. Paral ultim. Luc. 22. 66. Luc. 15. 18. 2. Cor. 2. 6. 7. &c. Luc. 7. 37.

Sługá Boży. Słusznie żáłujesz/ y on opłákiwáć masz/ przykłádem/ etc. (*y miánuje według grzechu, álbo Dawidá S. álbo Mánássessá, álbo Piotrá S. álbo Syná márnotrátnego, álbo Koryntczyká, álbo Mária Magdálenę*) ktorzy obráźiwszy Páná Bogá / zá grzechy żáłowáli.

II. Pytam ćie/ Jeslize ty nie wątpisz o miłośierdźiu Bożym/ bedąc grzesznym człowiekiem: Ale mocno wierzysz/ że Pan Bog ten grzech odpuszcza/ dármo z łáski swey / y on

Aug. Lib. de Utilit. Pænit. c. 3. Judaszá zdrayce nie ták

złość/ktorey śię dopuśćił/ jáko rozpácz o odpuszczeniu zgołá zágubiłá.

on okrywa/ zásługa y śmierćia Syná swego miłego Páná Jezusá Chrystusá? Rom. 3.24.

R. *Wierzę.*

Sługá Boży. Nowszem nie badz jáko Káin/Saul/Judasz : ktorzy o miłośierdziu Bożym watpili/y potępieni sa. Gen.4. 13. 2. Sam. 31.4. Matth. 27.5. Actor. 1.18.

III. Pytam ćie : Jeslize ty obiecujesz / żywotá twojego polepszyć/wnowośći żywotá chodzić/ nałogow y zwyczájow złych poprzestáć/á do nich śie wiecey nie wracáć?

R. *Obiecuję zá wspomożeniem Bożym.*

Sługá Boży. Pámietayże/ ábyś temu dosyć uczynił/ wziawszy Páná Bogá ná pomoc. Abowiem ták mowi Izájasz Prorok do grzesznikow : Przestańćie złe czynić / á uczćie śie dobrze czynić. Esa. 1. 17.

6. Rzecze Sługá Bozy : Pokleknawszy / modlże śie Pánu Bogu/ grzech swoy wyznawájac; á ták mowiacza mna:

Modlitwá z wyznániem grzechow

Zmiłuy śie nádemna Boże/według wielkiego miłośierdzia twego : według wielkich litośći twojich / zgładz nieprawośći moje. Omyi mie doskonále od nieprá- Psal: 51 1.2.3. &c.

wośći

wośći mojey: á od grzechu mego oczyść mie. Abowiem ja znam nieprawość moje á grzech moy przedemna jest záwzdy. Tobie/ tobiem sámemu zgrzeβył / y złem przed oczymá twymi uczynił: ábyś był spráwiedliwy w mowie twojey / y czystym w sądzie twojim. Oto w nieprawośći poczęty jestem: á w grzechu poczęłá mie mátká mojá. Oto sie kochaβ w prawdźie wewnetrzney: á skryta madrość objáwiłeś mi. Oczyść mie isopem krwiey Syná twego/ á oczyśćion będę: Omyi mie/ á nád śnieg wybielony będę. Day mi słyβeć rádość y wesele/ á niech śie rozrádują kośći moje/ ktoreś pokruβył. Odwroć oblicze twoje od grzechow mojich / á zgładź wβystkie nieprawośći moje. Serce czyste stworz we mnie o Boże/á duchá práwego odnow we wnetrznośćiách mojich. Nie odrzucay mie od oblicza twego: á Duchá swego świętego/nie odbieray odemnie. Przywroć mi rádość zbáwienia twego / á Duchem dobrowolnym podeprzyi mie. Tedy będę náuczał przestępcow drog twojich / áby śię grzeβnicy do ćiebie náwroćili. Wyrwij mie z pomsty zá grzech N. moy / o Boże! Boże zbáwienia mojego / á język moy będźie wy-

ſtawiał ſpráwiedliwość twoję. Pánie otworz wárgi moje: á uſtá moje opowiádáć będą chwałę twoję. Abowiem nieprágnieß ofiar/ choćbymći je dał: áni cáłopalenia przyimieß. Ofiáry Bogu przyjemne/ duch ſkruſzony: ſercem ſkruſzonym y ſtrapionym niepogárdziß o Boże. Obchodź się łáſkáwie ze mną/ Oycze niebieſki/ dla namilßego Syná twego Jezuſá Chryſtuſá/ ktory ná krzyżu ſtał się ofiárą ubłagálną zá grzechy wßyſtkiego świátá: ktoremu z tobą/ y z Duchem świętym niech będzie wieczna chwałá/ Amen. *Oycże naß, &c.*

Za tym rżecże Sługa Boży, włożywßy nań ręce:

Concil. Cartha. IV Can. 50. Ná káżdy poſt Xiężą kłádą rece ná pokujące.

Ja Sługá Páná Chryſtuſow / májąc klucze od niego ſobie zwierzone / tobie wierzącemu y pokutującemu / opowiádam odpußczenie grzechow y żywot wieczny / á to w Imieniu Oycá y Syná y Duchá S. Amen. Matth. 16. 19. Act. 13 38.

7. Nápomni lud/ áby się zań Pánu Bogu modlili/ mowiąc:

Namilßy Chrześciánie/ upadßy ná koláná/ modlmy się Pánu Bogu wßechmogącemu/ zá tym Brátem/ tymi słowy:

MODLITWA

Ezech. 33. 11. WSzechmogacy á miłośierny Oycze náß niebieſki / ktory nie chceß śmierci niepobożnego / ále áby śię odwroćił niepobożny od drogi ſwojey / á żył / y ſtał śię uczeſtnikiem żywotá wiecznego. Dziekujemy twey naświetßey miłośći / żeś to dobrodźieyſtwo raczył pokazáć nád tym człowiekiem / ktory teraz wyſtapiwßy / przed oblicznośc Zboru twego świetego / opłákuje grzech ſwoy / z záwſtydzeniem twarzy Dan. 9. 7. ſwojey / ku chwale twey świetey. Prośimy ćie tedy zá nim Oycze dobrotliwy / badźże mu Bogiem miłośiernym / weyrzy nań okiem łáſkáwym: Dayże mu tez Duchá twego świetego / ktorego májac / wßyſtkie ſobie grzechy obrzydźi y nieprawośći ſwe / á bedźie żył w świetobliwośći y niewinnośći / po wßyſtkie czáſy żywotá ſwego. A to ku czći y ku chwale Jmienia twego świetego / y ku poćieße Kośćiołá twego / przez Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá / Amen.

Oyczenáß, &c.

8. Ten Akt zámknie śie śpiewániem Pſalmu / álbo Pieśni ktorey o Pokućie.

FORMA NAWIEDZANIA Chorych.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow, do tego Aktu należące.

Deut. 28. 15. 58. 59. Psal. 34. 20. It. 51. 15. Job. 1. 21. 22. Esa. 38. 1. Syr. 18. 22. It. 38. 9. 10. 11. 12. 15. Joh. 5. 5. 14. 1. Cor. 11. 30. 31. 32. Rom. 8. 18. Hebr. 12. 5. 6. Jac. 5. 7. 10. &c. Matth. 25. 13. 36.

Przyczyny Chorob / y sposob záchowánia sie w nich.

Author Operis de Visitat. infirm. inter Oper. August. Lib. 1. cap. 1.

Co mája czynić Chorzy w chorobie swojey.

Ty też Chrześćiáński człowiecze / ná te droge pospolitą / spieß sie wniść / ktorą możeß doyść oglądánia Rodźicow twojich / Pátriárchow świętych / y wßystkich nas nawyżßego ßczęśćia. A żebyć ná tey ták wielkiey drodze potrzeb dostawáło / potrzebáć niemáłego dußy twey posiłku. Támże cap. 2. Dokąd że idźieß? Do żywotá. Ktorąż drogą? Słuchay Páná mowiącego: Jámći jest drogá / y prawdá / y żywot. Niemożeß błądźić / bo Chrystus jest drogá. Niemożeß śie omylić / Chrystus jest prawdá. Niemożeß nie żyć / bo Chrystus jest żywot: Przez droge Chrystusá / idźieß do Chrystusá prawdźiwego żywotá. CHRYSTVS jest drogá / á tyś człowiekiem podrożnym. Támże cap. 6. Ty tedy namilßy człowiecze / ná czás máły odchodząc z tego świátá / ták niewymowną dobroćią Páná twego nie gardź / bicz od niego wdźięcznie przyimuy. Karże on w tobie czego nie rozumieß / á spráwiedliwie: bo spráwiedliwe są jego sądy. Tá chorobá ćielesna / jest lekárstwem dußnym. Joh. 14. 6.

Tenże Lib. 2. cap. 2.

Be=

Bespiecżniey ja y miley mowie / do mego Páná Jezusá / niż do ktorego z Aniołow Bożych: wiecey mnie powinien Chrystus / niż ktoremu z duchow niebieskich: Cżym jesteś ty / tym śie raczył stáć Bog / á niestał śie tym cżym jest Anioł: á choć jest wielkiey rády Aniołem / jednák ćiebie wywyższył nád Anioły / bo ty Anioły sądźić bedźiesz. *Tamże*: do Dworu Bogá twego / uprzedźił ćie Bog twoy / y w náturze twojey / ktora przyjął / ustáwicżnie przycżynia śie zá námi. Z ktorego tedy masz Przycżyńce / masz Poyśrzednikά / tegoż sobie miey

Rom. 8. 31. zá łáskáwego Pomocniká. A jeśliż Bog zá toba / ktoż przećiwko tobie? Mocnieć tedy potrzebá wierzyć o Bożym wćieleniu / o mece / o zmartwychwstániu / o Wniebowstapieniu / y o przyszłym ćiebie sámego odnowieniu. Te rzecży niechay ma wiárá twojá / niechay śie ich bada / y one mocno trzyma serce twoje: niech sobie nic słodszego nie smákuje: ustá twoje niechay śmiele wyznawája. Abowiem / sercem bywa wierzono ku spráwiedliwośći / á ustу dźieje śie wyznánie ku zbáwieniu / ꝛc.

Augustinus, umieráj ąc / mowił / jáko pisze Posidonius in vitâ illius, y Ambrosius, jáko wspomina Costerus in vitâ illius: Nie żyłem ták / áby mie miáło być wstyd miedzy wámi żyć / ále śie też áni śmierći boje / ábowiem dobrego Páná mamy.

Przestroga.

Jac. 5. 14. 15. 1. **Modlitwy bywája zá chorymi / w pospolitych zborowych Modlitwách / ile zá tymi / ktorzy śie do Modlitew zboru Bożego dowiernie oddawája.**

2. Sługá Boży nápomina ſłuchacże / áby chorego náwiedzáli cieſzyli y rátowáli.

3. Jesli chory prágnie y żąda / używánia Sákrámentu świętego / będźie mu uſługował / według Formy / wprzod przygotowawſzy do tego ſumnienie jego / przez pytánie niżey opiſáne: kilká z wiernych ludźi do tego przywźiąwſzy / żeby ſpolnie z chorym poſługowánia używáli.

4. A jesliby śię ktory z Chorych náwrocił ná śmiertelney pośćieli / tedy Sługá Boży niema tákowego odrzucáć: Ale owſzem ma śię z pilnośćią ſtáráć / áby jákiegożkolwiek nabożeńſtwá ludźi / nie tylko zá zdrowia / á le y czáſu choroby / odwodźił od bluźnierſtwá / báłwochwálſtwá / y zabobonow; A onych wiodł do znájomośći Bożey: Gdyż tákowym jeſt Pan Bog miłośćiw / y onych w łáſkę przyimuje. Sam Bog mowi: *Ktoregokolwiek dniá, odwroćiłby śię niezbożny, od niezbożnośći ſwojey, á cżyniłby ſąd y ſpráwiedliwość, dla tego żyć będźie.* Eze ch. 33. 12. 19. Czego mamy przykład w łotrze / w Nikodemie / y w onych ktorych Pan powołał / o godźinie jedenaſtey / do winnice ſwojey. Luc. 23. 40. 41. 42. Joh. 3. 1. 2. Matth. 20. 6. Y w onym żydźie powietrzem ruſzonym / ktory leżąc ná łożu jáko pień przez długi czás / á zwątpiwſzy

piwszy w Modlitwách żydowskich / y w lekárstwách / zá nátchnieniem Duchá świetego / umyślił się ochrzćić: o czym dowiedziawszy się Atticus Biskup Konstantinopolitáński / náuczywszy go wiáry / y nádzieję mu dobrą o Chrystusie uczyniwszy / ochrzćił go / y ták był uzdrowiony. Ktory cud obaczywszy Pogánie / wiele się ich ochrzćiło. Ale żydzi inszy przedśię w niedowiárstwie zostáli. Z ktorym náwroconym / niechay się ták obchodzi / y onego o te rzeczy niech pyta / jáko ma sposob opisány w przyimowániu Nowotnych / náwrácájacych się z báłwochwálstwá y niedowiárstwá. Niceph. lib. 14. cap. 12. Histor.

5. Sługá Boży z słucháczámi náwiedziwszy Chorego / uczyni według potrzeby czásu / y osoby / nápominánie / przekłádájac mu / kto / y dla czego chorobę dopuszcza: á co ma czynić w chorobie. Albo mu te náuki / przystápiwszy do niego w ten sposob poda.

Náuká Choremu.

Es. 38. 1 Mar. 1. 30. Actor. 28. 8. JA Sługá Boży / y Pásterz twoy / przykłádem Prorockim Chrystusowym y Apostolskim / ktorzy chorych náwiedzáli / y onym

nym náukę dawáli ćieszac ich / do ćiebiem przyszedł / ábym ćię náwiedźił / słowem Bożym ućieszył / wolą Bożą oznáymił / y w tym nabożeństwie utwirdźił / w ktorymeś żył zá dobrego zdrowia. A przetoż to wiedz naprzod / że tá chorobá / ktora trápi ćiáło twoje / ná ćię przyszłá z dopusz- czenia Bożego / według onego co mowi Bog: *Ja zábijam, y ożywiam: zránię y ja uleczę, á niemász ktoby z ręki mojey wyrwał*, Deut. 32. 39. Do tego wiedz / że ćię tą chorobą Pan Bog złożył dla grzechow twojich / ktorym tę chorobę przyczytay. Moyzesz mowi: *Jesli posłuszny nie będźiesz głosu Páná Bogá twego, ábyś strzegł y czynił wszystkie przykazánia jego, y ustáwy jego, ktore ja tobie przykázuję dźiś, tedy przyidą ná ćię wszystkie te przeklęctwá, y ogárną ćię, y rozmnoży ná podźiw Pan plagi twoje, y plagi naśienia twego, plagi wielkie y trwáłe, tákże choroby złe y długie, &c.* Deut. 28. 15. 58. 59. Masz tego przykład ná onym człowieku / ktorego Pan Bog trzydźieśći y ośm lat / chorobą ćięszką trápił gla grzechow jego / ktorego Pan uzdrowił / rzekł mu: *Nie grzesz więcey, ábyćo gorszego ná ćię nie przyszło.* Jan. 5. 5. 14. Skąd śię pokázuje / iż choroby / ktore ćierpią ludźie / są karániem Bożem zá grzechy. To też pomni / że ćię Pan

Bog

Bog tą chorobą złożył / áby ćię do Pokuty przywiodł / ábyć grzechy obmierźił / y żebyś śię do niego náwroćił: Micheaſz Prorok S. mowi: *Gniew Páńſki poniosę, bom przećiwko niemu zgrzeſzył.* By był Pan Bog onego Setniká choroba ſługi jego / onego dworzánina krolewſkiego choroba Syná jego / oney niewiáſty choroba przyrodzona uſtawiczna nie náwiedźił / zápomnieliby Páná nieználiby go byli / z grzechowby byli niepowſtáli: o Pokućie byliby nie myślili: ále gdy ich Pan Bog jął karáć ocknęli śię y do Páná śię náwroćili. Do tego y y to pámiętay / że ćię Pan Bog tą chorobą doświadcza / jesli go miłujeſz / y przy nim ſtátecznie y nieodmiennie trwáć chceſz. Syrách mowi: *Naczynia gárncárſkiego piec doświadcża, á ludźi ſpráwiedliwych, doświadcża utrapienie.* Tákci Pán Bog doświadczał Dawidá S. mężá według sercá ſwego / y inſzych ktorych wypłáwił ogniem / ták jáko śrebro płáwione bywa / ktorych biodrá ści ſnał ućiſkiem. Co przyznawa y Job S. mowiąc: *Doświadcżał mię Pan jáko złotá.* Pámiętáy że ná to doświadczenie / w nim ſobie nie teſkni / przećiwko Pánu Bogu nieſzemrzy / chętliwie wſzyſtko znoś / á Pan ćię

Mich 1. 9. Pſ. 83. 17. Matth. 8. 6. Joh. 4. 47. Marc. 5. 25. 26. 27. &c.

Syr. 27. 5.

Pſ. 66. 10. 11. Job. 23 10.

pocieszy. Jákub S. mowi: *Błogosłáwiony mąż, ktory znośi pokuszenie: bo gdy będźie doświadczony, weźmie koronę zywotá, ktora obiecał Pan tym ktorzy go miłują.* Ná wolą Bożą wszystko pusczay / z Pánem śie nie wdaway wdziwne sądy jego. Pámietay co mowisz w Paćierzu: *Badź wola twojá, jáko w niebie táky ná ziemi.* Mow z Jobem S. *Izali tylko dobre przyimowáć będźiemy od Bogá, á złego przyimowáć nie będźiemy? Pan był dał zdrowie, Pan je też wźiał: ták śię stáło, jáko śię Pánu podobáło, niech będźie Imię Páńskie błogosłáwione.* Jeszcze y to miey ná baczeniu: W tey chorobie twojey / nie ućiekay śie do wieszczkow / do czárow / do guslow. Bog tego zákazał u Proroká Izáiaszá; mowiąc: *Jesliby wam rzekli, dowiáduyćie śię od czárownikow y od wieszczkow, ktorzy szepcą y márkocą: Rzeczćie; izali śię nie ma dowiádowáć lud u Bogá swego? Azaż umárłych miásto żywych rádźić śię ma?* O toć był skarány Krol Saul że śie czásu nieszczęśćia do czárownic ućiekał. Nie ućiekay śie wprzod áni do Doktorow: karz śie Krolem Aza / ktory z choroby nie wstał / iż wprzod szukał lekarzow / á nie Bogá / y w nich ufał. Nie wzyway áni żadnego stworzenia; Bog tego zákázuje / mo-

Iac. 1. 12.
Matth. 6. 10.
Job. 2. 10.
Es. 8. 19.
1. Sam. 28. 9. 18.
2. Par. 16. 12.
Exod. 20. 3.

mowiąc: *Nie będźieß miał bogow inßych prze-*
demną. Nie obiecuy śię ná żadne drożki do
báłwánow/jáko czynili dawni Pogánie/ y
dźiśia czynią záwiedźieni Chrześćiánie.
Wspomni sobie ná Krolá Ochozyaßá/ kto-
ry będąc w ćięßkiey chorobie/gdy śię chćiał
rádźić przez posły swe Bogá Akkárońskie-
go/ o zdrowie swoje/ tedy im rzekł Eliaß
4. Reg. z rozkazánia Bożego: *Idźćie náwroććie śię do*
2. 3. 4. *Krolá,ktory was posłał,y rzeczćie mu:* Ták mowi
Pan. Izali niemáß Bogá w Izráelu,iż śię idźiećie
rádźić Beelzebubá Bogá Akkárońskiego? Prze-
toż ták mowi Pan: z łożá ná ktoreś śię położył,
nie wstánieß, ále pewnie umrzeß;y ták śię stáło, bo
umarł. A ták y ty człowiecze Chrześćiań-
ski/ w chorobie do sámego Bogá śię ućie-
kay / sámego wzyway / á on ćię uzdro-
Ps. 50. wi / y do pierwßego zdrowia przy-
15. wiedźie/sam Pan Bog mowi. *Wzyway mię*
Syr. 38 *w dźień utrapienia, tedy ćię wyrwę, á ty mię u-*
9. Esa. 38. *wielbiß.* Syrách mowi. *Synu w chorobie two-*
2. *jey nie rozpaczay, ále śię modl Pánu Bogu,á on*
ćię uzdrowi. Maß tego przykład w Krolu
Ezechiaßu: do wießczkow/do báłwánow/
do stworzenia nie ućiekał śię/tylko do sáme-
go Bogá/á Pan Bog go też wysłuchał/ y
zdrowia mu przedłużył. Temuż y ty Pá-

nu ufay/ nań śie spuść/ tym śie Pánem ćieß.
Boć on jest przy tobie/ y użaliwßy śie ćie-
bie/ rátuje ćie/ jáko ten/ u ktorego niemáß Deut.
nic niepodobne°. Sam Pan mowi: *Jam jest* 32. 39.
sam Bog, á, że niemaß Bogow oprocz mnie: ja zá-
bijam y ożywiam, zránię y ja uleczę, á niemáß Psal.
ktoby z ręki mojey wyrwał. Tenże mowi: *Bę-* 91. 15.
dźie mię wzywał człowiek á wysłucham go: ja z
nim w utrapieniu będę, á wyrwę go, y uwielbię go.
Długośćia dni násycę go, y okáżę mu zbáwienie
moje. Jeßcze y to uważ: iż ćie Pan Bog ka-
rze/ czyni to dla tego/ iż ćie miłuje/ ácz mu
to przychodźi z żáłośćią jáko Oycu/ ále iżći
jest rzecz potrzebna karánie/ dla tego ćie ka-
rze z miłośći: Do tego z folgą/ łáskáwie/ nie
jáko niewierne°/ ále jáko wierne°. Sam Syn Apoc.
Boży mowi: *Ja ktore kolwiek miłuję, strofuję y* 3. 19.
karżę, bądź tedy gorliwym á pokutuy. A karze ćie
tu ná ćiele/ iż ćie już ná dußy karáć nie będźie. 1. Cor.
Páweł S. mowi: *Gdy sądzeni bywamy, od* 11. 32.
Páná bywamy ćwiczeni, ábyśmy z świátem nie 3. Reg. 19. 4.
byli potępieni. Karze ćie jeßcze/ ábyć ten Oseæ. 2. 6.
świát obrzydźił/ á on żywot wieczny osło-
dźił: Tenći krzyż/ od Bogá włożony lu-
dźiom wiernym/ zágradza drogę do potę-
pienia/ w nich umartwia świát/ grzech/ po-
żądliwość/ pychę: Tenći krzyż jest wier- Esa. 26.
nych ßkołą/ w ktorey wßelákich cnot uczy 9. 16.

wierne swoje Pan Bog. Jest jáko bicz/ktorym Pan Bog popedza swoje wierne do pobożności. Jest jáko prásá/ ktora Pan Bog wyćiska z swojich wiernych dobry owoc: Jest to bárwá wyznawcow Chrystusowych. Tego krzyżá gdyby niebyło/ bylibyśmy jáko Sodomá y Gomorá/ niewiedzielibyśmy o Bogu. A przetoż tym karániem niepogardzay/ ále je ćierpliwie znoś.

1. Tim. 3. 12.

Páweł S. mowi: *Synu moy, nie lekce sobie poważay kárności Páńskiey, nie trać sercá, gdy od niego bywasz karány. Abowiem kogo Pan miłuje, tego karze, á smága káżdego, ktorego zá Syná przyimuje. Jeśli znośićie karánie, Bog śię wam ofiáruje jako Synom: ábowiem, ktoryż jest Syn ktoregoby Oćiec nie karał? A jeśli jesteśćie bez karánia ktorego wszyscy są uczestnikámi, tedyśćie złego łożá dźiećmi, á nie Synámi. A nád to ćielesne Oyce násze mieliśmy, ktorży nas karáli, á baliśmy śię ich. Zasz dáleko więcey nie mamy bydź poddáni, Oycu Duchow, ábyśmy żyli.*

Heb. 12. 5. 6.

Nád to wszystko: Ná śmierć śie nágotuy: bo nie wiemy dniá áni godziny/ jáko sam Pan mowi: *Czuyćie, á bądźćie gotowi, ábowiem nie wiećie dniá áni godźiny, ktorey Syn człowieczy przydźie.* Smierći śie nieboy/ boć śie jey żaden niewykupi/ by był nabo-

Matth. 25. 13.

gátszy/ żaden śie jey nie wyprośi / by był náświetobliwszy / żaden śie przednia nie skryje/ by nadáley ućiekł / káżdemu umrzeć. A iż ták jest / nieboyże śie śmierći. *Syrách* mowi: *Nie lękay śię sadu śmierći, wiedz to, że śmierć wiernemu nie jest śmierćia, ále snem, odpoczyńkiem, jáko mowia Pismá, á co więtsa, drzwiámi á prześćiem do żywotá wiecznego*: Syn Boży mowi: *Záprawdę záprawdę wam powiádam: kto słowá mego słucha, á wierży onemu ktory mię posłał, ma żywot wieczny, y nieprzyidźie ná sad, ále przeszedł z śmierći do żywotá.* Poniewaz ták / á jákoż masz o zbáwieniu twojim watpić? Eccl. 41. 5. Johan. 11. 11. Joh. 5. 24. Apoc. 14. 13. Joh. 5. 24. Joh. 11 25. 1. Joh. 3. 14.

Kto przydam: Dom twoy rozrzadź/ żonę/ dźiatki/ czeladkę/ poddáne/ rospraw/ błogosław im/ opiekuny pobożne y wierne po sobie zostaw / y day im nápomnienie: Tákći mowił Prorok Izáiasz Ezechiaszowi choruiacemu. *Rozpraw dom twoy, ábowiem umrzesz, á nie zostániesz żyw.* Tákći czynili oni ludźie pobożni umieráiac/ Sámuel/ Iozue/ Tobiasz. Sługam popłáć / jesliś kogo rozgniewał/ oszukał / uszkodźił / podszedł/ obráźił/ słowem álbo uczynkiem / nágrodź / wroć / przejednay / niech ná ćie nikt niepłácze / boy śie Bogá. Pomni co mowi Pan Esa. 38. 1. 1. Reg. 12. 1. 2. 3. Jos. 24 1. 2. &c Tob. 4. 13.

Chry-

Matth. 5.26. Chrystus: *Zgodź śię z przećiwnikiem twojim rychlo, pokiś jest z nim w drodze, by ćię snadź przećiwnik niepodał sędźiemu, á sędźiaby ćię podał sludze, y byłbyś wrżucony do więźienia, zá prawdęć powiádam: nie wynidźieß z tám tad pokibyś nie oddał do ostátniego pieniażká.* Maß co przećiwko komu / odpuść / chceßli áby też tobie Pan Bog grzechy odpuśćił. Nie bierz z soba żadnego gniewu / płáczu / ćiężáru / wezłá ktoregobyś tu rozwiazáć niemiał. Syn Boży mowi. Marc. 11.26. *Jesliż wy nie odpuśćićie, y Oćiec wáß ktory jest w niebieśiech nie odpuśći wam upadkow wáßych.*

Náostátek; znay śię być człowiekiem grzeßnym / zá grzechy żáłuy / umyśl miey polepßyć żywotá / jesli ćię Pan Bog do pierwßego zdrowia przywroći. Ná mękę Syná Bożego pámiętay / y ná Sákrámentá / ktoremiś wiárę twoję pieczętował: w Bogá Oycá w Syná y w Duchá świętego wierz / tych trzech jednym Bogiem wyznaway / ná miłośierdźiu Bożym mocna wiára polegay / w sumnieniu śię nie trwoż / ßátáná śię nie boy / o odpußczenie grzechow / y o żywoćie wiecznym / nie watp / ále mocno wierz / iż maß w Chrystuśie odpußczenie grzechow / y żywot wieczny. Ten

bowiem krew swoje wylał / áby grzechy twoje oczyścił/ *w tym mamy odkupienie przez krew jego, to jest odpuszczenie grzechow, według bogáctwá łáski jego.* To twoje zbáwienie/ to twoy czyściec/ nie ow ktory ludzie dla zysku/ po śmierci zmyśláją / ktorego niemász. Jan świety mowi: *Krew Jezusá Chrystusá Syná Bożego, oczyścia nas od wszelkiego grzechu:* to nie czyściec. Mow z onym jáwno grzesznikiem: *Boże bądź miłościw mnie grzesznemu.* Mow z Dawidem: *Pánie, grzechow młodości mojey, y przestępstw mojich, nie rácz pámiętáć: ále według miłosierdzia twego wspomni ná mię, dla dobroci twojey Pánie.* Z Piotrem S. mow: *Przez łáskę Páná Jezusá Chrystusá, wierzymy iż będziemy zbáwieni, tym sposobem jáko y Oycowie nászy.* Mow z Páwłem świetym: *Chrystus Jezus przyszedł ná świat, áby grzeszniki zbáwił, z ktorych jam jest pierwszy, ále się nádemną zmiłował.* Co gdy uczyniß / bez wątpienia dostápiß żywotá wiecznego/ y odpußczenia grzechow. O co wßystko Páná Bogá prosząc/ modlmy się:

Ephes. 1. 7.
1. Joh. 1. 7.
Luc. 18. 13.
Psal. 25. 7.
Actor. 15. 11.
1. Tim. 1. 15.

Modlitwa

WSzechmogący/ wieczny/ á miłosierny Boże/ ktory rozmáitymi káźniámi/ Psal. 83. 17.

bicżá-

Oseæ 2. 6. biczámi/chorobámi nędznego człowieká ku sobie náwracasz/nie chcąc áby miał zginąć. Atoś y tego człowieká náwiedzić raczył krzyżem ćięszkim/ ábyś go/ y nas znim od grzechow odwiodł. A ták prośimy ćię nędzni y grzeszni ludźie/ zá tym chorym/ niérácz go karáć według ostrey spráwiedliwośći twojey/ dla grzechow jego/ y nie Ps. 143 2. wchodź z nim w sąd. Abowiem nie będźie usprawiedliwiony przed obliczem twojim żaden żyjący. Użycz mu też miły Pánie/ státecznego umysłu/ áby ten krzyż twoy ná ćiele swym ćierpliwie znośił/ y skromnie wyćierpiał. Rácz że go też uzbroić przećiwko pokusam szátáńskim/ day mu dobre sumnienie/ mocną wiárę/ nádźieję o zbáwieniu/ áby śię mogł przez pokusy dyabelskie przebić do żywotá wiecznego. Tobie go też poruczamy/ w nádźieję przyczyny Syná twego/ Jezusá Chrystusá/ w twoję Boską opiekę. Bo iż chory jest/ ty go sam uzdrow doskonáły Lekárzu: mdłym jest/ pośilay go Duchem twojim świętym: ná łożu leży/ podnieśże go ty sam: grzechámi jest zránjony/ rácz że go sam uzdrowić/ y krwią Syná twego oczyśćić/ á co jemu jest potrzebnego/ wykonay nád nim wszystko

według woli swojey S. á zwłaszczá / coby było z jego zbáwieniem duszným / á chwały twojey rozmnożeniem: Boć my śię ná wolą twoję spuszczamy. Vczyńże to wszystko o co ćię prośimy / dla Jezusá Chrystusá / ktory zá grzechy te° chorego / y nas wszystkich umárł: *Oycże náß, &c.* Matth. 6. 10.

Pátrz więcey Modlitew przy Chorych, w Modlitwách Publicżnych.

Po Modlitwie, o te rżecży będżie pytał chorego, Sługá Boży.

PYTANIE

I. Pytam ćię: Jesliże śię ty znasz być człowiekiem grzesznym? y zá grzechy / jesli przed Pánem Bogiem záłujesz?

R. *Znam y żáłuję.*

Sługá Boży: Y owszem znay śię być grzesznym / y zá grzechy záłuy: Abowiem Jan świety mowi: *Jesliby smy rżekli, iżesmy nie zgrzeßyli, kłamca Bogá cżynimy, á słowá jego niemáß w nas.* 1. Joh. 1. 10.

II. Pytam ćię: Jesliże ty niewatpisz / będąc grzesznym / w miłośierdziu Bozym: ále mocno wierzysz / żeć są wszystkie grzechy odpuszczone / we krwi Syná Bozego Jezusá Chrystusá?

R. *Wierżę.*

Sługá Boży: Niewatp / ále mocno wierz: jako ćie sam Pan upomina; *Ufay Synu, odpuſzczone ſą tobie grzechy twoje.* Co też y w Kredżie wyznawaſz / gdy mowiſz: *Wierżę odpuſczenie grzechow.*

Matth. 9. 2.

III. Pytam ćie: Jesli wierzyſz / że niemożeſz być zbáwiony żadnymi uczynkámi twymi / áni zasługámi cudzymi / jedno przez śmierć Jezuſá Chryſtuſá?

R, *Wierżę.*

Sługá Boży. Słuſznie ták wierzyſz. Bo ták S. Páweł mowi: *Bywamy uſpráwiedliwieni dármo z łáſki Bożey, przez odkupienie ktore ſię ſtáło w Chryſtuśie Jezuśie. Láſką jeſteśćie zbáwieni, przez wiárę, y to nie jeſt z was, dar to Boży jeſt. Nie z uczynkow áby śię kto nie chlubił.*

Rom. 3. 24. 25. Eph. 2. 8. 9.

IV. Pytam ćie: Jeslize ty przed Pánem Bogiem / odpuſzczaſz bliźniemu ſwemu / jesli ćie kiedy obráził?

R. *Odpuſzczam.*

Sługá Boży: A owſzem odpuść: bo powiedźiał Pan Chryſtus: *Jeſliż wy nie odpuśćićie, y Oćiec waſz ktory jeſt w niebieśiech, nie odpuśći wam upadkow waſzych.*

IV. Pytam ćie też: Jesliześ ty nie dał przyczyny / do słuſzney obrázy komu przećiwko ſobie / y nie pojednałeś śie z nim:

Jeśliby się do czego Chory ozwał: Sługá B. to do osobney rozmowy, záraz po Akcie odłoży.

VI. Pytam cie: Jesli cie Pan Bog przywroci do pierwszego zdrowia / obiecujeśli żywotá twego polepszyć?

R. *Obiecuję zá pomocą Bożą.*

Sługá Boży: Pámiętayże/ co teraz obiecujeś/ ábyś to wypełnił/ przywrocili cie Pan Bog do zdrowia pierwszego / bo mowi Pan Chrystus: *Otożeś się stał zdrowym: nie grzeszże więcey, áby co gorszego ná cię nieprzyszło:* Joh. 5. 14.

VI. Náostátek pytam cie: Jesli w tey wierze Apostolskiey y w tym nabożeństwie/ w ktorymeś żył zá dobrego zdrowia / chceß trwać do skończenia żywotá twego? Matth. 24. 13. Apoc. 2. 11.

R. *Chcę zá pomocą Bożą.*

Rzecze Sługá Boży: Wyznayże wiárę tę świętą Chrześciáńską.

Y będzie mowił z nim Symbolum, przykłádem Stárego Kośćiołá.

Wierzę w jednego Bogá, &c.

Po Wyznániu wiáry, rzecze Sługá Boży:

Ponieważ ták wierzyß; Ja Sługá Boży / y ßáfarz tájemnic jego / mocą kluczow Chrystusowych / od niego sobie powierzonych / tobie wierzącemu y pokutującemu/

odpuszczenie wszystkich grzechow twojich/ y żywot wieczny opowiádam/ y w tym wszystkim cie utwirdzam/ w Imieniu Oycá/ y Syná / y Duchá świetego / Bogá w Troycy S. jedynego/ y błogosłáwionego/ ná wieki/ Amen.

Modl sie zemna Pánu Bogu:

MODLITWA

BOże moy Boże moy / miłosierdzie moje/ ucieczko mojá/ ciebie prágne / do ciebie przysc kwápie sie : Nie wzgardzay mie / y nie opuszczay w tym wielkim niebespieczeństwie położonego/ przybadz mi łáskáwie w tey mojey potrzebie. Nie mogec sie uczynkámi mojimi odkupić/ áleś ty mnie odkupił/ zmiłuy sie nademna. Zwatpiłem o zásługách mojich/ ále niewatpliwie ufam o zmiłowániu y miłosierdziu twojim. Tyś jest nádzieja mojá/ Boże moy/ tobiem sámemu zgrzeszył / dawamci sie winnym. Ktorymci był drogi/ gdyś mie odkupował / nie zátracayże mie/ dla grzechow mojich / przy mojim skonaniu. Oto teraz do ciebie przychodze / ktory nikogo nieopuszczasz / żadam/ ábym mogł być rozwiązány z świátem / ábym z toba żył. W rece twoje polecam y

Aug. lib. 1. de visit. cap. 6.

Ps. 31. 6 Luc. 23. 46. Actor. 7. 60.

odda-

Modlitwá Simeonowá. oddawam Duchá mojego Pánie: weyźrzyże ná mię Boże prawdy / á spraw to Boże moy / ábym w pokoju záſnął / y odpoczywał. Teraz puść ſługę twego Pánie / według słowá twego w pokoju / gdyż oczy moje oglądáły zbáwienie twoje / ktoreś zgotował przed obliczem wſzyſtkich ludzi. Luc. 2. 29.

Setnikowá. Pánie niebieſki / nie godzieniem łáſki twojey / ále rzecz tylko słowo / á będzie uzdrowioná y zbáwioná duſzá mojá. Matth. 8. 8. Lottrowá. Pomni ná mię miły Pánie / w kroleſtwie twojim. Luc. 23. 42. *Oycże náſz, &c.*

A upewniwſzy go o wysłuchániu / y pocieſzywſzy go słowem Bożym / odeydzie. A jeſli tego widzi potrzebę Sługá Boży / każe przy chorym komu z wiernych czytáć hiſtoryą o Jobie. Job. 1. 2. y 19. O Lázárzu. Joh. 11. O Ezechiaſzu Krolu: Esaiæ 38. O męce Páná Chryſtuſowey. Luc. 22. 23.

A jeśliby konał / wierni uklęknąwſzy / niech mowią:

Pánie Jezu Chryſte / w ręce twoje Duchá jego polecamy; ábowiemeś go ty odkupił Pánie. *Oycże náſz, &c.*

Pátrz więcey Modlitew przy Konájących, w Modlitwách Publicżnych.

FOR-

Forma Odprawowania Pogrżebu.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow do tego Aktu należące.

Eccl. 7. 2. Syr. 38. 16. 24.

Dionysius Lib. de Eccl. Hier. cap. II.

Powinni umárłego / według práwá świętego powinnowáctwá / y obyczáiow pobożnośći tego ktory umárł / szczęśliwym być rozumieją / iż do końcá / z dáwná pożądánego zwyćięstwá / przyszedł : á sprawcy zwyćięstwá / śpiewájąc / dźiękują / y sobie tákowegoż odpoczynku życzą. Vmárłe w Pánu y pobożne wierne / godźi się zálecáć przy pogrzebie.

Tenże cap. 21.

Potym káznodźieie / przypomniawszy prawdźiwe obietnice / ktore są w pismie świętym / o nászym świętym z martwych wstániu / świętobliwie śpiewáją Pieśni z Psálmow / ktore toż w sobie zámykáją. Tedy przednieyszy z káznodźiejow / święte ktorzy już záśnęli przypomınájąc / záleca y ukázuje / iż y ten umárły / godźien jest tákowego zálecenia. Przy tym napomina wszystkich / áby tákowegoż szczęśliwego dokończenia / w Chrystusie sobie życzyli / y o nie prośili.

Ambrosius Oratione de Obitu Valentiniani Imperatoris.

Gratianus Cesarz był wierni w Pánu / pobożny y ćichy / sercá czystego / był też czysty ná ćiele : ktory żyjąc w stanie Małżeńskim / żadnym się nierządem niebáwił.

Tenże, de Obitu Theodosii Imperatoris.

Miłowałem go jáko mężá miłośiernego / w dostoynośći Cesárzkiey pokornego / sercem czystym / y myślą

skromną obdárzonego / jákiego Pan zwykł miłowáć mowiąc: Nád kim że odpoczynie / jedno nád pokornym y cichym? Miłowałem męża / ktory więcey chwali strofującego niż pochlebce. Opłákiwał w zgromádzeniu jáwnie grzech swoy / ktory sie mu zá zdrádą inszych przydał / z wzdychániem / y łzámi prośił odpuszczenia. Czego śie inszy ludźie wstydzą / nie wstydźił śie Cesarz / jáwnie czynić pokuty / y niebyło potym żadnego dniá / ktoregoby zá on grzech nieżáłował. Náwet dostawszy zacnego zwyćięstwá / iż wiele nieprzyjaćioł ná plácu poległo wstrzymał śie od używánia Sákrámentow / áż łáski Bożey około śiebie / zá przyjáchániem Synow swych doznał. *Tamże*: Mieszka tedy w świátłośći Theodosius, y z obcowánia z świetymi weseli śie. A ták kaznodźieje prawdźiwi / stárożytnego Kośćiołá / ludźie z márłe zálecáli w zgromádzeniu / nie z Fámiliey / nie z urodzenia zacnego / ále z wiáry / y z pobożnośći; co też y dźiśieyszy pobożni káznodźieje powinni czynić. Przykłádem Syráchá Eccles. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. Y Kośćiołá Chrześćiáńskiego pierwszego: Czego jeśli sobie ludźie Chrześćiáńscy życzą / niechayże śie oto stáráją / áby dobrze wierzyli podług słowá Bożego / y pobożnie żyli ná świećie. Záczym będą ich wspomináć / y zálecáć przy Pogrzebie / jáko ludźi pobożne y wierne zalecáją.

PRZESTROGA

1. Ante omnia, Ráno / pierwey niż Gospodarz (álbo Gospodyni) insze swe prace Domowe zaczną / słudzy Boży przy zgromádzeniu Osieroconych krotką admonitią / y

Modlitwe czásowi y Ośieroconym náleżaca / odpráwia.

Modlitwá zá domem Ośierociáłym.

1. Cor. 10. 13. BOże ćierpliwośći / pokoju y poćiechy wszeláńiey / ktory wiernym bedac / niedopuszczasz / ábyśmy nedzni y mizerni ludźie / kuszeni być mieli / nád możność násze: Prośimy ćie pokornie / w tym żalu y utrápieniu / pełnym smetku á ośieroceniu / zacnego y pobożnego domu tego / ktorymeś go z woli twey świetey náwiedźił: dodaway że mu ty sam / státeczney ćierpliwośći / żeby ten żáłosny kielich / Oycowskiego náwiedzenia twego / wdźiecznie przyjawszy / w posłuszeństwie twym / bez szemránia wszelkiego / ćierpliwie zostawał. Rácz ty sam / miłośierny Boże nász / tych y wszystkich zá smuconych / łáskáwie ćieszyć / rátowáć / łzy z oczu ich otrzeć / Bogiem ich / Oycem / opiekunem / y dawca wszystkiego dobrego / teraz y nápotym / miłośćiwie zostawáć. Niech znája Oycowska twarz twoje: niechay pod ćieniem skrzydeł y opátrznośći twey świetey / záwsze spokoynie przebywájac /

wto-

w tobie sámym wszystkie nádzieje swą pokłádáją / y tobie się sámemu / w utrapieniu swym / cále y dowiernie oddawáją. Nápełnii ich ty sam Boskim miłośierdziem / pociechą / rátunkiem / y hoynym błogosłáwieństwem swoiim; Przy słowie swym świętym onych zátrzymaway: w znájomośći Zakonu twego / im dáliey tym znáczniey pomnażay; w łásce swey / w zdrowiu dobrym / y w pomyślnych poćiechách / ná długie czásy / dla chwały Imienia twego świętego / choway. Vśmierzay frásunki ich / záwsze przy nich będąc / żeby się tobą Pánem Bogiem swoiim / y pewnymi obietnicámi twymi / w káżdey potrzebie swey ćiesząc / pomoc twoię Oycowską / skutecznie uznawáli / y tobie sámemu wiáry / y sumnienia dobrego / w cále dochowuiąc / wiernie służyli / ktory żyjesz y krolujesz / Bog błogosłáwiony ná wieki / Amen.

2. A gdy nástąpi czás Aktu Pogrzebowego / tedy według zwyczáju / po śpiewániu krotkiey Pieśni / przy ciele bywa kazánie / ktore się kończy tą Modlitwą Pogrzebową:

Mo-

MODLITWA

PAnie Boże święty/ Oycze nasz dobrotliwy/ dziękujemy twey S. wszechmocności/ zá twoje święte dobrodźieystwá/ ktorych hoynie używamy z twojey Oycowskiey miłości. Dziękujemyć y zá to wszystko/ cokolwiek ná nas dopuszczáć raczysz zá spráwiedliwym sądem twojim/ dla złośći nászych: á osobliwie to/ gdy nam odeymujesz ludźie pobożne/ chwale twojey y nam pożyteczne: ktorzy jednák nie zginęli/ ále z tych kłopotow/ y niewczásow ziemskich/ przeszli do żywotá wiecznego/ w ktorym śię z nimi oglądamy/ y ćiebie Páná Bogá nászego chwalić będźiemy. Prośimy ćię jednák miłośierny Oycze/ zmiłuy śię nád námi/ á ná mieysce tych/ ktore nam bierzesz/ rácz nam tákie podawáć/ z ktorychby chwałá twojá pomnożenie bráłá/ kośćioł twoy zbudowánie/ y my poćiechę. Do czego iż nam grzechy násze są przeszkodą Boże naświętszy/ odpuść nam złośći násze: karánie nágotowáne uśmierz: błogosłáwieństwo święte wyley ná nas: Duchem twym świętym nas odrodź/ żywotem pobożnym obdarz/ ábyśmy pámiętájąc ná śmierć/ y

Judit. 8. 21.
Sap. 5. 1.
Luc. 16. 23.
Apoc. 14. 13.

ná on sąd twoy spráwiedliwy / żyli bez ná-
gány / oczekawájac oney błogosłáwioney
nádźieje / objáwienia wielkiego Bogá / y Tit.2.
Zbáwićielá nászego Jezusá Chrystusá / ku 13.
wieczney poćiesze nászey/Amen. *Ojcże náß, ktoryś jest, &c.*

3. Ciáło prowádzą z śpiewániem Psál-
mow álbo Pieśni náleżących do Pogrzebu:
bywa też kazánie przy pogrzebie/wziąwszy
Text według czásu / osoby y mieyscá. A
przy dokończeniu kazánia / bywa zálecenie
osoby zmárłey (jesli tego godna jest) od
wiáry / y od pobożnośći. Gdyż káznodźie-
je prawdźiwi / stárożytnego Kośćiołá / lu-
dźie zmárłe zálecáli w zgromádzeniu / nie z
fámiliey / nie z urodzenia zacnego / ponie-
waż tego Apostoł święty Páweł Słu-
gom Bożym zákázuje : 1. Tim. 1. 4. ále z wiá-
ry y z pobożnośći ; co też y dźisieyszy po-
bożni káznodźieje powinni czynić / przykłá-
dem Syráchá : Eccl. 44.45.46.47.48.49.50.
y Kośćiołá Chrześćiáńskiego pierwszego /
Czego jesli sobie ludźie Chrześćiáńscy ży-
czą / niechayże się o to stáraja / áby dobrze
wierzyli / podług słowá Bożego / y poboż-
nie żyli ná świećie. Záczym będą ich wspo-
minác / y zálecác przy Pogrzebie / jáko ludźie
pobożne y wierne zalecáją.

4. Modlitwa Pogrzebowa kończy.

MODLITWA.

O Nieśmiertelny Boże/ Oycze Páná nászego Jezusá Chrystusá / chwalimy ćie y dziękujemyć / żeś tego pobożnego Mężá/ á wiernego sługę swego/ wziąć raczył / y y przenieść do żywotá wiecznego/ w prawdziwey pobożnośći/ odpuśćiwszy mu grzechy wszystkie jego. Záczym nic nie wątpimy/ żeś Duchá jego przyjął w ręce swoje/ y wierzymy że ćiáło jego / czásu przyśćia Syná twego / z prochu ziemie wzbudziż/ do krolestwá niebieskiego/ y tám ćię oglądá Páná swego z rádośćią. Czego my wdzięczni będąc/ tobie dziękujemy. Przytym pokornie prośimy twey naświętszey miłośći/ ábyśmy ná śmierć pámiętájąc / odrzekszy śię niepobożnośći/ y świeckich pożądliwośći/ trzeźwie/ y spráwiedliwie / y pobożnie żyli ná tym świećie / oczekawájąc oney błogosłáwioney nádzieje/ y chwalebnego objáwienia wielkiego Bogá / y Zbáwićielá nászego Jezusá Chrystusá. Sprawże też w nas / Oycze dobrotliwy / sumnienie dobre/ y wiárę státeczną. Dopomoż nam zá dárem Duchá świętego/ ábyśmy mogli zwyćiężyć/

ćiężyć wszystkie pokusy ßátáńskie: A czásu onego / gdy przyidźie godźiná śmierći nászey / bądź z námi / nie opuszczay nas / bądź strożem sumnienia nászego / á dusze násze w swoje S. ręce przyimi: Vczyńże to dla námilszego Syná twego / zwyćiężce śmierći y piekłá: *Oycże náß, &c.* Ps. 31. 6. 1. Cor. 15. 54. Heb. 2. 14.

Przy Pogrżebie Dźiećinnym Modlitwá.

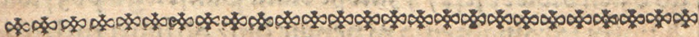
WSzechmogący á wieczny Boże / ktoryś to dźiećię jáko członek kośćiołá twego / z tego mizernego świátá / w prawdźiwym odrodzeniu / y odnowieniu Chrztu świętego / wźiąć raczył do żywotá wiecznego; ták jákoś nas w słowie swojim upewnił iż tákowych jest krolestwo niebieskie. Zá co my tobie nabożnie dźiękujemy. A prośimy przytym pokornie twey náświętszey miłośći / dayże y nam żyć ná świećie w niewinnośći dźiatek máłych / á w teyże zchodźić z tego mizernego świátá / do żywotá wiecznego. Vczyńże to dla námilszego Syná twojego / Jezusá Chrystusá / przez ktorego do ćiebie wołamy: *Oycże náß, &c.* Marc. 10. 14. Matth. 18. 3. 1. Cor. 14. 20.

Więcey Modlitew Pogrzebnych znajdźieß w Modlitwách Publicżnych.

5. Gdy ćiáło w grob kłádą / śpiewáją Pieśń Pogrzebną: Oddaymyż to ćiáło/ⅎc. Albo inßą do tegoż służącą.

NB.

Gdźieby też ktorego z Bráći Sług Bożych / z tego świátá Pan Bog wźiął/ oznáymić śię o tym wczás ma Seniorowi /inter alia, y dla tego / żeby do oddánia ostátniey posługi ćiáłu zmárłego w Pánu Brátá/ wczas Conseniorá y Ministrow / dla wietßey uczćiwośći z sobą záćiągnąć mogł/według Kánonow Synodowych.

Forma Porzadku Odpráwowánia Nabożeństwá w pewne dni.

Swiádectwá z Pismá S. y z Doktorow do tego Aktu należące.

Hieronymus in cap. 4. Galat.

Rzecze kto: Jeśliż dni záchowywáć śię niegodźi / y mieśięcy / y czásow / y lat: Tedyć y my w tákowyż grzech wpadamy/iż záchowujemy Srzode/ Wielki piątek/dźień Niedźielny/Post czterdźiestodniowy/święto Wielko nocne/y Swiątki/ tákże według rożnych krájin ná cześć Męczennikow / ustáwione rożne czásy. Ná to/kto poprostu odpowiedźieć chce/powie: Jż nie te są dni żydowskich świąt ktore náße: Abowiem my nie przáśnikow Wielką noc obchodźimy / ále zmartwych wstánia y krzyżá. Ani śiedmi Niedźiel/ obyczájem żydowskim / w świątki nieliczymy / ále Duchá świętego

przyśćie czćimy. A żeby nie porządne zgromádzenie ludu/wiáry w Chrystusá nie umniey ßáło / dla tegoż pewne dni postánowione są ábyśmy śię wespoł zchodźili. Nie iżeby on dźień / w ktory śię zchodzimy / był zácnieyßy nád inße: ále/ áby ktoregożkolwiek dniá zgromadzamy śię / z ogladánia śiebie sámych zobopolnego/wietßa nam wßystkim rádość urosłá. Lecż kto chce subtelniey / ná te quæstią odpowiádáć / to twirdźi / iż wßystkie dni sobie rowne są/ á nie tylko w wielki piątek Pan Chrystus krzyżuje śię y w dźień Niedźielny zmartwych wstáje/ ále záwße zmartwych wstánia Páńskiego dźień świety jest / y záwße ciáłá Páńskiego pożywa. A posty zgromádzenia w pewne dni/ od ludźi rostropnych postánowione są/dlá tych ktorzy wiecey śię świátem paráją / niż Bogu dogadzáją/ y niemogą/owßem niechcą / przez cáły czás żywotá swego / do zgromádzenia chodźić y przed ludzkimi spráwámi / Bogu modlitew swych ofiáry ofiárowáć.

Toż mowi Augustin. Epist. 118. ad Januar. y Epist. 86. ad Cassulanum. Polydorus lib. 6. cap. 18. de Invent. Rer.

A ták świetá są postánowione miedzy Chrześćiány/ nie dla proznowánia / áni dla pijáństwá / táńcow/ etc. ále dla rozmyslawánia dobrodźieystw Bożych / y dla nabożeństwá: jáko / dla słuchánia słowá Bożego/ dla piosnieczek duchownych / dla Modlitew S. dla używánia S. Sákrámentow.

NIEDŹIELA.

Actor. 20. v. 7.

W pierwßy dźień po Sábbáćie/uczniowie śię zgromádźili ná łamánie chlebá. Augustinus Epist. 86. ad Cassulanum: Pierwßy dźień po Sábáćie ná ten czás

názywano / ktory teraz Niedźiela zowią / co się w Ewángeliey jáśniey pokázuje. Abowiem dźień zmártwych wstánia Páńskiego / pierwszym dniem po Sábbáćie / od Mátteuszá y od inszych trzech Ewángelistow / jednym dniem po Sábbáćie / ná zwány jest : skąd się pokazuje / że ten to jest dźień / ktory potym Niedźiela názwany jest / w ktory dźień łamał chleb Apostoł / jáko się łamie w Sákrámenćie Ciáłá Chrystusowego.

Actor. 20. 7.

1. Cor. 16. v. 2.

Pierwszego dniá w tegodniu / káżdy z was niechay odkłada u śiebie / zbieráiąc według tego jáko mu się powodźi. Theophilactus in hunc locum : Przez pierwszy dźień w tegodniu rozumie dźień Niedźielny / to jest dźień pierwszy po Sábbáćie / álbo pierwszy dźień tegodniowy. Ktorego dniá przypominániem do jáłmużn rozdawánia / nápomina. A owszem y tegoż dniá wspomina táiemnice.

Apocalip. 1. v. 10.

Ja Jan / byłem záchwycony od Duchá w dźień Páńskı.. *Anselmus* y *Oecumenius*, przez ten dźień Páński / Niedźiele rozumieją : Tákże y inszy / in cap. 1. Apoc.

Justinus Apologia pro Christianis.

Zgromádzenie w dźień Niedźielny czynimy / ábowiem w ten dźień napierwey Bog rozpędziwszy ćiemności / y spráwiwszy máterya / świát stworzył. Jezus Chrystus też Zbáwićiel nász tegoż dniá od umárłych powstał.

Eusebius de Vitá Constant. lib. 4. cap. 18 19.

Konstantynus Cesarz / czás sposobny dla Modlitew / dźień Niedźielny postánowił / jáko ten ktory záprawdę zacny jest / y bez wątpienia pierwszy. A żołnierze Krolá nauczyćielá / obyczájow dobrych náśládowáli / gdyż też y oni dźień Niedźielny czćili. A Mo-

dlitwy od Cesárzá spisáne / tegoż dnia mowili. A to áby wszyscy czynili / rádził on świetobliwy Cesarz / áby ták z nie nagłá/wszystkich ludzi do chwały Bożey przyciągnął. A przetoż postánowił / áby wszyscy poddáni jego/w dzień Niedzielny świećili / nic nierobiąc / áby wolnie do Kośćiołá Bożego chodźili / żeby ták bez wszelákiey przeszkadzki mogli sie Bogu modlić. *Tenże* Orat. de laud. Constant. *Constantinus* postánowił / áby ludźie ná káżdy tydźień wespoł śie zgromádźiwszy/ dźień świety Niedzielny świećili : áby jáko ćiáłá potráwámi karmią / ták áby też umysły Pismy świetymi pośiláli.

Pokázuje śie tedy z tad/iż dźień Niedźielny Apostołowie świećili/y weń nabożeństwo odpráwowáli. Nie jest tedy świecenie Niedźiele ustáwą ludzką / ábowiem niepostánowił *Constantinus* Cesarz świecenia Niedźiele / gdyż ją świećili álbo obchodźili sámisz Apostołowie/ y oni pierwszy Chrześćiánie / ktorzy byli dobrze przed Konstántinem/dźień Niedźielny wspomináją/ jáko Ignat. Episc. ad Magnesiam : Justinus Apol. 2. Tertul. lib. de Corona Milit. Ale tylko ustáwe Apostolską odnowił : ábowiem niektorzy zániedbywáli świecenia Niedźiele w onym pierwszym prześládowániu/żyjąc miedzy Pogány y Żydy.

Przestroga.

I. W dźień świety Niedźielny/ ktory nam sam Pan Chrystus zmartwychwstániem swym poświećił / y ktory nam Apostołowie przykłádem swym zálećili / robotámi we dni powszednie zwykłymi / á dopieroż Marc. 16. 1. 2. Actor. 20. 7. 1. Cor. 10. 2.

zbytká/

zbytkámigrzeßnymi/ hándlámi/y inßymi świátowymi zábáwámi / báwić śię nikomu z ludźi Chrześćiáńſkich niegodźi.

Exod.20.9.10.11. It.31.13.14.15.16.Ezech.20.12.20.24. Num.15.32.35. Marc.2.28. Luc.4.16.17. Act.20.7. 1 Cor.16.2. Apoc.1.10.Heb.4.9.10.Esa 56.2. It.58. 13.14. Nehem.13.15.16.17.

II. W pierwßym onym Kośćiele Chrześćiáńſkim / w Niedźiele y w dni robotne nieczytano áni wykłádano Piſm świętych frustulatim, po ßtuczce: Ale wźiąwßy álbo Xięgi Moyzeßowe / álbo Prorockie / álbo Ewángelistow / álbo Apostołow / porządnie je czytano y wykłádano. Co śię pokázuje z Kommentarzow Doktorow Chrześćiáńſkich / á osobliwie z Augustynowych/ in Psal.33. in fine primæ Concion. in Johan. Tractat.2. y z Chrysostomowych Homil. 1. in Gen. Homil.2. in Matth. 7. Ktorzy nie zgołá tylko Piſmá osobnie kommentowáli/ ále je y ludźiom w kośćiele jáwnie czytáli/ á potym wykłádáli. Pokázuje śię to y z Lektorow/ ktorzy porządnie Piſmá święte w kośćiele czytáli/ á potym je Przełożeni kośćielni wykłádáli. Pokázuje śię náostátek/ y z obyczáju Kośćiołá pierwßego Rzymſkiego / jáko mowi Damasus Papież w Liśćie 2. *do Hieronymá Doktorá*, & habet. Tom. 1.

W onym pirwßym kośćiele/ jáko piſmá SS. czytano y wykłádáno/obacz.

Concil. *U nas tákowe jest wyobráženie prostoty, iž tylko w Niedźielę, list jeden Apostolski cžytája, y jeden rozdźiał z Ewángeliey mowia. Psálmow śpiewánia obyczáju niemáß : áni też Hymnow žadnych nie śpiewája.* A wßákże gdy jákie świeto uroczyste nástapiło / zániechawßy porządku onego ná czás / to czytano y wykładano / co do owego świetá należáło: świádkiem tego są te słowá Augustynowe / Præfat in Epist Joh. *Pámięta świętobliwość wáßá, iżeśmy zwykli tráktowáć z porządku lekciey, Ewángelia według Janá. Ale iż teraz przypádłá uroczystość dni świętych, w ktore pewne lekćie z Ewángeliey potrzebá áby były w kośćiele cžytáne, ktore ták są roczne, iż inße niemogą być: porządek ten ktoryśmy przedśię wźięli, z potrzeby máluczko zániechány jest, nie porzucony.* A gdy też przypádłá pámiatká ktorego świetego / tedy álbo w czytániu porządnym / o nim wzmiankę z okkázyey jákiego słowá wykłádu / uczyniono / co śie pokázuje z Ambrożego / in Psal. 118. Serm. 20. Augustyná / Tractat. 27. in Joh. in Psal. 120. Albo też ex professo o nim uczono. Co śie tákże pokázuje z Sermonarzow de Sanctis tychże Doktorow. Jeslize też y te Sermonarze są ich włásne / bo o niektorych Ser-

mo-

monarzách wątpią sámiż Adwersarze/áby były ich / choć są w Exemplarzách ich/jáko Bellarmin. Lib. 2. cap. 15. de Bonis Operibus. Lib. 1. cap. 25. de Clericis. Stapleton Serm. de Assumpt. Mariæ. Wykłádáli też podcząs wedlug potrzeby / czásu / osob / y mieyscá / pewne mieyscá Pismá świętego. Co się pokázuje z Orácięy / z Homiliey ich / y z Sermonarzow Augustynowych / ktore są Tom. 10. de verbis Domini, de verbis Apostol. &c. Potym muśi być że z jákiś wazney przyczyny / ná pewne czásy / rozłożono czytánie po sztucżce Proroctw / Ewángeliey y Epistoł. Co się jednák wielom Theologom niepodoba / powiádájąc / jáko on uczony y pobożny mąż Gvalterus in cap. 13. Marci. *Yż Xiężą dla Postyl, zániedbywáją Pism: y ludźie prośći rozumieją że tylko Dominiki, ktore im czytáją, są Pismem świętym.* Do czego się przychyla y Vicelius, choć Apostátá / ktory ták pisze. Dominica 4. post Natal. Domini. *Oźiębłá pilność doskonáłego Pismá , żaden się nie rádźi Xiąg Doktorow, do Cystern, ktore wody zádźierżeć nie mogą , do Postyllarżow niektorych nikczemnych udawamy się: przyszłá tedy w gruby Pháryzeyski kwás, szczyrość wiáry, ták iż prawie Pogáńska zabobonność werwáła się, y báłwo-*

chwal-

chwálstwá błąd. A te czytánia po sztuczce / ná pewne czásy rozłożył / nie *Hieronym* Doktor / jáko twirdzi Lombard. Histor. de S. Hieron. bo zá Hieronymá / frustulatim Pismá S. nie wykłádano / co sie pokazáło z Augustyná / ktorzy z sobą społem żyli / y *Damasus* Papież / nie o rozłożenie / álbo sporządzenie Ewángeliey y Lekcyi onego prosił / ále o śpiewánie Psálmow y Hymnow / ktorego w Rzymie nie było / jáko sie wyższey pokazáło. Paulus Diaconus, z roskazánia Kárłá Cesárzá / jáko świadczy Cranzius Lib. 1. cap. 18. Metropol. Paulus Æmilius, lib. 2. de Francis. y Sigebertus, in Chronic. rozłożył te czytánia / ktore sie jednák nie zgodzą z Homiliámi Grzegorzá Wielkiego / y z Sermonarzámi / pod imieniem Augustynowym wydánymi. Y sam Autor gdyby teraz zmartwychwstał / ledwieby je poznał / ábowiem są popsowáne y odmienione.

V nas / iż niemász wszędzie Zboru ustáwicznego / á dogadzájąc pospolitemu człowiekowi / ile w rzeczách wolnych / Pismu świętemu nie przeciwnych / Pismá święte frustulatim czytáją y wykłádáją / W Niedziele / w Vroczyste dni / w Pámiątki świętych / y w powszednie dni: Tych niegániąc /

ktorzy Piſmá porządnie wykłádáją. Pámiątkę świętych w porządku przedśięwziętym / krotko wſpominają / świąt uroczyſtych nie opuſzczájąc. A czytáją je w wielkiey Polſzcze y w Pruśiech / według ſtárey; á w Máłey Polſzcze / y w W. X. L. według Nowey Diſpoziciey: w tym śię krájom y zbudowániu potrzebnemu ákkomodując.

III. Krotkość kazań wielce zálecona być ma: żeby Auditorowie przykrym uteſknieniem długich kazań / do ſłuchania słowá Bożego / ſmáku nie trácili. Kwoli temu / jutrzenne y nieſzporne / w tąż y w Powſzednie dni Nabożeńſtwo / z śpiewániem y z Modlitwą / przez jedne godźinę: á w Niedźiele wielkie przed Południem kazánie / oprocz śpiewánia / nic więcey nád godźinę / zwykłym ſpoſobem / odpráwowáne być ma.

IV. Kazánie káżde zámyká śię zwyczaynie Modlitwą / błogoſłáwieńſtwem / śpiewániem.

Convocat. General. Włodaviens.
Anno 1634. Can. 5.

Debitæ devotionis causâ Nabożeńſtwá publiczne / zwłaſzczá w więtſzych zgromádzeniach / od wzywánia Jmienia Páńſkiego / záczynáć śię ſolenniter máją / przez śpiewánie pſálmow y Pioſneczek / Modlitwy álbo Dźiękczynienia w ſobie zámykájących: á te

ſtojąc

stojąc odpráwowáne słusznie być mają. Toż się záchowáć ma w śpiewániu po przeczytániu Textow/ y przykońcu Pieśni Nabożnych/ á osobliwie przy Konklusiey Nabożeństwá.

Dni Powszednie.

W Zborách mnieyszych/ dwá kroć tylko przez Tydzień/ miánowicie we Srzodę/ y w Piątek; á w Ludnieyszych/ y gdzie szkołá jest potemu/ káżdego dniá dwá kroc Ráno y wieczor/ nabożeństwo się odpráwuje.

Takić się niekiedy w ludu Bożym záchow ał obyczay, co się pokázuje: Num 28.4. Exod. 29.38. 39. Luc. 19.47. Actor. 2 46 It.3.1.

Origenes Homil. 2. in Num.

Człowiek z cáłego dniá godzinę/ álbo dwie/ niech Bogu odłoży/ y ná Modlitwę przydzie do Kośćiołá: Albo niech słowá Bożego posłucha idąc imo kośćioł.

Toż wspomina Chrys. ták pisząc Homil. 6. in Epi. Tim. Wiedzą ludźie wierni/ jáko ná káżdy dźień/ ráno y w wieczor/ máją być wylewáne Modlitwy do Páná.

Swieta.

1. Oprocz Nabożeństwá w pomienione dni/ obchodzimy też przykłádem Stárożytnego Kośćiołá Chrześćiáńskiego/ *Swiętá Uroczyste*, miánowićie/ Adwent/ Národzenie/ Obrzezánie Syná Bożego/ Zbáwićie-

lá náßego Jezuſá Chryſtuſá / Objáwienie Medrcom: Wielki Czwartek / Wielki Piątek / Wielkanoc: w Niebowſtąpienie Páńſkie / Swiątki: Troyce S. Przemienienie Páńſkie / &c.

Oprocz tego / obchodzimy dni Pámiątki Pánny Máriey: Apoſtołow S. Męczennikow / y inßych wiernych wyznawcow / y náśládowcow Páná Chryſtuſowych / dla pobudki náśládowánia ich w Wierze y w żywoćie pobożnym.

2. A Pámiątki świętych / ták święcą Ewángelicy: Poſłuchawßy słowá Bożego / uſłyßawßy Hiſtorya o nich / oddawßy chwałę PANV Bogu Pieśniámi y modlitwámi świętymi / udawáją się do prac powołánia ſwego. Nie trawią ich ná zbytkách / ná báłwochwálſtwách / áni ná zábobonách / pámiętájąc / nie tylko ná zákazánie Boże; Ale y ná uſtáwę Synodu Ticyneńſkiego / ktory był zá Ludwiká Ceſarzá / ná ktorym to poſtánowiono: *Niechay się nikt nie waży, zabobonem proznym świat obchodźić.* Y ná zwyczay pierwßego Kośćiołá Chrześćiáńſkiego / ktory wſpomina y Chryſoſt. S. ták pißąc: *Náſze świętá poſpolićie pod Południe kończą się.*

Dni Pámiątki S. jáko święcą Ewángelicy.

Synod. Ticinen. Tomo 2. Concil.

Syr. 44. 1. 14. 15.

Wyſławiaymy zacne Męże/ y Przodki náße/ od ktorychesmy poßli: ciáłoć ich pogrzebione jeſt w pokoju/ á imię ich żyć będzie po wßyſtkie wieki: Mądrość ich ſławią Narodowie/ á ſławę zgromádzenie rozgłáßa.

Auguſtinus lib. 8. cap. 27 de Civitat. Dei.

My Męczennikom nie ſtánowiemy kośćiołow/ kápłáńſtw/ rzeczy świętych/ y ofiár. Abowiem nie oni/ ále Bog ich jeſt nam Bogiem. Cżćimy Pámiątki ich/ jáko świętych ludźi Bożych/ ktorzy áż do śmierći ćiał ſwych/ dla prawdy męznie bojowáli/ aby śię ták okazáło prawdźiwe Nabożeńſtwo/ zá zwyćięzeniem fáłßywych/ y zmyślonych nabożeńſtw. Y ábyſmy tym Obchodem/ y Bogu prawdźiwemu/ zá zwyćięſtwá ich dźiękowáli/ y śiebie ſámych żebyſmy do náśládowánia tákich koron/ tegoż Bogá na pomoc wzywájąc/ z odnowienia pámiątki ich/ nápominali. A ták my Męczennikow náßych nie cżćimy/ cżćiámi Boſkimi: Bo ći Duchowie niemáją być chwaleni/ dla żywotá błogoſłáwionego/ ktory po śmierći będźie. O cżym żaden lubo miernie mądry/ nie wątpi.

Pámiątke świętych obchodzono w pierwßym kośćiele/ dla náślá dowánia ich w wierze y w żywoćie.

Petrus de Aliaco Cardinál. in. faſciculo rerum, fol. 206.

Opátrzyć trzebá/ żeby nie ták wiele świąt obchodzono/ żeby nie ták nowych świętych kánonizowano/ żeby oprocz dni Páńſkich/ y więtßych świąt od Kośćiołá uſtáwionych/ wolno było robić/ nabożeńſtwo odpráwiwßy: częśćią/ że w świętá/ więcey śię mnożą grzechy w kárcżmách/ tańcách/ y w inßych wßetecżeńſtwách/ ktorych proznowánie ucży: częśćią/ że dni robotnie ledwie wyſtárcżą ubogim/ do obmyślenia żyćiu rzecży potrzebnych.

Geſtwá álbo wielkość świąt/ y ſámym bácżnieyßym Rzymiánom/ niepodobáłá śię.

Poly-

Polydorus lib. 6. c. 8. de Invent. Rerum.

Dni jedne nád drugie / święte nád święte / z máłych niekiedy przyczyn nágromádzone są: co jeſliż pożytecżno / nie wiemy. Abowiem widzimy / iż śię do tego obrócíły obyczáje Chrześciánow / że jáko przed tym było to z pożytkiem / Nabożeńſtwá te poſtánowić: ták teraz lepiey śię zda / one zágubić; gdyż większa część ludzi świecenia świąt / nie do modlitew / nie do ſłuchánia Piſm świętych / dla czego jeſt poſtánowione; ále do pomnożenia wszelákich obyczájow ſkázy / im bárziey tym więcey bez wſtydu wykonywa: powiádájac / że to dla dobrey myśli czynią / jákoby práwie rozumiejąc z jednym Plátonem / ktory dla tegoż sámego powiedźiał / żeby Bog tákowe świętá poſtánowić miał. Y ták własnie práwie Pogánow / ták w tym jáko y w wielu inszych rzeczách náśládujemy. Dálby to Pan Bog / áby Biſkupi náſzy wżdy kiedy te świętá pożytecżnie ſpráwili: co uczynią / gdy śię poſtáráją ich umnieyſzyć / á świętobliwie one obchodźić.

Opuſculum Tripartitum lib. 3. cap. 1. & hab. Tom. 2. Concil.

Byłáby to rzecz Bogu przyjemnieyſza / gdyby było mniey świąt w kośćiele Bożym. Abowiem w nie Bog więcey bywa obrážony / á niżeli w inſze dni.

Concil. Carthag. 3. Can. 47.

Godźi śię czytáć męki Męczennikow / w dźień pámiątki ich.

Melchior Canus Locor. Theolog. Lib. 11. cap. 6.

Ja Autorá tey Xięgi nie wymawiam / ktora śię zowie Zwierćiadłem przykłádow. Ani też Hiſtoryey tey Xięgi / ktora śię zowie Legenda złota. Abowiem w niey

częściey Cudowiśká zmyślone ráczey / á niżeli prawdźiwe Cudá możesz czytáć. Tezás człowiek pisał / żeláznych ust / ołowiánego sercá / umysłu záiiste máło státecznego y mądrego będący.

3. W też dni Pámiątki świętych / czytáją Ewángelie / álbo zdawná zwyczáyne / według stárych Postyllarzow / y Postylle Xiedzá Grzegorzá Zárnowity Roku 1582. wydáney. Albo też y insze Ewángelie / w ktorychby wzmiánká byłá onego Apostołá / bądź też dźieie y Lekcie Apostolskie / ktorych text zgadzałby śię z Vokácyą / álbo z Vrzędem y z męczennictwem onego świętego / y z náukámi świętá / według Postylle Xiedzá Chryzstofá Kráiińskiego / Roku 1611. wydáney.

ADWENT.

Bernhard. in Serm. IV. de Adventu.

Słuszna rzecz jest Bráćia / żebyśmy z zupełną dewocią á nabożeństwem / Adwent Páński obchodźili.

Ambrosius super Lucam: & habetur in Polyanth. fol. 170.

Ten czás nie bez przyczyny przyśćiem Páńskim názwány jest / dla tego bowiem Oycowie S. poczęli Adwent obchodźić / áby śię káżdy wierny nágotował / y popráwił / áby mogł godnie obchodźić Národzenie Bogá swego.

Augustinus Serm. 2. de Adventu.

Ná nabożeństwo ránney (to jest / skoro świt / álbo gdy się rozedniewa) wstawayćie / w kośćiele stojąc/ álbo się modlcie / álbo śpiewayćie.

Mszey Roratney nie wspomina. Jákoż *Telesphorus* Pápież / zákazał Mszyć w Nocy.

Dist. 1. de Conf. Can. Nocte.

Concilium Elibertin. Can. 35.

Podobáło się zákazáć / áby niewiástky ná Cmintarzách (t. i. w Nocy) nie czuły / dla tego iż częstokroć pod zasłoną Modlitwy / złośći się potájemnie dopuszczáją.

Virgil. Polydor. lib. 6. de Invent. Rer. cap. 4.

Nabożeństwá nocne / záwsze były przyczyną wiela złośći / dla tegoż ich Oycowie święci zákazáli / y oni dawni Pogánie one znieśli.

Bellarminus lib. 2. de Bonis Operib. cap. 20.

Summ. Angelic. C. Jejunium. § 10.

Post Adwentowy nie jest z rozkazánia / ále z rády/ y ze zwyczáju/ y nie powinny.

Kazánie w Adwent gdźie sposobność jest potemu/ bywa krotkie ná káżdy Poránek / wziąwszy ku wykłádániu porządnie / Proroctwá o Przyśćiu Páńskim ná świát/ á miánowićie te: Gen. 3. 15. It. 22. 18. It. 49. 10. Num. 24. 17. Deut 18. 18. Psal 85. 8. It 144. 5. Esa. 7. 14. It. 8. 13. It 11. 1. It. 35. 4 It. 45. 8 It. 61. 1. Jer. 25. 5. It. 31. 23. Bar. 3. 36. Dan. 2. 44. It. 7. 13. Ose. 1. 7. Mich 4. 1. It. 5. 2. Agg. 2. 5. Zach. 9. 9. Malach 3. 1. It. 4. 5. 4 Esdr. 13 26 32. Luc. 1. 67. 68. &c. Albo się też wykłádáją Texty święte / do Ewángeliey Niedźielnieyszych / á náuk w nich o czworákim Adwenćie Páńskim podánych/ służące.

O Narodzeniu Bożym y inszych Swiętách.

Pátrz w Kálendarzu wyżey położonym.

Qvadragesima.

Quadragesima názwána jest / od Postu Páná Chrystusowego / iż pośćił XL. dni y XL. nocy.

Chrysost. Homil. 47. in Matth.

Nie kazał śię Chrystus w pośćie náśládowáć / choć mogł one XL. dni postánowić

Tenże Homil. in Act. Czásu wczesnego czekaß Czterdźieśiątnice; dla czegoż? izali ma co zacnieyßego ten czás?

Tenże Serm. 3. in Eph. Czterdźieśiątnicá / nie czyni godnymi tych / ktorzy przystępują do Stołu Bożego / ále ßczyrość y czystość umysłu.

Pod ten czás / we Srzody / y w Piątki / do Srzodopośćia / pospolićie kazánia bywáją ná Texty święte / ktore śie stosują do Ewángeliey Niedźielnieyßych. Potym / álbo śie czyta y objáśnia porządnie Passia S. po Cząstkách; álbo śie wykłádáją Proroctwá o Męce Páńskiey. Psal. 22.2.&c. It. 41.10. It. 69.22. Esa.50.6. It.53.4 &c. It. 63 1,2,3. Dan.9.25. Zach.11,12.It.12.10. 4. Esdr. 7.28.

Wielki Tydźień zkąd śię zowie.

Chrysost. Hom.30.in Gen.

A czemuż ten Tydźień zowiemy / Wielkim Tegodniem? Abowiem wielkie y niewypowiedźiáne rzeczy

dobre / ſtáły śie nam weń ; y dla tegoż wierni poßczą/ czują/ jáłmużny dawáją / májąc go w uczćiwośći. A krolowie rozkázują go świećić.

Clem. lib. 5. cap. 18. Conſtit. Apoſt.

W te dni pośćie/ áż do wieczorá.

Chryſoſt. Hom. 30. in Geneſ.

Iześmi z łáſki Bożey przyßli/ do tego wielkiego tegodniá/ teraz oſobliwie y pośćić mámy/ y tym wiecey modlić śie / y pilnie śie grzechow Pánu Bogu ſpowiádáć / dobre uczynki chetnie czynić/ y jáłmużne ßczodrze dawáć.

W Wielki Czwartek czyta śie y wykłada Vſtáwá Wieczerzy Páńſkiey/ y Hiſtorya o Vmywániu nog.

W Wielki Piątek / czyta śie y wykłada Páſsya ze wßyſtkich Ewángeliſtow.

Dni Postu y Modlitew Poſpolitych.

Chryſoſtom. Hom. 10. in Genes.

Trzeźwi ſłuchácz choćia nájadßy śie/ godźień jeſt duchownego zgromádzenia : á záś gnuśny / choćiaby w Pośćie trwał/ żadnego z tąd pożytku nie odnieśie.

Jáki ma być Poſt Chrześćiáńſki/ długoli/ y dla czego?

Támże. Izali pokármu używáć zła rzecz jeſt? Boże tego nie day. Ale obżárſtwo ßkodliwe jeſt / wiecey śie nápełnić niż trzebá / y káłdun roztykáć / co też náwet roſkoß/ ktorą kto mieć może z pokármu/ tráći. Nie jeſt tedy rzecz zła/ wino miernie pić/ ále upić śie / y niemiernośćią rozſądek myśli podwroćić. A ták námilßy/ jeśli dla mdłośći ćiáłá / nie możeß poßcząc przezdźień trwáć / żaden mądry dla tego pogánić ćiebie nie może.

Támże : Jeśli tu ſą obecni / ktorym mdłość ćiáłá

pośćić nie dopuszczą/tych nápominam/ áby y mdłośći ćiáłá swego dogadzáli/y z tey duchowney náuki nie byli ogołoceni/ ále pośiliwszy śie/ áby z wietszą chęćią słucháli. Abowiem są záiiste insze sposoby dáleko lepsze/ktorymi drzwi do Bogá/wierze mogą być otworzone/á niżeli powśćiągliwośćią od pokármow/ktoby tedy pokármow używał/á pośćić niemoże/ hoynieyszą iáłmużnę niech dawa/goretszy w Modlitwie niech będźie/ chęći wietszey w słucháníu słowá Bożego niechay przyłoży/w ktorych rzeczách mdłość ćielesna przeszkodą być nie może: z nieprzyjaćioły niechay śie poiedna/ y wszelákich krzywd niech zápomina. Kto to uczyni/ prawdźiwy Post będźie pośćił/ktory ná nas Pan Bog wyćiąga. Abowiem dla tego każe pośćić/ ábyśmy pohámowawszy buyność ćiáłá/ ono posłuszne/ y do pełnienia rozkazánia Bożego powolone/uczynili.

Tenże Homil. 6. in Gen. Coż jest zá pożytek tákowego Postu/powiedz mi proszę ćię? Jesliże przez cáły dźień nic nie iesz/á grasz y kłamasz/á części bawiąc śię krzywoprzyśięstwy y bluźnierstwy/dźień tráćisz.

Basilius Serm. 2. de Jejunio. Nie rozumiey/ áby tylko Post miał być dobry / w powśćiągliwośći od pokármow: Abowiem prawdźiwy Post jest/ wstrzymáć śie od złych rzeczy. Gdy pośćisz/ rozwiąż wszeláki węzeł niepobożnośći/ bliźniego nie śmieć / dług mu odpuść/ sądem y zwádámi w post nie baw śie. Mięsa nie iesz/iednák Brátá kąsasz: od Winá śie wstrzymawasz/lecz ćie od potwarzy nie powśćiągasz: Wieczorá czekasz/ ábyś iádł/ á dźień wszystek trawisz ná rynku y u sądu.

Cyprianus Serm. de Jejunio: Jlekolwiek mężow rozmáitych cnot widźieliśmy/nie czytamy/ áby bez Postu do czego przystąpili/ áni śie o żadną rzecz wielką

nie-

nie kusili/jesli wprzod powściągliwość nie uprzedziłá. Ilekroć usiłowáli/co u Bogá otrzymáć/ w Pośćie/ w Płáczu/ w Modlitwách/ w Worze/ uniżenie dobrodzieystw żądáli. Skuteczna jest Modlitwá z Postem/y z słuchániem słowá Bożego/ y nabożna prozbá nie bywa odrzucona. Ludźie tedy Chrześćiáńscy poszcząc/ máją śie od wszelákich pokármow y napojow powśćiągáć áż do wieczorá/ gdy śie skończy nabożeństwo. W ktory też post/ nie máją śie báwić żadną rzeczą/tylko nabożeństwem/dla ktorego też jest postánowiony.

Synod General. Torun. Can. XV.

Vważájąc to/ ná jákiesmy czásy złe á niebespieczne przyszli/ á jáko y nád wszystkim Chrześćiáństwem/ wiszą rozgi gniewu Bożego/ y Zbor wiernych Syná Bożego/w jákiey oppressiey/ á prześládowániu jest; baczymy to być rzeczą potrzebną/ żebysmy gniew Boży błagáli/ pospolitymi Modlitwámi/z postem/ á z dręczeniem ćiał nászych/ przed Pánem zgodnie wszyscy po wszystkich Zborách nászych Ewángelickich/ czásow á dni pewnych. A nowych czásow do tego nie szukájac/ zwyczáyne z dawná dni/ ktore pospolićie Suchedni zowiemy/ do tákich Postow á Modlitew pospolitych/ cztery rázy przez rok sobie náznaczamy; jednák y inszym jáko nácześtszym Postom/ ták pospolitym Zborow Bożych/ jáko y osobnym drogi nie zágradzamy/ ále owszem do nich nápominamy y pobudzamy.

Ratio discipl. Ordinisq; FF. Bohemor.
Cap. 3. pag. 74. 75. 76.

Cztery kroć do Roku/ álbo ná káżdą Czwierć Roku/pewne dni záchowujemy/ dla odnowienia w lu- Obchod dni / Modlitew pospolitych.

dźiách pobożney gorliwośći / w Pokućie świetey. A gdy śie (we Srzode y w Piatek) lud pilnie zgromádźi / z słowá Bożego / według potrzeby czásu / bywa náuczány. Zátym śie dźieje spowiedź álbo wyznánie grzechow / z prozbą o oddalenie karánia / á z wzywániem miłośierdźia Bożego / żeby Pan Bog kośćiołowi swemu / użyczał pokoju / wiernych robotnikow / pobożnych Piástunow: użyczonych żeby Duchem madrośći y rády rządźił: Vpádłych y obłąkánych żeby náwroćił y podźwignął / y niewierne Pogány / użáliwszy śie ich / żeby do Kośćiołá swego przyłączył.

A iż te dni Pokutnymi názywamy / upomina śie w nie lud / do prawdźiwey Pokuty / do Postu / do skromnośći / do Modlitew / do Jáłmużny / Matth 5.3.13.16. 42.44.45. It. 6.1.2.5.16. It. 9.2.12.38.

Y żeby przez cáły dźień w domách swych / Modlitwy serdeczne do Bogá ponawiáli / osobliwie w godźinę Południową / Nieszporną / Wieczorną / Gospodarz káżdy z swojimi śie spolnie zgromádźiwszy.

Obchod postu.

Náuczamy. 1. Iż Post zależy / nie w brákowániu Pokármow / ále wzstrzymawániu śie od wszelkiego pokármu y napoju / w wystrzegániu śie też y snu / y wszystkich zábaw ćielesnych / jákowe są / pijáństwá / táńce / kosterstwá / myślistwá / y inszych tym podobnych do pewnego czásu / áby do Wieczorá: oprocz gdźieby tego / złe zdrowie czyje / nie zniosło.

2. Że śie záchowuje nie tym celem / żebyśmy przez to mieli sobie co u Bogá zásługowáć /

áni

áni jáko czastká cultus Divini; ále jáko Srzodek do umartwienia ćiáłá/y do Pokory/á rozniecenia nád grzechámi skruchy: y żeby do rozmyślánia rzeczy Bostkich/myśl byłá spokoynieysza. Zach.5.7.Es.58.5.

3. A posty tákowe zápowiádáć zwykliśmy.

1. We dni Modlitew/jáko śie trochę wyżey námieniło.

2. Czásu Woyny/głodu/Moru/prześládowánia/álbo jákiego niebespieczeństwá choćby y jednego Zboru/álbo człowieká.

3. Gdy śię Pásterze Zborow Bożych obieráć y ordynowáć máją ná Synodách.

4. Przed używániem Swiątośći Páńskich. Do tákowych Postow pobudzáją nas/nápomnienia/y przykłády Pismá świętego. Joel.2.12.15. 2.Cor.6.5. Ps.35.13. Jon.3.7. Actor.13.3.

Jáłmużny też/ktore káżdego czásu wolne są/ we dni Postu y Modlitew pospolitych / przy Kommuniey S. y gdy tego potrzebá/ zálecamy y zbieramy. Luc.21.1. 1.Cor.16.1. 2.Corinth.8.14.Deut.15.7.8. Matth.6.3.4. Luc.14.12.14.Hebr.13.16.

DE ADIAPHORIS

Convocat. General. Wlodawiens. Anno 1634. Can. 5.

Na czásy trudne / y inße impedimenta obvia, pilny wzgląd máiąc / minutiora quæq; in ritibus externis Ecclesiæ Dei, maximè in administratione Cænæ Dominicæ, ut potè Adiaphora, ædificationi studendo, libertati Ecclesiarum cujuslibet Provinciæ, mutuo consensu relinquimus.

KONIEC
Pierwszey Części Agendy álbo Formy Kościelney.

WTORA CZESC Agendy,

álbo

FORMY KOSCIELNEY,

Ktora należy Seniorom, álbo Superáttendentom á Stárszym Dozorcom Kośćiołá Bożego.

Chrysostomus 1. Tim. 3.

Biskupi sámá tylko Ordynácią są wyższy nád Presbytery / y to tylko zdádzą śie mieć wiecey / á niżli Presbyterowie.

Ambrosius in 1. Tim. 3.

Biskupá y Presbyterá jedno jest świecenie: Abowiem obádwá są Xieża. Ale Biskup pierwszy jest / áby ták káżdy Biskup Presbyterem był / á nie káżdy Presbyter Biskupem. Ten bowiem Biskupem jest / ktory miedzy Presbyterámi pierwszy jest. Nákoniec znáczy Apostoł / że Tymotheusz Presbyterem świecony był. Ale iże przed sobą inszego nie miał / Biskupem był. Ztądże pokazał / że go ták jáko Biskupá święćił. A też nie słuszna rzecz byłá / áni śie godziło / áby mnieyszy więtszego święćił: żaden bowiem tego nie dawa / czego sam nie wźiął.

FORMA ORDYNOWANIA

Akolutow álbo Lektorow.

Swiádectwá z Doktorow do tego Aktu należące.

Ratio Discipl, Ordin, Eccl. FF. Bohem. Cap. 1. p. 22.

Lektorowie álbo Akolutowie / sa Młodzieniaszkowie / ktorych sludzy Boży ku usludze przyszłey w kościele Páńskim w dom swoy przyjawszy / w náukách / y w pobożności / pilnie ćwiczą. Ták Sámuel u Eliego 1. Sam. 3. 1. Elizeusz u Eliaszá / 3. Reg. 4. 38. y gromádá Synow Prorockich / u Stárszych swych 2. Reg. 4. 20. ćwiczeni byli. Ták y Chrystus Pan ucznie swe / pierwey niżeli im powierzył zupełnego *Ministerium*, przy sobie báwił y ćwiczył. Ták y S. Páwel / Timotheuszá / Tytuszá / Lukaszá / ćwiczył y w drogi z sobą brał. 1. Tim. 4. 6. 12. 13. 2. Tim. 3. 10. 11. 14. 15. It. 4. 11. Actor. 16. 1. 3. Gal. 2. 1. 3. Zkąd y Akolutia / álbo náśládowánie / im sie przypisuje w Greckim Texcie / Luc. 1. 1. 1. Tim. 4. 6.

Urbanus *Biskup Rzymski*: Dist. 16. Can. Nullus.

Zaden niechay nie będzie obierány ná Biskupstwo / jedno ten / ktoregoby in Sacris Ordinibus w świętych Vrzędziech pobożnie żyjącego zástano. A Stopnie święte sacros ordines názywamy / *Diaconatum*, y *Presbyteratum*: poniewaz czytamy iż stárożytny Kościoł / te sáme miał. Subdiákonow jednák / iż to ná nas potrzebá wyciąga / pozwalámy / jesliby byli pobożnego żywotá y uczeni.

Damasus Dist. 68. C. Chorepiscopi.

Wiemy y to / iż więcey nád dwá Stopniá Duchowieństwá / miedzy Apostoły nie było.

A Lombard. mowi: lib. 4. Dist. 24. cap. Sept.

Dwá tylko sáme Ordines, jáko czytamy / stáry Kościoł miał / y o tych sámych rozkazánie Apostolskie mamy / Dyákońſki miánowićie y Presbyterow. A Subdyákony y Akolythy zá czásem Kościoł sobie postánowił.

Anacletus Epist. 3. & hab. Tom. 1. Concil.

Więcey á niżeli te dwá Stopnie Xiężey / nie są nam áni od Bogá podáne / áni o nich Apostołowie uczyli.

Cyprianus Epist. 33.

Zá tym zdáło śie nam / áby *Aurelius* od Vrzędu czytánia záczął. Abowiem temu ktory śmiele Páná wyznał / nic nie jest ták przystoynego / jáko czytánia święte odpráwowáć / á po zacnych słowách / ktore Pánu Chrystusowi świádectwo wydáły / Ewángelią / ktorą Męczenniki czyni / u Pulpitá czytáć.

Tenże Epist. 24.

Miedzy Lektorámi / Optata postánowiliśmy náuczyćielem słucháiących / doświádczájąc / jeśli śie wszystko w nich znayduje / co ma być w tych / ktorzy śie ná Duchowieństwo gotują.

In lib. Pontifi. Venetiis Edit. fol. 7. *mowi*

Biskup do Lektorow.

Pátrzćież tedy / ábyśćie słowo Boże / to jest / czytánia S. głosem y rozdźielnie / dla wyrozumienia y zbudowánia ludźi wiernych / bez wszelkiego fałszowánia / czytáli; áby prawdá Pism świętych / zá niedbálstwem wászym / u słucháiących w jáką szkáze nie przyszłá. Dla tegoż gdy czytaćie / stoyćie ná wysokim mieyscu / ábyśćie od wszystkich widziáni y słyszeni być mogli.

Synodus General. Włodislavien. Can. 9.

Wßyſtkichći Miniſtrow to ma być ſtáránie/áby też káżdy o prawdźiwym nabożeńſtwie Potomkow obmyślánie czyniąc / przykłádem Prorokow / ſámego Páná / y Apoſtołow jego/ miał przy ſobie mießkáiące ſpoſobne do náuki Młodźieniaßki/ y one chlebem ſwojim według przemożenia ku poſłudze kośćielney żywił. A ták ćwiczeniem / jáko też przykłádem / z młodośći w pobożność/y w prace wezwánia wpráwował. Lecz nabárźiey powinni / á máją to czynić Stárßy Miniſtrowie / żeby też wolniey z domu od ſwych Zborow do drugich/ku wykonániu powinnośći wezwánia ſwojego / odjeżdżáć mogli. A ták ſtáło śie poſtánowienie/ żeby przy káżdym Seniorze/jeden álbo dwá Młodźieńcy byli chowáni / nákłádem á pomocą Pánow Pátronow káżdego Diſtryktu: A zwłaßczá wiec/ gdźie *Senior* jeſt przyubożßym.

Byli tedy w Stárym Kośćiele Chrześćiáńſkim/Lektorowie / álbo Akolutowie / ktorych Vrząd był czytáć w Kośćiele Piſmo świete głoſem / rozdźielnie/językiem rozumnym / dla náuczánia y zbudowánia / jáko śiebie ſámych / ták y inßych. Ktory obyczay święty y ſtárożytny/w Zborách prawdźiwych Ewángelickich/záchowuje śie y teraz. A tákowi młodźieniaßkowie / záwße máją być ná wodzy / nic im nie przepußczáć/áni pozwáláć/ y towárzyſtwá złego im bronić. Abowiem pobłażániem y towárzyſtwem złym/ pſują śie: czego mamy przykład w onym młodźieniaßku/ktorego był oddał Jan S. jednemu Biſkupowi zá Depoſit Kośćielny; oczym piße Euſeb. lib. 3. cap. 17. Hiſtor.

PRZESTROGA

1. Słowo Boże dwá tylko Stopnie / álbo *Ordines* Vsługi świetey w kośćiele wspomina / Dyákonow y Miniſtrow: drugie / jáko Akolutow álbo Lektorow / &c. melioris Ordinis gratiâ, exemplo piæ antiquitatis, do Zborow nászych przyjete sa / de quo paulo ſuper.

2 Senior do Aktu przyſtepujac / rzecze: *Wſpomożenie náſze w Imieniu Páńſkim, ktory Stworzył Niebo y Ziemię*: ná co rzeczmy wszyſcy zgodnie / Amen.

3. Przedmowe uczyni w ten ſpoſob.

PRZEDMOWA.

WIádomo to jeſt wszyſtkim / w Pánu umiłowáni / z słowá Bożego / że Pan Bog wszechmogacy dawał záwżdy / y dawáć nie przeſtawa / kośćiołowi ſwemu w roznych Stopniách ſługi potrzebne. W czym tego porzadku záżywał / że niż je ná te służbe wypráwił / w ćwiczeniu náprzod potrzebnym / przy pobożnych á doświadczonych Páſterzách Zboru ſwego / one miewáć raczył; áby wprzod ſámi náuczywszy śie dobrze znáć Páná Bogá y wo-

la jego S. mogli potym tegoż/ y inßych zá pomocą Bożą uczyć. Co Pismá święte/ y dawnych Kośćiołá Bożego Doktorow świádectwá pokázują. A tákowe osoby záprawujące śie z młodych lat/ y oddawájące śie Bogu/ do tey świętey prace/ zwał z dawná Kośćioł Boży Akolutámi álbo Lektorámi/ to jest uczniámi Chrystusowymi/ ćwiczącymi śie do służby Bożey. Ten porządek że y miedzy námi Pan Bog záchowywał/ y záchowuje/ mamy onemu zá co dźiękowáć/ á jáko początku bárzo potrzebnego kośćiołowi Bożemu/ y nápotym przestrzegáć. Co y teraz w tym zgromádzeniu/ w Imieniu Páńskim odpráwujemy.

Ty tedy/ ktorego chęć Bog do tego wewnętrznie pobudza/ abyś śie do tey/ w kośćiele Bożym prace y służby oddał/ y ofiárował/ á przy Stárßych swych/ dálße ćwiczenie w tym wßystkim wziął/ już w Imieniu Páńskim wystąp/ ábyś w tey napierwßey Vocatiey/ y powołániu swym/ porządnie potwierdzony był.

A gdy wystąpi/ ták pytány będźie.

1. Pytam ćię: Chceßli śie chętnie y dobrowolnie/ z miłośći Bogá y Kośćiołá jego oddáć y ofiárowáć/ ná tę świętą prace/ á

być we Zborze Páńskim / Lektorem álbo Akolutem ; to jest Vczniem Páná Chrystusowym / ćwiczącym się / przykłádem Synow Prorockich / przy Stárszych swojich / ná służbę Kośćiołá Bożego? Chceszli?

R. *Chcę zá pomocą Bożą.*

II. Pytam ćię: Obiecujeszli Stárszym swojim / we wszystkim dobrym posłuszeństwo / przykłádem Vczniow Páná Chrystusowych / y Apostolskich? Obiecujeszli?

R. *Obiecuję zá pomocą Bożą.*

Wiedzże tedy / ktore są Powinnośći twoje.

Vrząd Akolutow álbo Lektorow.

1. Abyś Pismá świętego pilen będąc / Rozdziały z Bibliey świętey w Zgromádzeniu / głośno / rozdzielnie / językiem rozumnym dla wyrozumienia / náuczenia y zbudowánia / jáko śiebie sámego / ták y inszych / czytał.

2. Abyś się w Nápominániách / do Modlitew S. y w Kázániách Kátechismowych / zá dyrekcyą jednák y pozwoleniem Stárszych swych / pilnie ćwiczył.

3. Abyś inszey Młodźi wzorem był / y przykłádem dobrym / pobożnie / trzeźwie / y skromnie się rządząc : Vpominánia / y

przestrogi potrzebne/od Stárszych swych/ chetnie przyimowáł.

4. Abyś w Wierze / y w tym świetym przedsiewzieciu/státecznym był.

5. Abyś był posłusznym Stárszym / y Pásterzowi swemu/ nád wolą jego nic nie czyniąc.

III. Pytam ćie tedy: Chceszli sie tych powinnośći dobrowolnie podiąc / y onym zá pomocą Bożą dosyć czynić?

R. *Chcę zá pomocą Bożą.*

Wiedzże tedy Synu miły/gdy to czynić bedźiesz/Páná Bogá o pomoc prosząc/ błogosłáwieństwo jego świete/y przymnożenie dárow Duchá świetego / od niego otrzymasz / gdyż on pokornym łáske swą dawa. 1.Pet.5 5.

Modlitwa

NAwyższy Pásterzu y náuczyćielu Kośćioła swego/Pánie nász Jezuśie Chrystuśie / ktoryś záprawując do służby swojey/ przed tym Syny Prorockie/ Sámuelá/Elizeuszá / y insze/ z młodych lat záraz ná ćwiczenie podawał Stárszym ich: náwet y ucznie swoje/sámeś przy sobie ćwiczył/pierwey niżeliś sie im Urzedu opowiádánia

słowá swojego/y ßáfunku tájemnic swojich powierzył. W czym cie y Apostołowie twoji/ták młodź wychowując/ náśládowáli. Prośimy cie teraz/weyrzy y ná tego służebniká twego; ktory ćie ná służbe twoje w Kośćiele twojim ofiáruje. Vżycz mu mądrośći/y dárow Duchá świetego/żeby to co jego powinność nieśie/godnie wykonywał/á ták śie do dálßego w Kośćiele twojim Vrzedu/ zá pomocą twoją przyspasabiał. Vczyńże to/dla czći y chwały Jmienia twego świetego/Amen.

Zámknienie.

TEy umowy twojey/ z Pánem Chrystusem y Kośćiołem jego uczynioney/ że w niey státecznie trwáć bedzieß / potwirdź podániem mi reki twojey/ ktorą ja przyimuje ná mieyscu Bożym y Kośćiołá jego/proßąc Páná Zástepow/ ábyć też podał práwice swoje/á byłći w tym świetym twojim przedsiewźieciu pomocnym.

Pan Bog wßechmogący/ Oćiec Niebieski/ niechayże Duchem świetym utwirdźi umysł twoy y dáry swoje w tobie pomnoży/ ábyś potym Vrzedu dálßego dostąpić mogł/przez Páná náßego Jezusá Chrystusá/Amen.

Forma Ordinowania Dyákonow.

Swiádectwá z Pismá Swiętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Actor. 6. 3. 7. 1. Tim. 3. 8. 14. Luc 9. 62.

Ignatius Epist. ad Heronem Diaconum.

Vrząd Dyákoński jest/ żyć y pomagáć Kośćielnych prac Ministrom.

Bez Biskupow nic nieczyń: Abowiem oni są Xiężą/ á tyś Sługą Xiężyi: Abowiem oni chrzczą/ urząd Xięży odpráwują / inszych święcą / ręce wkłádáją / á ty im służysz; jáko Szczepan święty Jákubowi świętemu / y inszym Presbyterom w Jeruzalem.

Clemens Romanus Lib. 8. cap. 28. Constit. Apost.

Dyákon nie dawa błogosłáwieństwá / ále je bierze od Biskupá / y od Presbyterá: Nie Chrzći / ále ofiáre od Biskupá / y od Presbyterá poświeconą dawa ludowi / nie jáko Xiądz / ále jáko ten ktory służy Presbyterom.

Concil. Laodicenum Can. 25.

Nie potrzebá áby miał Dyákon Chleb rozdawáć / áni Kielich błogosłáwić.

Concilium Arelatense I. Can. 15. Tegoż im zákázuje.

Clemens Dist. 93. Can. Diaconi.

Dyákonowie Kośćielni / niechay będą jáko oczy Biskupie / pátrząjąc ze wstydem wszędzie ná spráwy wszystkiego Kośćiołá.

A ták ná niektorych mieyscách / Dyákonowie żadnego Vrzędu Duchownego niewykonywáli / áni od-

práwiáli / tylko sámi Xięża / ktorym oni posługowáli przy służbie Bożey. A ná niektorych záśię mieyscách / uczyli y chrzcili / y kielich rozdawáli / co śię z tąd pokázuje. Joh. 4. 2. Act. 8. 5. 12. 35. 38. It. 10. 4. 8.

Ambrosius in cap. 4. Ephes.

Dyákonowie choć nie są Xięża / mogą jednák Ewángelią opowiádáć bez Kátedry / jáko Szczepan S. y Filip.

Gregorius Lib. 4. Epist. 44.

Ktorzy są w porządku Dyákoństwá / śpiewánia pilnują / ktorzy áby byli wolni ku urzędowi przepowiádánia y pilnowánia jálmużn / godźiło śię.

Augustinus Lib. Quæst. ex utroq; mixtim: Cap. 101.

To jest porządek Dyákoná / wźiąć od Xiędzá / y ták dáć ludźiom.

Lombard. Hist. Serm. de Sancto Laurentio, ex Ambr. Lib. 1. cap. 41. Officior.

Błogosłáwiony Wáwrzyniec, idąc zá Syxtem, wołał zá nim. Dokąd idźieß Oycże bez Syná? do kąd Xięże bez sługi? ktoremuś poruczył sáfowánie krwie Páńskiey. A iż ná niektorych mieyscách dopuszczano Dyákonom tego / tedy śię to dźiáło: Cześćią dla máłośći Presbyterow / á wielgośći zgromádzenia / zeznawa Ambrosius piszac in cap. 4. Ephes. *Z przodku gdy śię ludźi więcey przymnażáło, pozwolono jest y Ewángelią opowiádáć y chrzćić wszystkim.* Cześćią dopuszczano im tego / czásu gwałtowney potrzeby / co śię pokázuje z *Concilium Carthágineńskiego* IV. Ktore táki Dekret uczyniło / Can. 38. *Aby Dyákon przy obecnośći Presbyterowey, Eucharystią ćiáłá Chrystusowego, ludowi, jesli potrzebá przymuszá, á káżą*

mu,rozdawał. Toż mowi Pelagius Dist. 93. Can. Diacon: *Dyákon bez Biskupá, niechay się nieważy chrzćić, jedno cżásu potrzeby.* Częśćią im też tego pozwalano/ w niebytnośći Presbyterow/ áby lud Boży/ tych poćiech prozen nie był. Concil. *Nicenskie* mowi: Can. 20. juxt Ruff. *Jesli niemász żadnego Presbyterá, tedy się godźi Dyákonom Euchárystia rozdawáć.* Częśćią też tego dopuszczano/ y pozwolono im było/ dla zálecenia wietszego/ y zmocnienia trwálszego Vrzędu ich: co przypomina y Calv. ták pisząc Lib. 4. cap. 4. Sect. 5. Instit. *A iż Dyákonom, Ewángeliey cżytánia przed ludem dopuszcżano, y nápominánia do Modlitew, y rozdawánia kielichá przy Wiecżerży Páńskiey, to się dźiało dla ozdoby Urzędu, áby go ták z większym nábożeństwem obchodźili, gdy byli nápominani tákowymi znáki, iż nie jest pracá ich jáka pospolita, ktora odpráwowáli, ále duchowny y Bogu poślubiony Urżąd.*

PRZESTROGA.

I. Dyákony álbo Kátechisty/ obieramy z Lektorow álbo Akolutow Stárszych/ y profekt w słowie Bozym znácznieyszy máiących/ ktorzy przy Ministrách y Seniorách / zá pomocniki przykłádem Apostolskim Actor. 6. 2. &c. Phil. 1. 1. chowáni być máją. Y áczkolwiek w Kośćiele Apostolskim/ nietylko usługowánie Stołom: Act. 6. 2. ále y opowiádánie Ewángeliey: Act. 6. 10. It. 8. 30. 35. y Vsługá Chrztem S. Act. 8. 12. 38. Dyákonom pozwolone było: jednák

zbudowániu wiernych dogadzáiąc / y zgorszeniam rożnym zábiegáiąc w Zborách nászych / Dyákonom usługi żadney Sákrámentámi S. áni Kátedry do Vczenia (wyiąwszy casum necessitatis, gdźieby cum scitu atq; mandato Stárszych tego trzebá było) nie dopuszczamy.

II. Przed Ordynácią Dyákoná / poprzedźić ma pilne wywiádowánie śie strony urodzenia / żyćia y náuki jego.

A tych obieramy / y Ordynujemy tym sposobem.

1. *Minister* káżdy / jáko y *Senior*, Lektorow álbo Akolutow swojich / z sobą ná Synod stáwiwszy / jesliżeby ná Vrząd Dyákoński postąpić godni byli / pod rozsądek Zboru Bożego podawa.

2. Examen náuki y żywotá ich / in privato consessu Synodi, odpráwowány bywa / 1. Tim. 3. 10.

3. Zátym / nástępuje Akt Ordynowánia Dyákonow / w publicznym zgromádzeniu / przez Senioá w ten sposob.

1. *Senior* wystąpiwszy / præmisso voto, Akt nástepuiący ogłośi.

2. Zá fundáment tegoż Aktu / weźmie słowá Apostolskie / y one przeczyta z Listu S. Páwłá / 1. Tim. 3. v. 8. ad 14.

Dyákonowie, máją być poważni, nie dwojiſtego ſłowá, nie pijánicy wiela winá; nie chćiwi ſproſnego zyſku: májący tájemnicę wiáry, w czyſtym ſumnieniu. Aći też, niech będą pierwey doświadczeni, zátym niech ſłużą, jeśli ſą bez nágány. Zony tákże niech máją poważne, nie potwarliwe, trzeźwie, wierne we wſzyſtkim. Dyákonowie, niech będą mężámi jedney żony, ktorzyby dźiatki dobrze rządźili, y włáſne domy. Abowiem ktorzyby dobrze ſłużyli, ſtopień ſobie dobry zjednáją, y wielkie beſpieczeńſtwo w wierze, ktora jeſt w Chryſtuśie Jezuśie.

3. Te ſłowá krotko objáśniwſzy / á requizytá prawdźiwych Dyákonow / z tychże ſłow / ſummownie pokazawſzy / każe mu / z imienia go miánując / wyſtąpić.

4. Kiedy ſtánie / ták do niego mowi: Stánąłeś tu Bráćie miły / przed Pánem y Zbáwićielem twojim / w zgromádzeniu ſług jego ná to / ábyś ná Vrząd Dyákońſki / porządnie poświęcony będąc / pomagał Sługom Bożym / budynku Kośćiołá Páńſkiego: ktorego to Vrzędu Dyákońſkiego / te ſą powinnośći.

Vrząd Dyákońſki.

1.Tim. 4.13.

1. Słowá Bożego czytánia/ y w nim śię ustáwicznego ćwiczenia / nád przeszłe czásy pilniey przestrzegáć.

Ignat. ad Heronem Diaconum Epist. Czytánia pilnuy żebyś nie tylko sam umiał práwá Boże / ále je też y inszym wykładay / jáko żołnierz Boży. A żáden młodośćia twoja niech nie pogardza

2. Tegoż słowá Bożego / zá zleceniem Stárszych / w zgromadzeniu wiernych Bożych náucząć / á zwłaszczá Kátechizmu/ od ktorego/ osobliwie Kátechistámi názywáni bywája.

3. Piecza osobliwa mieć/ o dziatkách ludzi Chrześćiáńskich/ przez Chrzest świety Pánu Chrystusowi ofiárowánych / á to zá wola Pásterzow y Rodzicow / o nich záwiáduiac imioná ich porządnie spisáne majac/ Kátechizmu / pobożnośći/ y obyczájow dobrych/ onych ucząc/ z nimi/ y zá nimi Pánu Bogu śie modlac: a tym sposobem / do Vrzedu da Pan Bog Pásterskiego/ stopień sobie dobry jednájac.

1.Tim. 3.13.

Actor. 6.23.

4. Jáłmużn / przykłádem onych śiedmi Dyákonow/ ná to zá Apostołow obránych tákże y rzadu dobrego / w szpitalu Zborowym dogladáć.

5. Potrzeby/ do usług Sákrámentow S. należace/ sporzadzáć / ná wszystko żeby śie przystoynie pod ten czás od wszystkich działo/ pilne baczenie mieć. Ochedostwá

wßelákiego w Kośćiele doglądáć/y w czym potrzebá jeſt/Stárßemu uſługowáć.

6. Stárße czćić/im ſłużyć: á cokolwiek zleca/ ßczerze y roztropnie/ bez ßemránia/ y ſprzećiwiánia śię/wykonywáć; bez woli ich nic nie czynić/ onych ſłucháć/ á z oſobná tego/przy ktorym mießka. In ſumma: Ná tym Vrzędzie/ pobożnie/wiernie/ trzeźwie y ſtátecznie żyć/ podług náuki Apoſtolſkiey.

Concil. Agathen. Can. 65. Niegodźi śię Dyákonowi śiedźieć przy bytnośći Presbyterá. Ale zá roskazániem Presbyterowym niech śiedźi.

PYTANIE

I. Czujeßli ty wewnetrznie/ nátchnienie w ſercu twojim/ przez Duchá świetego że ćie Pan Bog ná ten urząd/ z łáſki ſwey powoływa?

R. *Cżuję, y Páná Bogá o to proßę, áby mię w tym urzędźie, do ktorego mię powołał, Duchem świętym podpierał, y ztwirdzał.*

Senior, Amen. Pſ. 51. 14.

II. Pytam ćię: Jesli wierzyß/ iż náuká Prorocka y Apoſtolſka/ktora jeſt zámkniona/y ográniczona w Bibliey S. jeſt prawdźiwa/ świetá/zbáwienna/ doſkonáła ſámá przez śię/ták iż czego jedno potrzebá do wiáry/do zbáwienia/ to wßyſtko á wßyſtko w ſobie zámyka: y tey á nie inßey náuki/ Rom. 15. 4. 2. Tim. 3. 16. 17.

2 Tim. 3. 14. Tit. 2 15. zá Bożą pomocą / uczyć obiecujeſz? Wie-
rzyſzże ták y obiecujeſz?

R. *Ták wierżę, y ták obiecuję.*

III. Pytam ćie: Jeśli śie chętliwie / do-
browolnie / poddawaſz pod rząd y pod di-
ſciplinę Kośćiołá Bożego / y wdzięcznie
Galat. 2. 11. chceſz przyimowáć upominánie / karánie /
według słowá Bożego / gdybyś wczym
wyſtąpił: czego Boże záwáruy!

R. *Poddawam śię w Imieniu Páńſkim, pod
diſciplinę Kośćiołá Bożego.*

Senior: Amen.

IV. Pytam ćie: Jeslize ty ná tym Urzędzie /
według rozkazánia Duchá świętego / obie-
cujeſz pobożnie / świętobliwie / trzeźwie / y
ſkromnie żyć / y jemu dośyć czynić?

R. *Obiecuję zá wſpomożeniem Bożym.*

V. Pytam ćie: Chceſzli ſam dobrowolnie /
te powinności pomienione / Chryſtuſowi
Pánu / y Stárſzym Kośćiołá jego / ślubem
świętobliwym utwierdźić?

R. *Chcę w Imieniu Páńſkim.*

A tu mu *Senior* poda / Formę Obligáciey nápiſáney ná kárćie / ktora tá jeſt.

Slub álbo Obligatio.

S*Lubuję Pánu Bogu, y Stárſzym w Kośćiele je-
go, y wſzyſtkim Przełożonym Domu Bożego,*

tę umo-

tę umowę Urżędu Dyákońſkiego, ze wſzyſtkimi mnie podánymi powinnośćiámi, chowáć, wiáry y dobrego ſumnienia przeſtrzegáć. W czym niechay mi Bog w Troycy świętey jedyny, dopomagáć ráczy, Amen.

Rżecże zá tym Senior:

Náznák tego wſzyſtkiego/ coś tu ślubował Bogu y Kośćiołowi jego/ podayże mi rękę twoję.

A trzymájąc rękę jego, rżecże:

Rękę twoję ja przyimuję ná mieyſcu Bożym y Kośćiołá jego/ á Pan Záſtępow niechay też tobie poda miłośćiwą práwicę ſwoję/ ná utwirdzenie w tobie ślubu tego/ ktoryś w umowie Urzędu Dyákońſkiego/ uczynił/ przez Syná ſwego miłego/ Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá/ Amen.

Rżecże zátym Senior:

Już teraz wierny ludu Boży/ modlmy się Pánu Bogu/ áby tey oſobie ná tym Urzędzie błogosłáwił/ dárow niebieſkich przymnażał/ Duchem świętym zmacniał/ y żywotem pobożnym obdárował: Co uczyniemy/ ták do niego ſpolnie wołájąc.

MODLITWA.

PAnie Boże wſzechmogący/ Oycze miłośierny/ ktoryś tego ſłużebniká ſwe-

go / ná ten Vrząd Dyákoński / z łáski swey powołáć ráczył / prosimy ćię zá nim pokornie / ráczże mu w tym Vrzędźie błogosłáwić / dárow niebieskich przymnażay mu / Duchem go świętym zmacniay / żywotem pobożnym obdarz / áby temu Vrzędowi / ná ktorys go sam powołáć raczył / dosyć czynił / onego nieodstępował / áni lekce poważał. Broń go od zgorszenia / od odszczepieństwá / y od złego á nie przykłádnego żywotá / áby ták z Vrzędu swego / według miáry dárow / od ćiebie sobie powierzonych / mogł godny owoc przynieść Imieniowi twemu świętemu / ná wieki chwalebnemu / Amen. *Oycże náß, &c.*

A włożywßy nań rękę sam Ordinator, rżecże:

Pan Bog wszechmogący / ktory ćię ná ten Vrząd powołał / niechayći Duchá S. da / niechayći w tym Vrzędźie błogosłáwi / ábyś mogł żyć ku chwale jego / y ku poćiesze á zbudowániu Kośćiołá jego świętego: Ná co wszyscy rzeczmy / Amen.

Actor. 6. 6.

R. *Amen.*

Concil. Car. IV. Can. 14. Dyákon / gdy bywa ordynowány / sam Biskup ktorymu błogosłáwi / ręke ná głowe jego niechay włoży. Abowiem nie ná Xięstwo / ále ná posługe bywa poświącány.

Napominánie.

Napominam ćię Synu miły / ábyś według rozkazánia Bożego / y obietnice

twojey / ná tym Vrzędzie státeczność w wierze / y pobożność w żywocie záchowáł: strzegąc śię / ábyś nie był tákim / jákim był / *Nicolaus* Antyocheńczyk niezbożnik / y *Arius* kácerz / y inszy Dyákonowie niewierni / y Bogá śię nie bojący: z ktorego Vrzędu / dla tákowych rzeczy / byłbyś złożony / jáko y oni. A jesli śię w tym świętym Vrzędzie ták záchowasz / jáko Duch święty roskázuje / odnieśiesz zálecenie / y promocią dálszą w Kośćiele Bożym. Ták jáko mowi Apostoł Páweł S. w Liśćie pierwszym do Tymoteuszá / w rozdźiale trzećim: *Dyákonowie, ktorzyby dobrze służyli, stopień sobie dobry zjednáją, y wielkie bespieczeństwo w wierze, ktora jest w Chrystuśie, Amen.* Apoc. 2. 11.

5. Seniorom y wszystkim Ministrom / dawa rękę posłuszeństwá.

6. Psalm álbo Pieśń czásowi służącą / záśpiewawszy / rozchodzą śię.

Sozomen. lib. 1. c. 14. Ariusz od Piotrá Alexándriná Ordynowány jest Dyákonem / á potym od niegoż z Kośćiołá wyrzucony jest / dla bluźnierstwá.

Hieronym. Epist. ad Heliod. Pan Nikoláuszá potępił / ktory śię rzeczy szkárádych y sprosnych dopuśćił.

Ignat. Epi. ad Trall. Strzeżćie śię Nikoláitow wszetecznikow. Abowiem tákim był Nikoláus sługá Apostolski.

FORMA ORDYNOWANIA Ministrow.

Swiádectwá z Pismá świętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Matth. 9. 37. 38. It. 18. 18. It. 28. 19. 20. Marc. 16. 15. 16. Johan 20. 22. 23. Hebr. 5. 4. Rom. 10. 15. Eph. 4. 11. 12. 1 Tim. 3. 1. & seq. It. 4. 12. 13. 14. 15. 16. 1. Thess. 2. 1. 2. &c.

Cyprianus Epist. 68. ad Clerum & Pleb. in Hispania consistentes.

Lud posłuszny rozkázániu Bożemu/ y Bogá śie boiący/ od Przełożonego żywotá złego/ ma śie odłączyć/ y do ofiár świętokrayce/ nie ma śie przymieszywáć: poniewasz pospolity człowiek/ ma moc álbo obieráć godną Xiężą/ álbo ná niegodną nie pozwaláć. Co być widzimy z powagi Boży/ áby Xiądz przy obecnośći pospolitego człowieká/ ná coby wszyscy pátrzyli/ był obierány / y áby spolnym á jáwnym świádectwem y rozsądkiem/ to uchwalono/ iż jest godnym y sposobnym do tego Vrzędu. Jáko Pan Bog Moyzeszowi
Num. 20. 25. roskazał/ mowiąc: *Weźmi Aároná, y Eleázárá Syná jego, á każ im wstąpić ná gorę Hor, y zewlecż Aároná z szat jego, á oblecż w nie Eleázárá Syná jego: bo Aaron będźie przyłącżony do ludu swego, y tam umrże.* Przed ocżymá wszystkiego zgromádzenia/ kazał Bog postánowić Kápłáná: to jest/ náucza y ukázuje/ iż ordynowánie Xiężyi nie może być odpráwowáne/ tylko wiádomośćią ludu przytomnego/ áby przy bytnośći ludu/ álbo śie odkryły występki złych/ álbo dobrych záchowánie przystoyne/ doszło zálecenia/ á iżeby ták Ordynácia słuszna

y porządna byłá / jáko tá ktora jest rozsadkem / Votámi / zezwoleniem wszystkich / roztrząśniona. Co potym według náuki Duchá Bożego záchowuje śie / w dźiejách Apostolskich / gdy Piotr świety do ludu / strony postánowienia Biskupá / námieysce Judaszowe / rzecz uczynił. W one dni powstawszy Piotr / mowi Lukasz S. w pośrzodku uczniow / rzekł: (á był poczet osob wespoł zgromádzonych / około stá y dwudźiestu) A nietylko w ordynowániu Biskupow y Presbyterow / ále też y Dyákonow to záchowáli Apostołowie S. o czym nápisano w dźiejách Apostolskich: A ták oni dwánáśćie / mowi Lukasz świety / zwoławszy mnostwá Vczniow / rzekli / etc. Dla tegoż według Vstáwy Bożey / y záchowánia Apostolskiego / pilnie tego potrzebá przestrzegáć / co też u nas / á niemal we wszystkich Prowinciách záchowuje śie / áby ná odpráwowánie porządne Ordynáciey / ná to mieysce / ná ktorym ma być Biskup ordynowány / Biskupi ktorzy poblizu mieszkáją / zjácháli śie: á Biskup / áby był obierány przy pospolitym człowieku / ktory żywotá y záchowánia káżdego dobrze świádom. Cośćie y wy / jáko widźimy / uczynili w Ordynowániu Sábiná Collegi nászego / ktory zá spolnym wszystkiey Brácii zezwoleniem / zá rozsadkiem Biskupow / y tych ktorzy byli zgromádzeni / y tych ktorzy do was pisáli / Biskupstwem jest poczczony / y ná mieysce Básilidesá / ręce nań wkładáne są. Niechay sobie pospolity człowiek w tym nic nie pobłaża / jákoby miał być wolen od zárazy grzechu / z Przełożonym Duchownym złego żywotá społkujac / y ná niesłuszne Przełożonego obránie pozwalájąc. *Tenże* Epist. 33. W Ordynowániu Duchownych zwykliśmy śie was rádźić / á obyczáje y godność káżdego z osobná / spolną rádą uważáć / Brácia namilszy.

Actor. 1. 15.

Actor. 6. 2.

Tož

Toż mowi Origenes *Doktor Grecki.* Hom. 6. in Levit. & habe. Causa 8. Quæst. 1. pod imieniem Hieronymá. Can Licet.

Concil Carthag. IV. Can. 22. Biskup bez Synodu Xięży swojey/ niechay nie świeći Xięży: niechay też y pozwolenia y świádectwá mieszczan pyta.

Gregor. IV. Papa Ca. 22. & hab. Caus. 1. quæst. 1. Can. Ordinationes.

Swiecenia/ ktore bywáją álbo przez kupno/ álbo zá prozbą/ álbo też zá wysługą jákiey osoby/ y ktore śię dźieją/ nie zá spolnym zezwoleniem Xiężey/ y pospolitego człowieká/ mamy je zá fałszywe. Abowiem ktorzy ták bywáją świeceni/ nie drzwiámi/ to jest nie przez Chrystusá wchodzą/ ále (jáko świadczy sámá prawdá) są złodźieje y łotrowie. Joh. 10. 1. 8.

Canones Apostol. Can. 30. Concil. Chalced. Can. 5.

Jesliby ktory Biskup/ álbo Presbyter/ álbo Dyákon zá pieniądze to dostojeństwo otrzymał/ niechay będźie zrzucony/ ten sam/ y jego *Ordinator*, y od społeczności wszelákim obyczájem áby odćiety był/ jáko *Simon* Czárnoxiężnik od świetego Piotrá.

Gregorius Causa 1. quæst. 1. Can. Quicunq;.

Ktorzykolwiek święte Vrzędy przedawáją/ álbo kupują/ Xiężą być nie mogą/ y stądże nápisano/ przeklęty ktory dawa/ przeklęty ktory bierze/ toć jest odszczepieństwo Symonowe/ ktory jest przeklętym/ á jákoż może błogosłáwić?

Cyprian. Lib. de Unct. Chrism.

Vstáły naczyniá Zydowskie/ stánął y olyi.

Hieron. in cap. 44. Ezech.

Ogolenie głowy / zabobon Pogáńſki ma. Nie mamy czynić łyśiny brzytwą. Chce bowiem Pan Bog / áby kápláni jego mieli włoſy uſtáwicznie poświecenia ſwego / y áby okrywáli głowy ſwe.

PRZESTROGA

1. W Ordynáciey Miniſtrow / pilny ná wßyſtko Seniorowie máją mieć wzgląd / quod debitam progenerationis, & vitæ honeſtatem, pietatem, doctrinam, ætatem & morum, geſtuum, habitusq; externi (qui absque omni luxuria eſſe debet) gravitatem concernit: Wczym áby śię mniey omyłki znaydowáło / ná Synodách Prowinciálnych Inauguracia Miniſtrow / ordynarie odpráwowáć śię ma. Ubi tamen neceſſitas aliqua extraordinaria urſerit, y w Dyſtryktách Seniorom inaugurowáć Miniſtrow / nie zábrania śię: hac unicâ cautione adhibitâ, iż Ordynáciey ſwey / ná Synodźie Prowinciálnym / publicè rationes dáć będą powinni.

2. Ażeby śię w tey mierze nic in præjudicium Seniorow Dyſtryctowych / nie dźiáło / ná Synodách Prowinciálnych / ten Senior / z ktorego Dyſtryktu będźie Canditatus ma go in ſacrum Miniſterium publicè ordynowáć: Przed tą jednák Ordynácią / w

dzień Postu y modlitew pospolitych/in consessu Synodali/ Exáminują Seniorowie/ y Ministrowie tego / ktory ma być ordynowány.

Zkończywszy Exámen/ rzecze *Ordinator.*

Słyszeliście tu/umiłowáni w Pánu / jáko ten mąż ná pytánie strony wiáry y náuki Prorockiey / y Apostolskiey / odpowiáda: A przetoż/ náśláduiąc przykłádu Apostolskiego / y zwyczáju Kośćiołá stárożytnego Chrześćiáńskiego

Pytam was/ imieniem Bráciey moiey/ jesli zezwlaćie jednostáynie ná to / áby ten mąż ná Ministerium Chrystusowe / y Kośćiołá Bożego był ordynowány y poświęcony?

Tu præsens Ecclesia o Náuce/y o Zywoćie onego mężá/ da świádectwo:

A gdy ná jego Ordynácią zezwoli: Nástąpić ma sequenti die Ordynácia / tym porządkiem:

W Imieniu BogáOycá, y Syná, y Duchá S. Amen.

PRZEDMOWA.

Xiąże Pásterzow/ Pan á Zbáwićiel nász Jezus Chrystus/on Syn Boży wieczny z Oycem / y z Duchem świętym / Pan Bog jedyny / gdy tu ná ziemi dokończył spráwy zbáwienia nászego/ zlećił Apostolom swo-

jim Vrząd Pásterski / w tym Kościele swo-jim / á wstąpiwszy potym ná niebo / pokazał się być głową / Krolem y kápłánem wiecz-nym ludowi swojemu / á to dawájąc z nie-bá dáry ludziom / y posyłájąc Apostoły / Ewángelisty / Pásterze / y Náuczyćiele / ku budowániu Kośćiołá swego tu ná ziemi; czego y dziś czynić nie przestał / sam wypy-chájąc robotniki ná żniwo swoje / sam je przez Stárśze Zborow swojich obierájąc / doświadczájąc / poświąca y potwirdza. O czym jáwne Pismá święte mamy / mamy y przykłády w Kośćiele jego / y teraz zá łá-ską Bożą mieć będziemy. Eph. 4. 7. 8. 9. &c. Luc. 10. 2.

Tu każe wystąpić *Ordinando*, y rzecze:

Namilszy w Pánu Chrześćiánie / ten to jest mąż / ktory zá wolą Bogá wszechmogą-cego / y spolnym zezwoleniem wszystkiego Synodu świętego / w tym zgromádzeniu Chrześćiáńskim / ná Vrząd káznodzieyski y Pásterski / ordynowány być ma: ponieważ o zdrowey náuce / y pobożnym żywoćie swym / ná tym Synodźie od Sług Bo-żych / exáminowány będąc / odniosł dobre świádectwo; A przetoż w Imieniu Páń-skim / przystępując do tego świętego Aktu / posłuchaycie wprzod słow Duchá Bożego /

1. Tim. 3. a v. 1 ad 8.

ktore nam opiſał Apoſtoł świety Páweł w liśćie 1. do Tim. 3. à 1. ad 8.

Wiernać jeſt tá mowá : Jeſli kto Biſkupſtwá żąda, dobrey prace żąda. Ale Biſkup ma być nie nágániony, mąż jedney żony, c żuły, treźwi, poważny, gośćinny, ku náucżániu ſpoſobny. Nie pijánicá winá, nie bitny, nie ſproſnego zyſku chćiwy, ále ſluſzność miłujący, nie ſwarliwy, nie łákomy: ktoryby dom ſwoy dobrże rżądźił, ktoryby dźiatki miał w poddáńſtwie, ze wſzeláką ucżćiwośćią. Bo jeſliby kto nie umiał ſwego właſnego domu rżądźić, jákoż piecżą będźie miał o Kośćiele Bożym? Nie nowotny. áby będąc nádęty, nie wpadł w ſąd Potwarce. Muśi też mieć świádectwo dobre od obcych, áby nie wpadł w hánbę, y w śidło Potwarce.

A w Rozdźiale cżwartym dokłada.

Zaden młodośćią twoją niech nie gárdźi: ále bądź przykłádem wiernych, w mowie, w obcowániu, w miłośći, w duchu, w wierże, w cżytośći: Poki nie przyidę, bądź pilen cżytánia, nápominánia y náuki. Nie zániedbyway dáru Bożego, ktory w tobie jeſt, ktoryć dány jeſt przez prorokowanie, z włożeniem rąk Stárſzych.

Hieronymus Epiſt. ad Ocean.

To co mowi Apoſtoł / jedney żony mąż / może śię też ináczey rozumieć: wiedźiał Apoſtoł / że w Stárym Zakonie wolno było kápłánom / mieć záraz wiele żon / roſkazał tedy áby też teyże wolnośći ſobie kápłáni Kośćielni nieprzywłaſzczáli / żeby dwu / álbo trzech żon záraz nie mieli / ále po jedney żenie jednego czáſu áby mieli.

Leo Epiſt 85. ad Aphric.

Tákowy ma być Biſkup świecony / ktory miał / álbo ma jedne żone.

Auguſt. Caus. 2. quæſt 7. Can. Qui.

Ktory nieumiał áni śiebie ſámego rządźić / áni złośći ſwojich ſtárk / áni też złośći Synow ſwojich nápráwił / pſem niewyſtydliwym rączey / á niżeli Biſkupem ma być názwány.

Tu przyda krotkie Objáśnienie / w ten álbo podobny sposob.

Te sa słowá Duchá świetego / Chrześciánie w Pánu umiłowáni / ktore zacność Sług Bożych / y ich powinności / przed oczy nam przedkłádája / ábyśmy wiedzieli / iż w domu Bożym / y miedzy Domownikámi Chrystusowymi / porządnie głos Ewángeliey świetey opowiádány być ma / przez tych ktorzy od Bogá y od Kościołá jego według zwyczáju Apostolskiego / ná ten Vrząd świety posyłáni bywája. A ták ty Bráćie miły / ábyś wiedział zrzetelniey Vrząd y powinności swoje / słuchay ktore sa.

Vrząd Ministrowski.

1. Dáje á zleca sie tobie / od Chrystusá Páná / y Kościołá jego / słowo Boże bez przysády y odmiány opowiádáć / w tey zupełney cáłośći / jáko w Bibliey świetey zámknione jest: według tego / jáko rozkazał Syn Boży: *Náuczaycie wszystkie narody, ucząc je przestrzegáć wszystkiego, com wam przykazał.* Matth. 28. 19. 20.

2. Zle-

2. Zlecać się też y tá powinność/ábyś Sákrámentámi świętymi (to jest) Chrztem świętym/ y Wieczerzą Páńską według ustáwy Syná Bożego usługował/ ktory mowi: *Chrzćićie wszystkie narody.* Item: *To czyńćie ná pámiątkę moję.*

3. Dawać się też moc/ száfowáć kluczámi krolestwá Páná Chrystusowego/ onymi y otwieráć/ y zámykáć/ rozwiązowáć y záwiązowáć sumnienia ludzkie/ według woli Bożey: Wierzącym y pokutującym/ odpuszczenie grzechow/ y żywot wieczny zwiástując: á niewiernym/ y nie pokutującym/ gniew Boży y potępienie wieczne opowiádáiąc/ według tego co mowi Syn Boży do Apostołow: *Weźmićie Duchá świętego, ktorymkolwiek grzechy odpuśćićie, będą im odpuszczone, á ktorymkolwiek zátrzymaćie, będą zátrzymáne.*

Joh. 20 22.

4. Abyś o Owieczkách Páná Chrystusowych/ według Powołániá swego/ stáránie miał/ broniącich od fałszywych Prorokow/ to iest od bluźnierzow y báłwochwálcow mieczem słowá Bożego: do zbáwienia ludowi Bożemu usługując/ y on w Wierze y w nádźiejey żywotá wiecznego stwirdzáiąc y zmacniáiąc.

Act. 20 20.

5. Abyś dobrych słucháczow szánował / y zá nie śie goraco Pánu Bogu modlił; á złe y nieposłuszne nápominał / strofował / y kárał: według tego co mowi Apostoł święty: *Te ktorzy grzeszą, strofuy przed wszystkimi, áby drudzy bojaźń mieli.* 1. Tim. 5. 20.

6. Náostátek; Abyś w tym Vrzędzie / wiernie áż do śmierći trwájąc / páśł trzodę Bożą / tobie powierzoną / dogladájąc jey / *nie poniewolnie, ále dobrowolnie, nie dla sprosnego zysku, ále ochotnym umysłem: áni jáko pánując nád dźiedźictwem Páńskim, ále wzormi będąc trżody: według tego, co mowi Apostoł: We wszystkim sámego śiebie wystawiájąc zá wzor dobrych uczynkow, májąc w náuce cáłość, powagę, słowo zdrowe, nie nágánione: áby ten ktoby śię zprzećiwił, záwstydźić śię muśiał, nie májąc nic coby o was miał złego mowić.* 1. Petr. 5. 2. Tit. 2. 7. 8.

Teć są powinnośći / ktore ná ćię Duch Boży kłádźie.

PYTANIE.

A Ták Pytam ćię / przed Pánem Bogiem / y przed tym świętym zgromádzeniem. 1. Tim. 3. 1.

1. Zadaszli uprzeymem umysłem / według náuki Apostolskiey / przyjąć ná śie Vrząd Pásterski / ábyś w nim Chrystusowi / y wy-

bránemu ludowi jego wiernie áż do śmierći służył? Zadaßli?

R. *Zadam.*

II. Pytam ćię: Jeżeli ty czujeß w sercu twojim/ że ćię sam Pan Bog/ ná ten Vrząd/
1. Cor. 12. 3. przez nátchnienie Duchá świetego/ powoływa y pobudza? Czujeßli?

R. *Czuję, y Páná Bogá o to proßę, áby to co we mnie záczał, áż do śmierći wykonał, dla chwały Imienia swego świętego.*

Senior Amen.

III. Pytam ćię: Jeżeli ty temu Vrzedowi/
Luc. 19. 13 ná ktory ćię Pan Bog powoływa/ y powinnośći tey/ ktorą ná ćię Duch świety kłádźie/ obiecujeß dosyć czynić?

R. *Ufam Pánu Bogu, yż zá jego świętym wspomożeniem, dosyć mu będę czynił.*

Senior Amen.

IV. Pytam ćię: Jeslize ty ná ten Vrząd w-
1. Tim. 3. 3. stepujeß/ nie dla pożytku doczesnego/ nie dla chwały świetskiey/ nie dla proznowánia/ áni jákich bogactw: ále dla sámey chwały Bożey/ y pomnożenia kroleſtwá Chrystusowego? Tymli umysłem wstepujeß ná Vrząd Pásterski/ á nie inßym?

R. *Tym á nie inßym.* Senior Amen.

V. Pytam ćię: Jeslize ty nád náuke Pro-

August. L. 2. Ca. 3 de Bapt. Ktoż tego niewie/ że Pismo S. Kánonicżne / ták Stárego jáko y Nowego Testámentu/ w pewnych swych gránicách zámknione jest.

rocka/y Chrystusowa y Apostolska/ w Bibliey świetey opisána y záwárta / wiecey śie nie bedźieß domyślał / ále tylko bedźieß uczył co Pan Chrystus rozkazał / á Prorocy y Apostołowie S. ná Piśmie podáli? Joh. 15 14.

R. *Obiecuję to Pánu Bogu, y jego kośćiołowi, nád słowo Boże pisáne, więcey śię nie domyśláć.* 1. Cor. 4. 6.

Senior Amen.

VI. Pytam ćie: Jesliże śie ty poddawaß chetnie y dobrowolnie / pod posłußeństwo Stárßych/ y Discipline Kośćiołá Bożego: y wdźiecznie chceß przyimowáć karánie włożone / gdybyś w czym / czego Pánie Boże uchoway/ wystapił / álbo Vrzedowi twojemu dosyć nie czynił? Gal. 2. 11.

R. *Poddawam w Imieniu Páńskim.*

VII. Pytam ćie: Jesliże ty zgody Jednoty/ słowu Bożemu nieprzećiwney/ ktorey uczy *Konfessya* Sedomierska y *Consens* Generálnych Synodow / nie bedźieß tárgał y rozrywał?

R. *Nie będę.* Senior Amen.

VIII. Pytam ćie: Jesliże ty obiecujeß Bogu / y kośćiołowi jego/ w tym Vrzedźie státecznie / y nie odmiennie trwáć / onego / áni dla prześládowánia / áni dla świátá / áni dla ubostwá nie odstepowáć / áni w nim

ustá-

Luc. 9. 62. Matth. 24. 25. 26. 27. 28. ustawáć do śmierći/ jáko niektorzy uczynili / ktorzy przyłożywszy ręke swoje do pługá/ ná zad sie oglądowáli/ talentá niebieskie w ziemię zákopáli / ze złym swojim? Obiecujeszli? R. *Obiecuję, zá pomocą Bożą.*

SENIOR Amen.

IX. Náostátek pytam ćię: Jeslize ty ná tym Vrzędzie chcesz żyć pobożnie/bez nágány y zgorszenia/będąc pilen náuk y czytánia? R. *Chcę y obiecuję, zá pomocą Bożą.*

X. Chceszże uczynić Slub Pánu Bogu/ y Stárszym á przełożonym swojim / pod dobrym sumnieniem / że w tym Vrzędzie Pásterskim sobie zleconym / wiernie trwáć / y prácowáć będzieß áż do śmierći?

R. *Chcę, zá pomocą Bożą.*

Vczyńże to już w bojáźni Bożey / przed oblicznośćią Bożą y tego zgromádzenia. *A w tym Consenior przystąpiwszy, poda do ręku jego Formę Obowiąsku, álbo Slubu Pásterskiego tymi słowy nápisána:*

SLUB

WEdług tey Vmowy Pásterskiey/ teraz odemnie uczynioney / dobrowolnie obiecując / ślubuję Pánu Bogu/ y kośćiołowi jego świętemu / y wam Stárszym

swym/

swym / wiernosć / w Vrzędzie pilnosć / y posłuszeństwo. A cokolwiek w tey Vmowie przełożono mi było / slubuię wszystko uprzeymie czynić / w tym trwáć / niczym się nie wymawiáiąc / zá pomocą Bożą y zá rádą was Bráci Stárszych / áż do moiey śmierći.

Tego mi rácz dopomágáć / Pánie Boże moy / w Troycy świętey iedyny / Oycże / Synu / y Duchu święty / Boże błogosłáwiony ná wieki / Amen.

Zátym rzecże Senior do Słucháczow.

Słyszeliśćie Chrześćiánie mili / iáko ten mąż Boży / slubuie Pánu Bogu y kośćiołowi iego / Vrząd swoy wiernie y przystoynie wykonywáć: Czego iż nie może siłámi swoiimi uczynić / bez dáru y wspomożenia Bożego / upadszy ná koláná swe Páná Bogá prośmy / áby mu dodawał mądrośći umieiętnośći / státecznośći y ćierpliwośći w tym Vrzędzie / do ktorego powołáć go raczył / mowiąc tymi słowy:

Modlitwa

PAnie Jezu Chryste / nawyższy Biskupiey Dozorco ludu swego / Synu Bogá żywego / ktory ná Niebo wstąpi-

wßy / ku zbudowániu Kośćiołá swego / ku
Eph. 4. 9. spojeniu świętych / y ku pracy usługowá-
nia / dawaß niektore Apostoły / á niektore
Proroki / á drugie Ewángelisty / drugie tez
Pásterze y náuczyćiele ; prośimy ćię pokor-
nie / y zátym Sługą twym wiernym tobie
śię teraz ofiáruiącym ná Vrząd Pásterski /
ráczże nań okiem miłośiernym weyrzec / o-
nego zá sługę swego przyiąć / y w godnośći
Vrzędu tego postánowić / dárámi Duchá
twego świętego udárowáć / y obietnice
swoie łáskáwe / nád nim rácz Oycowskie
wypełnić / á pożytecznym Sługą Kośćio-
Tit. 1. 9. 10. 11. łá twego uczynić. Day mu ustá y mądrość
zbáwienną / áby mogł nápominác / náuką
zdrową / y tych ktorzy śię sprzećiwiáią
przekonywáć : rządowi niepoddánych /
strofowáć / y ustá im zátykáć : w prześlá-
dowániu onego utwirdzay / á przy praw-
dźie twoiey świętey / w żywoćie pobożnym
áż do śmierći choway. Vczyńże to wßyst-
ko dla chwały Imienia swego świętego /
ktory żyieß / z Oycem y z Duchem świę-
tym / w iedności Bostwá / ná wieki / Amen.
Oycże náß, &c.

A powstawszy *Ordinator*, ná głowę klęczącego Ministrá / ręce kłáść będzie / mowiąc te słowá głośno:

BOg Ociec niebieski / ktory cię ná Vrząd Pásterski powołał / niechay cię Duchem świętym nápełni: mądrości / umiejętności / wyrozumienia słowá swego niechayći dodawa / náuką zdrową / żywotem pobożnym / niechay cię obdáruje: w tym Vrzędzie świętym / niechayći błogosłáwi: Ręka práwice swey niechay cię broni od nieprzyjaciół Kościołá swego: Miástem obronnym / słupem żeláznym / murem miedziánym / báßtą mocną / niechay cię postáwi ná przećiwko wßystkim / ktorzy się práwdzie sprzećiwiáją: Niechay to Pan Bog w tobie spráwi / ábyś mogł przynieść godny owoc y pożytek jemu / y kośćiołowi jego. Ná co wßyscy rzeczmy / Amen.

Actor. 13. 3.

Jerem. 1. 18.

Joh. 15. 16.

Ambr. lib. de Dignit. Sacer. C. 5. Człowiek wkláda rękę á Bog łáski udźiela / y błogosłáwi.

Hieron. in Ca. 58. Esa. Ordynowánie Ministrow / nietylko Modlitwą głosu / ále y ták wkłádániem bywa wykonáne.

Conc. Car. 4. Can. 3. Nietylko Biskupowi / ále y wßystkim Presbyterom / ktorzy ná ten czás są / każe ręce kłáść ná Swięconego.

Zátym záśpiewáją Pieśń / álbo Psalm Aktowi służący. A gdy śpiewáją / tedy inßy Seniorowie ponawiáją ono *Votum* wyżey pomienione. A jeśli Seniorow y Conseniorow niemáß / záraz po Ordynatorze / niektorzy z Stárßych Ministrow kłádąc ręce / błogosłáwić Brátu będą.

Gdy się Wotá odpráwią / poda Seniorowi rękę posłußeństwá; á Ministrom / rękę Bráterstwá / społeczności y miłości.

Zátym obroćiwßy się Senior / rzecze do Ministrá.

Ponie-

POniewaz ćie Bráćie miły / Pan Bog ná ten Vrząd Duchowny / w kośćiele swym wysádził y obrał / wziąwszy sobie Páná Bogá ná pomoc / stáray śie / ábyś ochotnie słowo Boze opowiádał / Sákrámentámi SS. wiernie száfował ; trzodę Bozą pásł : krzyz ćierpliwie znośił : przykłádem wiernych był / w mowie / w obcowániu / w wierze / w czystośći / ábyś owoc godny przynośił / od báłwochwálstwá / y od bluznierstwá / ludźi odwodźił : czytánia pilen był : poboznie zył : Vrzędu twego / y dáru Bozego / ktory w tobie jest / ktory ć dány jest / z włozeniem rąk Stárszych / nie zániedbywał. Co kiedy będźie / usłyszysz on

Matth. 25. 23. wdźięczny głos Páná swego : *Dobrże Sługo dobry y wierny, gdyżeś był wierny nád máłem, nád wielem ćię postánowię: wnidź do rádośći Páná twego.* A będźieszli gnuśny / zły / bojázliwy y niepozyteczny / to ćie potká co y onego /

Matth. 25. 25. ktory wziąwszy Talent od Páná / szedł y skrył go w źiemię : od ktorego nietylko kazał Pan odebráć Talent / ále go tez kazał wrzućić do onych ćiemnośći zewnętrznych / gdźie jest płácz y zgrzytánie zębow. Nie zárabiayze sobie Bráćie miły ná to / y stáray śię / ábyś nie wypadł / y nie był złozony z

Vrzedu / jáko Judaß y inßy / lub dla odßczepieństwá / lub dla niepobożnego żywotá; A ná twoie mieysce / jáko ná Judaßowe / żeby Pan Bog nie wsádźił inßey osoby; według onych słow Duchá Bożego: *Biskupstwo jego, niech weźmie inny.* Actor. 1. 20.

Nápominánie do Słucháczow.

WAs też nápominam namilßy Chrześciánie / ábyśćie tego męzá Bożego / y sługę Chrystusowego / ktorego Pan Bog sobie obrał

Naprzod: Słucháli ucząc° słowá Bożego / jáko postá / Legatá / sługi Chrystusowego / y ßáfárzá táiemnic Bożych, Syn Boży mowi: *Kto was słucha, mnie słucha: á kto wámi gárdźi, mną gárdźi.* Pámiętayćie / iż śię Pan Bog gniewa / gdy sług jego nie słuchamy / y karze tych / ktorzy ich lekce ważą; czego mamy przykład w Achábie Krolu / ktory iż nie słuchał Eliaßa y Micheaßá / Bog go wniwecz obroćił / ná woynie go zábito / máiętność jego rozßárpano / y pokolenie jego zginęło. Tákże y w Jezábeli żenie jego / ktora iż Proroki Boże prześládowáłá / psi ją zjedli.

Luc. 10 16.

3. Reg. 22. 34.

4. Reg. 9. 37.

Druga: Badźćie mu poddáni w rzeczách duchownych. Páweł S. mowi: *Badźćie* (Hebr. 13. 17.) *poſłuſzni wodzom wáſzym, y badźćie im poddáni: ábowiem oni czuja nád duſzámi wáſzymi, jáko ći, ktorzy liczbę oddáć mája: Aby to z rádośćia czynili, á nie z wzdychániem, boć wam to nie jeſt pożyteczno.* Abowiem jesli tego nie uczynićie/ sámym Pánem wzgárdźićie/ ktory mowił do Proroká Sámuelá: *Nie toba wzgárdźili, ále mna wzgárdźili:* (1. Sam. 8. 7.) A zátym karánia od Bogá nie uydźiećie: jáko y Márya śioſtrá Aáronowá ktora Bog trądem záráźił: (Num. 12. 9.) y onego Krolá Ozyaſzá/ dla tego/ iż przećiwko Sługom Bożym ſzemráli/ im poddánymi być nie chćieli/ y nápominániem ich gárdźili. (2. Par. 16. 19.)

Trzećia: Cżćićie/ ſzánuyćie/ y miłuyćie go wſzyſcy/ ták przełożeni świeccy/ jáko y poſpolity człowiek. Páweł święty mowi: *Stárſzy, ktorzy się w Przełożeńſtwie dobrze ſpráwuja, niech będa miáni zá godne dwojákiey cżći,* (1. Tim. 5. 17.) *á zwłaſzczá ći, ktorzy prácuja w ſłowie y w náuce.* Tenże jeſzcze Apoſtoł mowi: *Prośimy was* (1 Theſ. 5. 12.) *Bráćia, ábyśćie poználi te, ktorzy prácuja miedzy wámi, y ktorzy ſa przełożonymi wáſzymi w Pánu, y nápominája was, ábyśćie je ják nabárźiey miłowáli, dla ich prace, pokoy záchowayćie miedzy ſo-*

ba. To jest/ nie zásmucaycie ich / áni im przykrośći wyrządzaycie. Tenże jeszcze mowi: *w poczćiwośći je mieyćie.* A jeslibyśćie Sług Bożych nie cżcili/ sámego Chrystusá w osobie ich nie uczćilibyśćie/ ktory przez nich mowi: dla ktorych Pan Bog / y o ktore gniewa śie/ kiedy ich kto znieważa y onych łży/ sobie onę zniewagę y zelżywość przywłaszcza/ mowiąc: *Kto śię was dotyka, dotyka śię źrzenice oká mego* Tenże jeszcże Pan mowi: *Zemszczę śię krzywdy Sług mojich.* Czego mamy przykład / ná Krolu Jeroboámie ktoremu ręka uschłá / gdy ją ná Prorokà Jáddoná zćiągnał y podniosł.

Phil. 2. 29. Zach. 2. 8. 1. Reg. 2. 7. 3. Reg. 13. 4.

Náostátek: Powinniśćie go żywnośćią/ y inszymi potrzebámi / przystoynie opátrowáć / á ile Pátron y Słuchácze jego / áby ten Vrząd z rádośćią/ á nie z wzdychániem odpráwował. Gdyż to nie jest jáłmużná/ ále powinna zapłátá zá prace. Syn Boży mowi: *Godźien jest robotnik zapłáty swojey.* Páweł też S. mowi: *Ták Pan postánowił tym, ktorży Ewángelią opowiádáją, áby z Ewángeliey żyli.* Tenże jeszcże mowi: *Niechay udźiela ten ktory bywa náucżony w słowie, temu ktory go náucża, ze wszystkich dobr.* A w Zakonie nápisano: *Dochody y urodzáje, ktore wam oddáwáć*

Luc. 10. 7. 1. Cor. 9. 14. Num. 18. 31.

bę-

będa ſłucháczże, jeść będźiećie wy, y ſłudzy wáſſy, ábowiem to jeſt zapłátá wáſſá, zá ſłużbę wáſſę, przy námiećie zgromadzenia.

Dla świádectwá y pewnośći / Miniſtrá nowo Ordynowánego / wpiſſą w Aktá Synodowe / y ſam śię według uchwały y zwyczáju Kośćiołá Bożego podpiſſe pod *Conſens.* Concil. Mil. Can. 14. Ktorzy bywáją od Biſkupá święcent / niech wezmą ab ordinatoribus ſuis, liſty ręką ich podpiſáne, continentes conſulem & diem. aby nie, był jáki ſpor náPotym.

Vide Torunens. Synod. Can. V.

Po błogosłáwieńſtwie / ubogich záléćiwſſy y záśpiewawſſy / *Bogu Oycu y Synowi, &c.* álbo inſſą pieśń / rozpuſſczone bywa Zgromádzenie.

Forma Ordynowania Conſeniorow.

Swiádectwá z Doktorow do tego Aktu należące.

Rowny rownego w Vrzędźie / názywa Społ-Stárſſym / Społ-Miniſtrem / álbo Społ-Sługą / Społ-towárzyſſem / Społ-Kiedzem / y Społ-Dozorcą: od Vrzędu ſpolnego y jedynego / ktory ná ſobie noſſą. Czego mamy naprzod świádectwo w Apoſtołách świętych / á oſobliwie w Pietrze świętym / ktory ták nápiſał: Seniores qui in vobis ſunt, obſecro Conſenior, & teſtis Chriſti paſſionum: *Stárſſych ktorży ſą miedzy wámi, proſſę ja ſpoł Stárſſy, y świádek ućierpienia Chryſtuſowego.* A potym w onych pierwſſych Biſkupách Chrześćiáńſkich / o ktorych ták piſſe *Chryſoſtomus. Y teraz wiele Biſkupow piſſą*, Conſeniori, & Commi- Rowność w Vrzędźie / jedná kie Tytuły mą. 1. Pet. 5, 1. Chryſoſt. Serm. 1. in Epiſt. ad Philip.

 niſtro

nistro salutem: *Conseniorowi y Społ-Ministrowi zdro-*
wia. Clemens Romanus *w liście swym nápisał:* Cle-
mens *Biskup miástá Rzymu, namilszey bráci Iuliuszowi,*
y Iulianowi, y inszym społ towárzyszom nászym, &c. A Ca-
lixtus *Papież,* Calixtus *Arcybiskup Kościołá powszechne-*
go miástá Rzymu, Benedyktowi Brátu y Społbiskupowi
zdrowia w Pánu. Grzegorz pisząc o Pátryársze Con-
stántinopolskim/ mowi: *Mąż naświętszy Społ-Xiadz*
moy Jan, usiłuje, áby był zwány powszechnym Biskupem.
Tharasius Biskup Constántinopolski/ pisząc do Adri-
áná Papieżá/ mowi: *Brátu y Comministrowi Adriano-*
wi, &c. Opuszczáją śie insze świádectwá tákowych
názwisk y tytułow. Zwáli też ciż stárszy/ álbo Biskupi
Xiężą inszego stanu/ Compresbiterámi/ y Społdiáko-
námi/ álbo Społ sługámi: jáko *Augustin* Biskup kto-
ry pisząc do *Hieronyma,* mowi: *Pánu namilszemu, Brátu*
y społ Presbyterowi Hieronymowi, Augustinus. *Ignatius*
Biskup pisze: Saluto & Christophoros Diaconos
meos, & conservos. A pewnie zwáli ich y
Conseniorámi/ álbo Coëpiskopámi/ jáko y *Chrysostomus*
nápisał: *Przedtym Presbyterowie y Dyákonowie Chry-*
stusowi, zwáni byli Biskupámi. A czynili to/ nie dla
tego áby mieli rozumieć/ że byli tegoż Urzędu ktorego y
oni/ względem Ordynowánia Xięży y Rządu: Ale
względem tego/ jáko mowi *Ambrosius,* Quia in Episco-
po omnes ordines sunt: to jest iż też y Seniorowie ál-
bo Biskupi/ są tákże Presbyterámi y Dyákonámi jáko
y oni. Byli też y w onym Stárożytnym Kościele táko-
wi/ ktorych zwano Chorepiskopámi. Tych Concil.
Neocæsariense názywa/ Vikáryámi Biskupimi postá-
nowionymi/ ná kształt śiedmidźieśiąt Uczniow: Ci
we wśiách tylko mieszkáli/ jáko zeznawa Concilium
Antyocheńskie: Acz jáko powiáda *Nicephorus: Nie tyl-*

ko w

Clemens Rom. Epi. 4.
Calixtus Epist. 1.
Greg. lib. 4 Epist. 32. in Regist.
Aug. Epist. 8. & 9.
Ignat. Epi. ad Smyrnenses.
Chrysost. Serm. in Epist. ad Phil. 1.
Ambr. in Cap. 4. Eph.
Chorepiscopi.
Concil. Neocæsa. Can. 13.
Conci. Antioch. Can. 10.
Nicephor.

kow w Mieściech, ale też w niektorych wśiách o Biskupách wiemy. O tych tákowy dekret Concilium *Ancyranum y Antiochenum* uczynilo : *Vicáriom Biskupim, ktorych Grekowie zowią Chorepiskopámi, nie godźi śię álbo Presbyterow, álbo Dyákonow święćić, choćiaż włożenie rąk od Biskupá wźięli, áby byli Biskupámi poświęconymi: Ale śię im dopuszcża święćić Lektory y Subdyákony.* Lib. 12. c. 34. Hist. Conci. Ancyr. Can. 13. Antioche. Can. 10.

A *Damasus* Papież / y tych zákazał im Ordynowáć / ták pisząc: *Niegodźi śię im Xięży święćić, ani Dyákonow, ani Subdyákonow.* Damasus Epist. 4.

Convent. Superintendent. Torunii Anno Domini 1636. Conseniorowie podług dawney uchwały / y zwyczáju Kośćiołá Bożego / nie máją potestatem ordinandi Dyákonow / áni Ministrow.

To wszystko dla tego śie przypomina: iż jáko było wolno zá onych czásow mieć Chorepiskopy przy Biskupách / dla pracy y dla pomocy; ták też y teraz / dla teyże przyczyny bywáją Conseniorowie przy Seniorách / ktorym powierzáją śie tego Vrzędu tym sposobem.

Przestroga.

I. Obierány bywa jeden z pobożnych Ministrow / lubo y wiecey / gdźieby tego wielkość ktorey Dyecesiey potrzebowáłá / ná Vrząd Conseniorowski / per Communia Suffragia Ecclesiæ.

II. Po Kazániu odpráwiwszy Modlitwy pospolite / śpiewáją:

Swięty Duchu záwitay k nam, &c.

III. *Superattendens* álbo *Senior*, każe wystąpić

onemu Ministrowi / ktoremuż poyśrzrodku śiebie Bráćia / zá zezwoleniem spolnym / máją śię zwierzyć *Conseniorátum*.

Zátym Akt sam w ten sposob zácznie.

W Imieniu Bogá Oycá, y Syná, y Duchá świętego, Bogá w Troycy świętey jedynego, Amen.

Opowiedź Aktu.

Jest tá wola Boża Chrześćiánie w Pánu umiłowáni / áby śię wszystko przystoynie / y porządnie dźiáło w kośćiele Bogá wszechmogącego / do ktorego rządu nie mniey náleży / postánowienie porządnego Przełożeństwá miedzy wiernymi Bożymi. 1. Cor. 14. 40.
Do tegoż też zmierza y Vrząd Conseniorowski; ktory áby był porządnie y przystoynie odpráwowány / zá fundáment naprzod weźmiemy słowá Duchá świętego / ktore nam opisał Łukasz święty / w Dźieiách Apostolskich.

TEXT Swięty

Actor. 13. v. 1. ad 5.

BYli w Antyochiey, we Zborże ktory tám był,

nie-

niektorży Prorocy, y Náucżyćiele; jáko Bárnábaſz, y Symeon, ktorego zwano Niger, y Lucius Cyrenejcżyk, y Mánáchen, ktory był wychowány z Herodem Tetrárchą y Saul. A gdy oni ſłużbę Páńſką jáwnie odpráwowáli y pośćili, rżekł im Duch święty: Odłącżcie mi Bárnábaſzá y Saulá, do tey ſpráwy, do ktoreym ich powołał. Tedy poſzcżąc, y modląc śię, y wkłádájąc ná nie ręce, odpráwili je. Oni tedy wyſłáni będąc, od Duchá

świętego, przyszli do Seleuciey, á z tám tąd płynęli do Cypru.

Tu się Text krociuchno objaśnia/ w ten sposob.

W tych słowiech/ Wierny Ludu Bozy/ jásny przykład mamy/ jákowy był rząd zá czásow świętych Apostołow/ w Kościele Bozym. Abowiem chociaß wiele Prorokow y Náuczycielow/ we Zborze Antiocheńskim było/ á wßákże dwu sobie obrał Duch święty/ osobnym sposobem/ do spráwy y rządu Kośćiołá Bozego/ mowiąc: Odłączćie mi Bárnábaßá y Saulá/ ec. Ktorego rządu y my násláduiąc/ zá powodem Bogá wßechmogącego/ y Duchá świętego okazániem/ odłączyć mamy/ do tákoweyże spráwy/ jednego z Bráći w słowie Bozym prácuiących/ ktoryby Seniorowi był ku pomocy. Przetoż Bráćie miły N. poniewaz jest wola Boza/ y zezwolenie wßystkiego Kośćiołá Bozego/ áby ná ćię ten urząd był włozony/ wystąp przed oblicżność zgromádzenia Ludu Bozego.

Gdy wystąpi, rżecże Senior do niego.

Abyś wiedźiał ktory jest Vrząd y powinność twojá/ krotkoć one przedłożę.

Vrzad Conseniorowski.

Phil.4 7. 1.The. 5.14. 2.Tim. 4.2.

I. Abyś rzadu Kośćielnego pilnie doglądał/ á cobyś widźiał być w porządku Kośćielnym/ w obyczáiách/y w żyćiu jákichkolwiek osob/ bądź duchownych/ bądź świeckich/zdrożnego/ wystepnego/ y nieporządnego/ żebyś jáko napilniey náprawował: á w ćieższych y szkodliwszych rázach/z Seniorem sie spolnie znośił/ á bez rády jego/y z nim śie znieśienia/ nie uczynił.

1.Cor. 11.1. 1.Tim. 4.11. 12. Act.16 4. 2.The. 2.15.

II. Abyś przykłádnym w náuce/ y w żywoćie był/ Ministrom/ Dyákonom/ y Lektorom; one do pilnośći w Vrzedźie/do pobożnośći w żyćiu/y do státecznego záchowánia Constituciey/á Vchwał potrzebnych Kośćiołá Bożego/ pilnie wiodąc/ y nápominájąc: ktore też masz szánowáć miłowáć y o nich záwiádowáć rádą y pomocą.

III. Z Seniorem ná Synody/ ná Visitácie/y ná Introdukowánie Ministrow/ jeźdźić będźiesz: á gdyby on był zátrudniony czymkolwiek słusznym/ sam to zá zleceniem y informácią jego odpráwisz/ wźiąwszy z sobą ktorego z bráciey Ministrow/ álbo y Seniorow Polityckich/ gdźie tego potrzebá.

IV. A to ná ćiężeſzcze kłádzie Kośćioł Boży / ábyś y innym Bráći Miniſtrom ná przykład / przy ſobie záwſze chował / álbo Dyákoná / álbo Lektorá / nákłádem Diſtryktowym.

V. Wſzelákie námowy / ktorymi śię obmyślawá rząd Zboru Bożego / álbo też táyniey ſze ſpráwy / rády / ſumnienia y poſtępkow wiernych Bożych / wiernie przy ſobie záchowáſz.

VI. Abyś z Seniorem w Bráterſkiey miłośći / y dowiernośći nie odmiennie / áż do końcá żył: á po śmierći jego (jesliby go Pan Bog prędzey wziął) uczćiwie ćiáłu oſtátnią poſługę / z Bráćią Miniſtrámi Diſtryktu ſwego / oddawſzy; to co przy nim rzeczy kośćielnych było / żebyś porządnie przeyrzał / odebrał / y one w cále áż do Synodu záchował / á do ręku Seniorow wſzyſtko wiernie oddał; miedzy tym Vices Senioris, jáko napilniey odpráwując.

PYTANIE.

A Ták / pytam ćię Bráćie miły / Jeslize śię chętnie y dobrowolnie tego Vrzędu Conſeniorowſkiego podeymujeſz / y onemu dosyć czynić obiecujeſz?

R. Po-

R. *Podeymuję zá pomocą Bożą.*

K utwierdzeniu / tego świątobliwego przedsięwzięcia twego / oddayże Slub Bogu / y Kośćiołowi jego.

SLUB

TO wszystko co mi teraz przełożono / szczerze przyimuiąc / ślubuję Pánu Bogu / y kośćiołowi jego / wierność / uprzeymość / pilność / powolność / záchowáć / wszystkich powinności moich skutecznie przestrzegáć / y onym zá pomocą Bożą / podług możności moiey / dosyć czynić : Czego Pánie Boże rácz mi dopomagáć / Amen.

Przystęp do Modlitwy.

POnieważ nie może nic wziąć człowiek / jesliby mu nie było dano z niebá ; przetoż y my wszyscy / upadszy ná koláná / serdecznie śię modlmy Pánu Bogu / zá tym nowotnym Conseniorem Zboru Bożego / áby mu w tym Vrzędzie jego błogosłáwić raczył.

MODLITWA

PAnie Boże nász / ktoryś wszystkie rzeczy / ná niebie y ná ziemi mocą Bostwá twojego stworzył / y one opátrznośćią swoją rządźisz y spráwujesz. Prośimy ćię / weyrzy-

że ná Kośćioł twoy świety / broń go od wßyſtkich nieprzyjaćioł jego / rozmnoż go w prawdziwe y w pobożne chwalce twoje / y przymnażay tych / ktorzy w nim ſą Przełożonymi / y day im moc Duchá świetego / áby słowem y uczynkiem / Kośćioł budowáli. Weyrzyjże też y teraz ná tego ſługe twego / ktory ná ten Vrząd / zá ſpolnym zezwoleniem wßyſtkich nas obrány jeſt. Nápełni go Duchem łáſki / y zdrowa rádą / áby ten Vrząd mogł godnie wykonywáć / y w nim pobożnie y z zbudowániem żyć. Vczyń to wßyſtko / prośimy ćie dla Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá: w ktorego Jmieniu / ták śie tobie modlimy: *Oycże náß, ktoryś, &c.*

A wſtawßy *Ordinator*, ná klęczącego *Conſeniorá* ſam tylko ręce włoży / mowiąc.

PAn Bog wßechmogący / Oćiec / Syn / y Duch świety / ná tym Vrzędzie niechay ćię błogosłáwi / niechay ćię mocą Boſtwá ſwego rządzi / mądrośćią y pobożnośćią obdárzy / dárow niebieſkich / y miłośći ludzkiey użyczy / ábyś mogł godny owoc wezwánia twego przynieść / Amen.

Nápomnienie po wkłádániu rąk.

DUfayże/ Bráćie miły / że Pan Bog wszechmogący modlitwy twoje / y tego Zboru/ zá ćiebie uczynione wysłuchał/ y gdy mu wiárę / y sumnienie dobre záchowasz/ wypełni je nád tobą podług obietnic swojich Boskich / dla Syná swego miłego/ Páná nászego Jezusá Chrystusá. A teraz ná znák posłuszeństwá/ y wierności / poday mi rękę twoję.

A wziąwszy rękę rzecze:

Niechayći nawyższy Pan błogosłáwi w pracách twojich/ Amen.

W tym záczną śpiewáć/ á Ministrowie onego Distryktu/ ná znák miłośći/ uczćiwośći y powolnośći Bráterskiey/ podádzą mu tákże ręce swoje.

FOR-

FORMA ORDYNOWANIA Superáttendentow, álbo Seniorow Distryktowych.

Swiádectwá z Pismá Swiętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Matth. 20. 26. 27. Luc. 22. 24. 26. Actor. 20. 28. It. 15. 24. 2. Tit. 1. 5. 1. Tim. 5. 19. 1. Pet. 5. 1. 2. 3. 4.

Hieronym. Epistola ad Oceanum.

Jesli kto Biskupstwá żąda/ dobrey prace żąda: prace/ nie zacności; prace nie roskoszy żąda.

Idem apud Gratian. Dist. 95.

Biskupi niech wiedzą/ iż Xiężą są/ nie Pány.

Ambrosius in cap. 5. Timoth.

Kościoł miał swoje Seniory/ bez ktorych rády/ nic sie nie dziáło w Kośćiele. Co zá jákim niedbálstwem zginęło/ nie wiem.

Tertull. Apolog. Cap. 39.

Przodują u nas Seniorowie/ Mężowie doświadczeni/ ktorzy tey czći dostáli/ nie zá zapłátę/ ále zá świádectwem.

Hieron. in 1. cap. Epist. ad Titum.

Potrzebá/ áby Biskup był bez nágány/ jáko száfarz Boży. Toż tedy jest *Presbyter*, co y Biskup. Y poki zá dopusczeniem Dyabelskim/ rozerwánia sie niestáły/ y nie mowiono: Jam jest Páwłow/ ja Apollow/ á ja Piotrow/ spolną Presbyterow rádą/ kośćioły były rządzone. A skoro káżdy tych/ ktorych pochrzćił/ nie Chrystusowymi/ ále swojimi być rozumiał/ po wszystkim świećie to postánowiono/ áby z Presbyterow je-

den

den bedąc obrány / nád inszymi był Przełożony / do ktoregoby wszelkie z strony Kośćiołá záwiádowánie należáło / y áby ták naśienie rozerwánia było wyniszczone. A jesliby kto mniemał / iż to nie Pismá świetego / ále násze zdánie jest / że Biskup á *Presbyter* jedno są: Tákże iż / jedno lat / drugie Vrzedu imie jest / niechayże przeczyta słowá Apostołá do Filippensow mowiącego: Páweł / y Tymoteusz sludzy Jezusá Chrystusá / wszystkim świetym w Chrystuśie Jezuśie / ktorzy są w mieśćie Filippis / z Biskupámi y z Dyákonámi / łáská wam y pokoy: *Philippis* jest to jedno Miásto w Mácedoniey: á zájiste w jednym mieśćie wiele Biskupow być mogło. Ale iż ná on czás tychże Biskupámi / ktorych y Presbyterámi zwano / dla tegoż / nie zostáwiwszy roznice o Biskupách / jáko o Presbyterách / Apostoł mowił. A jesliż komu nie dosyć ná tym / jesliby śie táż rzecz drugim świádectwem nie podpárłá / ánoż nápisano w Dziejách Apostolskich: Gdy przyszedł Páweł świety do Miletu / posłał do Efezu / y przyzwał do śiebie Presbyterow Kośćiołá Efeskiego / ktorym potym miedzy inszymi rzeczámi rzekł: Pilnuyćie sámych śiebie / y wszystkiey trzody / w ktorey was Duch świety postánowił Biskupámi / ábyśćie páśli Zbor Boży / ktorego sobie nábył przez własną krew. Y tu śie pilnie przypátrzćie / jáko przełożone Kośćielne / jednego miástá Efezu / Presbyterámi názwawszy / potym je Biskupámi názywa tamże niżey. Tom dla tego przywiodł / ábyśmy pokazáli iż u nászych Przodkow / ciż byli Presbyterowie / ktorzy y Biskupi: A potym pomáłu / áby rozerwánia wykorzenione były / ná jednego wszelkie stáránie włożone jest. Jáko tedy Presbyterowie wiedzą / iż z zwyczáju Kośćiołá / temu / ktoryby nád nimi przełożony był / są poddánymi: ták też y Biskupi niechto wiedzą /

Phil. 1. 1 2.

Act. 20 17. 28.

iż ráczey z zwyczáju/ niż z sporządzenia Páńskiego/ nád Presbytery są więtszymi / y spolnie z nimi Kościoł máją rządźić: Násláduiąc Moyzeszá/ ktory májąc to w mocy/ áby był Przełożonym sam nád ludem Izráelskim/ obrał śiedmdźieśiąt Mężow / z ktorymiby lud sądźił. Toż mowi Epi. ad Oceanum, y ad Evagr. Y pisząc in c. 1. ad Phil.. y in c.3. Ep.1. ad Tim. Toż mowi Chrysost. y Theophil. piszac in c.1. Phil. y in 1. Tim 3. Tenże Hieronymus Epist ad Evagrium: Iż jeden z Presbyterow obrány jest / ktoryby nád inszymi był Przełożony: dla zniesienia rozerwánia / to śie stáło / áby snadź káżdy ćiągnąc do śiebie/ Kośćiołá Chrystusowego nie rozrywał. Abowiem y w Alexándriey mieśćie / począwszy od Márká Ewángelisty / áż do Herákle y Domiciusá Biskupow / Presbyterowie záwsze jednego z poyśrzodku śiebie obráwszy / y ná wyższy stopień wyniozszy/ Biskupem názywáli. Exod. 18.13. Num. 11. 16. Exod. 18.21. 22.&c.

Synod. General. Cracow. de Superatt.

W káżdym Distryktćie/ miedzy Ministry onego Dystryktu / ma być obran jeden Przednieyszy *Senior* Duchowny/ álbo *Superattendent*, á to táki / ktoryby śie godźił ná ten Urząd: Co śie ma dźiać ná Synodźie/ od Ministrow y Stárszych onego Distryktu / w to potrafiájąc / że by był do tego wezwány/ *Superattendent* Distryktu bliższe° / ktoryby go inauguurował á potwirdźił.

Concil. Nic. Can. 4.

Potrzebá áby wszyscy Biskupi/ jesli to być może/ Biskupá świecili. A jesliby to nie mogło być / álbo dla jákiey gwałtowney potrzeby / álbo dla dálekośći drogi/ trzey Biskupi máją śie zjácháć.

Clem. Rom. Lib. 8. cap. 27. Const. Apost.

A jesliby to potrzebá wyćiagáłá/ áby od jednego był

świe=

świecony / iż dla prześládowánia / álbo inszey przyczyny / więcey ich być nie może / niech będźie przynieśiony dekret wiela Biskupow poruczenia.

Z tych wszystkich przytoczonych świádectw / y z Kánonow nászych Generálnych / & ex usitata praxi multarum Ecclesiarum, to śię pokázuje. Naprzod / iż boni Ordinis causâ, muszą być w Domu Bożym / rożne / gradus potestatis Ecclesiasticæ : przytym / iż imionáte: Episcopus, Superattendens, Inspector, Senior, á w Polskim języku / *Stárszy, Dozorcá, sunt Synonima*: podług uznánia y Conkluziey Generálney Włodáwskiey.

Leo Papa, Dist.63. Ca. Si forte.

Zaden Biskup niech nie będźie dány tym / ktorzy go nie chcą / y oń nie proszą / áby go człowiek pospolity przymuszony nie wzgárdźił / álbo w nienáwiśći nie miał.

PRZESTROGA

I. Po śmierći *Seniorá* , *Consenior* záraz zá napierwszą wiádomośćią / w Dom Zmárłego zjeżdża / spráwy Zborowe / y Xięgi Synodowe odbiera : o Pogrzebie uczćiwym / y Konwokáciey ná obieránie Successorá / z Ich Mśćiámi P.P. Seniorámi *Equestris Ordin.* y z Ich M.M. P P. Pátronámi / consultuje ; á możnali / żeby przy Pogrzebie záraz y Konwokácya odpráwiona być mogłá / Bráći Ministrow ná czás pomieniony / przez zwykły Proceß / zápraszá / gdźie potym / de personâ qualifi-

cata, do ták S. Vrzedu / zgodną umowę uczyniwszy / zdánie swe Listem publicznym / z podpisem rąk swych / y præsentium omniū, do Synodu Prowincialnego odeśle: álbo wiec / jesliby defekt ludzi do Rzadu tákiego sposobnych / w Distrykcie w Pánu zmárłego był / z inszych Distryktow osoby godne upátrzy / y ex communi Ecclesiæ suæ sententia miánuje / á to wszystko do pilnego uważenia Synodu Prowincialnego / dowiernie poda. Hæc omnia, Synod Prowincialny z Bráćią roznych Distryktow / pro conscientia, uważywszy / uczyni to coby było è re Ecclesiæ ; maximè zábiegájac w bojáźni Bozey wszelkim Práktikam / y nie zwyczáynemu obierániu Stárszych w Kośćiele Bozym.

2. A Vrzad ten *Senior* ná sobie nośić będzie / áż do śmierći swey / czyniac mu dosyć / y w nim przykłádnie / pobożnie y powáżnie żyjac.

NB. Prawdá / iż táki Canon ná Synodzie Generálnym Krákowskim / uczyniony jest o nim: Vrzad jego od Synodu do Synodu tylko trwáć bedzie / y według zdánia Synodowego / álbo tenże zostáwowan y pochwalon / álbo inszy obierány / y stánowiony

Can. 10. o Seniorze.

wiony

wiony być ma. Ale jednák nie ták ten Canon stánowiony jest/żeby zgołá koniecznie præcisè *Senior*, od Synodu do Synodu tylko trwał/ná Vrzedźie raz podánym / á inszy żeby ná jego mieyscu záwsze á záwsze był obierány. Tákowy obyczay nie bywał nigdy w Stárożytnym Kośćiele: káżdy bowiem ktory był ná ten Vrząd obrány / á wiernie y pobożnie w nim żył/áż do śmierći w nim trwał. Y u nas nie jest in Usu. Lecz tym sposobem ten Canon położony jest/áby było wolno Kośćiołowi Bożemu / inszego sobie Stárszego obráć / jesliby *Senior* temu Vrzedowi nie mogł/álbo sprostáć/ álbo dla choroby jákiey y Stárośći dosyć czynić/álbo też czego Boże záwáruy / gdyby ná nim żył nieporządnie/ nie przykłádnie y niezbożnie. A co wietsza/ kiedyby w jákie odszczepieństwo upadł. Rozkázuje to sam Duch świety: Episcopatum ejus, accipiat alter. Ma to w mocy Kośćioł/jáko powiáda y Cyprianus: Ecclesia habet Potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi.

Przyczyny złożenia z Vrzędu/ Psal. 109. 8.

Actor. 1. 20.

Cypr. Epi. 68

3. Tym sposobem obrány *Senior*, ták bywa ordynowány.

ORDYNACYA SENIORA, álbo Superáttendentá Distryktowego.

1. Po Kazániu wystąpi *Ordinator*, y uczyni Votum.

W Imieniu Bogá Oycá, y Syná, y Duchá świętego, Amen.

2. Zápowie Akt/mowiąc:

Wierni á Bogu mili Chrześciánie / wszystkie niedostátki Zboru swego / dopełnia Bog zupełnością łáski y miłosierdzia swojego / á nietylko w spráwie náßego zbáwienia / lecz y w rządzie náßego powołánia/ cze°y teraz żądáć od Bogá naßego mamy.

Poniewaz bowiem potrzebá Zboru Páńskiego wyciąga po nas / ábysmy Seniorá Distryktowego / ná mieysce w Pánu zmárłego ordynowáli: słuszna y przystoyna rzecz jest / ábysmy to zá wspomożeniem Páńskim/według porządku Kościołá Bożego wykonywáli. Do czego nim przystąpimy / słuchaymy wprzod náuki Duchá świętego / nam opisáney przez błogosłáwionego Apostołá Páwłá świętego / w Liście do Titusá/*w Rozdźiale I.* à verſ.1. usq; ad 10.

TEXT.

PAweł Sługá Boży, y Apostoł Jezuſá Chryſtuſá, według wiáry wybránych Bożych, y znájomośći prawdy, ktora jeſt według pobożnośći, ku nádźiejey żywotá wiecżnego, ktory obiecał przed cżáſy wiekuiſtymi, ten ktory nie kłama, Bog; á objáwił cżáſow ſwojich, to ſłowo ſwoje przez kazánie, ktoremi jeſt zwierżone, według rozrżądzenia Zbáwićielá náſzego Bogá. Tytuſowi włáſnemu Synowi według ſpolney

wiáry. Láſká, miłośierdźie y pokoy, niech bedźie od Bogá Oycá, y Páná Jezuſá Chryſtuſá, Zbáwićielá náſzego. Dla tegom ćie zoſtáwił w Krećie, ábyś to co tám jeſzcże zoſtawa, w rżąd dobry wpráwił, y poſtánowił po miáſtách Stárſze, jákomći ja był rozkazał. Jesli kto jeſt bez nágány, mąż jedney żony, dźieći wierne májący, ktoreby nie mogły być obwinione w zbytku, álbo nie poddáne rżądowi. Abowiem Biſkup ma być bez nágány, ják o ſzá-

ſarz Boży, nie ſam ſobie śię podobájący, nie gniewliwy, nie pijánicá winá, nie bitny, nie ſzukájący zyſku ſproſnego, ále gośćinny, dobre miłujący, roſtropny, ſpráwiedliwy, świętobliwy, powściągliwy: trzymájący śię oney wierney mowy, ktora jeſt według náuki; iżby też mogł nápominác náuką zdrową, y tych ktorży śię zprzećiwiáją, przekonywáć.

3. Po przeczytániu Textu / *Ordinator* objáśni go krotko ku zbudowániu / á potym rzecze:

Námilſzy Bráćie w Chryſtuśie Pánu / iż do wielkiego á zacnego Vrzędu przyſtępujeſz / ktory też wſzyſtkiemu Kośćiołowi

wiádomy być ma / sámá słuszność to wyciaga/ áby y wierni Boży wiedzieli/ czego sie po tobie spodziewáć máją / y ty sam ábyś wiedział/ ktory jest Vrząd y powinności twoje/ oneć teraz / imieniem Kośćiołá Bożego / w tym Zgromádzeniu S. opowiádam.

Vrżąd Seniorowski.

I. Naprzod tedy / jáko napilniey / tego doglądáć masz / jákoby w jedności Kośćiołá Bożego / kwitnełá szczyrość náuki y karności świetey/ á to zá rozkazániem Páná nászego Jezusá Chrystusá/ ktory moc y władzą dał Sługom swojim / y káżdemu robotę jego/á wrotnemu przykazał áby czuł/ jáko świadczy Márek S. Marc. 13. 34.

Synod. General. Włodis. Can. 9. II. Pilne stáránie czynić masz / áby Młodź ná Vsługę Kośćiołá Bożego / według dáwnych Kánonow y Zwyczájow Zboru Bożego/ wychowywána byłá / jáko niekiedy Prorocy wychowywáli Syny Prorockie/y Gámáliel u nog swych ćwiczył S. Páwłá: Actor. 22. 3. A to spolnym nákłádem y pomocą Pánow Pátronow swego Dystryktu: á zwłaszczá / gdźiebyś temu sam prze niedostátek wydołáć nie mogł.

Act. 20. 28. 29. 31.

III. Akoluty álbo Lektory / Dyákony/Ministry / Conseniory / według swych Stopniow ná Synodách ex consensu Ecclesiæ, porządnie stánowić będziesz: Tit. 1. 5.

IV. Wiernie záwiádowáć będziesz o wszystkich Ministrách / Dyákonách / Lektorách / álbo Akolutách/áż y o Wdowách / y śierotách w Distrykćie twojim.

V. Rejestr Kośćiołow Distryktu swego/ tákże ich potrzeby / y Słuchácze / osobliwie przednieysze / porządnie spisáne miec / powinien będziesz.

VI. Kośćioły porządnymi / y sposobnymi Pásterzámi opátrowáć / y gdzieby tego potrzebá byłá (jednák cum scitu & consensu Synodu / y Społ-Stárszych swojich) odmieniáć będziesz / á to według Kánonow nászych Generálnych.

Synod. Generа. Wlodisl. C. 12. Synod. Cracow. de Officiis Superintend. C. 2. It. ibid. de Ministris, C. 4. par. 1. 2. 3. Convocat. General. Wlodaw. Can. 16. de Missioni.

VII. Zbory Distryktu swego / raz w rok/ wisitowáć będziesz / Ministry / y Pásterze występujace z powinności swojich / strofowáć / y karáć będziesz / ná zbudowánie jednák/ nie ná zepsowánie/ jáko uczy Apostoł świety/ 2. Cor. 13. 10.

VIII. Iż Bog w prześládowániu/ tu ná ziemi Kośćioł swoy mieć chce/ to nawiecey ná ćie należy / ábyś tego przestrzegał / jáko-

by Lud Boży/ w jedności był zátrzymány/ y niebespieczeństwam wszelkim zábiegáć / á przynamni w utrapieniu pociechą/ y stwirdzeniem rátowáć go powinien będzieß. Act. 20 28. 29.

Aug. Serm 13. de ver. Domini. Piotr w Porządku Apostolskim był pierwszym.

IX. Ná Synody Prowinciálne/ y inszych Distryktow będąc wezwány / jácháć maß: á w swojim Distryktcie/ czásow náznáczonych/ zá potrzebámi pewnymi skłádáć / y one rządzić będzieß.

X. Pieczęć y Xięgę Distryktu twego/ y cokolwiek do tego należy / w pilnym swym schowániu/ y záwiádowániu mieć będzieß.

XI. Jesliby się wszczęły miedzy Wiernymi/ skárgi jákie / máß je przyjmowáć/ y wezwawszy obu stron/ z Seniorámi świeckimi / one rozsądzáć y pogadzáć/ według Apostołá świętego: 1. Cor. 6. 2. 3.

Conc. Car. IV. Can. 34. Biskup gdziekolwiek siedząc/ niechay niedopuszcza presbyterowi/ przed sobą stać. Támże Can. 38. Biskup w Kościele/ przy zgromádzeniu

XII. Bráciey Ministrom służ/ nád nimi nie pánuy/ one czći/ y szánuy/ bo są Brácia twoja / y Społ-Robotnikámi: ty kos ty jest Stárszy w Urzędzie y w pracy Seniorowskiey / pierwszy w porządku/ y Przełożony w rządzie. A przetoż ná tym Urzędzie ták żyi/ jákoby Pan Bog miał chwałę / y Kościoł jego pociechę. Bądź strożem Religiey y rządu Kościołá Bożego; bądź wiernym y roztropnym száfárzem w Domu Bożym/

nád

Ephes. 3. 14. Luc. 12. 42. 43. nád czeládzią jego / jáko napilniey zá nią śie modląc. Co gdy uczyniß / odniesieß z łáski Bożey/koronę żywotá wiecznego.

Xiężey/ niechay nawyżey siedźi/á w domu niechay śię zná towárzyßem Xiężyt.

Teć sa powinnośći / ktorych ty podlug dobrego sumnienia/pilnowáć powinien jesteś: A ták pytam ćię

PYTANIE

Esa. 61. 1. *I.* Pytam ćię : Jesli czujeß w sercu twojim/ że ćię Pan Bog przez Duchá świętego popudza/ábyś ten Vrząd przyjął?

R. *Czuję zá pomocą Bożą.*

Senior Amen.

1. Pet. 5. 2. 2. Cor. 13. 10. *II.* Pytam ćię: Jeslize ty prágnieß tego Vrzędu / nie dla Pánowánia / áni proznowánia/áni pożytku; ále dla sámego pomnożenia chwały Bożey?

R. *Dla pomnożenia chwały Bożey , nie dla żadney inßey rżeczy.* Senior Amen.

III. Pytam ćię : Jeslize ty obiecujeß wedle dáru od Páná Bogá sobie dánego / temu Luc. 12. 47. Vrzędowi dosyć czynić / ná ktory ćię Pan Bog powoływa/y ná ktory dobrowolnie wstępujeß?

R. *Obiecuję zá pomocą Bożą.*

Senior Amen.

Zátym rżecze *Ordinator* do niego.

Toć coś obiecał/ utwirdź ślubem / przed oblicznośćią Bożą/ y zgromádzenia je° S.

Slub ná Piśmie, przez ktorego z Stárszych Bráci, Ordinando, podány bywa.

W Imieniu Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świętego : Ja N. (*Imię swoje Chrzczone pomieni z názwiskiem*) ślubuję Pánu Bogu / w Troycy świętey jedynemu / y Kośćiołowi jego / że to wszystko / do czego mię Bog moy / przez rząd Kośćiołá swego powoływa / zá święta pomocą jego / wiernie / y uprzeymie chcę wykonywáć ; ták mi Boże dopomagay / ku swey świętey chwale / Amen.

Przystęp do Modlitwy.

Według tego Slubu twe° / przed Pánem Bogiem uczynionego / dáięć śię zátym moc od Chrystusá Páná / y od Kośćiołá jego / ábyś páśł Owce wierne Zbáwićielá twego / rządu dobrego jáko napilniey w Domu Páńskim dogladájąc. A teraz już ludu Boży / upadszy ná koláná / modlmy śię Pánu Bogu nászemu zá tym nowym Domu Bożego Dozorcą / áby mu Bog w tym jego Vrzędźie błogosłáwił / y dárow Duchá swojego świętego przymnażał / á sposobno-

Joh. 21. 15.

Actor. 20. 28.

ści /

ści/ y umiejętności w pracách powołánia jego dodawał/ ták do niego wołájąc:

MODLITWA

PAnie Jezu Chryſte / Synu Bogá żywego / ktoryś rząd w Kośćiele twojim poſtánowił/ do ktorego poſyłaſz ſługi twoje/ y náuczyćiele słowá twego/ Dyákony/ Miniſtry/ y Seniory / dla uczenia Ewángeliey / dla ſzáfowánia Sákrámentámi S. y rządu dobrego. Prośimy ćię pokornie zá tym mężem/ ktorego w Imieniu twojim ná ten urząd obieramy / ráczże go dárámi Duchá świętego obdárzyć ; jáko/ mądrośćią/ umiejętnośćią/ y zmężyłośćią/ áby Kośćioł twoy rządźił wiernie/ według słowá twojego. Spraw to w nim / áby ná tym Vrzędźie/ przykłádnie/ y świątobliwie żył/ y Vrzędowi temu/ ná ktoryś go powołał / żeby dośyć czynił. Vczyń to dla chwały twojey / ktory żyjeſz w jedności Boſtwá/ z Oycem twojim miłym/ y z Duchem świętym/ Amen.

Eph. 4. 11.

Oycze náſz, ktoryś jeſt, &c.

Po Modlitwie wſtáwſzy *Ordinator,* ná klęczącego Seniorá ręce kłádźie/ mowiąc:

Bło-

Błogosławieństwo.

Niechayże cię potwirdzi Bog Oćiec / mocą swoją: niech ćię sprawuje JEzus Chrystus / mądrośćią swoją: niech ćię nápełni Duch święty / dáromi swojimi / ábyś prace Vrzędu sobie zwierzonego wykonywájąc / doszedł miłośćiwey nagrody / w krolestwie niebieskim / przez Páná nászego Jezusá Chrystusá / Amen.

Zátym śpiewáją pieśń álbo psalm Aktowi służący. A gdy śpiewáją / inszy Seniorowie / kłádąc ná głowę Seniorá klęczącego ręce / błogosłáwić mu będą.

Nápominánie.

TEgo Mężá (N.) ná ten Vrząd Seniorowski / zá wolą y mocą Bożą / á rządem Kośćiołá je° / postánowiliśmy / pewni tego będąc iż zá łáską Bożą / Vrzędowi powierzonemu dosyć czynić będzie. A ták Bráćia Ministrowie / Dyákonowie / Pátronowie / y słucháczé inszy upominam was / ábyśćie tego Seniorá brátá Stárszego miłowáli / szánowáli / czćili / á z osobná wy / nád ktorymi Przełożonym będźie / jemu posłuszni byli / wiedząc / iż uczćiwość y krzywdá / ktora śię Sługom Bożym dzieje / ná sámego śię Páná Chrystusá ściąga: ktorzy tedy

Clemens l.3. Recog. Piotr włożywszy ná Zácheuszá ręce / modlił śię áby bez nágány / Vrząd swoj Biskupi záchował. Aug. Serm sup. gestis, cum Emerito. Wzywánie bywa imienia Bożego / nád głową / gdy bywáją święceni Biskupi.

w záwiádowániu jego będziećie/ słuchayćie go chętnie/ jemu w Vrzędźie á w pracy jego dopomagayćie/ y bez wiádomośći y rády jego nic nie czyńćie/ pomniąc ná one słowá
1.Tim. 5.17. 18.19. świętego Páwłá/ ktory mowi: *Stárszy ktorzy śię w Przełożeństwie dobrze spráwują, niech będą miáni zá godne dwojákiey czći: á zwłaszczá ći, ktorzy prácują w słowie y w náuce. Abowiem mowi pismo: Godźien jest robotnik zápłáty swojey. A przećiwko stárszemu nieprzyimuyćie skárgi; chybá zá dwiemá álbo trzemá świádkámi.*

Po Nápominániu/ śpiewa śie Psalm álbo Pieśń: á tym czásem Consenior y Ministrowie/ dániem rąk swych/ oświádczáją powolność y posłuszeństwo swoje/ Seniorowi Distryktu swego: á ći ktorzyby præsentes ná Synodźie Prowincialnym być nie mogli/ ná Synodźie Distryktowym toż uczynić będą powinni.

FORMA OBIERANIA PRZEDnieyszego Superáttendentá, álbo Seniorá.

Swiádectwá z Pismá Swiętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Matth.20.

Matth.20.26.27. Luc.22.24.26. Actor.20,28. 1.Cor. 15.10. 2.Cor.11.26.

Clemens Romanus Lib.8. Constit. Apost. Can.26.

Máją Biskupi jákiegokolwiek narodu/ uznawáć tego/ ktory miedzy nimi pierwszym jest/ y onego zá głowe mieć (to jest/ zá Metropolite/ jáko wykłada Concilium Antioch. Can.9.) y nád sententią jego nic przewyższájąc nie czynić/ ále tylko to/ co káždey z osobná Párochiey/ y mieyscom jey poddánym należy. Y owszem áni on bez woli y sentenciey wszystkich/ niechay nic nie czyni. Ták bowiem bedźie zgodá/ y Bog bedźie wielbiony/ przez Chrystusá w Duchu świetym.

Concil. Nice. juxta Tomos Concilior. Can.6. & Ruffin. Lib.1. Cap.6. Hist.

Dawne zwyczáje niech śie záchowują/ áby we wszystkich krájinách/ tych ktore są około Egyptu/ Libiey/ y Pentápolá/ Alexándryński Pátryarchá miał władzą. Abowiem y Biskupowi miástá Rzymu/ tákowyż zwyczay jest/ áby miał stáránie o tych Kośćiołách/ ktore są około Rzymu. Tákże też y w Antyochiey/ y w inszych Prowinciách uczćiwość własna káždemu niechay bedźie záchowána.

Concil. Constantinopol. Can.2.

Biskupi Asyátyccy/ tymi tylko Kośćiołámi niechay rządzą/ ktore są w Aziey: tákże y Pontscy Biskupi/ tymi tylko/ ktore są w Poncie: y Thráccy/ ktore są w Thráciey.

Concil. Milevitanum Can.22.

Xieżá Afryccy/ jesliby chćieli áppellowáć od swojich Biskupow/ niecháyże nie áppellują/ jedno ná *Concilia* Afrykáńskie/ álbo do przednieyszych Prowinciey swo-

jich; Ale zá morze (to jest/do Rzymu) ktoryby rozumiał appellowáć/ od żadnego w Afryce do społeczności niechay nie będźie przyimowány. Potwirdźiło to Concilium Aphricanum, Can. 92. y 101. y 105. Czego y przed tym przestrzegał/ y bronił Cyprianus Doctor Epist. 55. ad Cornel. Roman. Pontif.

Concilium Carth. III. Can. 26.

Biskupá pierwßey Stolice/ niechay nie zowią Xiążęćiem Kápłánow/ álbo Nawyżßym Kápłánem/ álbo inßym podobnym tytulem; Ale tylko Biskupem pierwßey stolice.

Gratianus dokłada Dist. 99. Can. Primæ: A Powßechnym niechay śię nie zowie áni Biskup Rzymski.

Z tych ták jásnych y zacnych świádectw/ to śię dowodnie y potężnie pokázuje/ że Pan Chrystus/ Nawyżßy Biskup náß/ y Xiążę Pásterzow/ y Apostołowie wodzowie náßy/ y Doktorowie/ świádkowie rządu pierwßego Kośćiołá/ nie stánowili/ áni ználi tákowego rządu w Kośćiele Bożym/ ktory zowią Monárchią/ to jest Pánowánia jednego/ zá ktorym pospolićie chodźi/ tyráństwo. Ani tákowego ktory zowią Demokrátią/ to jest Rządzenia wßelkiego pospolstwá/ z ktorego często wßczynáją śię rozruchy niebespieczne: pogotowiu Oligárchiey/ to jest Buntow kilku osob. Ale stánowili/ ználi/ y mieli Aristokrátią/ to jest/ Rząd osob przednieyßych/ uczonych/ wiernych y pobożnych. A tákowy rząd záwße był dobry/ nie tylko w Rzeczypospolitey świeckiey/ lecz też y w duchowney: kto jedno weyrzy w Pismá święte/ w Doktory Chrześćiáńskie: ktore rządu/ y my z łáski Bożey przestrzegamy. Mamy bowiem Dyákony/ Presbytery/ Conseniory/ Senio-

ry álbo Superáttendenty / ktorzy wszyscy porządnie obyczájem swojim / y według Vrzędu y powinności swey / należą do Senatu y rządu kościelnego. Do ktorego nie sami śie wdźieráją / nań sámopász nie wchodzą / onego nie wysługują / áni śie też dokupują: Ale porządnie zá zezwoleniem wszystkiego Kośćiołá / y zá pewnym świádectwem / do niego bywáją wezwáni / y nań od tych / ktorym to należy / confirmowáni porządnie bywáją.

PRZESTROGA.

I. Ex Convocat. General. Włodáwiens. Anno 1634. die 22. Septemb. Can. 3.

Vważájąc my / iż według Kánonu Apostolskiego / nie tylko in cultu Dei, ále też in Regimine Ecclesiæ ipsius, Ordo & decorum ma być záchowáne (do czego też Kánony Synodow Generálnych nas obowiezują) przetoż maturo & accurato consilio adhibito, unanimi Consensu postánawiamy / áby we wszystkich trzech Prowinciách Superattendentes álbo Seniores Primarii, non juris aut potestatis alicujus in cæteros, sed Ordinis boni & curæ primariæ in Ecclesia, causâ, postánowieni y záchowáni byli. Ktorych Ordynowánie (propter evitandam Primatus alicujus suspicionem) nie publicè in facie totius Ecclesiæ, ále privatim in Consessu Provincial. Synodi, sine impositione manuum,

ma

ma być odpráwowane: Wſzákże jednák benedictio & apprecatio fraterna intercedere debet: Wiec też dánie ręki ktorego z Seniorow/ nomine omnium Fratrum, in Symbolum fraternæ charitatis & benevolentiæ.

II. Czas Vrzędu jego/ w mocy Zboru Bożego jeſt. A obieráją go tym ſpoſobem.

Obierânie Przednieyſzego

Superâttendentá âlbo Seniorá.

1. Pierwſzego dniá Synodu Prowincialnego/ po Kazániu y po Modlitwách/ nim śię záczńie Synod/ záśiedą napierwey Seniorowie/ po nich Conſeniorowie/ potym Miniſtrowie/ náoſtátek Jch Mść PP. Pátronowie. A záśiadſzy z Przednieyſzym Superáttendentem álbo Seniorem/ uczynią ſcrutinium, jesliże Vrzędowi doſyć czynił: jáko śię ná nim záchował: o czym y on ſam ſpráwę dawa. Jesli zle/ zgánią mu to. Jesli dobrze/ pochwalą/ podziękują/ y ná dálſzy czas/ jesli będźie tego ſłuſzna potrzebá y zgodá wſzyſtkich/ y onego też ſámego wola/ zoſtáwią go.

2. Porządnie Wotują/ kogo obráć.

A gdy śię wſzyſcy zgodzą/ y ow też ſam pozwoli *Senior* onego Diſtryktu/ w ktorym Synod będźie/ powſtawſzy uczyni Przedmowę krotką/ chwaląc Páná Bo-

gá/że sam onego meżá obrał y ukazał/ dziękując y Bráći zá zgodę. A potym do przedniey szego Superáttendentá álbo Seniorá nowo obránego/rżecze:

Bráćie miły/wola Boża jest/ zezwolenie násze/ y wszystkiego Zgromádzenia/ ábyś ten Vrząd Superáttendeński ná śię przyjał/ ktory ten jest.

Vrżąd Przednieyszego Superáttendentá álbo Seniorá.

I. O Synodźie y Konwokáciey/ ták Prowinciálney/ jáko y Generálney/ y o inszych potrzebách Zborow Bożych/ kędy/ y kiedy tego potrzebá ukaże/ z Collegámi swymi znośić śię mą/ y przez list obwieszczáć/ prosząc áby śię nań/ y z Bráćią Prowinciey swojey stáwili/ y rádźić o potrzebách Kośćielnych mogli.

II. Synody y Konwokácye Prowinciálne/ z wzywániem Jmienia Páńskiego záczynáć/ do Modlitew zgromádzonych świętobliwie pobudzáć/ y áby porządnie przedśięwźięte spráwy Zborowe wszyscy zgromádzeni odpráwowáli/ upominác.

III. Ná Synodách y Konwokáciách/ Prowincialnych præsidowáć/ Consilia & Consessus Ecclesiasticos dirigowáć/ y áby Propositie Synodowe porządnie spisowáne/

á po-

à potym y do rozbierània / decenter podawánebyły / dogladáć : á co wßyscy spolnie postánowią / záwieráć / tego przestrzegájac / áby Xięgi Synodowe Acta, jáko napilniey spisáne / á potym do skutku przywodzone były.

IV. Listy od Bráći ktoreykolwiek Prowinciey / y z kad inad w spráwách Kośćiołá Bożeº przynieśione / recipiat & communicato cum Collegis & Fratribus, ile ich według czásu dośiac będźie mogł / consilio respondeat. Synod General. Cracov. de Superatten. Can. 5.

V. Ná Konwokácie Superáttendentow / y ná inße Publiczne Zjázdy / dla obmyślawánia potrzeb Kośćiołá Bożego / álbo sam jácháć / álbo jesliby co ná ten czás gwałtownego nástapiło / ná swym mieyscu ktorego z Collegow swych / cum plenariâ informatione, posłáć ma. A przytym y o to śie stáráć ma / áby ná Seymy / y inne Wálne zjázdy Rzeczypospolitey / álbo śie sam możnali / stáwił : álbo / żeby ktory z Bráći Ministrow przy JchMśći PP. Pátronách Prowinciey swojey / dla usługi słowem Bożym / y inßymi zbáwiennymi pracámi / ná pláce tákowe zjáchał / strony tego pilne stáránie mieć ma. Synod Thorun. Can. 6. Convoca. General. wlodav. Can. 9. It. ibid. C. 8. & circ. fin. Conclus.

VI. Wiſitácya Seniorow/álbo Superátendentow káżdego Diſtryktu/ z tymi ktorych do tego Synod Prowincialny deputuje/ odpráwowáć będźie powinien.

VII. O Kollektách Prowincialnych/ y Expenſách ich záwiádowáć/ y o tym ná Synodách Prowincialnych ſpráwę dawáć ma.

VIII. O Xięḋze Synodow Prowincialnych; tákże y o Bibliothece/ y o Drukárni gdźie jeſt/ záwiádowáć/ cum ſcitu & conſenſu Eccleſiæ Provinciæ ſuæ, powinien.

IX. Ná tym Vrzędźie/ wiernie/ czuynie/ pobożnie/ y pokornie żyć/ Collegi ſwoje czćić/ ſzánowáć/ bez ich woli y wiádomośći ordinariè nic nie czynić/ nád nie śię nie wynośić/ w Vrząd śię ich nie wdawáć/ áni też ſobie nád ſwoy Vrząd nic nie przywłaſzczáć ma.

Sylverius Papa, C. 25 Quæſt. 2. Can. Sic. Ták śię godźi wiáre Oycow SS. w Kośćiele Powſzechnym záchowáć/ áby to co miał utráćił/ ktoryby ſromotnym uporem/ czego nie wźiał ſobie przywłaſzczał Gregor. Papa Can. 11 Quæſt. 3. Can. Privilegium. Przywiley zgołá ma utráćić/ ktory mocy ſobie pozwoloney źle używa.

PYTANIE

PYtam ćię: Jeśliże śię ty tego Vrzędu podeymujeſz/ y onemu chceſz doſyć czynić?

R. *Podeymuję, y chcę mu doſyć czynić zá pomocą Bożą.*

SENIOR Amen.

A potym rzecze do Zgromádzenia.

Vpadſzy ná koláná / modlmy śię zá tym nowo obránym Przednieyſzym Superáttendentem álbo Seniorem Pánu Bogu / áby mu w tym Vrzędzie błogoſłáwił / mowiąc:

Modlitwa

PAnie Boże wſzechmogący / Oycże Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / ktoryś od wieku jeſt Pánem á wſzyſtkie rzecży ſą w twojey mocy: Tyś podał práwá twoje kośćiołowi twojemu: Tyś też przybytku twoje° / nie zoſtáwił ośierocziáłym. Abowię / poſłałeś do niego napierwey Aároná Kápłáná / y Potomki jego: á potym Apoſtoły / y námieſtniki ich. Nie dla pánowánia / ále dla uſługowánia: nie dla proznowánia / ále dla prácowánia: nie dla roſkoſzowánia / ále dla rządzenia onego / słowem twojim zbáwiennym. A przetoż / prośimy ćię Pánie Zaſtępow / zátym Sługą twojim / day że mu Duchá świętego / áby w tym Vrzędzie ták zacnym / godnie uſługowáł / przyſtoynie prácowáł / dobrze rządźił / y pobożnie żył. Vcżyńże to z miłośierdźia ſwego / dla Syná twego miłego Jezuſá Chryſtu-

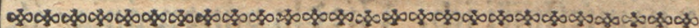
sá/w ktorego Imieniu/ták śie tobie modli⸗my: *Oycże náß, ktoryś, &c.*

NB. *Senior* ktorykolwiek imieniem inßych Seniorow/ álbo Superáttendentow, przednieyßemu Superát⸗tendentowi álbo Seniorowi nowo obránemu/ośiá⸗ruje chęć/ miłość/zgodę y uczćiwość bráterską od⸗dawáć/y jemu w Przędźie dopomágáć/rc.rc. Y dádzą mu wßyscy ręce.

A Przednieyßy *Superáttendet* álbo *Senior* powstawßy/do wßystkiego zgromádzenia/ będźie mowił one słowá Apostolskie:

Láská Páná náßego Jezusá Chrystusá/y miłość Bogá Oycá / y społeczność Duchá świętego/niech będźie z wámi wßystkimi/ Amen. R. *Amen.* 2. Cor. 13.13.

Y zácznie Synod/ y odpráwi go obyczájem zwykłym.

Forma Odprawowania Synodow.

Swiádectwá z Pismá świętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Actor. 15. v. 6.

Zgromádźili śię Apostołowie y Stárßy, áby weyrżeli w tę spráwę. Támże v. 22. *Zdáło śię to Apostołom, y Stárßym ze wßystkim Zborem.*

Concilium Antiochen. Can. 20. & habetur Dist. 18.

Dla spraw Kośćielnych / dla rozjećia Controwersiey / ktore śie wßczynáią / zdáło śie nam / iż dosyć jest dwá kroć w káżdy rok / w káżdey z osobná Prowinciey / Synod Biskupow miewáć. A ná tych Synodách / potrzebá áby Presbyterowie y Dyákonowie obecnie byli; y wßyscy / ktorzy śie być urázonymi rozumieją / á żeby Dekretu Synodowego czekáli. Dokłada *Eusebius* o tymże Concil. lib. 7. cap. 22. Hist. *Dionysius* Alexándriński / proßony też był ná Synod Antyocheński / ktory áczkolwiek wymowił śie Stárośćią / y zdrowia niesposobnośćią / iż śie nie mogł stáwić / przez list jednák zdánie swoje / strony tám tey Controwersiey / oznáymił im. Y miánowawßy kilká Biskupow / mowi: Y innych Biskupow niezliczona rzecz / wespołek z Presbyterámi y Dyákonámi / dla oney rzeczy / do Antyochiey ná ten czás zgromádzeni byli.

Przyczyny Synodu y osoby należące do niego.

Concil. Hispalense 2. Can. 6.

Postánowiliśmy Synodowym zdániem / áby według dawnych Dekretow Oycow żaden z nas / nie śmiał bez rozsadku Synodowego ktoregokolwiek Presbyterá álbo Dyákoná z Vrzędu zßkłádáć. Abowiem Biskup może sam dáć Xiężey część / ále iey sam odjąć nie może. Tákowi bowiem od jednego nie mogą być potępieni / áni też zá osądzeniem jedne^o / nie mogą być ze czći swey własney złupieni; ále gdy stáną do sądu Synodowego / co z nimi *Canon* rozkaże czynić / ták je osądzić.

Cyprian. Epist. 31.

Podoba śie nam / zniożßy rády z Biskupámi / z Presbyterámi / y z Dyákonámi / y z wyznawcámi / zárowno z stojącymi Lajikámi / spráwę upádłych rátowáć.

Tenże Epist. 75.

Z ktorey przyczyny / potrzebna to jest rzecz u nas / áby ná káżdy rok Seniorowie y Przełożeni / w jednosiny śie zgromádźili / dla rozrządzenia tych rzeczy / ktore stáraniu náßemu poruczone są / áby jesliby ktore rzeczy były wielkie / zá spolną rádą były odpráwowáne.

Concil. Laodicenum Can. 40.

Nie godźi śie Biskupom pogardzáć Synodem / gdy będą nań wezwáni / ále máją iść / y ná nim / álbo inßych uczyć / álbo śie sámym náuczyć tych rzeczy / ktore są pożyteczne do popráwy kośćielney / y inßych rzeczy.

Niceph. lib. 8. cap 14. Hist.

Ná *Concilium* Niceńskim / było Biskupow wiecey niż trzystá / á z nimi Presbyterow / Dyákonow / Akolytow / y inßych bárzo wiele / ktorych śie zliczyć nie może: Było też tám bárzo wiele z przednieyßych Lájikow uczonych / y wymownych / jáko wprzod w Pismiech świetych / ták też y w świeckich / káżdy swey stronie będąc gotowymi pomocą.

Damasus in Pontificial. & hab. Tom. I. Conc.

Victor Papież uczynił *Concilium*, á z nimi ßy śie z Presbyterámi y z Dyákonámi / wezwawßy y Theophilá Biskupá Alexándrińskiego / postánowił / áby Wielka noc świecono w Niedźiele. W czym mu śie jednák Kośćioły Wschodnie sprzećiwiły. Piße o tym Eusebius Lib. 5. cap. 23. 24.

Nicolaus Papa. Dist. 96. Can. Ubi non.

Gdźie o Wiárę spor jest / ktora jest Powßechna / ktora jest wßystkich spolna / ktora nie tylko do Xieżey / ále też do Lájikow / y do wßystkich zgołá Chrześćian należy: Słußna rzecz jest / być ná Synodźie wßystkim. *Glossator* dokłada: Co śie wßystkich dotyka / od wßystkich też ma być tráktowano y approbowano.

Cuſanus Cardinal Lib.2. de Concord.cap. 16. Rozumiem że áni Lájicy / áni Klerycy / bez bráku máją być do Synodu przypuſzczeni: ále obráni y uczeni Mężowie kośćielni. Nie rozumiem też / áby y w rozſądku mieli być wzgárdzeni / gdy śię tylko ſzuka dobrego Rzeczypoſpolitey / á nie ſzkodźi / z kądkolwiek przydźie / tylko áby było ználeźione. *Tenże* Lib. 2. cap. 6. Powſzechne *Concilia*, dla Artykułow wiáry bywáły zgromadzáne / á ná mieyſcu Zgromádzenia / w pośrzodku kłádźiono Ewángelią / áby pokazano / że oná jeſt práwidłem y regułą wſzyſtkich Konkluziey; y według świádectw Piſm świetych / Dekretá ſtánowił Synod. Vide Sibr. Libr. 3. de Conciliis.

Zkąd śię pokázuje / iż do Synodu należą / nie tylko Duchowni / ále y Swieccy / ná ktorym ſpory / rządy / y inſze rzeczy kośćiołowi należące / Piſmem świetym / nie Dekretámi / słowu Bożemu przećiwnymi / áni wielkośćiámi máją być nápráwione y decydowáne. Tákże z Náukámi / Modlitwámi y Poſtámi / w zgodźie á w miłośći bráterſkiey / máją być odpráwowáne / jáko niżey nápiſáno: Ná ktorym też powinni Pánowie Pátronowie / przykłádem Stárego Kośćiołá / Seniory / y Miniſtry podeymowáć. Vide Nicephor. Lib. 8. cap. 16. Hiſt. Vide Euſe. lib. 3. c. 9. 14. 15. Vita Conſt. Et Theod. Lib 2. cap. 16. Hiſt.

PRZESTROGA

n. W onym Kośćiele Stárożytnym Chrześćiáńſkim / Synody czworákie bywáły dla potrzeb Zborowych: *Generálne*, *Nácionálne*, *Prowinciálne*, y *Diſtryktowe*.

Generálne, álbo *Oecumenica*, ná ktore śię Concilia Generálne.

zgro-

zgromádzają/że wßyſtkiego świátá ludzie/ ták duchowni jáko też y świeccy / ktorzy je- dno chcą y mogą; á te powinni zwoływáć Ceſárzowie wierni / jákoż y zwoływáli Niceńſkie / Konſtántynopolitáńſkie / E- feſkie / Chálcedońſkie/ꝛc. Ná ktorych álbo ſámi præſidowáli / y onymi władáli / álbo ktory Pátryárchá / bądź też Biſkup / zá wiádomośćią y pozwoleniem ich. Vide Tomos Conciliorum. Y z tądże też nápiſał ono Hieronymus lib. 2. Apol. contrà Ruffinum. *Powiedz mi, ktory Ceſarz ten Synod kazał zwołáć:* Socrates tákże in Proëmio Lib. 5. Hiſt. *Dla tegoſmy o Ceſárzách zmiankę uczynili, y od tego czáſu jáko poczęli być Chrześciany, kośćielne potrzeby ná ich rozkazániu należáły: y Concilia według zdánia ich zwoływáne bywáły, y jeſzcze zwoływáne bywáją.* Liberatus in Breviario cap. 12. & habet. Tom. 2. Conciliorum: *Leo Papież przez liſt prośił Theodozyuſá Ceſárzá, y Pulcheriey żony jego, áby było* Concilium *powßechne we Włoßech, áby znieśiony był błąd wiáry, ktory śię ſtał przez gwałt Dioſkorow. A u nog Válentinianowi, drugiemu Ceſárzowi (Zachodniemu) y Eudoxiey żenie jego z wielą Biſkupow, Rzymſki Biſkup, upadájąc prośił, áby Ceſárzá Theodoſiuſá nápomniał, áby inßy Synod był*

Leo

Leo Epist. 9. & 23. ad Theodosium: *Prośimy Pobożnośći wáßey, ábyśćie we Włoßech, rozkázáli mieć Concilium Biskupie.* Ale nicnie uprośili / ábowiem w Chálcedonie złożone było.

Nácionálne Concilia są/ná ktore śie zgromádzáją Duchowni y świeccy/już nie ze wßystkiego świátá / ále tylko z jednego Krolestwá / álbo Náciey / ktore śie tez zowią Generálnymi. To dla tego/ iż są Generálnymi w onym krolestwie: jákie były Africkie/Hiśpáńskie/rc. Jáko ono mowi Concilium Toletanum 3. Can. 18. *Rozkazał święty y powßechny Synod.* Choć tylko byli Biskupi Hißpáńscy. Y Rzymskie zá *Symmáchá* Papieżá: Symmachus Generali Concilio præsidens: Choć tylko byli Biskupi Włoscy. Y te tez zwoływáli Krolowie pobożni: Jáko Rzymskie czwarte/zá Symmáchá/*Theodoricus* Krol zwołał. Y *Recaredus* Krol Toletáńskie trzećie. Ná ktorych præsidowáli Biskupi onego krolestwá przednieyßy. Vide Tomos Conciliorum.

Nációnálne.

Prowinciálne Concilia są/ná ktore śie zgromádzáją Duchowni y świeccy z jedney tylko Prowinciey. Jákowych Koncilicy wiele było / ktore zwoływáli / y ná nich præsidowáli

Prowinciálne.

dowáli

dowáli/Metropolitowie/álbo Arcybiſku-pi. Vide Tomos Conciliorum.

Diſtry-ktowe.

Diſtryktowe záśię Synody ſą/ná ktore śię zgromadzáją Xięża z jednego Biſkupſtwá/ ktore zwoływał / y ná nich præſidował Biſkup. O ktorych ono nápiſał Gratianus Diſt. 18. Can. Annis. *Biſkup ná káżdy rok w ſwojey Dioceſiey, Synod niechay ma o ſwojey Xiężey.*

Kośćioły też Reformowáne słowem Bożym / Ewángelickie / przykłádem Stárego Kośćiołá Chrześćiáńſkiego / Synody trojákie miewáją/dla potrzeb Zborowych. *Generálne, Prowinciálne, Diſtryktowe.*

Synod Genera. włodis. Can. 8. Synod Torun. C. 10.

Synody Generálne/ álbo Nátionálne / bywáją ſkłádáne czáſu jákiey oſobliwey potrzeby Kośćiołá Bożego / zá ſpolnym zezwoleniem Seniorow álbo Superáttendentow / y Ich Mśći Pánow Pátronow przednieyſzych/ według Konſtituciey Synodow Generálnych.

Synody Prowinciálne, odpráwowáne bywáją / podług zwyczáju / y potrzeby káżdey Prowinciey.

Synod Włodis. Can. 8. Synod Cracow. Can. 6.

Synody Diſtryktowe, raz w rok bywáją/ ktore Seniorowie Duchowni ſkłádáją/ według Konſtituciey Synodow Generálnych / zá wiádomośćią Collegow ſwych.

II. Cel/á przyczyná Synodow.

1. Odnowienie y utwirdzenie bráterskiey miłości y zgody: 1.Cor.16.13.14. 1.Petr. 4.8. 2. Pociechá zobopolna/Náuka/przestrogá/y utwirdzenie w uczynku Páńskim. Rom.1.11 12. 1.Cor.15.58. 3. Náprawá y Odnowienie rządu dobrego/ y Disciplliny świętey/ gdzieby co z kluby swey wypádło álbo się ná co złego zánośiło: Ephes.4.11.12. &c. Hebr.12.15.16. 1.Cor.1.10. 4. Pod czás też dla wykorzenienia z posrzodku Bráci tych/ ktorzyby zgorszenie czynili/ álbo dla jáwnego przyjęcia Pokutujących. Matth. 18.15.17. 1.Cor.5.2.4.5.7.9 11.13.1.Tim.5.20. Act.2 38. 2.Cor.2.6.7.8. Actor.19.18. 5. Dla Ordynowánia/ podług potrzeby w rożnych stopniách Sług Bożych. 6. Ná koniec/dla porządnego obmyslenia y opátrzenia zborow Páńskich/ wrożnych potrzebách ich. Vide Ordin. Eccles. F F. Boh. cap. 2. pag. 34.

III. Ná Synod Prowincialny/ statis temporibus, Przednieyszy *Superáttendet* álbo *Senior*, jáko y inszy Seniorowie utriusq; Ordinis z Ministrámi/ á przynamniey (gdzieby to być nie mogło) z Delegatámi Distryktow swojich/ stáwić się powinien. Ná Distry-

ktowych záś / zá obwieszczeniem Seniorowskim / loco & tempore aſſignato ſtáwić ſie wszyscy powinni będą; to jeſt Seniorowie utriusq; ordinis / Miniſtrowie / Dyákonowie / Lektorowie; á oſobliwie Jch Mość P. P. Pátronowie y przednieyszy z Audytorow. A gdźieby ktory z Jch Mośći PP. Pátronow y Auditorow / dla jákiey wielkiey á ſłuszney przyczyny / przybyć nie mogł / tedy liſtem ſwym ná Synod / impediment ſwoy szczerze wyráźi; á iż ná wszyſtko / cobykolwiek Synod podług słowá Bożego poſtánowił / chętnie pozwoli / oświadczy. Poſyła też przytym / ex pio ſuo Zelo, ná rozne potrzeby domu Bożego / ſubſidium jákie / y Miniſtrá ſwego zwłaszczá odległeyszego od mieyſcá Synodowi náznáczonego / decenti Viatico opátrzy. Do czego Jch Mći Pánow Pátronow / y Audytorow ſwych / Bráćia Miniſtrowie pierwey niż ná Synod odjádą / decenter pobudzáć máją. A to według dawnego zwyczáju Concil. Carth. IV. Can. 21.

Biſkup ná Synod niechay nie omieszkawa iść, ále jeſliby mu co gwałtownego przeszkodźiło niechayże ná mieſcu ſwym pośle Legatá, będąc gotow przyjąć, cokolwiek Synod poſtánowi, Salvâ

fidei veritate. Concil. Carthag. V. *dokłada, jáko ma* Gratianus Dist. 18. Can. Placuit. Excusationes suas literatoriè conscribant. Concil. Arelaten. 2. Can. 19. *Jesliby kto zániedbał być ná* Concilium, *álbo Zgromádzene Bráći, pierwey niżeli będźie rozpuszczone Concilium, ważył śię opuśćić, niechay wie, że jest dáleki od społeczności Bráterskiey, y nie godźi śię go przyjąć, áż będźie ná przyszłym Synodźie rozgrzeszony.*

IV. **Przed záczęćiem Synodu/álbo y pod czás Synodu/niż śie wszyscy zgromádzą/miewáją Sessią prywatną osoby Duchowne/ ná ktorey namowá śie dźieje** privavatim, de proponendis in Synodo iis, quæ è re Ecclesiæ sint futura. **Támże bywa Disciplyná/y sąd miedzy sámymi Ministrámi.** **Co też y przed tym záchowywano.** Concil. Carthag. IV. can. 24. **mowi:** *Biskupy miedzy soba niezgodne, jesli nie bojaźń Boża, Synod niechay pojedna.* **Támże** Can. 66. *Xiadz ktory rozumie że ma krzywdę od Biskupá, niechay idźie ná Synod.*

V. **Kazánie Ránne y Wieczorne/ odpráwuje śie ná kázdy dźień: záchowuje śie przytym Post z Modlitwámi świętymi.** Actor. 13. 2.

VI. Po Kazániu/Senior záczyna Synod tym sposobem.

Odpráwowánie Synodow.

1. Powstawszy Senior/będzie mowił one słowá Apostolskie.

Láská Páná nászego Jezusá Chrystusá, &c. 2. Cor. 13. 13.

Uczyniwszy Nápominánie/do wzywánia Duchá świętego/ śpiewáją: *Duchu święty záwitay knam, &c.* y Modlitwę Páńską mowią: *Ojcze nász, ktoryś jest, &c.*

Ták záczynano záwzdy Synody. Eusebius opisując Concilium Antyocheńskie/ mowi lib. 2. c. 22. Hist.

Wszelkich tedy rozmáitych czásow (jáko okkázya dopuśćiłá) ilekroć Biskupi, Presbyterowie y Dyákonowie wespoł śię zgromádźili, w káżdym Zgromádzeniu Modlitwy miano. A Niceńskie Concilium opisując/ mowi lib. 3. cap. 11. de vitâ Constant. y Nicephorus lib. 8. cap. 16. Hist. *Biskup Antyocheński Eustachius, ktory po práwey stronie napierwey śiedźiał, powstawszy, krotką Orácią do Cesárzá uczynił, y Hymn, ktorym Bogu wszechmogącemu dźiękował, czytał.* Concilium Tolet. IV. in Præfat. *Gdyśmy śię w Toletanie mieśćie, w Imieniu Páńskim, zá roskázániem Sisenándá Krolá Hiszpáńskiego y Fráncuskiego zgromádźili, napirwey czyniliśmy dźięki Zbáwićielowi nászemu Bogu wszechmocnemu.*

2. Uśiedą

2. Vśieda Ministrowie zá upomnieniem Seniorowskim ná mieyscách swych / porządkiem według Ordynáciey swey: po nich Dyákonowie / zá upomnieniem Ministrow. Ná drugiey stronie / gdzie to być może / Seniorowie świeccy: po nich inśy Pátronowie. Czego przestrzegano ná pierwśych Synodách / y to obwárowano.

Concilium Bracaren. 1. Can. 24. *Zdáło śię nam, áby záchowawśy przodkowánie Metropolity, inśy Biskupi, według czáśu Ordynowánia swojego, jedni drugich, mieyscem pierwśym czćili.* Concilium Tolet. IV. can. 3. *Zśedśy śię wśyscy Biskupi, niechay społem wnidą do Kośćiołá, y według czáśow Ordynácyi swojich niech uśiędą, po nich Presbyterowie, po nich Dyákonowie: A uśiadśy w koło Biskupi, Presbyterowie zá nimi niechay śiedzą, á Dyákonowie przed oblicżnośćią ich niechay stoją, potym niechay wnidą Lájicy, ktorży do* Concilium *należą: y niechay będą zámknione drżwi.* Toż też ma Liber Ceremoniarum Rom. Ecclef. lib. 1. cap. 5. Sect. 14.

3. Proceß Synodu Distryktowego / zá upomnieniem Seniorowskim / oddawa mu ten Minister / ktorego ná ostátku doßedł / áby śię z tąd sprawił jesli u wßystkich był / y jáko przesyłány bywał.

4. Listy oddawáją ná Synod posłáne Seniorowi/ y Legácie odpráwują. A Senior oddawa je Pisárzowi Synodowemu ku czytániu/ ktory przeczytawszy listy/ terminuje/ od kogo są/ y o co? Tákże od kogo są Legácie/ y o co? Y to ták przed tym było.

Cyprianus in Concil. Carth. 1. *Gdy się w jedno w Cárthráginie zgromádźili Biskupi z Presbyterámi, y z Dyákonámi, przy bytności też wielu pospolitego ludu, czytáne były listy Jubájaná do Cypriáná, y Cyprianowe odpisy do Jubájaná.*

5. Akta przeszłego Synodu/ rozbieráne bywáją/ y wywiádowánie śie czyni/ jeżeli Konkluzie y Dekretá przeszłego Synodu/ effect swoy wźieły.

6. Spráwe Wisitáciey/ dawáją Seniorowie ná Synodźie Bráći/ ktorą wszyscy rozbieráją.

7. Propositie z Recessu Synodow y z Wisitáciey/ z Listow/ z Legáciey/ y z Postulatow Bráći/ porządnie zebráne/ czyta Pisarz Synodowy/ y ná nie porządnie Votują wszyscy/ podług zwyczáju/ y podług słowá Bożego/ y Kánonow dawnych/ y zgody wszystkiego Synodu. A Votują wszyscy uczciwie/ skromnie/ porządnie/ y wolnie/ pro conscientia. Jeden w drugiego

śie

śię Votum nie wdźieráiąc/sobie nie przymawiáiąc/ áni jáko mowił Cyprianus in Concil. Carthag. Neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes. Przestrzegáiąc tego/ áby nie mowiono onego/ co niekiedy mowili Xiężá o Concili. Efeskim II. ná ktorym præsidował Dioscorus Kácerz. A te słowá połozone są/ Action. 1. Concil. Chalcedo. Violenta facta est vis cum plagis, in pura chartâ subscripsimus. Minabatur nobis damnatio, minæ exilii tendebantur. Milites cum fustibus & gladiis instabant. Timebamus & fustes & gladios. Ubi gladii & fustes, qualis Synodus est? Milites propter hoc accepit Dioscorus, ut nos terreret. A jesliby też kto chćiał co powiedźieć potrzebnego po odwotowániu/ wolno/ tylko áby wźiął węnia u Direktorá; ktore Vota Senior uważa/ á Pisarz je spisuje. Y to nie nowa rzecz w Kośćiele Bożym. Abowiem Apostołowie świeći/ ná Conciliách zá czásow swojich/ dopuszczáli wszystkiemu ludowi votowáć/ y o wszystkich rzeczách społnie rádźić/ y sądźić. Actor. 1. 15. & 26. Act. 6. 2. Actor. 13. 1. Act. 15. 6. & 22. Actor. 21. 18.

Tákieć było y Concilium Trydeńskie: Vide Sleidanum Lib. 22. & 23. & Molineum, de Concil. Trident. Can. 21.

Synody to były/ jáko y Glossa Ordinaria twirdźi in Actis Apost. & çit. Tom. 1. Concil.

Athanas. Dyákon ná Concil. I Niceń- skim. Socrates lib. 1. cap. 11. Epiphan. Dyákon ná Conc. Niceńskim z. disputowáli: vide Concil. 2. Nicen.

Toż było y w onym pierwszym Kośćiele. *Cyprianus* ná *Concilium* Karthágineńskim mowił. *Słyszeliśćie Namilszy moji towárzyśe, co mi odpisał Jubájanus, spolny Biskup nász, rádząc śię mnie o nieprzyzwoitym Chrzćie Kácerskim: To zostawa, áby o tey rzeczy káżdy z nas z osobná co rozumiemy powiedźiał.* Concil. Carth. IV. Can. 40. *Dyákon w Zgromádzeniu Presbyterow, gdy będźie spytány, niechay mowi.* Ná *Concil.* Konstántynopolskim *VIII.* Cesarz *Básilius* w głos mowił / á słowá jego położone są po Kanonie 27.

Jesli kto co ma, przećiwko temu świętemu y Powszechnemu Synodowi, álbo jego Kánonom, niechay w poyśrzodku stánie, y niechay mowi co mu śię zda, bądź Xiadz bądź też Lájik, álbo choć y Mieszczánin. Ná *Concilium* Básyleyskim / Presbyterowie mieli suffragium decisivum spolną / jednáką / y rowną moc z Biskupámi / sporow rozjećia rozsądzánia / y Kánonow stánowienia. Vide Acta Concil. Basiliens. Co iż śie nie zda przećiwnikom / powiádájac / że ad suffragia decisiva sámi tylko należą Biskupi Bellarm. lib. 1. cap. 15. de conciliis: A czemuż Ambroży Biskupem będąc / słuchá, czom swojim dopuszczał sąd czynić o wiárze? Co śie z tych słow jego pokázuje. Epist. 32.

Auxentius Arian, wyzywa nas ná Synod, áby tam o Wierże diſputował: Wie bowiem żeście nie proſtacy w Wierże, y dla tegoż zbrania śię wáſzego ſadu. O *wiárę dıſputowáć w Kośćiele, ktoż śię wzbrania, jeſli kto ſobie dufa, niechay tu przydźie: Ten lud ſadźi ktory w Chryſtuſá uwierżył, u ktorego w ſercu Zakon Boſki jeſt, á nie ludzki. Abowiem ſam Pan woła przez Proroká:* Esa. 51. 7. *Słuchayćie mię ktorży znaćie ſprawiedliwość: ludu, w ktorego ſercu jeſt Zakon moy.* Czemuż y ſámi Kárdynały ktorży ſa tylko Presbyterámi álbo Dyákonámi; tákże y Opáty/ Generały Mnichow/ do rad/ do rozſadzánia/ y do podpiſow przypuſzczája? Vide Lib. 1. ca. 3. Sect. 14. Cæremon. Roma. Eccleſ. Et Acta Concil. Lateran. & Trident. Gdyż ná *Concilium* Chálcedońſkim/ Opáći nie podpiſowáli śie/ Vide Actionem 1. Concili. Chalcedon.

Ahana. in Epist. de Synod. Arimi. Po prożnicy bieguowie záſlántája śie tym/ że potrżebuja Conciliey dla wiáry/ gdyż Boſkie Piſmo jeſt nád wſzyſtko mocnieyſze.

8. Ordynácie Dyákonow/ Miniſtrow/ obieránie Lektorow y Seniorow/ ták Duchownych jáko y Swieckich/ jesliby tego byłá potrzebá/ bywája według Kánonu Synodu Krákowſkiego Generálnego/ *o Miniſtrách C. Pierwſzy:* Wtaż *o Eq. Ordin. Seniorách. Item Convocat. General. Włodaviens. Can. 4.*

Vżywánie Sákrámentu Wieczerzy Páńskiey / bywa ná káżdym Synodzie Generálnym/Prowinciálnym / y Diſtryktowym. Actor. 20.7.

10. Ná Liſty / y Legácie odpiſuje Piſarz / y inßy Bráciá/zá rozkazániē Seniorowſkim.

11. Konſtitucie in Confeſſu Synodali, zgodnie námowione / przed Konkluzią Synodu / głośno / zrzetelnie y powoli / in facie præſentis Eccleſiæ, czytáne bywáją / dla uchronienia śie omyłki jákiey. Tu śie bowiem wolno káżdemu jeßcze ozwáć / y coby śie zdáło è re futurum przydáć / popráwić / álbo y ująć. Potym Conſtitucie te/communi omnium ſuffragio poſtánowione y utwirdzone/Piſarz porządnie w Aktá Synodowe wpiſuje : z ktorych Extract tego mieć ma káżdy Diſtryktu ſwego Senior. A ná to śie podpiſują Superáttendentowie y Miniſtrowie wßyſcy. A nomine Politicorum, Seniorowie Eq. Ord. álbo ſam Director: prout res, neceſſitas, & usº poſtulaverit.

Ná Concilium Niceńſkie Powßechne / podpiſáli śie nie tylko właśni Biſkupi/ále y *Chorepiſcopi.* Vide ſubſcriptiones Concilii Niceni. Ná Concilium Rzymſkie ktore było zá Sylweſtrá / podpiſáli śie Presbyte-

rowie Dyákonowie/ *Constantinus* Cesarz/ Helená Mátká jego/ *Calphurnius* Stároſtá Rzymſki. Vide Actionem 1. & 2. Concilii Romani.

Ná Concilium Afrykáńſkie / kazáli śię Biſkupi y świeckim oſobam podpiſáć/ mowiąc: Podobáło śię nam/ áby śię też y zacni á wielmożni Mężowie / ktorzy śię z námi zgromádzili właſną ręką podpiſáli. *Reccaredus* Krol Hiſzpáńſki / ná Concilium Toletáńſkie III. podpiſał śię tymi słowy/ á jeſzcze wprzod przed Biſkupy: *Flavius Reccaredus* Rex, hanc deliberationem, quam cum Sanctâ definivimus Synodo, confirmans ſubſcripſi. Tákże y żoná jego: Ego Badda glorioſa Regina, hanc fidem quam credidi & ſuſcepi, manu meâ de toto corde ſubſcripſi.

O powadze Kánonow a Konſtytuciey Synodowych/ in Conventu Superattendentow Thorunii, Anno 1636. Spolnie zgromádzonych / táka Deklárácia ſtánełá: *Kánony Synodow Diſtryktowych, Prowinciálnym; á tych obojich, Generálnych Synodow y Konwokáciey Kánonom, we wſzyſtkim śię ákkommodowáć, y autoritati ich uſtępowáć y podlegáć chętnie máją.*

Synod Generał. Cracovien. de Ministris. Can. 1, 2, 3.

12. *Missie* álbo posyłánia Ministrow ná micyscá bywáją według Audytorow / y zá spolnym zezwoleniem wszystkiey Bráci / ut supra Can. 8.

13. W Sessiey gdy się odpráwi Synod *Superáttendent* Przednieyszy / álbo *Senior*, podźiękowawszy Utriusq; Ordin. Seniorum, Bráci Ministrom / y inszym Ich Mśćiam / iż się ná Synod stáwić raczyli / y o chwale Bożey społecznie obmyślawáli; Nápomina ich do pobożnośći / do bráterskiey miłośći do zgody / y do przestrzegánia Konstytuciy Synodowych. Nápomina ich też do Modlitew SS. y dźiękczynienia / áby Pánu Bogu zá dobrodźieystwo / ktore nád nimi okazáć raczył / ná onym Synodźie dźiękowáli / prosząc go / áby to wszystko co należy do budowánia chwały jego / do skutku przywieść raczył. Co też y Concilium Agatense czyniło / pokázuje się to z tych słow jego / Can. 71. *A iż w Imieniu Páńskim, wszystkie rżeczy pożytecznie postánowiwszy, Synod w pokoju rozpuszcża się, w przod Pánu Bogu y Krolowi swemu podźiękuymy, prosząc miłośći jego Boskiey, ábyśmy ná wiele lat tákowesz rzeczy stánowić, y tegoż użyć, ku chwale jego mogli.* A pokleknawszy wszyscy / ták się modlą. Act. 20. 25. 26. ad fin.

Modlitwa

SWiety á wiecznie miłośierny Pánie/ ćiebie ná Niebie y ná Ziemi wßelkie stworzenie bez przestánku chwali / y wyznawa Pánem y dobrodziejem swojim/ dźiekujac Imieniowi twemu świetemu/zá niezliczone dobrodźieystwá / łáski twojey świetey. Y my też teraz w tym Zgromadzeniu świetym / ćiebie chwalimy / Pánem swym wyznawamy / y zá dobrodźieystwá twoje świete / tobie dźiekujemy ; iżes nas ná tym Synodźie / Duchem swojim świetym rzadźił y spráwował : spráwy y mowy náße ku chwale Imienia twego świetego obracał. Prośimy ćie pokornie Pánie y dobrodźieju náß/ ráczże Kośćioł twoy świety / pomnażáć y rozßerzáć / czyń mu dobrze / pokoy w nim spraw / straża Anjelska ogrodź/deßczem słowá twojego pokrapiay / sługi twe / w Vrzedźie ich/rácz moca twoja spráwowáć / y lud Chrześćiáński rácz zmacniáć w Wierze / Duchem twojim świetym. Vtwirdź y to miły Pánie / coś spráwił w nas / ná tym zgromadzeniu świetym / strzegac ábyśmy tego nie psowáli/áni utracáli/co słowem twojim świetym

bydu-

budujemy/ zá powodem Duchá twojego świetego. Day nam wßystkim pobożność/ jedność y miłość Chrześćiáńska: ábowiem ná tym należy budowánie Kośćiołá twojego: A po śmierći doprowadźże nas/ do onego wálnego Zgromadzenia/ w Krolestwie niebieskim. Vczyńże to dla namilßego Syná twego/ Jezusá Chrystusá; w ktorego Imieniu tobie śie modlimy: *Oycże náß, ktoryś jest, &c.*

15. A zátym záśpiewáją Psalm: Błogosław nam náß Pánie: álbo co podobnego.

16. Kończąc Synod *Superáttendent*/ Zgromádzenie Synodowe/ łásce y opátrzności Bożey oddawa; y Bráćia Ministry/ gdy śie da Pan Bog ßcześliwie do Zborow swych powroca/ áby Ich Mść Pány Pátrony/ y Audytory swe/ imieniem Synodowym/ pilnie pozdrowili/ y potrzebniey- ße Kontentá im służące/ opowiedźieli/ graviter nápomina: A zátym wßystek Akt Synodowy/ tákim błogosłáwieństwem záwira.

Błogosłáwieństwo.

BOg wßelkiey łáski/ ktory nas powołał do wieczney chwały swojey/ w Chry- 1. Pet. 5. 10. 11.

stusie

ſtuśie Jezuśie; ten niech was doſkonáłymi uczyni/utwirdzi/umocni/y ugruntuje/Jemu niech będzie chwałá y pánowánie/ ná wieki wiekow/Amen.

17. Powroćiwſzy śię z Synodu Miniſtrowie/Słucháczom ſwojim oznáymują/ ſłużące potrzebnieyſze kontentá Konſtytuciey Synodowych/ według onego Kánonu Synodu Toletáńſkiego/ apud Grat. Diſt.18. Can. Decernimus. *Te rżeczy ktore się ná Konciliách ſtánowią, káżdy z oſobna Biſkup, ſwojim Kośćiołom niechay oznáymi* Y one do effectu ſwego powinni przywodźić. Czego máją dogladáć/ Seniorowie Duchowni/ y Swieccy/podług Konſtituciey Synodu Krákowſkiego/ Can.5. de Senior. Ordin. Equeſt.

FOR-

Forma VVprowadzenia Miniſtrá álbo Páſterżá ná mieyſce.

Swiádectwá z Piſmá świętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Actor. 14.23. 1. Tim. 1.3. Tit. 1.5. Hebr. 13.17. Niceph. Lib. 6. cap. 30. Hiſtor.

Gdy śię Sámoſátenus ták bárzo Bogu przećiwiał, áni uſtąpić chćiał, toſmy uczynić muśieli, iż tego człowieká z poyśrzodku wiernych wyłączywßy, ná mieyſce jego inßego, nie bez wielkiey, jáko rozumiemy, Bożey opátrznośći, Kośćiołowi Powßechnemu, przełożyliſmy, błogoſłáwionego Demetriáná, ktory przed Sámoſátenem, Kośćioł tenże Antyocheńſki dobrze rządźił, Syná imieniem Domná, dáry Bożymi Biſkupowi należącymi, mężá ozdobionego. Sozomen. lib. 6. cap. 17. Hiſtor. *Gregorius Nazianzenus, Biſkupſtwo w Názyánzenie miáſteczku máłym, po Oycu otrzymał. Policrates,* Biſkup Azyátícki / mowił do Victora Biſkupá Rzymſkiego / piße Euſeb. lib. 5. cap. 24. juxta Ruffin. *Siedm z Rodźicow mojich porządkiem Biſkupámi byli, á ja oſmy.* Sozomen. Lib. 1. cap. 2. Hiſt. *Biſkupi w Nicejey zgromádzeni, Euſtáchiuſá, jáko dla pobożnośći żywotá, ták też dla zacnośći náuki, rozumiejąc być godnym Stolice Apoſtolſkiey, z miáſtá Berey pogránicznego, ktorego był pierwey Biſkupem, do Antyochiey przenieśli.* Socrates lib. 5. cap. 5. *Gregorius Nazianzenus, záſpolnym zezwoleniem wiela Biſkupow, z Biſkupſtwá miáſtá Názyánzy, ná Biſkupſtwo Konſtántynopolſkie był przenieśiony.* Ibid. cap. 7. *y tám zá miáſtem, w nie-*

Synowie Biſkupi / mieyſcá Oycowſkie záśiadáli / przykłádem Aáronowym / zá podániem wßyſtkich Stárßych.

Antyochia Stolicá Apoſtolſka nie tylko Rzymſka.

ktorym

ktorym Kośćiołku bárzo máłym, Zbor miewał. Abowiem Aryani/przednieyſze Kośćioły byli opánowáli.

Theophilactus in cap 1. Tit.

Dla tegom ćię zoſtáwił w Krećie, ábyś oſtátek rozrżądźił, y poſtánowił Stárſze po miáſtách, jákom ja tobie był przykazał. Presbytery ná tym mieyſcu zowie Biſkupy, jáko y wliśćie do Tymotheuſá. A poſtánowił Apoſtoł, áby káždemu z oſobná miáſtu, Biſkupi byli przełożeni. Abowiem nie chćiał cáley Inſuły jednemu Biſkupowi poruczyć, ále áby káżde z oſobná miáſto, ſwego właſnego Páſterżá miáło, roſkazał: Rozumiejac, iż tym ſpoſobem znośnieyſza mogłá być kośćielna pracá, á iż ći więtſza pilność z ſtrony ludu mieć moga.

Káżdy Zbor miał ſwego właſnego Páſterzá á nie Wikáriego.

Hieronymus in Epiſt. ad Tit. cap. 1.

Y poſtánow Stárſze, &c. Niechayże ſłucháją Biſkupi ktorży máją moc poſtánowienia Presbyterow, w káżdym mieśćie z oſobná.

Synodus Włodis Can. 12. *Miniſtrow ordynowánie, á ná mieyſcá pewne, ku uſługowániu Zborom Páńſkim poſyłánie, Superáttendentom, á ich pomocnikom, Seniorom, Miniſtrom, jeſt zlecone: A około wyżywienia, y potrzebnego opátrżenia Miniſtrow, Pánowie Pátronowie śię ſtáráć, á Seniorowie Duchowni y Swieccy, tego ſpolnie Dozorcámi być powinni.*

Synodus Cracovienſ. Can. 2. de Offi. Superattend.

W Diſtrykćie ſobie zleconym, Superáttendent wſzędźie gdźieby potrżebá w Miáſtei żkárhy we wśiách, Miniſtry poſtánawiáć ma. Támże Can. 4. de Offic. Seniorum Ord. Equ. *Powinni będa doyrżeć tego, áby Miniſtrowie mieli potrżebne wyżywienie, y ſłuſżne pomięſzkánie, y zá-*

ſtáwiáć

ſtawiáć śię o nie, żeby żadnych krżywd y učiſkow nie ćierpieli.

Ratio Diſcipl. Ordin. Eccl. FF. Bohemor. de Ritu Miniſtros Eccleſ. in Paſtor. præficiendi. Cap. 2. Pag. 47.

Zadna ſobie Zwierżchność u nas, áni Zbor nie ſukája, áni uzywája Páſterżá (jáko śię áni Miniſtrowie do Plebániey ubiegája) ále gdźie ktory náznáczony bywa, tám śię udáje: á Zbor on zá Páſterżá go ſwego uznawa. A to dla tego, iż ſtáránie to, Seniorom oſobliwie należy, jákiego Rżadce Zbor káżdy potrżebuje: y obmyślawáć, gdźie Miniſter káżdy, uczynek Páńſki pożytecżnie wykonywáć może. Ilekroć tedy śię Páſterż nowotny Zborowi præſentuje, po odpráwieniu przez niego Kazánia, Viſitator wyſtápiwſzy, iż zá uważna Stárſzych ráda, bywa zá Páſterżá Zborowi temu dány, opowiáda: rádzac żeby go przyjęli, jáko ſługę Jezuſá Chryſtuſá (Phil. 2.29.) *Miniſtrá też, do pilnego wykonywánia Urżędu, y do czułośći nád powierżona trżoda upomina.* Oſe. 4. 6. Eſa. 22. 19. Pſ. 109. 8. Ezech. 34. 10. 3. Reg. 2. 35.

Nie jeſt tedy nowa rżecż w Kośćiele Bożym / Stárſzym / mieyſcá Páſterżow nie majace / Páſterżámi wiernymi y pobożnymi oſádżáć: Albo też ná mieyſce Náuczyćielow fałſzywych y niepobożnych / prawdźiwe / y Bogá śie bojace wprowádżáć / one wyrżućiwſzy / y z Vrżedu złożywſzy. A czáſem też / gdźie tego jeſt przyczyna ſłuſzna / odmienić / budowániu dogádzájac / choć jeſt wierny y pobożny Páſterż.

Tu też należy Convocat. General. Włodavien. Anno 1634.

Can. 16. *O Miſsiey Bráći Miniſtrow, z jedney do drugiey Prowinciey, álbo Diſtryktu.*

PRZESTROGA

Tit.1. 5. I. *Senior* z Conseniorem / Ministrá oddawáją ná mieysce: wprzod przez pisánie obwieściwszy Pátroná / y Audytory onego Zboru. A gdzieby ktory z nich był zátrudniony / tedy przećie powinien iácháć choć jeden/wziąwszy z sobą pobliższego ktorego z Bráći Ministrow / dla porządnego y poważnego oddánia Ministrá.

II. *Minister* nowotny / ná onym mieyscu Kazánie odpráwi / obyczájem zwykłym/ dniá onego.

Actor. 14. 23. Tit. 1. 5 Luc. 10. 16. 1. Tim. 5. 17. Hebr. 13. 17. Rom. 15. 30. 2. Cor. 1. 11. Ephes. 6. 19. Colos. 4. 3. 2. Thes. 3. 1. III. *Senior* uczyniwszy krotkie Nápomnienie o tym / jáko Apostołowie po Miásteczkách postánawiáli Pásterze: oznáymi przyczynę onego zgromádzenia.

IV. *Senior* kazawszy onemu Ministrowi wystąpić / áby mogł być od wszystkich widziány y poznány/ nápomina Pátroná / y słuchácze/ áby go jáko Posłá / á sługę Bożego / porządnie ná Vrząd Pásterski obránego y ordynowánego / zá Pásterzá swojego przyjęli / onego słucháli / czćili y jemu poddáni byli / y zań się Pánu Bogu modlili / żeby mu w Vrzędzie Pásterskim błogosłáwił. Słucháćze powinni się modlić zá náuczyćielámi swojimi.

V. Onemu Páſterzowi *Senior* oddawa Zbor / to jeſt Wierne / dowiedziawſzy śię wiele ich jeſt / y one wpiſawſzy w Xiegi Kośćielne: Nápominając go / áby onych oſobnie utrácał niedbálſtwem y złym żyćiem. Nowſzem áby ich przyczyniał / jáko náuką zdrową / ták y żywotem przykłádnym. Ezech. 3.17. Joh. 10. 11.

VI. Oddawam uteż potym Dom chwały Bożey. Klucże y naczynia Kośćielne / Szkołę Szpytal / Plebánia / á przytym Inwentarz wſzyſtkich rzeczy; porządnie to wſzyſtko wprzod od Anteceſſorá / álbo od ſámego Páná Pátroná odebrawſzy. Prowizya też záraz námawia *Senior* onemu Páſterzowi táka / z ktoreyby mogł mieć ſłuſzne wychowánie. Albo nápomni Pátrona / żeby dobrá Zborowe oddał / według Konſtituciey *Synodu Piotrkowſkiego* Can. 9. y *Krákowſkiego* Can. 3. de Offic. Senior. Ordin. Equeſt. y *Włodźiſłáw*. Can. 12. Tit. 2. 7. 1. Petr. 5. 2. 3. Luc. 10 7. 1. Cor. 9. 13. Gal. 6. 6.

VII. Páſterz nowotny czyni rzecz do Pátroná / y do Słucháczow / ofiáruiąc im wierność / chęć / y życzliwość ſwoje.

VIII. Dawa rękę Páſterz Pátronowi / życzliwośći y wiernośći Páſterſkiey. A Pátron też jemu dawa rękę poſłuſzeńſtwá / y ſtáránia śię on powinnego y należącego / Hebr. 13. 7. 17.

IX. Mo-

IX. Modlitwá bywa zá Páſterzem nowotnym / áby mu Pan Bog ná onym mieyſcu błogoſłáwił: do ktorey *Senior* nápomni Słuchácze / mowiąc: Vpadſzy ná koláná / etc.

MODLITWA

PAnie Boże wſzechmogący / Oycze Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / twey naświętſzey miłośći pokornie prośimy / zá tym nowotnym Páſterzem / ráczże go y ná tym tu mieyſcu / Duchem twojim świętym rządźić / błogoſłáwić / áby owieczek twojich / do czáſu ſobie powierzonych / od báłwochwálſtwá / y od bluźnierſtwá ſtrzegł y bronił ſłowem świętym twojim: w znájomośći twojey naświętſzey zmacniał: w Wierze prawdźiwey potwirdzał / y w krzyżu poćieſzał / á zgorſzenia żadnego / náuką y żywotē áby nie czynił. O miłośierny Boże / rácz ty ſam ſpráwić w ludźiách / prágnienie Kroleſtwá twojego / y gorliwą
1. Cor. 3. 6. chęć ku ſłowu twemu: ktorym ſłowem / ſzáfárze tájemnic twojich / á prácownicy w
Eſ. 5, 6. Eſa. 55. 10. winnicy twojey / ſumnienia náſz niech po-
1. Cor. 3. 6. krapiáją y pośiláją / ſzczepiąc w nas náuki zbáwienne / y cnoty tobie śię podobájące. A

ty sam daway wzrost/pracey ich błogosłá-wiąc. O święty á dobrotliwy Pánie/ nie racz nam płáćić / dla náßey niewdzięcz-nośći / złymi káznodzieymi: Vchoway nas miły Pánie / od złych robotnikow / od nie-wiernych najemnikow / y od tych wßyst-kich / ktorzy od ćiebie nie są posłáni. Przez Jezusá Chrystusá Páná náßego / w ktore-go Imieniu tobie się modlimy: *Oycże náß, ktoryś jest, &c.* Jerem. 23.21.

X. Po Modlitwie śpiewáją Psalm/ álbo Pieśń Aktowi należącą. A zálećiwßy V-bogich / y záspiewawßy: *Bogu Oycu, y Sy-nowi, y Duchu świętemu, &c.* rozchodzą się.

FORMA ODPRAWOWANIA VVisitáciey.

Swiádectwá z Pismá Swiętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

1. Sam. 7. 15. Actor. 14. 21. &c. Actor. 15. 36. 41. Actor. 16. 4. Act. 18. 23. Act. 19. 21 2. Cor. 12. 14. Phil. 2. 19.

Augustinus in Psal. 126.

Dla tego wyżße mieysce postáwione jest (w Kośćiele) Bi-skupom, áby oni superattendant, *to jest dogladáli, y jákoby strzegli ludu. Gdyż y to, co po Grecku* Episcopus *mowia,*

Vrząd Stárßych Kośćielnych jáki jest/ obacz káżdy Stárßy/ á czyń mu dosyć.

tłumáczy śię ná Láćińſkie, Superattendens, Dozorcá, że doglada, jáko ten ktory z wierzchu pátrzy. Jáko bowiem Winiarz ma wyższe mieysce áby ſtrzegł winnice: táky Biſkupom, wyższe mieyſce ſpráwione jeſt. A z tego wyższego mieyſcá, niebeſpieczno ráchunek czynić, jeſli tym ſercem ná tym mieyſcu, ſtáć nie będźiemy, ábyſmy pokora ſwoja byli podnogámi wáſzymi, y zá was śię modlili: Aby ten ktory zna ſercá wáſze ſam was ſtrżegł, gdyż my tylko, was przychodzacych y wychodzacych, możymy wiedźieć. Strżeżemy tedy was z powinnośći powie: żoney, ále tego żadamy áby nas ſpołem ſtrżeżono z wámi. Wam jáko Páſterże jeſteſmy, ále pod onym Páſterżem, ktory ná krżyżu raz záſnał, y zmartwych wſtał: Z wámi jeſteſmy też y Owcámi: wam z tego mieyſcá jeſteſmy Náuczyćielmi, ále pod onym jedynym Miſtrżem, w tey ſzkole ſpołuczniámi z wámi jeſteſmy. Jeſli tedy chcemy, ábyſmy byli w ſtrażey od tego ktory śię dla nas uniżył, á wywyżſzony jeſt, áby nas ſtrżegł, uniżmy ſię. Tenże Lib. 19. cap. 19. de Civitat. Dei. Dla tegoż mowi Apoſtoł: Kto Urżędu Biſkupiego prágnie, dobrego uczynku żada. Tymi ſłowy chćiał ukazáć Apoſtoł co jeſt Urżad Biſkupi; jeſt to imię pracy, nie doſtoynośći. Greckie to jeſt ſłowo Epiſcopatus, z tad początek ſwoy májace, iż ten ktory nad inſzymi jeſt przełożony, tych ktorych jeſt przełożony (Superattendent) doglada májac ſtáránie o nich. Támże ná tenże Rozdział piſzac Ludovicus, mowi: Athenienczycy poſyłáli do miaſt pod ich moca będacych, ktorżyby w rżeczy ich wglądáli: A tych názywano Epiſcopámi, to jeſt Dozorcámi.

Pan Chryſtus ſam tylko jeſt naywyżſzym Páſterzem: Johan. 10. 11. á Doktorowie Kośćiołá jego ſa Páſterzámi/ nie pod Papieżem/ ále pod nim: co też y Vicelius Dom. 11. poſt Trin. przyznawa / mowiac: Dobrego Páſterza, dobrzy Pod-Páſterze, pochwaleni będźiećie.

Jáko náżwiſko Sacerdos Kápłan / nie tylko oſobam duchownym należy/ ále y świeckim. Apo. 1. 6. 1. Pet. 2. 5. Tertull. Exh. ad Caſti. Izali y my Láicy/ nie jeſteſmy Kápłáni? Nápiſáno bowiem/ etc. ut ſupra.

Toż mowi y Cypr. Serm. de Chriſm. Unctione. Wſzyſcy ktorzy od Chryſtuſowego imienia/ Chrześćiány śię zowia / ofiáruja Bogu każdodźienna ofiárę/ poświeceni od Bogá / świetobliwość Kápłáni.

Ták y Epiſcopus, oſobam świeckim należy/ według Auguſtyná S. obyczájem jednák ſwojim.

 Wiśi-

Wiſitatormi, y pod ſtrżegáczámi. W Piśmie świętym Episcopus, poſpolicie Dozorca y ſtrożem názywa śię, jáko u Ezechielá y Ozeaſzá. Tenże *Auguſtin* dokłada. Serm. Ezech. 3. 17.
51. de Sanctis. *Ná káżdego Goſpodarżá w domu ſwojim,* Oſe. 9.
poniewaź jeſt głowa domu ſwego, należy Urżad *Biſkupi,* 8.
jákoby domownicy jego wierżyli, żeby ktorży z nich w odſczepieńſtwo nie wpádli, áni żoná, áni ſyn, áni corká, áni też ſługá, ktory ták drogo kupiony jeſt.

Concilium Bracaren. 2. Can. 1.

Zdáło śię wſzyſtkim Biſkupom, y ná to śię ſpolnie zezwolili, áby Biſkupi jeżdżac po káżdey Prowinciey, y po káżdym Diſtrykćie, naprżod pilnie śię pytáli od Xiężey jáki porżadek z ſtrony Uſługi *Chrżtu S. y S. Wieczerży Páńſkiey, záchowuja, y jáko inſze rżeczy w Kośćiele Bożym odpráwuja. A jeſliże znayda dobrże odpráwujace, niechay Pánu Bogu dźiękuja: A jeſliż nie, tedy nie umiejętnych náuczyć mája. Gdy tedy tych rżeczy Biſkupi, pilnie śię wypytája od Xiężey ſwojey, drugiego dniá zgromádźiwſzy lud tám tego Kośćiołá, niechay ich ucża, aby śię ſtrżegli błędow, báłwochwálſtwá, álbo rozmáitych wyſtępkow, to jeſt, mężoboyſtwá, cudzołoſtwá, krżywoprzyśięſtwá, fałſzywego świádectwá, y inſzych grzechow śmierć przynoſzacych. A czego ſobie nie życża, áby tego drugim nie czynili: y áby wierżyli o zmartwych wſtaniu wſzyſtkich ludźi y o dniu ſadnym, w ktory káżdy według ſpraw ſwojich odnieśie zapłátę. Y ták Biſkup z jednego Kośćiołá, niechay jedźie do drugiego.*

Concilium Toletanum 4. Can. 35.

Potrzebá áby Biſkup ná káżdy rok, w ſwojim Diſtrykćie, do káżdey z oſobná Plebániey jeźdźił, áby śię wywiedźiał, czego ktory Kośćioł w náprawie ſwey potrzebuje. A jeſliżby ſam tego, álbo dla nieſpoſobnośći zdrowia, álbo dla

zá báwy,

zábáwy wykonáć nie mogł, niechayże Presbytery, álbo Dyákony ludźie dobre pośle, ktorżyby śię o dochodách y nápráwie Kośćiołow wywiedźieli, y o żywoćie Sług kośćielnych śię wyptáli. Czytay o tym Cauſa 10. quæſt. 1. y Synod *Krákowſki* Can. 3. o Superattend. ut ſupra.

Náwiedzánie tedy Zborow w káżdym Diſtrykćie przez Stárſze/ jáko nie jeſt nowe/ ták też nie ma być opuſzczáne/ zániedbywáne/ y źle udawáne: Abowiem Wiſitácyámi/ budowánie śie pomnaża/ á Zgorſzeniu śie zábiega.

Przestroga.

I. Wiſitácia bywa raz w Rok/ według zwyczáju dawnego Kośćiołá/ y Kánonu Synodu Krákowſkiego/ wſzyſtkich Zborow/ jednego po drugim porządnie: ktore to Wiſitácie/ Seniorowie utriuſq; Ordinis odpráwowáć máją: á gdzieby byli zátrudnieni/ przynamniey jeden z nich Wiſitácia pomieniona odpráwić powinien/ wziąwſzy z ſobą pobliżſzego Miniſtrá: 1. Theſſ. 3. 1. 2. Coloſſ. 4. 8.

II. Przed Wiſitácią/ *Senior* wyſyłá Proceſs Wiſitáciey/ náznaczájąc pewne dni w káżdym Zborze/ kiedy Wiſitácia być ma/ á Miniſter ſub pœna ſuſpenſionis ab officio, powinien wſzyſtkie Audytory o tey Wiſitáciey wczás obwieśćić/ lecz jeśliby wi-

działtego słuszna potrzebę / tedy y bez obwieszczenia zjácháć mogą.

III. Dniá pewnego / ktory sobie upátrzą Seniorowie Wisitácią w kościele / á gdzieby tego pilnieysza potrzebę widzieli / w Niedzielę przy więtszym Zgromádzeniu odpráwowáć máją.

IV. Przyjácháwszy dzień przed Wisitácią / pilnie czynią prywatnie inquisitią / ták o Pásterzu y jego záchowániu / jáko też y o Audytorách wszystkiego Zboru.

V. Nabożeństwo czásu Wisitáciey / sam Pásterz onegoż mieyscá odpráwuje / obyczájem zwykłym.

VI. Czyta *Senior* náukę Páwłá świętego / ktory uczy w liście pierwszym do Tymotheuszá / á w Rozdziale trzecim / jáki ma być Minister w náuce y w żywocie / rzekszy:

Posłuchaymy słow Páwłá świętego / ktory opisał / jáki ma być Pásterz Kościołá Bożego / w náuce / y w żywocie / mowiąc: 1. Tim. 3. v. 1.

TEXT.

Wiernać jest tá mowá: Jesli kto Biskupstwá żąda,

dobrey prace żąda. Ale Biſkup ma być nienágániony, mąż jedney żony, czuły, trzeźwi, poważny, gośćinny, ku náuczániu ſpoſobny. Nie pijánicá winá, nie bitny, nie ſproſnego zyſku chćiwy: ále słuſzność miłujący, nie ſwarliwy, nie łákomy; ktoryby dom ſwoy dobrże rżądźił, ktoryby dźiatki miał w poddáńſtwie, ze wſzeláką uczćiwośćią: (Bo jesliby kto nie umiał ſwego właſnego domu rżądźić, jákąż pieczą będźie miał o Kośćiele Bożym?)

Nie nowotny; áby będąc nádęty, nie wpadł w sąd potwarce. Muśi też mieć świádectwo dobre od obcych, áby nie wpadł w háńbę y w śidło potwarce.

A tu *Visitator* objáśni Text krotko/wedlug potrzeby.

OTo słyszyćie námilszy Chrześciánie / jáki ma być Minister / w náuce y w żywoćie. A ták oznáymuję wam / żesmy śię my Dozorcy Kośćiołá Bożego / ná ten czás w poyśrzodek was stáwili / żebysmy śię dowiedźieli / y pilnie przypátrzyli / jesliże śię wszystko miedzy wámi uczćiwie / y podług porządku dźieje; á osobliwie / jeslize śię Pásterz wász / ták jáko ná wierne° Sługę Páná nászego Jezusá Chrystusá należy / w náuce / w żyćiu / y w Vrzędźie swym Pásterskim / záchowuje. A przetoż w Pánu umiłowáni / Jmieniem Bożym proszę y nápominam / jesli co kto ma / coby do przestrogi / y nápráwy służyło potrzebney / żeby tego nie tájił / ále bez wszelkiey ochrony /

pod ſumnieniem Bogu chwałę dáiąc/ do nas ná oſobnośći zgromádzonych / w bojáźni Bożey y w miłośći Bráterſkiey odnioſł. A iż nie tylko Páſterz/ále y Słucháćze podług woli Bożey rządźić śię máią: przetoż chćieyćie ſłyſzeć co Duch Boży mowi / o powinnośćiách Słucháczow pobożnych.

TEXT

Ad Hebr. 13. v. 7. 8. 9. 17. 18. 20. 21. 25.

PAmiętayćie ná wodze wáſze, ktorży wam mowili słowo Boże: ktorych obcowánia koniec upátruiąc, náśláduyćie wiáry ich. Jezus Chrystus wczorá y dźiś, tenże będźie ná wieki. Zá náukámi rozmáitymi y obcymi nie unośćie śię. Bądźćie posłuſzni wodzom wáſzym, y

bądźćie im poddáni. Abowiem oni cżują nád duszámi wászymi, jáko ći ktorży licżbę oddáć máją, áby to z rádośćią cżynili, á nie z wzdychániem, boć wam to nie jest pożytecżno. Modlćie śię zá námi: Abowiem dufamy, iż mamy dobre sumnienie, jáko ći ktorży śię chcemy we wszystkim dobrże záchowáć. A Bog pokoju, ktory wywiodł od umárłych, we krwi przymierża wiecżnego onego wielkiego Pásterżá Owiec, Páná nászego Jezusá,

niech was doſkonáłymi uczyni, w káżdym uczynku dobrym, ku czynieniu woli ſwojey ſpráwuiąc w was to, co jeſt przyjemnego przed obliczem jego, przez Jezuſá Chryſtuſá. ktoremu niech będźie chwałá ná wieki wiekow, Amen.: A proſzę was Bráćia, znoście ćierpliwie ſłowo nápominánia tego. Láſká niech będźie z wámi wſzyſtkimi, Amen.

Objaśnienie Textu.

Słyszeliśćie umiłowáni w Pánu / jákie ſą wſzyſtkich wobec wiernych Słucháczow powinnośći / á oſobliwie przećiw Páſterzom ſwojim / w ktorych wam wſzyſtkim

poczu-

poczuwáć śię należy/ á my z Vrzędu swego/ od Bogá y Kośćiołá jego nam powierzonego/ doglądáć tego pilnie powinni jesteśmy. Záczym imieniem Bożym/ wszystkich was/ y káżdego z osobná/ á miánowićie ćiebie Bráćie w Pánu miły/ proszę y nápominam: mászli co/ coby do przestrogi y náprawy potrzebney/ podług pomienioney náuki Apostolskiey służyło/ żebyś tego/ gdy o to będźiesz pytány nie táił. A żeby wszystkich nas sam Pan Bog do wszelkiego dobrego uczynku/ y tey przedśięwziętey spráwy/ dla chwały swojey świętey sposobnymi czynił/ o to śię jego Boskiey miłośći/ ná kolána przypadszy/ nabożnie pomodlmy.

Modlitwa

Panie Boże wszechmogący/ Oycze wielkiego á nieskończonego miłosierdźia/ tyś jest powodem rządu w kośćiele twojim. Tyś Apostołom Sługom twojim/ w náwiedzániu Zborow błogosłáwił/ przez nie ludźie Chrześćiáńskie w Wierze prawdźiwey utwirdzał/ w krzyżu pośilał/ y w pobożnośći świętey zmacniał. Prośimy ćię pokornie/ ráczże nam/ y w teráznieyszym náwiedzániu Zborow twojich błogo-

ſłáwić / y ſzcześćić. To cojeſt w tym Zbo-rze twojim dobrego / świętego / y tobie się podobájącego / utwirdzay: á co jeſt złego / y tobie przećiwnego / wykorzeniay. Páſterzá tutecznego / Duchem twojim świętym ſpráwuy / dárow niebieſkich przymnażay mu / dla budowánia Kośćiołá twego. Pátroná y ze wſzyſtkim domem błogoſław / w łáſce twojey / y w dobrym zdrowiu długo chowájąc; Słucháczé wſzyſtkie w nabożeńſtwie prawdziwym / utwirdzay: żywotem Chrześćiáńſkim obdarz / ludzie nieposłuſzne Ewángeliey twojey zmiękcz / y oświeć Duchem twojim świętym. Ná tym gruńcie broń miły Pánie ludzi wſzyſtkich / od powietrza morowego / od głodu / od mieczá / od ogniá / y od inſzych przygod nieſzcześliwych: A po śmierći / dayże nam wſzyſtkim żywot wieczny / Amen: *Oycże náſz, ktoryś, &c.*

Po Modlitwie / prześpiewawſzy Pſalm / álbo Pieśń krotką / káże *Viſitator* uſtąpić Białym głowam / Młodym ludziom / y innym ktorzy do tego Aktu nie należą: wſzákże jeſliby kto miał co potrzebnego wnieść wolno mu będzie do Seſsiey przyść / y tám to / zá pozwoleniem Wiſitátorow / przedłożyć.

Sessia Przy VVisitaciey, Po Odpráwieniu Nabożeństwá.

Votum.

W Imieniu naświętßym, Oycá, y Syná, y Duchá świętego, jedynego Bogá náßego, Amen.

Chrysost. Hom. de Spiritu S. w Osobie P. Chrystusowey powiáda: Jesli ktory z tych ktorzy mowią że máją Duchá S. mowiłby co z śiebie á nie z Ewángeliey/ niewierzćie mu. Náuki mojey násláduyćie. Jáko nie czytą tych rzeczy ktore są nápisáne/ ále z śiebie sámego mowi/ jawna jest rzecz iż nie ma Duchá S.

Pytanie Patrona y Słuháczow.

Teraz już umiłowáni w Pánu/ przystępując do sámey rzeczy:

I. Pytam was wßystkich/ á miánowićie Pátroná tutecznego mieyscá; Jesli ten Pásterz uczy według Słowá Bożego pisánego/ od ktorego áni ná lewo/ áni ná práwo niema śię uchyláć. R.

Deut. 12. 32. Co kolwiek ja wam rozkazuję/ tego strzeż bedźiećie/ ábyśćie czynili: Nie przydaß nic do tego áni też uymieß z tego. Prov. 30. 6. Nie przydaway do słow jego/ áby ćię nie karał/ á byłbyś ználeźiony w kłamstwie. Jer. 26. 2. Stań w śieni domu Páńskiego/ á mow do wßystkich miast Judskich/ do przychodzących kłaniáć śię w domu Páńskim/ wßystkie słowá/ ktoreć rozkázuję mowić do nich/ nie uymuy y słowá.

Deut. 12. 32. Prov. 30. 6. Jer. 26. 2.

II. Jesli jest w Vrzędźie swym pilny/ dosyć li mu czyni: to jest/ Jesli Náuki álbo Ka-

zánia bywáją w Niedźiele dwá rázy / we Srzodę y w Piątek: czáśu obchodu pámiątki świętych: Jesli odpráwuje usługę Wieczerzy Páńſkiey / według zwyczáju Kośćiołá Chrześćiáńſkiego: Jesli Poſty zápowiáda zwyczáyne/ y one záchowuje: Jesli chore náwiedza / y mdłe w wierze utwirdza? R.

1.Tim. 4. 12. 13. 1. Tim. 4. 12. 13. Zaden młodośćią twoją niech nie gárdźi / ále bądź przykłádem wiernych w mowie/ w obcowániu / w miłośći / w duchu / w wierze / w czyſtośći. Poki nie przyde/ badź pilen czytánia / nápominánia / y náuki. 2. Tim. 2. 15. Stáray śie / ábyś

2.Tim. 2. 15. śię doświadczonym ſtáwił Bogu robotnikiem / ktoryby śię nie záwſtydźił/ y ktoryby dobrze rozbierał słowo prawdy.

III. Jesli żyje według náuki Duchá świętego/ pobożnie/ trzeźwie/ y przykłádnie? R.

Tit. 2. 7. Tit. 2. 7. We wßyſtkim sámego śiebie wyſtawiájąc/ zá wzor dobrych uczynkow/ májąc w náuce cáłość powagę / słowo zdrowe/ nienágánione/ etc. 1. Pet. 5. 1. Stárßych ktorzy ſą miedzy wámi/ proßę ja ſpołſtárßy/ y świádek ućierpienia Chryſtuſowego / y uczeſnik chwały/ ktora ma być objáwiona. Páśćie trzodę Bożą / ktora jeſt miedzy wámi / dogladájąc jey nie poniewolnie / ále dobrowolnie/ etc.

IV. Jáko dom ſwoy rządźi? R.

1. Tim. 3. 4. 5. Biſkup ma być/ ktoryby dom ſwoy dobrze rządźił / ktoryby dźiatki miał w poddáńſtwie/ ze wßeláką uczćiwośćią. Bo jeſliby kto nie

umiał swego własnego domu rządźić / jáko¿ piecżą będźie miał o Kośćiele Bożym/ꝛc.

Ná Pytánie Wisitatorá / szczyrze y prawdźiwie odpowiádáć powinien *Pátron* y Słucháċze / ktorym to należy.

PYTANIE MINISTRA.

I. Pytam też ćiebie Bráćie miły: Jesli kto do Słowá Bożego przystał? Albo jesli od niego nie odstał? R.

Jesli przystał / Páná Bogá pochwali / á onemu zá prace podźiękuje / upomniawszy go / áby to łáskę Bożey przyczytał / nie sobie. Jesli też kto odstał / upomni Słucháċze / áby śie tym niegorszyli. Matth. 25.21. 1. Cor. 3.6. 1. Cor. 15.10.

A jesli kto jest tego przyczyna / skarze go támże słowem Bożym / y każe mu go szukáć. 2. Tim 4. 1.

II. Jesli *Pátron* jest pobożny / trzeźwi / przykłádny / y miłośierny przećiw poddánym: A nie jestli im przeszkodą jáką do nabożeństwá / y wiedźieli ich do słuchánia słowá Bożego? Bo to jest jego powinność / y bez niego nie może nic Minister zbudowáć Pospolita jest oná przypowieść: *Dáremnie Pospolstwo bywá upomináne do pobożnośći, gdźie Zwierzchność żadnego stáránia nie ma o Nabożeństwie.* R. Joh. 6. 66. 1. Tim. 1.19. Matth. 3.12. Apoc. 6.13.

Y przywiedźie przykłády.

III. Słucháczé/ bywájáli ná ſłucháníu ſłowá Bożego záwße/ y używájáli Sákrámentu świętego: á niemáßli miedzy nimi jákich niezgod y żyćia złego? R. Jeſli nie bywáją często/ nápomni ich. A jeſli też ſą miedzy nimi jákie niezgody/ y żyćia złe/ zgáni im to jáwnie; y onym do zgody z Spol-Collegámi ſwymi/ pilnie uſłuży.

Hebr. 10. 25. Apoc. 3. 15. Rom. 12. 18. 1. Cor. 16. 1. Gal. 5. 15 Matth. 5 16. Rom. 2. 24.

IV. Jeśli śię według Conſenſu Synodow Generálnych ſpráwujeß/ y Zbor ſobie zlecony rządźiß? Adowiem to ná káżdego Miniſtrá/ wkłada *Synod Generálny Thoruńſki*, Can. 2. 3. y *Włodźiſłáwſki*, Can. 3. *Do tego*: Jeśli Konſtytucie Synodow Generálnych Prowinciálnych/ Diſtryktowych/ zá twojim upomnieniem biorą ſwoy effect? *Nádto*: Jeśli jedną Formą/ álbo Porządkiem/ y Kancionałem od Kośćiołá Bożego przyjętym y uchwalonym/ nabożeńſtwo odpráwujeß? *Nákoniec*: Jeśli Xięgę Zborową/ á w niey porządnie wpiſáne/ Fundácia zboru/ Audytory/ Chrzty/ Kommunikánty/ Nowoprzyjęte/ Sluby/ Inwentarz rzeczy kośćielnych/ Ordyná-

Ezechiaß Krol Káplánom: 2. Par. 29. Jozyaß Helkiaßowi/ nawyżßemu Káplánowi. Ibidem cap. 34. Moyżeß Aáronowi. Ex. 7. w budowániu chwały Bożey dopomagáł. Y owßem gdy odßedł Moyżeß od Aároná zbłądźił Aáron/ choć był nawyżßym Kápłánem. Ex. 32. Joás też Krol/ nie ſłucháiąc Jojády Kápłáná/ udał śię zá bálwochwálſtwem. 2. Par. 24. Euſeb. lib. 4. Can. 24. de vita Conſtant. Conſtantinus mowił: wy w Kośćiele/ á ja zá Kośćiołem jeſtem Biſkupem od Bogá poſtánowionym.

dynácia y czás Introdukciey Ministrá / Collekte zborowa / y ßáfunek jey/ꝛc. maß? Máßli? R.

A jesliby ináczey było / Ministrá zgromi / y ná Synod go odniesie.

V. Mali Dyákoná álbo Lektorá / tedy śie spyta ; Jáko śie záchowuja przećiwko tobie / y jesliċ ſa poſłußnymi / kto je żywi y opátruje? R.

Synod Włodźiſłá. Can. 9.

VI. Szkołá jesli jeſt : á Rektor álbo Náuczyćiel dosyćli czynia Vrzędowi ſwemu / ſali pilni y poſłußni tobie? Bywáli Examen dźiatek dwá kroć do roku? A kto im płáći? R.

Synod Ożarowſki: Can. 9. Zapłáte Bákálárſka pátron do rak ma oddawáć / Miniſtrowi / á Miniſter jemu.

VII. Naczynie Kośćielne jesli jeſt / y w jákim chowániu : jáko Kielich / Pátyná / Miednicá do Chrztu S. Obrus/ꝛc. R.

VIII. Jesli jeſt Szpytał / á dobrá Szpytálne jáko śie obrácája / kto nimi ßáfuje? ktorych nikt nie ma używáć z dobrym ſumnieniem / jedno Vboſtwo : Bo to jeſt ſkład ubogich ludźi / y chleb Páná Chryſtuſow. R.

Dan. 5. 1. 2. 3. Deut. 14. 29. Mal. 3. 8. 9.

IX. Skrzynká Kośćielna jáko śie obraca? R.

Skrzynki Kośćielney jeſt wzmiánká: 2. Par. 24. 8. Mar. 12. 41. 1. Cor. 16. 1.

X. Co zá opátrzenie maß / á jeslis *content* z niego : dochodźili ćie zupełnie? Abowiem

to ieſt/nie jáłmużna/ ále zapłáta twoja zá ſłużbe ktora czyniſz w domu Bożym/ według świádectwá świetych Piſm: Num. 18. 31. Luc. 10. 7. 1. Cor. 9. 14.

XI. Kto powinien Kośćiołá popráwiáć? Abowiem Kośćioły/ w ktorych śie ſłużbá Boża odpráwuje/ nie máją być puſtoſzone/ ále popráwiáne/ y ozdobione jáko napilniey/ tylko oprocz ozdob báłwochwálſtwo z ſobą niośących: Tákże ſtoł przykryty/ Ławki/ Kázálnicá/ Lichtarze dla nabożeńſtwá przede dniem/ máją byc włáſne Kośćielne/ nie poſpolite/ y Cmintarze ogrodzone/ podług nápomnienia Synodu Generálnego Toruńſkiego? R.

R. o inſze rzeczy/ ktore należą do budowánia/ á ſą opiſáne w Kánonách Synodowych/ pilnie śie wywiáduje *Senior*, jeſli tego widzi być potrzebe: Dogadzájąc jednák w pytániu wſzelkiemu zbudowániu/ á uchodząc zgorſzenia. Ná ktore pytánia/ o wſzyſtkich rzeczách/ *Miniſter* ſłuſzną ſpráwe dawa.

Athan. Ep. ad Sol. Aryani podwiedli báłwochwálce/ áby náſzli ná Kośćioły/ y lud ukámionowáli/ ławki/ Kázálnice/ Stoł drzewiány/ Tablicę kośćielne/ y inſze rzeczy/ ktore mogli/ wynioſzſzy przed przyśionek popálili.

Odpráwiwſzy Senior pytánia/ á wziąwſzy ſłuſzną ſpráwe o wſzyſtkich rzeczách do zbudowánia należących/ co dobrego y porządnego we Zborze záſtał/ zá to Pánu Bogu chwałe dawſzy/ Páſterzowi/ Pátronowi/ y Słucháczom/ to pochwali:

Nápominájąc Páſterzá/ áby śie miał ná

pieczy sam / y wszystkę trzodę/nád ktorą go Duch święty postánowił Biskupem álbo Dozorcą: áby pasł Zbor Boży/ktorego ná był przez własną krew: Stáwiájac też sámego śiebie we wszystkim / wzorem dobrych uczynkow/w náuce szczyrość/á w Vrzędzie powagę záchowując. Nápomni też Pátroná y inše Słuchácze/do státecznośći w nabożeństwie / do pobożnośći y miłośći Chrześćiáńskiey / y do pilnego stáránia śię/ o pomnożenie chwały Páná Bogá wszechmogącego: y onego w Wierze świętey / w náuce Apostolskiey utwirdzi. A jesli też co nieporządnego zástánie / ma im to zgánić słowem Bożym / y nápomnieć / áby śię stáráli / jákoby wszystkie rzeczy do kluby swojey przywiedli / referując śię jednák w tym *Visitator*, ná Synod blisko przyszły. Actor. 20. 28.

Odpráwiwszy Wisitácią/ nápomni *Visitator* Assessory do Modlitwy.

MODLITWA

PAnie Boże wszechmogący / niech wiecznie błogosłáwione będzie twoje święte Imię / zá szczęśliwe przedśięwźiętych y náznáczonych prac nászych skończenie. Cośmy ználeźli między sobą dobrego/ tobie sámemu / od ktorego wszelki dar do-

bry y doſkonáły pochodzi; á co złego / ſobie ſámym przypiſujemy: bo to wſzyſtko ſpráwuje ludzka odmienność / krewkość y niedoſkonáłość náſzá. Odpuść miły Pánie / odpuść złości: błogoſław wſzyſtkim Zborom / á oſobliwie tutecznemu ze wſzyſtkimi twoje święte Imię wzywájącymi. Vtwirdź y rozmnoż co jeſt dobrego / nápraw co jeſt zepſowánego / dopełń co jeſt niezupełnego. A po dokończeniu biegu żyćia náſzego / z pielgrzymſtwá tego / wprowadźże nas ſzczęśliwie do nieśmiertelnego żywotá / Amen.

Oycze náſz, ktoryś jeſt, &c.

Záleciwſzy potrzeby ubogich / y záśpiewawſzy Pioſneczkę / *Bogu Oycu y Synowi y Duchu S.* rozeydą śię.

Nim odjedźie *Viſitator*, Biblioteke jego w Domu / tákże co czyta y piſze / oglądá / y będźieli potrzebá Authorá jákiego do czytánia / álbo cokolwiek potrzebnego do ſpiſánia / żeby ták nigdy nie proznowáł / y w kśięgi á w umiejętność śię zámagał / zleći.

Verinus: Egregios cumulare libros, præclara ſupellex. Hieron. Epiſt. ad Nepotia.

Piſmá S. czeſto czytay / y owſzem nigdy z rąk twoich Piſmo święte nie chay nie wychodźi: Vcz śię tego ſam / czego inſzych maſz náucząć.

O VVISITACIEY SENIOROW.

Wiſitácia Superáttendentow álbo Seniorow Diſtryktowych / przez Przednieyſzego Superáttendentá / y z tymi ktorych do tego Synod Prowincyálny deputuje / ná Synodźie Diſtryktowym: Wtąż y Przednieyſzego Superáttendentá przez Seniory / ná Synodźie Prowinciálnym / podług punktow Wiſitáciey / y Vrzędu á powinności / przy Ordynáciey

 ich

ich opiſánych / jáko rzecz do rządu dobrego w Kośćiele Bożym bárzo potrzebna / záchowywána y odpráwowána porządnie być ma. Vide Convoc. General. Włodaviens. Anno 1634. Can. 8. & penultimo.

NB.

Obieránie Seniorow Politickich / gdźie tego potrzebá (w ktorymkolwiek Zborze) in conſeſſu Viſitationis; á Seniorow Dyſtryktowych (ejuſdem Ordinis) in Conſeſſu Synodali, zgodnie od wszytkich záchowáne być ma. Sposob káżdey Prowinciey wolny / do zbudowánia służacy / zostáwiwszy.

O Vrzedźie Seniorow Politickich / Vide Synod General. Cracov. Can. de Senioribus Ord. Equ. ſeu Politici.

FORMA ZACZYNANIA NABOŻENSTWA W NOWO Zbudowánym Kośćiele: co pospolićie zowią POSVVIACANIEM.

Swiádectwá z Pismá świętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Exod 31 13. Ir. 29. 43. 44. Deut. 12. 5. 11. 3. Reg. 8. per tot. & 9. 3. 1. Tim. 4. 5.

I.

Co jest poświacánie Kośćiołá: Deut. 20. 5

Chrysost. Hom. 19. in Epist. ad Hebr.

Quam dedicavit, hoc est, quam construxit, quam præparavit, & quam initiavit. Dedicatio quippè dicitur initium utendi.

Chrysostomus ait: Dedicare, aliud nihil est, nisi utendi initium facere.

II.

Formá Kośćiołá. Exo. 26. 35 Ezech. 8. 16.

Valafridus Abbas Lib. de Offic. Eccl. cap. 4.

Ták zbytnie oto Przodkowie nászy niedbáli, ná ktorą by stronę Kośćioły Modlitew postáwić; wiedźieli bowiem że wszędźie Bog jest. Nie bładzą ći ktorży w kośćielech nowo zbudowánych Bogu, álbo w wychędożonych z plugástwá báłwochwálskiego, dla niejákiey sposobnośći mieysc, Ołtarże ná rozmájite strony stawiáją. Abowiem weśćie y do Kośćiołá Sálomonowego, y do przybytku Moyzeszowego, od Wschodu było.

Socrates Lib. 5. Cap. 21 Hist.

Kośćioł w Antyochiey, ná Zachod Słońcá postáwiony jest.

Chrysostomus Hom. 74. in Matth.

Jam słyszał od Przodkow swych że tákowych przegrod w kośćiele z początku nie było. Abowiem w Chrystuśie Jezuśie niemász męszczyzny áni niewiásty. A też zá czásow Apostolskich, wespołek śię modlili, Mężczyzny y Niewiásty.

Concilium Thuronense 2. Can. 4.

Do Modlitew, y do Używánia świątośći, Láikom y Niewiástam jáko obyczay, otworzone są wrotá do mieyscá naświętszego.

III.

III. Cel Kośćiołow. Matth. 26. 55. Actor. 20. 7. Esa. 56. 7.

Tertull. Lib. Contr. Valentinian. Cap. 2.

Dom nászey gołębice, jestći prosty.

Tenże Apologet. cap. 39.

Zchodźimy śię do Zboru y do Zgromádzenia, ábyśmy śię Bogu modlili, zchodźimy śię y ná przypominánie Boskich Pism; záprawdę Wiárę świętymi głosy karmiemy, y ná używánie Wieczerzy Páńskiey, y ná kárność kośćielną, y dla dobrowolnego skłádánia jáłmużn.

Augustinus Epist. 109.

W Kośćiele żaden niechay nic nie czyni, jedno to, dla czego jest zbudowány, z kąd y názwisko wźiął? Gdy śię modlićie Bogu Psalmámi y Pieśniámi, to niechay będźie w sercu wászym, co wynaszaćie głosem.

Beatus Rhenanus in Lib. 9. Eusebii.

Pierwszy Chrześćiánie, Kośćioły ku czći Chrystusowi Pánu zbudowáne, zwáli Dominica, *do ktorych śię zchodźili dla Modlitew, dla kazań, y dla używánia Sákrámentu.*

IV.

Hieronymus Epist. ad Nepotian. de Vitá Clericor.

Wiele tákowych jest, ktorży buduja śćiány, y filary kośćielne podpráwiája, mármory śię świe-ca, podniebienia śię pozłoćiste lśnia, perłámi ołtarż jest osádzony; A Sług Chrystusowych nie máß żadnego odźienia. Niechay mi nikt nie zádawa, Bogáty był w Zydostwie Kośćioł, áni Stołu, lámp, kádźielnic, mis, kubkow, możdżerżow, y inßego naczynia ze złotá uczynionego, niebrákowáło: Te rżeczy w ten czás podobáły śię Pánu Bogu, gdy Káplani ofiáry ofiárowáli, y krew bydlęca byłá odkupieniem grzechow: Ale teraz gdyż Pan ubogi, ubostwo domu swego poświęćił, rozmyślaymyż o krżyżu jego, á bogáctwá będźiemy sobie poczytáć zá błoto. Cożśię temu dźiwujemy, co Chrystus názywa złośliwa mámmona? Ná cożśię zápátrżamy, y wczym śię kochamy? czego Piotr święty nie miał, co y sam jáwnie wyznał. A jesliże zá litera idźiemy, á Hystorya nam prosta chęć do złotá y do bogáctw czyni, tedy ze złotem, y inße obrżędy żydowskie záchowaymy.

Bernh. Apol. ad Gulielm. Abbatem.

Lśni śię Kośćioł po śćiánách, ále w ubogich niedostátek ćierpi: kámienie swoje powłoczy złotem, á syny swoje nágimi opußcza: z dochodow ubogich, służy śię oczom bogaczow, znayduja śię ćiekáwi, czymby śię ućießyli, á nie znayduja nędznicy, czymby rátowáni byli. Opußczam kośćielne niezmierne wysokośći, niepomierna długość, zbytnie ßerokośći, kosztowne tynkowánia, ćie-

IV.

Ochedostwo Kośćiołá / Augustinus in Psal. 25. Dom Boży ktory jest kośćiołem ma jeßcze w sobie złe ludźie / ále ozdobá Domu Bożego / w dobrych jest / w świetych jest. To ochedostwo Domu twego / ja Dawid umiłowałem / ći należa do ochedostwá Domu Bożego / w ktorych mießka chwałá Boża / y ći sa mieyscē mießkánia chwały Bożey. A ták umiłowałem ochedostwo Domu twojego / to jest / wßystkich ktorży w nim sa / á chwały twojey ßukája.

Tenże: Sermo 254. de Temp. Ochedostwo Domu Bożego / y mieysce mießkánia chwały jego miłujemy. A ktoreż jest ochedostwo Domu Bożego y mieysce mießkánia chwały jego: jedno Kośćioł jego / o ktorym mowi Apostoł / Kośćioł Boży święty jest / ktorym wy jesteśćie.

Text żydowski / y Págninus czytája: Umiłowałem Pánie mießkánie Domu twego / y mieysce przybytku chwały twojey.

ćiekáwe málowánia, ktore rzeczy, gdy wzrok modlących śię ná śię obracáją, przeszkadzáją y affectowi modlenia śię, á mnie też niejákim sposobem wyrażáją stáry obrżąd Zydowski.

Miechovita Lib. 2. Cap. 3. Chron. Polon.

Námawiáli Láćinnicy Włodźimierżá, áby Wiárę ich przyjął, ále nie chćiał; ábowiem Ceremonie Láćińskie máło nabożne, y Kośćioły máło ozdobne zdáły śię mu.

Obrázy nie są Ozdobą stwem kośćielnym ále ráczey oszpeceniem y plugástwem/bo je ták zowie Pismo święte. 2. Paral. 29. 5. 15. 18. Esa. 30, 22. Ezech. 22, 3

Origenes lib. 7. contra Celsum.

Chrześćiánie nie mogą áni pátrzyć ná Ołtarze, y ná Obrázy, dla onego co Bog powiedźiał w Zakonie: Nie będźiesz sobie czynił obrázu. Tenże Lib. 8. *Brzydźimy śię poświącániem Obrázow y Ołtarzow.*

Arnobius Lib. 6. contra Gentes.

Winujećie nas Pogáni, iż Obrázow nie stawiamy, Ołtarzow nie budujemy, áni kádźiemy.

Minutius in Octavio.

My Chrześćiánie, nie mamy żadnych Ołtarzow, żadnych Obrázow, krzyżow nie chwalimy, áni o nie dbamy.

V.

V. Kośćioły komu máją być budowáne: 3. Reg. 7. 13. 3. Reg. 8. 20. Mal. 3, 2.

Nissenus in vita Gregorii.

Chrześćiánie, ná káżdym mieyscu, pod Imieniem Chrystusowym, dla Modlitew Kośćioły budowáli. Grzegorz Cudotworcá, opuśćiwszy puszczą, udał śię do miástá, w ktorym chćiał Bogu Kośćioł postáwić, znájąc że oná wszystká krájiná byłá poddána zdrádźie szátáńskiey, y nigdy wniey nie było zbudowánego Kośćiołá Bogá prawdźiwego; y owszem wszystko miásto y pole było nápełnione Ołtarzámi, Kośćiołámi, y Obrázámi. A przetoż Kośćioł jeden wielki obroćił ná Dom Modlitwy, wystrászywszy z niego Dyabły wzywániem Imienia Chrystusowego.

Augustinus Lib.3. cap.56.Cont.Cresconium.

Bogu wszechmogácemu śćiany poświacamy. Tenże Epist.49. *Kośćioł,Kápłán,Ofiárá ,y insze rżeczy, ktore do tego należa,tylko jednemu prawdźiwemu Bogu przynależa: Záprawdę,gdy te rżeczy bywája wyrżadzáne Bogu, według jego nátchnienia y náuki, jest prawdźiwe Nabożeństwo.*

Polydorus Lib. 5. cap. 6. de Invent.

Chrześćiánie, zprżodku żadnego Kośćiołá jáwnie nie budowáli, ále śię ná mieyscá skryte zchadzáli,á to dla prześládowánia: Jednák podobna jest rżecż do wiáry, ze Kośćioły niektore,álbo zbudowáne,álbo te ktore wprżod szátáńskie były, od Apostołow poświęcone były Chrystusowi, ná mieyscách odległych, do ktorych szaleństwo okrutnikow przystępu nie miáło. VI.

Clemens Papa apud Gratian. de Consecrat. VI.

Dist. 1. Can. Eccl.

Kośćioły ná mieyscách sposobnych, y potrzebnych buduyćie, ktore trżebá poświacáć modlitwámi Boskimi.

Eusebius Libro 10. cap.3. Hist.

Ná poświacánie Kośćiołow nowo zbudowánych, Biskupi, y pospolstwo z dáleká zgromadźili śię. Y było Usługowánie świętych tájemnic, były znáki tájemne męki Zbáwićielowey, męszcżyzny y białe głowy, stárży,y młodźi, modlitwámi, śpiewániem, y dźięk cżynieniem, Bogá Autorá wszystkich rżecży dobrych cżćili. A przełożeni kośćielni, ktorży byli w zgromádzeniu, káżdy z nich z osobná Kazánia odpráwowáli. Tenże lib.8. c.2. *Domy święte Modlitwámi poświęcone, z gruntu Pogáni wywroćili.* Niceph. Lib.7.cap.40. Opisując poświacánie Kośćiołá Tyrskiego / mowi: *Od wszystkich słyszány był jeden Hymn, ktory Bostwo wdźięcżnym słowá Bo-*

żego

żego pieniem wystawiał. Do tego było przepowiádánie słowá Bożego. Były też spráwowáne pobożnie y świątobliwie táiemne Usługowánia, y pożywánie zbáwienne, y niewypowiedźiáne Symbola & Signa, znáki Męki Páńskiey. Athanasius Apolog ad Constantium: Y ten opisuiąc poświącánie Kośćiołá Alexándryńskiego/ wspomina tylko te trzy rzeczy: Używánie Sákrámentu Wieczerzy Páńskiey (ktorą zowie Synaxin, to iest Społecznośćią) Kazánia y Modlitwy/ zá tego ktory Bogu Kośćioł zbudował. Ztąd tedy jásnie się pokázuje/ iż Kośćioły u práwowiernych Chrześćian/ nie máią być poświącáne żadnymi zábobonámi/ ále Modlitwámi świętymi/ Przepowiádániem słowá Bożego/ y Usługowániem Sákrámentámi świętymi. Nie máią być świętym ku cżći budowáne/ ále sámemu Bogu: Nie máią być zbytnim y báłwochwálskim kosztem budowáne. Nie máią być do iedney cżęśći świátá/ á osobliwie do Wschodu słońcá położeniem swym/ superstitiosè przywiezowáne/ áni dla Usługowánia świątośćiámi/ y dla Modlitew SS. Y z tadże też Doktorowie dawni/ mieysce ná ktore się ludźie dla Nabożeństwá zchodźili/ nie zwáli Templa, Kośćiołámi/ ále Ecclesias Zborámi. Ano mowi Optatus Lib. 6. Ktoż z nászych wszedł do Kośćiołá? A Hieronym. Lib. advers. Vigilantium: Julianus prześládowcá, pámiątki świętych chćiał álbo popsowáć, álbo w Kośćioły obroćić. Nie przy tego y sam Bellarm. Lib. 3. c. 13. de Rom. Pontif. §. Tertius locus: gdy ták pisze: Dawni Doktorowie Láćińscy y Greccy przez wiele wiekow nigdy Zborow Chrześćiáńskich nie zwáli Kośćiołámi. Wiedźieli bowiem że Kośćioły od Ofiar názwáne są/ y ofiáram krwáwym y śniednym należą. Co zeznawa tenże Bellarm. Lib. 3. cap. 4. de Cultu Sancto. A oni przestawáli ná iedyney

Hebr. 7.27. ofiárże/raz ná krzyżu uczynioney; to jest/ ná męce á śmierći Páńskiey.

PRZESTROGA.

I. *Senior* onego Distryktu / lubo sam przez pobliższego ktorego z Bráci Ministrow / zniozszy śię z P. Pátronem / obwieśći Audytory / o Dedikáciey nowo wystáwionego Zboru / y Kommuniey S. more solito.

II. *Senior* z Conseniorámi utriusq; Ordinis, wezwawszy kilku Ministrow pobliższych / stáwią śię ná onoż mieysce / ná czás náznáczony.

III. W Piątek ná noc stáwiwszy śię / dźień Sobotni / z postem świętym / y z gorliwym Nabożeństwem / uti diem Præparationis, podług zwyczáju chwalebnego / obchodźić będą / we Dworze / álbo w Plebániey / lub ná inszym mieyscu sposobnym : byle to extra novum Templum, w ktorym nabożeństwo / dopiero śię od Dedikáciey / przed pierwszym Niedźielnym Kazániem záczynáć ma. Ráno w Niedźielę zgromádźiwszy śię do nowego Kośćiołá / á z Hymnow świętych ktory prześpiewawszy / wystąpi do Stołu Senior ze dwiemá Ministrámi; y w ten sposob zácznie Akt święty odpráwowáć.

Swięty, Swięty, Swięty, Zastępow Pánie, ktorego chwałá, niebo y źiemię nápełnia, nápełniże y teraz chwałą swą świętą, Dom ten y sercá wszystkich nas chwalcow twojich, przez naświętsze Imię twoje, Amen. Esa 6.3 Apoc. 4. 8.

Námilszy w Pánu / Dom ten do ktoregosmy śie w Imieniu Páńskim stáwili / zbudowány jest ná to / áby był *Bethel*, to jest domem Bozym / á Brama Niebieská. Y to náśze teráźnieśze Zgromádzenie stáło śie dla te° / żebysmy ten dom / ná pomienioną Vsługę świętą oddáli y ofiárowáli. A iż wszystkich nas Poświęćićiel jedyny Pan Bog náß / o sobie to sam twirdźić raczy / mowiąc: *Wiedzćie, żem ja Pan ktory was poświącam.* A o przybytku od Moyżeßá wystáwionym / mowi: *Będźie mieysce to chwałą moją; bo poświęcę namiot Zgromádzenia.* A do Sálomoná / o Kośćiele od niego zbudowánym tenże Pan mowi; *Wysłuchałem modlitwę twoję y prożbę twoję, ktorąś śię modlił przede mną, á poświęćiłem ten dom, ktoryś zbudował, áby tám przebywáło święte Imię moje áż ná wieki. Y będą tám oczy moje y serce moje, po wszystkie dni.* Przetoż do tego Páná náßego / pokornie záwołaymy / dufliwie prosząc / żeby y ten dom / ku chwale naświętßego Imienia swojego Gen. 28. 19. Esa. 56. 7. Luc. 19. 46. Exod. 13. 13. Exod. 29. 44. 3. Reg. 9. 3.

poświe-

poświećić / y w nim Imię świetejego / áby
tám mieszkało / wystáwić raczył. Przypad-
szy tedy ná koláná / ták śię modlmy.

Modlitwa

1. Tim. 6. 16. 3. Reg. 8. 27. Act. 7. 48. Esa. 66 1.

O Pánie Boże wszechmogacy / ktory w
nieprzystepnym świetle mieszkasz / ćie-
bie żadne mieysce ogárnać nie może: ty nie
mieszkasz w kośćielech reka uczynionych;
Niebo bowiem jest Stolica twoja / á zie-
miá podnoszkiem nog twojich. Coż tedy

2. Par. 6. 18. Psal. 85. 1. Psal. 68. 18. 3. Reg. 8. 28. 29. 34. 43.

zá dom tobie zbudujemy? y ktorez mieysce
odpoczynienia twego? Bo jesli niebo y zie-
miá / ćiebie ogárnać nie może? dáleko mniey
ten dom ktory zbudowány jest / dla opo-
wiádánia słowá twego świetego / dla uży-
wánia Swiatośći twojich / y dla Modli-
tew świetych. Prośimy ćie tedy sercy na-
bożnymi / nákłoń uchá twego / á wysłuchay
nas / nie odwracay od nas oblicza swego / y
nie odrzucay nas od śiebie / badź przy nas
w tym Zgromádzeniu świetym / á zmiłuy
śie nád námi. Poświeć sam to mieysce zbu-
dowáne / y tobie oddáne ku chwale twojey
S. Wysłuchay z przybytku mieszkánia twe-
go niebieskiego prozby káżdego człowieká /
ktoryćby śie tu w nádzieje miłośierdźia

twego/y zásługi Syná twego milego Jezusá Chrystusá / z mocną wiárą modlił. Spráwże też to nász Pánie / áby ná tym mieyscu záwsze brzmiał głos Ewángeliey twojey świętey. Nie dopuszczay tego Boże naświętszy ná to mieysce tobie ku twey S. chwale oddáne / áby tu kiedy miáło być heretickie bluznierstwo / y zabonne báłwochwálstwo / z ustaw ludzkich wprowádzone. Aby mu się nie stáło dla złośći y niewdzięczności ludzkiey / jáko mieyscu w Silo / gdzieś był spráwił przybytek imieniowi twemu z początku. O dobrotliwy Pánie / błogosławże mieyscu temu : miey nád nim oko łáskáwe / y straż Anjołow twojich świętych. Pátronowi też / ktory ten dom zbudował / nie żadnemu stworzeniu / ále tylko sámemu Imieniowi twemu świętemu ku czći á chwale / áby tu słowo twoje opowiádáne było / Sákrámentámi twymi usługowano / y tobie się sámemu modlono / błogosław ze wszystkim domem y Fámilią jego / w dobrym zdrowiu / w pokoju świętym długo chowájąc / tákże y ze wszystkimi Słucháczámi Zboru tego. A potym dayże się nam szczęśliwie dostáć / do onego miástá Bogá żywego / do Jeruzalem niebieskie- Matth. 15.9. Jerem. 7. 14. Heb. 12. 22. 23.

go y do niezliczonych tysięcy Anjołow: do wálnego zgromádzenia / y do zebránia pierworodnych/ktorzy są spisáni w Niebie: y do Bogá sędzię wszystkich/ y do duchow spráwiedliwych/y doskonáłych / żebysmy ć tám doskonále służyli/ y chwałe oddawáli ná wieki wiekow: przez Páná nászego Jezusá Chrystusá; ktory z toba y z Duchem świętym żyje y kroluje/ Bog jedyny y wiecznie błogosłáwiony/Amen. *Oyczenász, &c.*

po Modlitwie / błogosłáwi *Senior* wszystkiemu Zborowi / á przytym Pánu Pátronowi / y Kościołowi ná chwałe Bożą nowo oddánemu/w ten sposob:

Błogosłáwieństwo.

3. Reg. 8. 22. 62. Niechayże juz Pan Bog nász / ktory nie ma sobie podobnego Bogá ná niebie y ná ziemi/wyleje miłosierdzie / y hoyne błogosłáwieństwo swoje święte ná przybytek ten/Jmieniowi jego świętemu wystawiony: ná Pátroná mieyscá tego/y ná cáły dom jego/y ná wszystkie Sługi swe / ktorzy cáłym sercē chodzą przed obliczem Páńskim.

R. *Ministrowie* cum cœtu, *Amen!*

Niechayże Pan Bog utwirdzi słowo swoje / á niech będą otworzone oczy jego nád tym domem w nocy y we dnie: áby wysłuchał z niebá Modlitwy y prozby sług

swych / y wiernego ludu swego / ktory śie modlić będźie ná tym mieyscu / y był im miłośćiw?

R. *Amen.*

Niechay będźie Pan Bog náß z námi / jáko był z Oycy náßymi / niech nas nie opußcza / áni nas odrzuca / ále niech náktoni serce náße ku sobie / żebyśmy chodźili po wßystkich drogách jego / strzegąc rozkazánia / y wßystkich świętych wyrokow jego / żeby poználi wßyscy narodowie ziemscy / iż Pan sam jest Bogiem / á oprocz niego nikt inßy: Niechże tedy będźie serce wáße doskonáłe ku Pánu Bogu náßemu / ábyśćie chodźili w wyrokách jego świętych / á strzegli świętych przykazań jego?

R. *Amen.*

Po błogosłáwieństwie / śpiewáć będą po Polsku Te Deum laudamus: Potym *Senior* uczyni w ten sposob

Vpomnienie.

PRoßęż was już Jmieniem Bożym / ábyśćie domu tego świętego / nie ná co inßego / tylko ná sáme służbę y chwałę Bożą / w przytomnośći wybránych Anjołow jego świętych używáli. A iż przez słowo Boże y Modlitwę S. wßystkie rzeczy po-

świecone bywáją / udaymy śię nabożnie ná słuchánie wyrokow Bożych. Do czego śię biorąc / záśpiewaymy ná cześć Pánu Bogu náßemu / Psal. 23. nabożnie á gorliwie to czyniąc.

Przy doKończeniu Psálmu / wstąpi ná Káthedrę / y náuki poda / Aktowi y czásowi służące / wźiawßy ktorykolwiek Text z Pismá świetego. 3. Reg. 8. Psal. 84. Ps. 122. Ps. 132. Luc. 19. 1. 10. 45. 46. usq; ad verb. w Kośćiele.

Po Kazániu / odpráwi śię Vsługá S. Wieczerzy Páńskiey / swojim sposobem / wprzod Piosneczkę jáką nabożną záśpiewawßy.

A po wßystkim rozchodząc śię / śpiewáją: *Bogu Oycu, y Synowi, &c.*

V. Ministrá *Senior* postánawia / kondycią umawia / y Słuchácze należące do onego Zboru / spisáć każe / áby ták on Kośćioł nowy pustkámi nie stał.

Forma Discipliny albo Kárnośći Kośćiołá Bożego.

Swiádectwá z Pismá Swiętego, y z Doktorow do tego Aktu należące.

Matt.16.9.It.18.15.&c.1 Cor.5.5. 2.Cor 6.14 15.It.13. 10.Joh.2.22.1.Joh.5.16.2.Joh.v.9.10.11.

Augustin. super Johan. Tract.121.in fine.

Kośćielna miłość / ktora śie przez Duchá świętego rozlewa w sercách tych / ktorzy śie go uczesnikámi stáli / odpuszcza grzechy: á tych ktorzy śie nie stáli / zátrzymawa.

Ibidem de Pœnitent. vera & falsa cap. 10.

Kápláni mogą przebaczyć wyznawájącym swoje grzechy: ábowiem ktorym oni odpuszczáją / odpuszcza Bog: Ponieważ Lázárzá wzbudziwszy z grobu / oddał uczniom swojim / áby go rozwiązáli; przez to ukázując / iż jest moc rozwiezowánia pozwolona Kápłánom; ábowiem rzekł / cokolwiek rozwiążećie ná ziemi / będźie rozwiązano y w niebie; to jest / ja Bog / y wszystkie niebieskiego dworu hufy / y wszyscy święći w chwale mojey / pochwaláją to z wámi y ztwirdzáją / co wy wiążećie y rozwiezujećie.

Lombardus Lib. 4. Distinctione 18.

1. Sposob rozwiązánia y związánia.

To prawdźiwie rozumieć y mowić możemy / iż sam Pan Bog odpuszcza grzechy / y zátrzymawa: á przećie Kośćiołowi dał moc wiązánia y rozwiązánia: wszákże ináczey on rozwiezuje / á ináczey Kośćioł. Abowiem on sam przez śiebie sámeo tylko odpuszcza grzech / przeto że y duszę oczyśćia od zmázy jey wewnętrzney / y od długu wieczneyś mierći uwalnia / ále tego Kápłánom nie pozwolił / choćiaż im moc związánia y rozwiązánia / to jest / pokázowánia / ktorzy ludźie są związáni álbo rozwiązáni / przywłaszcza. Dla tegoż Pan trędowátego wprzod sam przez śie uzdrowił / pierwey niżli go do Kápłánow posłał / áby zá ich rozsądkiem okazał śie być oczyśćionym. Ták też y Lázárza wzbudzo-

nego

nego od umárłych / uczniom swojim oddał / áby go rozwiązáli. Choćiaż bowiem kto u Bogá jest rozwiązány / przećie przed oblicznośćią Kośćiołá / nie bywa miány zá rozwiązánego / áż zá rozsadkiem Kápłáńskim. W zwiezowániu tedy / y w zátrzymawániu grzechow / ták práwie Kápłan Ewángelicki sądźi / jáko niekiedy
Lev. 13 Stározakonny / w onych ktorży byli tradem / ktory
Matth. 16. 19. grzech znaczył / splugáwieni. Z kąd Hieronym S. ná Máttheuszá S. gdźie Pan mowił Piotrowi: Tobie dam klucze krolestwá niebieskiego / á cokolwiek rozwiążesz ná źiemi / będźie rozwiązano y w niebieśiech: Tego / mowi / mieyscá niektorży niewyrozumiawszy / z hárdośći nieco Fáryzeyskiey biorą / rozumieiąc / że y potępić niewinnych / y winnych rozwiązáć mogą: A ono u Bogá nie pátrzą ná zdánie Kápłáńskie / ále ná żyćie obwinionych. W Kiegách trzećich Moyzeszowych / Trędowátym ukázowáć śie kápłánom rozkazano / ktorych áni trędowátymi / áni oczyśćionymi nie czynili ále rozsądek tylko / ktorży są czystymi álbo nie czystymi. Ták też y tu játwnie śie okázuje / iż nie záwsze Bog idźie zá rozsadkiem kośćielnym / ktory czásem z nieostrożnośćią y z niewiádomośćią sądźi / ále Bog záwsze sądźi według prawdy. Y w odpuszczániu / álbo zátrzymániu grzechow / tyle práwá y powinnośći máją Kápłáni Ewángeliccy / ile niekiedy mieli Zakonni pod Zakonem / w opátrowániu trędowátych. Ci bowiem grzechy odpuszczáją / álbo zátrzymawáją / kiedy álbo odpuszczone / álbo zátrzymáne być od Bogá osądzáją / y pokázują. Kłádą bowiem Kápłáni / Imię Páńskie ná
Num. 6. 27. Syny Izráelskie / ále on sam błogosławi / jáko czytamy w Kiegách czwartych Moyzeszowych. Ten sposob wiązánia y rozwiązánia / Hieronym wzwyż wyráził.

Hieron. lib. Commentar. in Matth. 16.

II. Sposob związánia y rozwiązánia.

Jest też y drugi sposob wiązánia y rozwiązánia. Wiążą też bowiem Kápláni / gdy wyznawájącym grzechy / náznaczáją pewne exercitia pietatis, ná znák pokuty świętey. Rozwięzują / kiedy ich od tych znákow wolnymi czynią / á jáko już krwią Syná Bożego oczy ściony ch / do Społeczności Sákrámentow S. przypuszczáją. Ktory też sposob Leo Papież wykáził. Według tego sposobu mowi się / że Kápláni odpuszczáją grzechy / álbo zátrzymawáją. Z kąd Augustin rzekł: ktorym odpuszczáją / y Bog odpuszcza / &c. Uczynek bowiem (mowi) spráwiedliwości wykonywáją nád grzesznymi / kiedy ich spráwiedliwym karániem wiążą: Uczynek miłośierdzia / kiedy nieco z oney surowości ustępują / álbo do Sákrámentow społeczności przyimują: ále w tey mierze co inszego nád grzesznymi czynić nie mogą. Y godna rzecz uważánia / iż tych / ktorych ták wiążą / áby dosyć czynili pokućie / tym sámym okázują iż są od grzechow rozwiązáni. Abowiem się nie wkłada ná nikogo pokutne dosyć uczynienie / tylko ná tego / o ktorym rozumie Káplán / że jest prawdźiwie pokutującym. Ná inszego zás nie wkłádáją tego: á tym sámym iż od Bogá zátrzymawány jest grzech / osądzáją. A iż to do kluczow należy / Augustin S. pokázuje mowiąc: Dáremne są klucze Kośćielne temu / ktory bez rozsądku Kápłáńskiego pokutę czyni / jesli bez ustnego wyznawánia grzechow / otrzymawa się występku przebaczenie.

Lib. de Pænitent.

III. Sposob rozwiązánia y związánia.

Jest jeszcze y inszy sposob wiązánia / y rozwiązánia ktory się odpráwuje przez Exkommunikę; kiedy kto według práwosławney Discipliny / po trzy kroć wezwány będąc do pokuty jáwnego grzechu / żeby dosyć zań czynił / lekce to sobie waży: záczym sądem kośćielnym od mieyscá modlitwy / od Sákrámentow S. społecz-

nośći / y od wiernych towárzystwá odćiety bywa / á- by się záwstydził / á zá záwstydzeniem z wystepku swego náwrocony / pokutę czynił / áby ták Duch jego był záchowány / á jesli wyznawájac pokutę upámieta się / tedy do zábronioney społeczności przypuszczony bywa / y z Kośćiołem się jedna. A toć jest Kośćielne wyklęćie / to karánie / ktore ná tych kłádzione bywa / ktorzy słusznie z stráchem przejeći być mája. Abowiem łásłá y obroná Boska od nich oddalona bywa / y ná swa wola puszczeni bywája tákowi / áby już wolnie mogli bez pohámowánia / w potępienie grzechow le- ćieć / nád ktorymi też pozwala się dyabłu wietszey sro- gośći záżywáć.

Concilium Hispalense 2. Can. 6.

Postánowiliśmy Synodowym zdániem / áby we- dług dawnych Dekretow Oycow / żaden z nas nie śmiał bez rozsadku Synodowego / ktoregokolwiek presbyterá álbo Dyákoná z Vrzędu zkładáć. Abo- wiem Biskup może sam dáć Xiedzu y Ministrom cześć / ále jey sam odjać nie może. Tákowi bowiem od jedne- go nie moga być ze czći swey własney złupieni: ále gdy stána do sadu Synodowego / co z nimi Kánon rozkaże czynić / ták je osadźić.

Summowne Nauki o Klu- czách Krolestwá Nie- bieskiego.

I. Klucze krolestwá niebieskiego / to jest moc álbo władza Jurisdikciey kośćielney /

jest práwo/ od Bogá Zborowi jego nádáne/ku zátrzymániu rządu/ y ku zniesieniu wszelákiego zgorszenia.

II. Kościelną władzą rozumiemy/ nie tę ktoraby Kościoł sam/ z upodobánia swego wynálazł/ ále tę ktorą sam Bog Kościołowi swojemu nápisał y nádał. A przetoż Bogu się przećiwią/ ktorzy się rządowi y sądowi kościelnemu nie poddawáją.

III. Te Klucze Krolestwá niebieskiego/ dwá są: *I. Záwieráiący. II. Otwieráiący.* Joh. 20 23.

IV. Záwieráiący, ktory Kárnośćią názywány bywa/ jest pierwsza cząstka Disciplíny S. gdy się grzesznym przed oczy jáwnie wytyka ich grzech/ á zátym wystáwia się y gniew Boży / ktorym związáni być muszą / do tąd / áżby się upámiętáli.

V. Tey Kárnośći trzy są stopnie.

VI. Pierwszy, gdy sam Pásterz w ludu Bożym / sobie do Pásterstwá poddánym / upátrzywszy ktorego nieporządnie postępującego / w drodze powołánia Chrześćiáńskiego / privatim karze/ y w Duchu ćichośći strofuje / á słowem Bożym / wiecznego potępienia być godnym / przekonywa y osądza. A gdy złośći swey poprzestáć nie chce / Pásterz przybiera do siebie / osoby

wierne y pobożne / dwie álbo trzy ; y po- wtore upomina y strofuje grzeßnego / od- wodząc go od drogi niepráwośći jego. Co gdy nie pomaga / prywatnie od Stołu Bożego zátrzymawa go / y przystępowáć zákaże. Co Inhibitionem álbo Suspensio- nem názywamy.

VII. Wtory / gdy Páśterz do Consistorium Seniorow / á Stárßych Zboru swego / przywoływa złośniká / y jáko jest uporny / á Kárnośćią Páńską wzgardzájący / opo- wiáda. Záczym Consistorium onego stro- fuje / y ku náwroceniu seriò upomina ; á je- sliby śie upámiętáć nie chćiał / od Stołu Bożego oddala y publicè przy usłudze Kommuniey świętey / tákiego opowie- dźieć determinuje. A to związánie Anti- quitas, Abstentionem názywáłá.

VIII. Trzeći stopień / gdy po trojákim upo- mnieniu / y dwojákim od Stołu Bożego zátrzymániu / złośnik złośći swojey nie przestawa / záczym go też Sługá Boży do Generálnego zgromádzenia Synodowe- go / przez Seniory Zboru swego / poważ- nie y porządnie obwieśći y przypozwie : Gdźie rozsądkiem wßystkich zgromádzo- nych Sług Bożych / y Seniorow świec-

kich/

kich / jesliby się uporny grzeßnik nie upámiętał / osadzony y zdány bywa ná Exkommunikácią.

IX. Excommunicatio, álbo wyłączenie/ jest *Ostátni* stopień Discipliny : A to gdy Zbor Páński ná Konwokáciey / álbo ná Synodowym zgromádzeniu/ dla uporu y krnąbrności onego złośniká / od Kościołá Bożego/od Sákrámentow świętych / od społeczności Bráterskiey / y od wßystkich dobrodżieystw / Kościołowi Páńskiemu z łáski jego świętey nádánych / oddalonym być uznawa / y práwu ßátáńskiemu (jáko in notoriis peccatis upornie leżącego) poddánym / osadza ; *Oddawájąc go ßátánowi ná zátrácenie ćiáłá, żeby Duch był záchowány, w on dźień Páná Jezusá Chrystusá, á pokarány będąc, náuczył śię więcey nie grzeßyć.* 1. Cor. 5. 5. 1. Tim. 1. 20.

X. Tákowey Kárności trzy są przedniey ße cyle : *I.* Aby dla swawolnych grzeßnikow Imię Páńskie bluźnione nie było Rom. 2.23. *II.* Aby tákoważ złość inßych nie zárażáłá / y ku potępieniu drogi nie podawáłá 1. Cor. 5. 6. 7. *III.* Aby y sam złośnik / przez wstyd y pohánbienie / ßátáńskie prześládowánie / á sumnienia trapienie / do żalu serdecznego / y ßczerey pokuty pobu

dzonym

dzonym będąc / grzechu swego poprzestał / á Bogu sie upokorzywszy / ná potym w nowośći żywotá chodźił / y owoce spráwiedliwośći z innymi wiernymi / ku chwale Bożey / przynośił 1. Cor. 5. 5. 2. Cor. 2. 7. 2. Thess. 3. 14. Zkąd widźieć káżdy może / iż tákowe z Zboru Bożego wyrzucánie / lekárstwem jest duszy ku zbáwieniu / nie desperácia ku potępieniu. Wyjawszy żeby uporny złośnik był odrzuconym / á pokutowáć nieumiejącym y niechcącym.

XI. Otwieráiący Klucz / jest druga cząstká teyże usługi świętey / gdy pokutujący do Bogá śie náwraca / á z nim y z Kośćiołem Bożym pojednány bywa / co śie dwojákim sposobem dzieje.

XII. 1. Gdy od Pásterzá sámego prywatne związánie uprzedzáło / záczym też rozwiązánie y uwolnienie tákież nástępuje.

XIII. 2. Gdy wyłączony przez uznánie y Dekret álbo sententia Synodalis Consistorii, jáśnie / jáwnie / y dostátecznie / szczyre swe ku Bogu náwrocenie oświadcza / y pewne owoce świętobliwośći przynośi / ták iż Sługá Boży / á Pásterz sumnienia jego / prawdźiwą w nim pokutę upátruje; Zá-

cżym

czym ták náwrocony do Páná / przyjety bywa do społeczności Kośćiołá Bożego od Sługi Bożego / przez zgodne ná to zezwolenie / y przez spolne modlitwy wßystkiego Zboru Bożego / á zátym też przez Pásterską Absolucią / álbo publiczne rozgrzeßenie 2. Cor. 2. 6.

XIV. Tey władzy / álbo Kluczom krolestwá niebieskiego podlegáć máją y powinni są wßyscy / ktorzy kolwiek Chrystusá Páná wyznawáją / jákiegokolwiek stanu y kondyciey / nię tylko ubodzy / ale y bogáci / Duchowni y świeccy / poddáni y ná Przełożeństwo od Bogá powołáni / Cesárze / Krolowie / Xiazetá / Pánowie / &c. do ktorych mowi sam Pan Bog / przez Dawidá Krolá y Proroká świetego / w te słowá ; *Teraz tedy zrozumieyćie Krolowie ; náuczćie śię Sędźiowie ziemię. Służćie Pánu w bojáźni , á rozráduyćie śię ze drżeniem , Pocáłuyćie Syná, áby śię snadź nie rozgniewał , y zginęlibyśćie w drodze, gdyby śię namniey zápalitá popędliwość je°.* Wiec y Chrystus Pan podáć raczył Mándat swoy o tey władzy do wßystkich w obec źciagájacy śię / gdy mowi : *Záprawdę powiádam wam , cobyśćie kolwiek zwiazáli ná źiemi, będźie rozwiazano y ná niebie : á cobyśćie rozwiazáli*

Psal. 2. 10.

Matth. 16. 19. Matth. 18. 18. 2. Sam. 12. 9.

wiązáli ná źiemi, będźie rozwiązano y ná niebie.
2. Chr. 12. 5. Toż y przykłády świadczą: Dawid S. ká-
3. Reg. 13.1. rány był od Náthąná: Roboám y Xiążetá
2. Chr. 16. 7. jego/od Semejaszá: Jeroboám/od niekto-
2. Chr. 19. 2. rego męża Bożego: Asá Krol Judski/od
2. Chr. 20. 37. Hánáni Widzącego: Josáphát Krol Jud-
Esa 39 5. ad 8. ski/od Jehu Widzącego/y od Eliezerá Pro-
1. Reg 18. v. 18. 19. 20. &c. roká: Ezechiasz od Izájaszá: Acháb od E-
Matth. 14. 4. liaszá: Herod od Janá Chrzćićielá: Theo-
Marc. 6. 18. dozyus wielki Cesárz/od Ambrozyuszá/etc.

RITVS ABSTENTIONIS, álbo FORMA PUBLICZNEGO ZAtrzymánia złośliwych, od Vżywánia S. VVieczerży Páńskiey.

OPOWIEDŹ.

Umiłowáni w Pánu Jezuśie Chrystuśie.

Acż mamy poćiechę w sercu nászym / á práwie przed oczy wystáwioną / gdy śię dniá dźiśieyszego mamy stáć ucżestnikámi/ Ciáłá y Krwie Páná nászego Jezusá

Chry-

Chrystusá/nas mile do siebie wzywájącego: *Podźćie do mnie wßyscy, ktorżyśćie zpracowáni y obćiążeni, á ja wam spráwie odpoczynienie.* Lecz też mamy y smętek ćięßki á zápráwdę słußnie. Abowiem jeden z poyśrzodku nas / miánowićie N. (*pomieni występnego*) wiedząc dobrze wolą Bożą / y ćießąc niekiedy duße swą słowem Bożym / y Sákrámentámi świętymi / á z námi spolnie Bogu służąc / teraz dobrowolnie onę miłość swą pierwßą ku Bogu opuśćił / á stawßy się niewolnikiem grzechu y ćiáłá / zá ßátánem się udał/ták yż w grzechu: N, (*pomieni grzech*) bez upámiętánia trwáć uśiłuje. A będąc już nie tylko odemnie Pásterzá swego nie raz upomniony / ále też y od Seniorow á Stárßych Zboru tutecznego strofowány / przećie w zátwárdzeniu sercá swego nie upámiętáłego/ y w złośći postępuje; Záczym nic inßego nam nie pozostawa tylko dáley już postępowáć w Disciplinie/ y Kárnośći Kośćiołá Bożego. Co áby porządnie / á z mocy y z postánowienia sámego Chrystusá Páná to się wßystko wykonáć mogło: Posłuchayćież wprzod náuki Duchá świętego / ktorą nam opisał

Matth. 11,28.

Apo-

Apostoł święty Páwel / w wtorym Liście do Tessálonicensow / w Rozdźiale trzećim.

LEKCIA SLOVV Duchá świętego.

BRáćia: Rozkázujemy wam, w Imieniu Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá, ábyśćie śię odłączyli od káżdego brátá, nieporżądnie chodzącego, á nie według podáney náuki, ktorą wźiął od nas: Abowiem ſámi wiećie, jáko nas potrzebá náśládowáć, ponieważeſmy nie żyli miedzy wámi nieporżądnie. Aniſmy dármo chlebá

jedli u kogo, ále z pracą y z kłopotem, we dnie y w nocy robiąc, ábyſmy nikomu z was ćięſzkimi nie byli. Nie iżbyſmy tey mocy nie mieli, ále żebyſmy wam ſámych śiebie zá przykład podáli, ábyśćie nas náślédowáli. Abowiem gdyſmy byli u was, toſmy wam rozkazáli, że jesli kto nie chce robić, niechayże też nie je. A wy Bráćia, nie ſłábieyćie, dobrże czyniąc. A jesli kto jeſt nieposłuſzny słowu náſzemu, przez liſt piſánemu, tego ná znaczżćie, á

nie mieszaycie się z nim, áby się záwstydźił, wszákże nie mieyćiego zá nieprzyjaćielá, ále nápominaycie jáko brátá.

Tác jest rádá y náuká Duchá świętego/ Chrześciánie mili/ z ktorych my te uważaymy przestrogi.

NAUKI.

I. Widźimy tu jáwnie / iż Zbor Páński tu ná świećie bojujacy z duszny mi nieprzyjaćioły swymi/ bez grzechu/ y grzesznych być nie może / jáko to świadczy Apostoł święty / w tych słowiech przeczytánych / á wszákże grzechu y grzesznikow ápprobowáć/ y w złych spráwách nikomu folgowáć nie powinien. Przetoż mowi Apostoł; *Abyśćie się odłaczyli od káżdego brátá, nieporżadnie chodzacego.*

II. Widźimy tu/ że nie ćielesnym jákim mieczem álbo sposobem kośćioł Boży odćina wystepne swoje/ ále z pośrzodku siebie uprzatnieniem/ y od towárzystwá swe-

go oddaleniem: pokázuje sie to z słow Apostołá świętego / gdy mowi: *Rozkázujemy wam Bráćia, w Imieniu Páná Jezusá Chrystusá,* 2. Thess. 3. 6.
Abyśćie się odłączyli od káždego brátá nieporządnie chodzącego, ánie według podáney náuki, ktorą wźiął od nas. W tenże sposob mowi ná 1. Cor. 5. 2.
inszym mieyscu: y rádźi, *áby był uprzątniony z pośrzodku nich, ten ktory zły uczynek popełnił.*

III. Náostátek / wiele słusznych przyczyn ukázuje Duch święty / w słowie swojim S. dla ktorych z przestępcámi Zakonu Bożego / ták sobie poczynáć mamy. Abowiem tákowi nieszczęśni ludźie. 1. Przáśne / to jest niewinne dusze / kwásem zástárzáłych złośći swojich / y niezbożnym przykłádem zárażáją. Z tąd mowi Apostoł: *Wyczyśććieſ tedy stáry kwás, ábyśćie byli nowym záczynieniem, jáko przáśnymi jesteśćie.* 2. Gniew Boży ná 1. Cor. 11. 30. 31.
wszystek Zbor Páński záćiągáją; z kąd też mowi S. Apostoł: *Dla tego miedzy wámi wiele jest słábych y chorych, y nie máło ich zásnęło; bo gdybyśmy się sámi rozsądzáli, nie bylibyśmy sądzeni.* 3. W złą sławę y opáczne rozumienie Zbor Páński przywodzą / gdy nie jeden rozumie / jákoby Chrześćiánie prawdźiwi / tákowych grzechow zá grzechy poczytáć nie mieli; od czego Apostoł Piotr

świety odwodzi/ gdy mowi. *Namileyßy proßę was, ábyśćie śię jáko przychodniowie y gośćie wstrzymawáli od ćielesnych pożądliwośći, ktore walczą przećiwko dußy. Obcowánie wáße májąc poczćiwe miedzy Pogány, áby miásto tego, w czym was pomawiáją jáko złoczynce, dobrym śię uczynkom wáßym przypátrując, chwalili Bogá w dźień náwiedzenia.* A przetoż do skutku w bojáźni Bozey te Disciplinę y kárność przywodząc/ upádßy wprzod ná kolánå náße/ modlmy śie Pánu Bogu/ proßąc go/ áby śie nád tym upádłym człowiekiem/ (*Bráteni, álbo Siostrą*) łáskáwie zmiłowáć raczył/ y dał mu śie zbáwiennie uznáć: co uczynimy/ ták do Bogá społecznie wołájąc

Modlitwa

BOże spráwiedliwy/ mocny/ á wielkiey ćierpliwośći Boże/ ktory niechceß
Ezech. 18. 23. & 33. 11. śmierći grzeßnego człowieká/ ále chceß áby śie náwroćił á żył; prosimy ćię pokornie/ zá tym upádłym á nędznym grzeßnikiem/ ráczże go ty sam náwroćić do śiebie/ według nieskończonego miłośierdźia twojego; Day mu Duchá twego świetego/ á wley ßczerą pokutę w serce jego: ßukay go jáko owce zginioney/ áby wiecznie nie zgi-

nał; day mu to o Pánie / áby mogł poznáć ćiężkość grzechow swojich: Otworz oczy jego / áby poznał nágość obrzydłośći y nieprawośći swojich. Nie odrzucayże o Pánie tey opłákáney osoby / od oblicza twojego / áby nie zginełá wiecznie: Przywroć jey wesele / áby ćie ná wieki wysławiáć mogłá / przez Páná nászego Jezusá Chrystusá / *Amen*.

Zátrzymánie.

Wierni á Bogu mili Chrześćiánie.

POniewaz złość á grzech grzesznika te° / N. N. (*pomienić osobę*) wszystkim wam jest wiádomy / w ktorym on nie raz przekonány bedac / z uporu á ze złośći / onego nie chce przestáć / ná rozkazánia Boze nic nie dba / upominánia / strofowánia / y kárność Páńska wzgardza; przeto ja sługá Páná Chrystusow / á száfarz tájemnic jego / moca kluczow Jezusá Chrystusá Páná mojego / te- 1. Cor. 4. 1.
go pomienionego (N. N.) złośniká / od społecznośći Wieczerzy Páná nászego Jezusá Chrystusá / jáwnie wyłaczam / y oddalam go / á grzech jego ná záwstydzenie y pohánbienie twarzy jego / opowiádá. A przetoż / áby dla tego grzechu N. N. (*pomieni grzech*)

od wßyſtkich pobożnych á wiernych/ wßedźie/ y záwße był ſtrofowány/ proße y upominam: á jesliby śię náwroćić od przedśiewźiętey á złey drogi ſwojey nie chćiał/ nie tylko od ſpołeczności Stołu Zbáwićielá náßego/ ále też y od ſpołecżności Kośćiołá Bożego odłączonym/ y ßátánowi ná trápienie ćiáłá poddány będźie/ mocą y władzą Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá/ Amen.

Zácżnie Pieśń pro tempore, á idźie do Stołu Bożego / ná uſługowánie świętą Wiecżerzą Páńſką/ Sługá Boży.

Przestroga Slugom Bożym.

I. In Abſtentiõe ſeu Minori Excomunicatiõe.

Acż Słudzy Boży máją eam facultatem, áby ſámi cum Conſenſu Seniorum, ſeu Cœtus adeoq; totius Eccleſiæ illius loci, excommunikowáli upornie grzeßącego; á wßákże/ dla lepßego porządku / á czáſem y dla Auditorow / ſobie pod czás pobłażájących/ y propter alios caſus incidentes in tali Actu, potrzebna jeſt záwße Miniſtrowi znieść śię z ſwojim Superáttendentem/ lubo też przez liſt/ lubo coram, pro ut tempus ac ratio poſtulaverit.

II. Jesliby śię obwiniony nie ſtáwił do zboru ná ten czás (quod tamen ſui officii

est) Minister niech do skutku Exkommunikę przywodźi / ná to śię nic nieoglądájąc: Ani też gdy śię sam od Sákrámentow S. ábsentuje złośnik / onemu pobłażájąc / áni mowiąc / iuż ći śię sam wyłączył: Boby ták przyszło nikogo nigdy nie wyłączáć / y ták dáremne klucze Chrystusá Páná uczynić / á wodzey grzesznikom pozwaláć. Lecz iż cel Disciplíny y Kárnośći / nie tylko ten jeden jest / áby on był tylko karány / ktory grzeszy / ále też *áby y drudzy bojaźń mieli*, Jáko mowi Apostoł S. Przeto non obstante ejus contumacia, sacræq; mensæ contemtu, per quem augetur causa pœnæ, ku záwstydzeniu twarzy jego / złość jego ma być per minorem hanc excommunicationem karána. 1. Tim. 5. 20.

III. Abstentio, nonnisi die festo Communionis Sacratissimæ Cænæ Domini, záwsze gdy śię przyda (czego uchoway Boże) odpráwowána ma być.

IV. Jeslíby notorius peccator, ante Abstentionem publicam sibi irrogandam, ozwał śię z publiczną pokutą zá grzech / tedy upátrzywszy w nim Sługá Boży prawdźiwą skruchę / y szczere śię náwrocenie / z wiádomośćią / y z Consensem Seniorow Zboru

swego /

swego/to z nim uczyni co Apostoł Piotr S. Actor. 2. 37. powiedział/ álbo więcin difficiliori casu, do drugiey Kommuniey S. y do porozumienia się z Stárszymi swojimi to odłoży.

RITVS EXCOMMVNICATIONIS ECCLESIASTICÆ.

Zápowiedź.

W Imieniu Bogá Oycá, y Syná, y Duchá świętego, Amen.

WJelkie są y poważne słowá Duchá S wierny lud Boży / podáne przez Apostołá S. ktory mowi: *Rozkázujemy wam Bráćia, w Imieniu Páná náßego Jezusá Chrystusá, ábyśćie się odłacżyli od káżdego Brátá, nie porżadnie chodzacego, ánie według podáney náuki ktora wźiał od nas.* Ktorymi to słowy jáwnie dáje znáć / iż ći wszyscy ktorzykolwiek nieporządnie się spráwują / y nie żyją według náuki Bożey / od wiernych odłączeni być máją.

A y z odłączenie jedno jest Prywatne / á práwie káżdodzienne / gdy się wierni wy-

ſtrzegáją złośći/y obcowánia z ludźmi przewrotnymi: á drugie záś Publiczne y jáwne od Zboru Bożego / przez Vſługe prawdźiwych Sług Chryſtuſá Páná / według onego : *Cobyśćiekolwiek zwiazáli ná źiemi, będźie zwiazano y ná niebie: A cobyśćie rozwiazáli ná źiemi, będźie rozwiazano y ná niebie:* Tedyć dźiśieyſzego dniá/ uporna á w grzechu zátwárdźiáła oſobe/ trzymájąc śie rzadu Kośćiołá Bożego / nie tylko od Sákrámentu świetego Stołu Zbáwićielá náſzego Chryſtuſá Jezuſá / ále też y od wſzelákiey ſpołeczności świetych / zá wola y rozkazániem tegoż Páná náſze° Jezuſá Chryſtuſá/wyłaczác bedźiemy. Do ktorego to záłoſnego Aktu / nim przyſtapimy / poſłuchayćie naprzod Ewángeliey S. ktora nam opiſał Mattheuſz świety w Rozdźiale 18. v. 15. 16. &c. Matth. 18. 18.

EVVANGELIA ŚWIETA.

ONego czáſu, rżekł Pan Jezus do uczniow ſwo-

jich: Jesliby zgrzeſzył przećiwko tobie Brát twoy, idź ſtrofuy go miedzy toba y onym ſámym. Jesli ćie uſłucha, pozyſkałeś Brátá twego. Ale jesli ćię nie uſłucha, przybierż do śiebie jeſzcże jednego álbo dwu, áby w uśćiech dwu, álbo trżech świádkow, ſtánęło káżde ſłowo. A jesliby ich nie uſłuchał, powiedz Zborowi: á jesliby y Zboru nieuſłuchał, niechći będźie jáko Pogánin y Celnik.

Matth. 16, 19. Joh. 20, 23. Záprawdę powiádam wam, cobyśćiekolwiek zwiazáli ná

ziemi,

źiemi, bedźie zwiazano y ná niebie. A cobyśćie rozwiazáli ná źiemi, bedźie rozwiazano y ná niebie.

Nauka.

Z Tey Ewángeliey świetey / pieć rzeczy uważáć mamy.

Naprzod: Iż tákowe upornych grzesznikow z Kośćiołá Bożego wyłaczánie / jest ustáwa sámego Páná nászego Iezusá Chrystusá / ktory tego chce / áby ći wszyscy ktorzy w grzechách swych bez upámietánia leża / upornie pokutowáć niechca / upomnienie bráterskie lekce sobie waża / Kośćiołem Bożym gárdza / y ná Zakon Bogá nászego pámietáć nie chca / miedzy ludem jego mieyscá y spolney zbáwienney ućiechy nie mieli: Ale ráczey / jáko záráźliwy członek od ćiáłá / ták oni od Kośćiołá (ktory jest ćiáłem Chrystusowym) precz odćieći byli: A toć wyraża nawyższy Krol y práwodawcá nász Chrystus Iezus / w tey S. Ewángeliey / gdy mowi: *Niechći bedźie jáko Pogánin y Celnik.* Abowiem jáko ná on czás / żadnego Gal. 5. 12.

go społkowánia Zydowie z Sámárytány/y inszymi Pogány mieć nie chćieli/nabożeństwá spolnego nie záżywáli / do ofiar y Ceremoniy swych nie przypuszczáli ; Ták rownie Chrystus Pan chce mieć tych wszystkich / ktorzy jednotą Kośćiołá Bożego pogardzáją / y upomnienia/náuki y strofowánia przełożonych swojich w zátwárdziáłym niepostuszeństwie swym / w tył zárzucają.

Powtore: Iż práwo to wyłaczánia złośliwych/z Kośćiołá Bożego/nie należy tylko sámey jákiey jedney osobie ; Ale cáłemu

1.Cor. á wszystkiemu Zgromádzeniu wiernych
5.4. Bożych / ták áby o grzechu ludźi przestępnych wszyscy spolnie wiedźieli / wszyscy rozsadzáli/wszyscy náostátek zgodnym sercem y umysłem krnabrnego / w złośći przekonánego / z pośrzodku siebie wyrzućili. A to dla uchrony pánowánia y Tyráństwá w Kośćiele Bożym. Co śie jáśnie pokázuje z tych słow Ewángeliey S. *Powiedz Zborowi.* Ktore Przykazánie Páńskie Apostołowie S. wźiąwszy / pilnie go w tey mierze przestrzegáli. Czego mamy przykład w liśćie 1. Cor. 5. Bo gdy wszetecznika chćiał mieć wyłaczonego od Zboru / y od Zgromádze-

mádzenia wiernych / ono wybráne nacżynie Boże Apostoł święty Páweł / tedy mowi te słowá: *Jużem jáko bym był przytomny osadźił ábyśćie tego ktory to ták popełnił, gdy śię w Imieniu Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá zgromádźićie, y z Duchem mojim, y z mocą Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá, ábyśćie mowię oddáli tákiego ßátánowi, ná zátrácenie ćiáłá, żeby Duch był záchowány w on dźień Páná Jezuſá.* 1. Cor. 5.3.4.5

Po trżećie: Iż z Kośćiołá Bożego nie ći wyłaczáni bywáją / ktorży grzeßą; boby ták wßyſcy od wßelkiey społecżnośći świętych wyłacżeni być muśieli / *gdyż niemáß żadnego ktoryby nie grzeßył, niemaß áż do jednego,* jáko świadcży Duch Boży: Ale ći sámi / pod tákową kaźń jáwną zboru Bożego podpadáją / ktorży uporem á zátwárdźiáłośćią ſercá ſwego / pokutowáć nie chcą / y ták grzeßą / że áni bráterſkim y prywatnym upomnieniem / áni przełożonych ſwych *ktorży cżują nád dußámi ich, jáko ći ktorży licżbę oddáć máją Bogu* ſtrofowániem / karániem / y rozſądkiem ku nowośći żywotá przywiedźieni być nie chcą. Cżym ſámym ßátáná / pokutowáć nieumiejącego / bliſkimi ſą. A táć jeſt przednieyßa przycżyná / tey káźni ſtráßney w domu Bożym / wyrázona słowy tey 3. Reg. 8.46. Rom. 3 10. 12. Eccl. 7. 20. Hebr. 13. 17.

Matth. 18.17. ustáwy Chrystusá Páná / gdy mowi: *Jesliby dwu álbo trzech nie usłuchał, powiedz Zborowi; á jesliby Zboru nie usłuchał* (juz táki uporny) *niech ći będźie jáko Pogánin y Celnik.*

Czwarta rzecz z tey świętey Ewángeliey uważáć mamy. Iż to wyłączenie Zborowe / jest lekárstwem / nie trućizną / szukániem grzesznych / nie zgubą / przestrogą ludźiom / nie obrázą / kárnośćią / nie tyránstwem / z miłośći / nie z gniewu / ku náprawie / nie ku potępieniu / według onego co 1. Cor. 5.4.5. mowi Apostoł S. *áby mocą Páná nászego Jezusá Chrystusá był oddány szátánowi, ná zátrácenie ćiáłá, żeby Duch był záchowány w on dźień Páná Jezusá.* A tuć służą one słowá Dawidá świętego: *nápełni twarzy ich pohańbie-* Ps. 83. 18. 19. *niem, áby szukáli Imienia twego Pánie. Niech będą záwstydzeni, y ustrászeni áż ná wieki: á będąc pohańbieni, niech záginą. A ták niech poznáją żeś ty, ktorego Imię jest Pan: Tyś sam nawyższym nád wszystką źiemią.*

Náostátek: Iż to wyłączenie z mocy y postánowienia Chrystusá Páná / w przytomnośći Duchá świętego / ták skuteczne jest; że jáko tu ná źiemi ludźie wierni społkowánia żadnego z tymi upornymi nie máją; y áby nie społkowáli / sumnieniem do tego

obowiezowáni bywáją: Tak też pewnie y Anjołowie święći w niebie/y tu ná ziemi/ miłość im swoje wypowiádáją/ z liczby wybránych Bożych (nád ktorymi z dobroći y z miłośći Boskiey pilną straż máją) wyrzucáją/y práwie jákoby tylko miedzy bydlęty ziemskimi onych poczytáją/ á nád uporem ich zásmuceni bywáją : Ták też właśnie gdy pokutują/znowu śie weselą y rádują. Jáko świadczy Chrystus Pan. *Powiádam wam, będźie rádość przed Anjoły Bożymi, nád jednym grzesznikiem pokutującym.* Hebr. 1. 14. Luc. 15. 10.

To śie pokázuje z onego odpornego Saulá ktory gdy upornie w grzechu swym trwał/ odstąpił Duch Páński od niego / á trwożył go Duch zły od Páná/jáko nam świadczy słowo Boże. Y nie bez przyczyny *zátacża oboz Anjoł Páński około tych, ktorzy śię go boją, y wyrywa je,* jáko świadczy Dawid święty. A tego práwá nie máją ći/ ktorzy dla grzechow swych z towárzystwá wiernych wypadáją: gdyż *Anjołowie święći, są Duchámi usługującymi, ktorży ná posługę bywáją postáni dla tych, ktorży zbáwienie odźiedźiczyć máją,* jáko świadczy Apostoł święty. 1. Sam. 16. 14. Psal. 34. 8.

Opo-

OPOWIEDŹ.

A Ták juz namilszy w Pánu / według tey ustáwy y náuki Chrystusá Páná / posłuchayćie spráwy y Dekretu zgromádzonego Kośćiołá Bozego / ná Synodźie N. przećiw sprosnemu grzechowi / nieupámiętáłego N. N. grzesznika wydánemu / w te słowá:

Hic legitur Sententia & Decretum Synodi, & si opus erit, uberius atq; prudenter ad ædificationem illustratur.

Potym rżecże SługáBoży.

NAmilszy ludu Bozy / poniewaz wam táyno nie jest / ze ten pomieniony N. N. nieraz był od ludzi pobożnych / y od Sług Bozych upominány / y po kilkákroć strofowány / ták o grzech N.N. jáko tez y wzgárde Zakonu Bozego / y Kośćiołá jego świętego: A pomieniony N. N. áni grzechu ták szkárádego poprzestáć / áni ná prozbe y ná upominánie / á práwie Oycowskie strofowánie dbáć nie chćiał: Y nam juz do tego przychodzi / ábysmy o nim y o jego uporze wiedząc / z nim więcey zadney spráwy y towárzystwá nie mieli / á sprośnym tym grzechem jego brzydząc sie / onego nawyż-

ßemu á ſtráßnemu karániu ſądu Bożego oddáli. Co áby z mocy Chryſtuſá Páná/y z przytomnośći jego świętey porżądnie od nas wykonáć śię mogło/ upadßy ná koláná/ z ſtráchem y ze drżeniem/wzywaymy do tey ſpráwy chwalebnego Imienia Bożego/ták śię nabożnie modląc:

Modlitwa

O Jedyny á nawyżßy náß Biſkupie/Pánie Jezu Chryſte/ktory przenaświętßym Duchem ſwojim/y ſłowem prawdy/rządźiß Kośćioł twoy ku chwale ſwey S. A uporne y krnąbrne w twojim kroleſtwie/laſką żelázną krolewſkiey ſpráwiedliwośći twojey ſpráwujeß. Owßem y Dekretem ſwojim upornie grzeßące/z Zboru twojego wyłączaß/y onych/ jáko ſtáry kwás/ Sługom ſwym z pośrzodku ludu twego wyrzucáć roſkázujeß/ z kąd Imię twoje wielkie y groźne miedzy narody wyſtawiaß/ áby śię ták bali wßyſcy mießkájący ná źiemi. Przetoż też nieznośny jeſt gniew twoy/przećiwko grzeßnikom niepokutującym: Co wßyſtko uznawájąc/ ſławimy ćię Boże náß/ y prawdźiwe twoje ſądy wyznawamy/á ſpráwiedliwość twoje/ y

Pſ.2.9. Ir.45 7

1.Cor. 5.7.

rząd pánowánia twego wychwalamy. W ktorym iż nas záchowywáć raczyß/ pokornie tobie Pánie náß dźiekujemy / y dniá dźiśieyßego/ z bojáźnia y ze drżeniem przed twoy świety á wielmożny Májestat przystepujac / ná uporna złość grzeßniká tego/ stráßnego wyroku y Dekretu twego / słucháć gotowi jesteśmy. A przytym oświadczamy śie przed toba Krolu Pánie náß / iż śie uporem w złośći y w grzechu tego nedznego człowieká brzydźimy / y z nim społkowánia / od ćiebie zákazánego/ mieć nie chcemy. Owßem prośimy ćie sludzy twoji/ ábyś to wykonał nád nim / czymeś w słowie twojim S. przegrożić raczył/ iż zwiazánym bedac / y ßátánowi ná zátrácenie ćiáłá oddánym/ nie ma mieć práwá w krolestwie twojim/ do tad/ pokiby Pánie Boże náß/ w unizonośći sercá y w upokorzeniu swym/tobie winnym śie dawßy / twego świetego miłośierdźia nie ßukał / y prawdźiwym uznániem/ á ßczerym śie do ćiebie náwroceniem/ twarzy twojey nie ználazł: Ráczże juz tedy y te usługe ninieyßa w Zborze twym S. Duchem twojim spráwowáć y utwirdzáć: A ku chwale twego naświetßego Imienia/ y ku zbudowániu wiernych/

á nápráwie krnąbrnych y záślepionych obracáć. A jesli jest wola twojá święta/ y jesli jest z liczby wybránych twojich/ o miłośćiwy Jezu/ dayże mu wrychle upámiętánie/ y prętkie z grzechu jego powstánie. A poki w tym karániu w mocy szátáńskiey zostawáć będźie/ day mu tákie serce / áby ćiebie Páná swego y krolestwá twego / tákże spráwiedliwośći jego / jáko naprędzey szukał. Lecz jesliby drogą zginienia/ z Kai- Judæ. v. 11
nem y z Judaszem ná zátrácenie upornie iść chćiał / twojemu go strásznemu sądowi cále zostáwujemy. Czyńże ty z nim o Pánie co raczysz. A nas sámych / o jedyny Wodzu zbáwienia nászego / rácz uchowáć przeklęctwá wiecznego y doczesnego. Rácz nas/ pokornie ćię prośimy / záchowáć w státeczney á żywey wierze/ ktoraby śię tobie podobáłá/ y owoce godne powołánia nászego w nas spráwowáłá / z dáru naświętszego Duchá twego. Spráwuyże nas ty sam mocą Bostwá twego/ ábysmy nie zátwardzáli serc nászych / gdy głos twoy święty usłyszemy/ ále ná twoje záwołánie y Sług twojich upomnienie/ wszystkich złośći chroniąc śię / tobie tu ná źiemi/ á potym y w niebie ná wieki służyli / chwaląc ćiebie jedyne-

go

go zbáwićielá nászego/ z Oycem twym miłym y z Duchem S. Bogá wiecznie błogosłáwionego/ Amen. *Oycże nász, &c.*

PRZEKLECTWA BOŻE.

A Teraz jeszcze słuchaycie strásznego wyroku Bożego / pod ktory podpadáją wszyscy odporni/ á słowu Bożemu nieposłuszni / ktore nam opisał Moyzesz sługá Boży/ w Kśięgách swojich piątych/ w Rozdziale. 27. y 28. tymi słowy.

Deut. 27. à v. 15. ad finem c. Versus 15. Przeklety człowiek / ktoryby czynił obraz ryty/ álbo odlewány/ obrzydliwość Páńska / robote rąk rzemieśniczych/ choćby to postáwił ná mieyscu skrytym : Tedy odpowie wszystek lud / y rzecze : *Amen.*

16. Przeklety kto lekce waży Oycá swego / y mátkę swoje: Y rzecze wszystek lud/ *Amen.*

17. Przeklety ktory przenośi gránice bliźniego swego : á rzecze wszystek lud/ *Amen.*

18. Przeklety ktory zwodźi ślepego z drogi / áby błądźił : Y rzecze wszystek lud : *Amen.*

19. Przeklety ktory wywraca spráwiedliwość przychodniowi/ śierocie y wdowie : Y rzecze/ ꝛc.

20. Przeklety ktoby obcował z żoną Oycá swego : Y rzecze wszystek/ ꝛc.

21. Przeklety ktoryby obcował z jákimkolwiek bydlęciem : Y rzecze/ ꝛc.

22. Przeklety ktoryby obcował z śiostrą swoją/ corką Oycá swego/ álbo corką mátki swojey : Y rzecze/ ꝛc.

Respons zá káżdym punktem álbo wierszem: Amen. Gdźie Szkołá jest / respondebit cum populo, Amen. Gdźie jey nie masz/ sam pásterz á zá nim lud rzecze / Amen. A to zá káżdym wierszem.

23. Przeklęty ktoryby obcował z świekrą swoją: Y rzecze/ etc.
24. Przeklęty ktoryby zábił táiemnie bliźniego swego: Y rzecze/ etc.
25. Przeklęty ktoryby brał dáry/ áby zábił człowieká/ krew niewinną: Y rzecze/ etc.
26. Przeklęty ktoby nie został przy słowiech zakonu tego/ áby je czynił: Y rzecze wszystek lud/ *Amen.*

Rozdział 28.

v. 16. Przeklętym będziesz w mieście/ przeklętym y ná polu. Deut. 28. à v. 16. ad 47.
17. Przeklęty kosz twoy/ y dźieżá twojá.
18. Przeklęty owoc żywotá twego/ y owoc ziemie twojey/ płod rogátego bydłá twego/ y trzody drobnego bydłá twego.
19. Przeklętym będźiesz wchodząc/ przeklętym y wychodząc.
20. Y pośle Pan ná ćię przeklectwo/ trwogę/ y zgubę we wszystkim do czego zćiągniesz rękę twoje/ y co czynić będźiesz: áż ćię wygłádźi/ y áż záginiesz nagle/ dla złośći spraw twojich/ ktorymiś mię odstąpił.
21. Przepuśći Pan ná ćię morowe powietrze/ áż ćię wyniszczy z źiemie/ do ktorey idźiesz/ ábyś ją posiądł.
22. Vderzy ćię Pan suchotámi/ y źimnicą/ y gorączką/ y upaleniem/ y mieczem/ y suszą/ y rdzą/ y będą ćię dogániáć/ áż wyginiesz.
23. Y będźie niebo twoje/ ktore jest nád głową twoją miedźiáne/ y źiemiá ktora jest pod tobą/ żelázna.
24. Da Pan zá deszcz źiemi twojey proch y popioł/ á ten z niebá pádáć będźie ná ćię/ áż zniszczejesz.
25. Poda ćię Pan ná upadek przed nieprzyjaćioły twymi: drogą jedną wynidźiesz przećiwko nim/ á

śiedmią drog bedźieß ućiekał przed twarzą ich: y bedźieß ku wzruszeniu wßystkim krolestwom źiemie.
26. A będą trupy twoje / pokármem wßelkiemu ptáctwu powietrznemu / y zwierzowi źiemskiemu / á nie bedźie ktoby jich odpedźił.
27. Zárázi ćie Pan wrzodem Egypskim / y niemocą zádnice / y krostámi / y świerzbem: á nie bedźieß mogł być uleczony.
28. Zárázi ćie Pan ßaleństwem / y ślepotą / y zdretwiáłośćią serca.
29. Y bedźieß mácał o południu / jáko máca ślepy w ćiemnośći: á nie będą śie ßczęśćiły drogi twoje: do tego też bedźieß ućiśniony / y ßárpány po wßystkie dni / á nie bedźie ktoby ćie wybáwił.
30. Zonę sobie poślubiß / á inßy mąż bedźie z nią spał: dom zbudujeß / á mießkáć w nim nie bedźieß: winnice násádźiß / á używáć jey nie bedźieß.
31. Wołu twego zábiją przed oczymá twymi / á nie bedźieß go jadł: Osłá twego porwą przed twárzą twoją / á nie wrocąć go: Trzody twoje podáne będą nieprzyjáćiołom twoim / á nie bedźie ktoby ćie rátował.
32. Synowie twoji y corki twoje / narodowi innemu wydáne będą / á oczy twoje pátrząc ná to / ustawáć będą dla nich przez cáły dźień / á nie bedźie śiły w ręce twojey.
33. Owoc źiemie twojey / y wßystkie prace twoje / pożrze narod / ktorego ty nie znaß / á nie bedźieß jedno ućiśniony / y udręczony po wßystkie dni.
34. Y bedźieß jáko ßalony / widząc to oczymá twymi / ná co pátrząć muśiß.
35. Zárázi ćie Pan wrzodem złym ná kolánách / y ná łystkách / ták że nie bedźieß mogł bydź uleczonym: od stopy nogi twey / y áż do wierzchu głowy twojey.

36. Záwiedźie PAN ćiebie y krolá twego/ ktorego postánowiß nád sobą/ do Narodu ktoregoś nie znał/ ty y Ojcowie twoji/ gdźie będźieß służył bogom obcym/ drewnu/ y kámieniowi.

37. Y będźieß dźiwowiskiem/ baśnią y przysłowiem u wßystkich narodow/ do ktorych ćię záwiedźie PAN.

38. Naśienia wiele wynieśieß ná pole/ á máło zbierzeß: bo to pożrze ßáráńcza..

39. Winnice náſádźiß / ále winá nie będźieß pił / áni zbierał: bo je pożrze robáctwo.

40. Oliwnego drzewá dosyć mieć będźieß po wßystkich gránicách twojich / á oliwą mázáć śię nie będieß: bo opadáją oliwki twoje.

41. Synow y Corek nápłodźiß/ ále nie będą twoje: bo pojdą w niewolą.

42. Wßystkie drzewá twoje/ y owoc źiemie/ ßáráńcza pożrze.

43. Cudzoźiemiec ktory mießka w pośrzodku ćiebie / urośćie nád ćię znácznie/ ále ty wielce poniżonym będźieß.

44. On będźie pożyczał tobie/á ty mu nie będźieß pożyczał: on będźie przednieyßy / á ty będźieß poślednieyßy.

45. Y przydą ná ćię wßystkie te przeklectwá/y będą ćię goniły y ogárną ćię/ áż znißczejeß: ponieważeś nie był posłußny głosowi PANA BOGA twego/ ániś chował przykazánia jego/ ktore przykazał.

46. A będą te plagi ná tobie/ zá znák y zá cud/ y ná naśieniu twojim/ áż ná wieki etc.

Te y tym podobne przeklęctwá Boże, wypełnia śię, nád tym káżdym, ktory z uporu nie chce słucháć głosu Páná Bogá swego.

Amen, Amen, Amen; Ecclesia ter ingeminet.

VVYLACZANIE.

W Imieniu Bożym Naświetßym; Ja Sługá Boży/ á Száfarz jego świetych tájemnic/ wolą y mocą Páná mego Jezusá Chrystusá/ zá rádą y zgodnym zezwoleniem Kośćiołá Bożego/ y zgromádzenia S. Synodowego N. N. Dla tego sprosnego á upornego N. N. (*grżech pomienić* competenter) grzechu/ ktorym Bogá ten grzeßnik uporny/ przez ten czás obrażał/ Kośćioł jego S. upornie gorßył/ y ná żadne nápominánie Pásterzow á Sług Słowa Bożego dbáć nie chćiał; z Zboru tego Bożego/ wyrzucam od Sákrámentow świętych/ y od społecznośći dobr Páná Chrystusowych zátrzymawam/ y ßátánowi/ ná trapienie ćiáłá/ oddawam. A gdzieby tego grzechu poprzestáć nie chćiał/ y upornie wnim do śmierći trwáł/ od społecznośći wßystkich świętych oddalam/ y niebo mu záwieram; A pomienione przeklectwá nań kłádac/ z Kainem/ Saulem y Judaßem ná wieczne go potępienie odsyłam. A to w Imieniu Bogá Oycá/ y Syná/ y Duchá świętego/ Amen.

Ter intonetur, Amen.

Nápominánie.

NApominam was przez Imie Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá/ ktorzykolwiek ſtale á ſtátecznie/ wiáry y świetobliwośći Zbáwićielowi ſwemu/ ná dźień przyśćia je dotrzymáć chcećie; abyśćie: *Naprzod*, o to śie jáko napilniey ſtáráli/ jákobyśćie śie upornie w grzechách ſwoijch lezac/ Bogu nie ſprzećiwiáli/ áni jego S. Słowá nieposłuſzenſtwem ſwym/ od śiebie nie odrzucáli; ále ráczey ábyśćie to ná pámieći mieli/ co mowi Duch świety przez Apoſtołá Páńſkiego/ Rō. 6. 12. *Niechayże nie kroluje grżech w śmiertelnym ćiele wáſzym żebyśćie mu poſłuſzni byli w pożadliwośćiách jego.* Wiedzćie bowiem namileyſzy/ Iż nie ták ná te/ ktorzy pod czás z krewkośći w grzech wpadája/ jáko ná te/ ktorzy upornie bez upámietánia grzeſzá/ y zá grzechy pokutowáć nie chcą/ Bog náćiera ſtráſznym ſadem ſwojim/ tu doczeſnym á potym y wiecznym.

Powtore. Abyśćie y tym ſtráſznym przykłádem záślepionego/ y grzechem zmamionego człowieká/ pobudzáli śie teraz y napotym do czułośći Jáko tez niekiedy przykłádem zdradzájacego Judaſzá przeſtrze-

gał Pan uczniе swoje/ gdy mowił: *Oto się przybliżył ten ktory mię wydawa cżuyćie á modlćie się, ábyśćie nie weszli w pokuszenie.*

Mat.26 46. Mat.26 41.

Náostátek, Tąż mocą Páná nászego Jezusá Chrystusá/ sumnienia wásze obowiezuję y nápominam/ ábyśćie się wszyscy/ y káżdy z was z osobná z tym nędznym/ upornym/ á opłákánym człowiekiem/ wszelkiego towárzystwá chronili/ y z nim się (chcąc y wiedząc) dobrowolnie nie łączyli/ według náuki Apostołá Páńskiego/ ktory mowi: *Rozkázuiemy wam Bráćia, w Imięniu Páná nászego Jezusá Chrystusá, ábyśćie się odłącżyli od káżdego Brátá nieporządnie chodzącego, á nie według podáney náuki ktorą wźiął od nas.*

2 Thes. 3. 6.

A Bog miłośierdźia, niechay strzeże serc wászych, ábyśćie byli bez nágány záchowáni, ná prżyśćie Páná nászego Jezusá Chrystusá, ktoremu niechay będźie wzdawána cżeść y chwałá, z Oycem y z Duchem S. ná wieki wiekow, Amen.

2. Cor. 1. 3. Phil. 4. 7. 1. Cor. 1. 3. 1 Thes. 3. 13.

Psalm 83. Zetrzyi mocną ręką/ etc. Albo: Odrzuć ich precz dla wielkośći/ ich niewymowney nieprawośći/ etc.

FOR-

FORMA ROZVVODV.

Przestrogi o Rozwodźie.

I. Zwiazká Małżeństwá S. według biegu nátury swojey rozwiazána być nie może / per se, & propriè, á to dla słow y wyroku Bożego; *Będą dwoje jednym ćiáłem.* Jáko bowiem członki jednego ćiáłá, ták są spojone / yż ich nátura sámá nie rozłacza / ták y Małżeństwo / per se insolubile być muśi. Gen. 2. 24. Mat. 19 5.

II. Wßákże z przypadku / á zá bárzo wielką przyczyną / rozerwáne bywa Małżeństwo ták właśnie / jáko gdy zgniły y náder zepsowány członek w ćiele człowieczym / álbo sam odpada / álbo yż drugim członkom ßkodźi y záwadza / ogniem álbo żelázem odćięty bywa.

III. To rozłaczenie dwojákie jest: *Jedno* przed zupełnym y doskonáłym złaczeniem małżeńskim. *Drugie* po doskonáłym y zupełnym złaczeniu małżeńskim.

IV. Przed zupełnym: jest rozłaczenie / ktore záraz po záręczeniu y zmowie przed ślubem / z jákiey ważney przyczyny przypada / jáko ná przykład; 1. Oßukánie w Con-

trákćie.

tráktie. 2. Nie dotrzymánie słowá y wiáry w postánowieniu / circa illud ipsum Matrimonium. 3. Náganione urodzenie. 4. Złego záchowánia / y zbrodniey jákieykolwiek w żyćiu wynurzenie śię. 5. Violata pudicitia, y inße tym podobne. A z tákowych przyczyn łácnieyßy bywa przystep do rozłaczenia. Poniewaz tylko sam Consens uprzedził / ále przyśiega y porzadkiem kośćielnym / tákże y błogosłáwieństwem Boskim / przez Pásterzá jeßcze Stan małżeński utwirdzony nie był / áni jest subsecuta carnalis copula. A pogotowiu / jesli desponsatio illa facta de futuro, non de præsenti, jáko to w Koronie Polskiey / y w Wiel. X. Lit. naczęśćiey bywa. A jesli tez u nas czásem de præsenti bedzie / tedy záraz ślubem potwirdzáć tego zwykli / quod vix probandum: bo z tad wiele przypadkow y zátrudnienia bywa. Po uznánu tedy słußney przyczyny / repudium zwykło nástepowáć / in Consistoriis Ecclesiasticis, álbo in Synodo Districtus. Gdzie Declárácjey tylko potrzebá / dla ktorey przyczyny ono małżeństwo do swey perfekciey przyśc nie mogło / á zátym káżda osobá przy swey wolnośći zostawájac / nikomu nie jest obowiązána.

V. Po zupełnym złączeniu małżeńskim / z wielką pospolićie trudnośćią y niesłwápliwośćią / rozwod zwykł bywáć. Bo co utwirdzono przez Imię Páná Bogá nászego / przed obliczem Kośćiołá jego S. to śię rozerwáć nie może / tylko przez Imię tegoż Bogá / przed oblicznośćią y zá świádectwem onegoż kośćiołá. Tákowe rozłączenie / Divortium álbo Rozwodem názywamy.

VI. Táki rozwod przypada / álbo z przyczyny jákiey nieostrożnośći / álbo też z jákowey złośći.

VII. Dla nieostrożnośći rozwod bywa pospolićie / kiedy po zupełnym małżeństwie dopiero śię wyjawia w ktorym z małżonkow / skryty jákikolwiek defekt / ktory nie dopuszcza / áby ono małżeństwo do celu swego / dla ktorego jest od Bogá postánowione / przyść mogło / ut est inhabilitas, impotentia, &c. A w tákiem rázie / oszukána bywa osobá w stan małżeński záćiagniona częstokroć z przypadku / á nie z umysłu złośliwego: Przetoż jey wolno álbo znośić ten krzyż sobie od Bogá nádány ćierpliwie / y táić go / jesli chce y może w strzemięźliwośći y czystośći świętey żywot swoy prowádzić

wádźić; álbo jesli w nienáruszonym sumnie-
niu żyć nie może/ y o wytrwániu w czysto-
śći powątpiwa/ te spráwę do Zboru Pań-
skiego (swym jednák porządkiem przystoi-
nym) odnieśie/ gwałtem przymuszona być
nie może; Lecz po wyrozumieniu kausy/ á
zwłaszczá jesli Medicorum operâ mederi
non licet, rozłączenie być ma/ á ráczey w tá-
kim przypadku declaranda est Matrimonii
nullitas. Quod in Consistoriis Ecclesiarum,
ubi stata sunt & fixa, álbo (jáko u nas)
ná Synodách bywa: á to dla wiádomo-
śći wszystkim/ iż śie porządnie rozstáły te
osoby. A tám Sługá Boży przy rozłącze-
niu (ná objáśnienie rzeczy) słusznie záżyć
może słow Chrystusá Páná. *Ktorych Bog nie złączył, niech będą rozłączeni, w Imię Oycá, y Syná, y Duchá S. Amen.*

A ná ten czas oney osobie/ z niewiádomo-
śći záwiedźioney/ wolno do inszego postą-
pić małżeństwá/ jesli chce?

VIII. Dla złośći rozwod bywa/ kiedy je-
dná osobá przećiwko drugiey zdrádliwie
postępuje/ łamiąc przyśięgę Bogu y to-
wárzyszowi swemu uczynioną; á to gdy śię
dopuszcza cudzołostwá; álbo więc złośli-
wie y swowolnie jeden drugiego odbiega.

Przez tákową bowiem złość ktoreykolwiek osoby/rozrywa śię oná istotá zwiazku Małżenskiego słowem sámego Bogá wyrázona/ *Będą dwoje jednym ćiáłem.* Matth. 19. 5.

IX. A gdy osobá cudzołostwem skalána/ grzechem tym rozrywa zwiazek małżenski/ á druga czystośći przestrzegájaca/uczćiwego łożá zmázy ćierpieć nie chce/ y pojednáć śię zbrania/ tedy tákowe osoby (jesli Magistratus zániedbywa powinnośći swojey/ á miecz dármo noßac/ nie karze złośnikow) rozłaczone być máją od Kośćiołá Bożego (ktory tákowego złośniká ćierpieć nie ma miedzy cnotliwymi) á to przez rozwod: Co śię pokázuje z słow Chrystusá 1. Cor. 5. Páná/ Matt. 19. 9. y z zwyczáju Zboru Bożego.

X. Odbieżenie złośliwe / názywa śię nie tylko to/ kiedy jedná osobá od drugiey/ bez wßelkiey słußney y spráwiedliwey przyczyny odbiega; ále y to/ kiedy z soba w jednym mieyscu mießkájac / wßákże jedná druga ták sobie obrzydźiłá/ y one w nienawiśći ma/ że nie tylko z nia mießkáć / sed etiam conjugale debitum z jádu y z serca swego zápálczywego/ oddawáć śię zbrania.

XI. Przetoż jesli jest niewierny/ á dla wiá-

ry Chrystusá Páná / towárzystwem gárdzi / prześláduje / y z nim mieszkáć koniecznie nie chce / ázby odstąpił od prawdziwey wiáry swojey chrześciáńskiey: tedy kośćioł Boży / ták odrzucona y wzgárdzona osobę / ma swym zdániem y sentencyą uczynić wolną od prześládowniká / jáko náucza Apostoł S. 1. Cor. 7. 15.

XII. Lecz gdy ten / ktory śię do wiáry Chrześciáńskiey ozywa / á żona swą cále wzgardza / y oney odbiega ktorymkolwiek sposobẽ wzwyż pomienionym ; ma być w przod przypozwány / y upominániem / grozbą y karániem lubo kośćielnym / lubo świeckim / lubo oraz obojim (bo małżeństwo jest utriusq; fori) do tego przyćiśniony; áby śię upámiętał / y tego uporu swego złośliwego poniechał / jesli nie chce być sądzony / álbo miány jáko fœdifragus.

XIII. Jesli też desertor porzuca towárzyszá swego / ták iż nie wie gdźie jest / czym śię báwi / y jesli żyw álbo nie ; tedy osobá porzucona y wzgárdzona ex tunc, ma śię zwierzchnośći opowiedźieć Swieckiey; álbo więc (jesliby tá powinnośći swey zániechawáłá) Duchowney / y w kśięgi dáć zápisáć. A zwierzchność / przed ktorą śię

opowiáda/ czás náznacza/ do ktorego oná czekáć ma. Gdzie niektorzy lat śiedm / niektorzy trzy/ niektorzy dwie / niektorzy rok y ßeść niedziel præſcribunt. A po wyśćiu naznáczonego czáſu/ſecundum circumſtantias, publica authoritate, dáje śie wolność / z inßą oſobą wſtąpić w Stan święty małżeńſki. A ná potym/ choćby śię też wroćił on deſertor, práwá żadnego do oney oſoby /przed tym odrzuconey/mieć nie może/ áni przyſtępu/ luboby zá mąż poßłá/ luboby też w bezżeńſkim Stanie trwáłá.

XIV. A iż niektorzy rozumieją/że tákowey oſobie porzuconey/ nie godzi śię powtore w ſtan S. małżeńſki wſtępowáć/ á to dla ſłow Chryſtuſá Páná Matth. 19. 9. *Ktoby opuſczoną pojął, cudzołoży*: Trzebá wiedzieć/ iż to błąd/ z niewyrozumienia Piſmá S. Bo iż Chryſtus Pan Zydom odpowiádał ná ich pytánie/ tedy też ſłowá jego S. nie ściągáją śię do żon lekkomyślnie y ſwowolnie odbieżánych/ y od rzuconych; Bo Zydowie o tych nie pytáli / Ale śię rozumieć máją/ o żonách opußczonych od mężow ſwojich liſtem priwatnym / y zwyczáynym/ według Zakonu im dla zátwárdzenia ſercá ich/ od Moyżeßá do czáſu pozwolonego. Tákowych Chryſtus Pan

poymowáć zákázował: Poniewaz dla jákiſzkolwiek przyczyny y prywatnie opuſzczáć zoney/ przećiwko miłośći y doſkonáłośći Nowego Teſtámentu/ wiecey w kośćiele Bozym ćierpieć nie chćiał.

Forma Odprawowania Rozwodu Małżenſkiego.

Codic. Juſtin. lib. 5. cap. 17. Impp. Theod. & Valent. A. A. Hormiſdæ Præf. Præt.

Zá ſpolnym zezwoleniem/ w Stan Małżeńſki wſtąpić wolno; ále wſtąpiwſzy bez rozwodowego uwolnienia/ áby nikomu wolno nie było Małżeńſtwá rozrywáć/ roſkázujemy. Rozwod bowiem małżeńſtwá iż trudnieyſzy być ma/ ſámá życzliwa przychylność náſzá ku dźiatkam nas zniewala. A przyczyny rozwodu to prawo zdrowe ſtánowiąc/ zrzetelniey wyrażamy. Jáko bowiem bez ſłuſzney przyczyny/ rozrywáć małżeńſtwá/ podlug gránic ſpráwiedliwośći zákázujemy; ták y gwałtem wielkim przyćiśnioną zonę/ álbo męża/ choćiaż nieſzczęśliwym/ wſzákże potrzebnym rátunkiem uwolnić życzemy. Jeſliby tedy ktora zoná doſzłá tego pewnie/ że mąż jey jeſt wſzeteczńikiem/ álbo mężoboycą álbo czárownikiem/ álbo przećiwko Páńſtwu Ceſárſtwá náſzego co złego przemyśláwájącym/ álbo w fałſzu przekonánym: więc jeſli groby umárłych wzruſzájącym/ álbo rzeczy Domow chwał Bożych krádnącym

Przyczyny rozwodu od Ceſárzow Chrześćiáńſkich prawem ukazáne.

cym / jesli łotrem álbo łotry przechowywujacym / jesli bydło álbo ludźie krádnacym / jesli ná zelżenie śiebie sámego / y domu swego przed jey oczymá / do gromády niewstydliwych niewiast / (co nabárźiey cnotliwych obraża) chodzacym / jesli ná jey zdrowie trućizną / bronia / álbo jákim inßym sposobem czyhájacym / jesli bićiem (co uczćiwym nie należy) one trapiacym / y práwnie go przekona; tedy przez rozwod áby rátowána y uwolniona byłá / mieć chcemy; A przyczyny rozwodu / według práwá pokazáne być maja. Tákże mąż / w rownym y podobnym ográniczeniu záwieráć śie ma / jáko nie májac tey wolnośći / áby bez ukazánia jáwnych przyczyn / miał opußczáć własną swoje żone.

Gratianus Part. 2. Causa 32. qu. 1.

Zdać śie to być rzeczą bárzo trudną / áby żoná ktora śie wßeteczeństwá dopuśćiłá / potym meżá przejednawßy / od niego przyjeta byłá. Lecz gdy przystapi wiárá / ustapi trudność. Czemuż bowiem tákowy sąd czynić mamy o wßetecznikách / o ktorych wierzymy że są álbo Chrztem omyći / álbo przez pokutę uzdrowieni. Ták ćießkie grzechy / w stárym Zakonie y ofiárámi gládzone być nie mogły; Ktore w Nowym Testámenćie / krom Zakonnego oczyśćiánia / oczyśćione bywáją. Y dla tegoż ná on czás zgołá było zákazano / áby splugawioney od kogo inßego / nikt sobie zá żonę nie brał. Choćiaż Dawid S. corkę Saulowę / ktora mu był odjął Oćiec jey / á dał inßemu (jákoby nowy Zakon figurujac) nie długo śie námyślájac przyjął / á pogotowiu teraz gdy Chrystus rzekł do oney wßetecznice; Y ja ćiebie nie potepiam / idź á wiecey nie grzeß. Y ktoż nie widźi / że też mąż przebaczyć ma / kiedy Bog / ktory oboygu Bogiem jest / odpußcza? Y

nie ma wszeteczznica nazywáć tey ktorey/ jáko pokutującey/ wystepek od sámego Bogá jest zátárty.

Idem Ibidem Causa 33. qu. 2. Can. Clerici.

Vpodobáło śię to/ iż jesliby ktorych Clerikow żony zgrzeszyły/ zábiegájąc swawolnemu ich w dálszy czás grzeszeniu/ áby mężowie ich mieli tę moc/ jákoby ich w domu swym/ wszákże bez wszelákiego mordestwá strzegli y wiązáli/ przymuszájąc ich do postow nabożnych/ále nie śmiertelnych. A wszákże y w tym áby śię ubodzy Xiężá rátowáli w spolney usłudze/kiedy jey mieć pod táki czás nie mogą. Lecż z żonámi/ ktore zgrzeszyły/ niech nie jadáją/ oprocz jesliby śię prawdźiwie przez pokutę náwrociły do bojáźni Páńskiey.

Basilius Regula 73.

Nie godźi śię mężá od żony odłączáć/ áni żony od mężá; chybáby był ktory z nich w cudzołostwie przekonány.

Nazianzenus Orat. 31. In Evange. Cum consummasset Jesus hos sermones.

Zakon o wszelkie przyczyny dáje list rozwodny; lecż Chrystus nie o wszelkie/ ále tylko od wszeteczney żony á cudzołożney pozwala mężowi odłączyć śię.

Augustinus Retract. 2. cap. 27.

Pisałem dwoje Kśiąg o małżeństwie ludźi wszeteczeństwem zmázánych/ ilem mogł z pism świętych/ o to śię stárájąc/jákobym rozwiązał quæstią bárzo trudną. Czego jeslim jáko trzebá dokazał/ nie wiem; owszem rácżey żem nie doszedł tey doskonáłośći/cżnię to do śiebie/ choćiażem nie máło głębokich doszedł tájemnic: co káżdy rozsądźić może/ ktory uważnie czytáć będźie.

Idem de Fide & operibus Cap. 19

Y w sámych piśmiech S. jest zdánie bárzo zátrudnione o tym/jesli ten ktoremu wszetecznice bez wszelkiey wątpliwośći opuśćić wolno/gdyby drugą pojął/cudzołoży y rozumiem że odpustnie grzeszy/ktory śie ták oszukawa.

Gregor. Papa C. 27. q. 2. C. sunt.

Są ktorzy mowią / że dla nabożeństwá máją być małżeństwá rozłączone: ále wiedźieć mamy/ jesli tego dopuszcza Zakon ludzki / lecz Zakon Boży zákázuje. Przez śie bowiem mowi prawdá: *Co Bog złączył, człowiek niechay nie rozłącza*: Ktory też mowi/ *Nie godźi śię opuszczáć żony, oprocz dla wszeteczeństwá*. Y ktoż temu śie Práwodawcy sprzećiwi? Matth. 19. 6. 9. Matth. 5. 32.

Ambros. in Cap. 7. Corinth.

Godźi śie mężowi pojąć inszą żonę/ jesli opuśćił żonę cudzołożnicę.

Zacharias *Papież* Causa 32. q. 7. Can. Concubuisti.

Dopuśćiłeś śie nierządu/ etc. Co jesli ták jest / żadney nie miey. A żoná twojá/ jeslibi o tym nie wiedźiáłá/ jesli śie nie chce powśćiągáć/ niechay idźie zá mąż w Pánu/ zá kogo chce. A ty/ y cudzołożnicá/ bez nádźieje małżeństwá trwaycie. Y poki będźiecie żyć według rozkazánia Xiężego pokutę czyńcie.

Támże przywodźi Gratianus Decret niejákiego Concilium Can. Quædam: Niektora/ etc. dopuśćiłá śie nierządu. Y táki Decret uczyniony jest/ áby ći cudzołożnicy nigdy w Stan małżeńſki nie wstępowáli/ á temu ktorego żoná dopuśćiłá śie nierządu/ wolno śie ożenić.

Gratianus Causa 32. q. 7. Can. Quod ex Gregorio.

Ten ktory jest czysty od wszeteczeństwa / mąż álbo niewiástá / mogą z inszemi osobámi w Stan małżeński wstąpić.

Concil. Trident. Sess. 24. Can. 5.

Jesliby kto rzekł / iż dla Hæresiey / álbo dla przykrego społ mieszkánia / álbo dla niebytności małżonká umyślney / rozwiązány być mogł związek małżeństwá / niech będzie przeklęty.

Akt Rozwodowy.

Wystąpiwszy *Superattendent* álbo *Senior* / rzecze.

W Imię Bogá Oycá, y Syná, y Duchá S. Amen.

Zápowiedź.

Chrześciánie w Pánu umiłowáni / nie bez ważney przyczyny sam Pan Bog / przez Ezáiaszá Proroká / Kościoł swoy

Esai. 5. a 1. ad 8. przypodobáć raczył do winnice. Jáko bowiem winnicá z trudnością nábyta / y násádzona máciciámi wybornymi / wdzięczna y miła jest w oczách gospodarzá swego; Ták y Kościoł / drogi y wdzięczny jest w oczách Chrystusá Páná: o czym świadczy Apostoł

Ephes. 5. 25. błogosłáwiony / gdy mowi. *Mężowie miłuyćie żony wásze, jáko y Chrystus umiłował Kośćioł swoy; y wydał sámego śiebie zań.* Przećiwnym też sposobem / jáko ná winnice przypadáją szturmy wiátrow popędliwych

wych/ y dziki zwierz nie przepuſzcza winnym máćicam; ták y Kośćioł Boży wyſtáwiony jeſt rozmájitym pokuſam ſzátáńſkim/ ku ſkáźie y oſzpeceniu ozdoby y ślicznośći jego. Co wyraża Duch Páńſki/ w oney S. á Duchowney Pieśni Krolá Sálomoná/ mowiąc: *Połápayćie nam liſzki, liſzki máłe, ktore pſują winnicę: Ponieważ winnice náſze kwitną.* Cantı. 2. 15. Tego żáłośny przykład mamy dniá dźiśieyſzego w tym Zgromadzeniu S. Wieprz bowiem piekielny ſzátan/ nieprzyjaćiel narodu ludzkiego/ záćmił zielonośc Kośćiołá Bożego/ y ozdobę ſtanu S. małżeńſkiego/ we dwu oſobách/ ktore w Stan S. Małżeńſki porządnie wſtąpiwſzy/ mimo porządek Chrześćiáńſki ten ſtan S. zá chytrośćią nieprzyjaćielá ſzátáná wzruſzáją. Czego mu tez oſobliwie dopomaga jedná oſobá poſtępkiem ſwym nieoſtrożnym/ á zbudowániu y ozdobie Kośćiołá Bożego wielce ſzkodzącym. A iż nam ſługom ſwym rozkázuje goſpodarz náſz niebieſki/ łápáć liſzki máłe/ pſujące winnice jego: My nie podłość y máłość tych liſzek upátrując/ ále złośći y zgorſzeniu dálſzemu zábiegájąc/ tego porządku w tákim ráźie náśládujemy/ jákiego z dawnych czáſow

Kościoł Páński/ z nátchnienia Duchá S. náśládowáł. To upátrujac/ że w małżeństwie rozroznionym/ lepße jest Anjelskie odłaczenie/ á nizeli w niezgodzie Dyabelskie pomießkánie. Do czego/ ácz nie bez wielkiego żalu wßystkich wiernych przystepujac/ juz w Imieniu Páńskim/ osoby do rozwodu małżeńskiego należace niech wystapia.

Tu wystapiwßy Małżonkowie/ stáná porządnie/ jedná osobá przeciwko drugiey. Po lewey stronie Superáttendentá álbo Seniorá stánie osobá tá/ ktora jest rozwodu przyczyną. Po práwey stronie osobá w małżeństwie ukrzywdzona. Czego sam Xiadz *Superáttendent* álbo *Senior* doyrzeć y sporządzić powinien.

Zátym rzecże.

Chrześćiánie mili/ Poniewaz słowo Boże jest ßnurem pomiárowym wßelákich spraw náßych/ á nádewßystko/ spraw zboru Bożego; przetoż nabożnym sercem/ wprzod posłuchaycie słow Ewángeliey Chrystusá Páná/ ktore nam opisał Ewángelistá święty Mátthewß/ w Rozdziale 19.

EVVANGELIVM.

ONego czásu/ przyszli

do Páná Jezuſá Fáryzeuſżowie, kuſżąc go y mowiąc mu: Godźili śię człowiekowi opuśćić żonę ſwoję, dla káżdey przyczyny? A on odpowiádájac, rżekł im: Nie czytáliśćie, iż ten ktory ſtworżył ná poczatku człowieká, mężczyznę y niewiáſtę uczynił je? Y rżekł: Dla tego opuśći człowiek Oycá y Mátkę, á przyłączy śię do żony ſwojey: y będą dwoje jednym ćiáłem. A ták już nie ſą dwoje, ále jedno ćiáło: Co tedy Bog złączył, człowiek

nie-

niechay nie rozłącża. Rżekli mu: Prżeczże tedy Moyzeſz rozkazał dáć liſt rozwodny, y opuśćić ją? Rżekł im: Moyzeſz dla zátwárdzenia ſercá wáſżego, dopuśćił wam opuśćić żony wáſże: lecż z począdku nie było ták: Ale Ja powiádam wam: Iż ktobykolwiek opuśćił żonę ſwoję, (oprocż dla wſżeteczeńſtwá) á inſzaby pojął, cudzołożу: á ktoby opuſzczoną pojął, cudzołożу.

Nauki y Przestrogi.

Z tych ſłow Ewángeliey Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá / te náuki y przeſtrogi uważaymy.

I. Iż Pan Chrystus/ pod Nowym Testámentem/ nie odrzuca áni wniwecz obraca/ onego przykazánia Bożego/ ktore jest w Stárym Testámencie przez Moyzeszá Sługe wiernego jego/ w Księgách 5. w Rozdziale 24. 1. zápisáne; ále je wykłada y ztwierdza/ náuczájąc Zydy/ y nierozumne Zakonniki: Ktorzy swoy głupi rozum ná świát wydawájąc/ mowią/ y Páná pytáją: *Godźili się opuśćić żonę swoję, dla káżdey przyczyny?* Ná co Chrystus Pan odpowiáda/ że nie dla káżdey/ ále tylko dla głowney/ wielkiey/ á sámemu małżeństwu y jego celowi/ właśnie od Bogá postánowionemu/ á zátym y chwale Boskiey przećiwney. Y dał ná przykład cudzołostwo. A iż Zakon Boży folgował poniekąd zátwárdzeniu sercá żydowskiego/ co się pokázuje z onych słow: *Gdyby pojął kto żonę, á stałby się jey małżonkiem, á przydáłoby się, żeby nieználázłá łáski w oczách jego, przeto, że ználazł przy niey co sprosnego, tedy nápisze list rozwodny, y da w rękę jey, á puśći z domu swego.* Dla tego Chrystus Pan/ wykłádájąc Zakon swoy dawa znáć/ iż już pod Nowym Testámentem/ nie ma być wolno dla káżdey przyczyny mężowi opuszczáć żony swojey: Zy- Math. 19. 3. Deut. 24. 1.

dowie

dowie bowiem byli pod Pædagogiem/ jáko nieumiejętne dziatki/ lecz Chrześciánie pod Nowym Testámentem/ przez Duchá S. obfitszey łáski/ y dárow jego dostąpiwszy/ stáli się uczesnikámi doskonáłego wzrostu Chrystusowego. Ládáiákie tedy/ y płoche żydowskie przyczyny rozwodu Małżeńskiego znosząc práwodawcá Nowego Testámentu/ nie znośi głownych. W czym też Apostoł S. náśláduiąc Páná/ pozwala rozwodu wiernym/ gdyby ktory z niewiernych/ wiárą y nabożeństwem się Chrześciáńskim brzydząc/ żone swą opuszczał/ álbo y żoná mężá/ gdy mowi: *A jesli ten co jest niewierny, chce się odłączyć? niechże się odłączy. Abowiem nie jest niewolnikiem brát, álbo śiostrá, w tákowych rzeczách.* Toż rozumieli oni świętobliwey pámięći Cesárze Chrześciáńscy, *Theodosius, Valentinianus, Justinianus,* y inszy: ktorzy nie tylko rozwodu pozwaláli w Chrześciáństwie/ ále y práwem Cesárskim ztwirdzili / y głowne przyczyny tymże práwem ográniczyli. W czym się im nie przećiwili/ wielcy prácownicy w kośćiele Bożym Doktorowie S. jáko/ *Ambrosius, Augustinus, Hieronymus,* y inszy niezliczeni. Náostátek/ y podźiś dźień rozmáite

1. Cor. 7. 15.

Krolestwá / Xięstwá / Páństwá / wolne Rpte / áż też y tá Oyczyzná nászá / Práwá rozwodowe postánowiły / y ztwierdziły; A jákoby jednomyślnym Consensem / náukę o rozwodzie od Chrystusá Páná przyjęły.

II. Pokázuje śię z tey Ewángeliey S. że nie człowiek jáki priwatny / ále Zwierzchność Duchowna y Swiecka / od Bogá sámego / ku dobremu rządowi y spráwowániu ludu jego włásnego wystáwiona / ma tę moc y władzą / áby występne Małżeństwo rozłączáłá / y to w Imieniu jego S. to jest w bojáźni Páńskiey / rozmyślnie / uważnie / y spráwiedliwie / á práwnie sobie postępując. Ták bowiem już nie człowiek / ále sam Pan Bog rozłącza; czego nie przestrzegano pod Stárym Testámentem. Dla tego káżdy mąż ktory chćiał / y kiedy chćiał / list rozwodny w rękę żenie swey dawał. Czemu zábiegájąc Chrystus Pan / wydał tákowy wyrok: *Co Bog złączył, człowiek niechay nie rozłącza.* 1. Cor. 14. 40. Phil. 4. 8. Malac. 2. 14. 15. 16. Matth. 19. 16.

III. Pokázuje śię z tey Ewángeliey świętey / iż ći są prawdziwie szczęśliwi Małżonkowie / ktorzy w stanie swojim pilno śię oglądáją ná ono pierwsze postánowienie Boże / gdźie żadnego rozwodu nie było.

Aći

A ći ktorzy sobie dawáją przyczynę do rozłączenia/ znácznie sobie zárabiáją ná nie łáskę Bożą/ poniewaz odrzucáją powołánie swoje/ á zátym Bogiem y ustáwą jego pogardzáją. To wyraża Pan Chrystus mowiąc: *Nie czytáliśćie, iż ten ktory stworzył*
Matth. 19. 4. 5. *ná początku człowieká męszczyznę y niewiástę uczynił je? y rzekł: Dlatego, opuści człowiek Oycá y Mátkę swoję á przyłączy się do żony swojey, y będą dwoje jednym ciáłem; A ták już nie są dwoje, ále jedno ćiáło.*

IV. Náostátek/ dawa spráwiedliwy wyrok Pan y Zbáwićiel nász/ przećiwko tym wszystkim / ktorzy zniewazáją w osobách swojich Stan S. Małżeński/ jáko przez nieuważne wstąpienie/ ták y przez niezgodne y niesforne/ á dáleko wiecey/ brzydliwe z sobą mieszkánie. Wpadáją bowiem tákowi w śidłá Dyabelskie/ y siebie sámych rozmáitymi pokusámi ku wiecznemu zginieniu prowádzą/ y plugáwym swojim żyćiem/ á wszetecznym cudzołostwem/ hánbę po sobie w kośćiele Bożym zostawiáją.
Matth. 19. 9. Przetoż ták zámyka Chrystus Pan. *Ja powiádam wam, iż ktobykolwiek opuśćił żonę swoję, oprocz dla wszeteczeństwá, á inszą by pojął, cudzołoży: á ktoby opuszczoną pojął, cudzołoży.*

A iż według náuki tey S. Ewángeliey Kośćioł Páná nászego Jezusá Chrystusá/ w zgromádzeniu Synodu/ á w przytomnośći Duchá S. tych osob spráwę rozwodową pilnie uważał/ y w bojáźni Páńskiey rozsądzał: Przetoż dla wiádomośći porządku/ potrzeby/ zbudowánia/ y przystoyności/ posłuchayćie wyroku Zboru Páńskiego/ w ten sposob/ jáko czytány będźie/ opisánego.

Tu Dekret Synodowy álbo Presbyterij, publicè, distinctè, ac voce clara, czyta Sługá Boży/ álbo Diákon: A potym rzecze Xiądz Superáttendent álbo Senior/ do przewinioney y przekonáney osoby.

Tu słyszysz człowiecze Chrześćiáński/ jáko Zbor Boży tę spráwę żáłosną y opłákáną/ z bojáźnią Bożą uważájąc ćiebie sámego (álbo sámę) winnym (álbo winną) być znayduje. A przetoż ćię teraz pytam przed Pánem Bogiem/ y tym wszystkim zgromádzeniem świętym:

Pytánie.

I. Jesli ten Dekret Kośćiołá Bożego/ spráwiedliwym być uznawasz/ y onemu we wszystkim z bojáźnią Bożą/ poddánym być chcesz?

R. *Vznawam, y onemu poddánym być chcę.*

II. Jeslize to dobrowolnie przyznawaſz/ ześ krzywoprzyśieſtwem ſwym obráził Bogá/ y do złamánia ślubu Małżeńſkiego dał przyczynę?

R. *Przyznawam.*

III. Jeslize ty zá ten grzech twoy/ y teraz y ná potym záłowáć y pokutowáć chceſz/ z uprzeymego ſercá/ przed obliczności á Páńſką?

R. *Chcę zá pomocą Bożą.*

IV. Jesli ty obiecujeſz y ślubujeſz/ juz więcey ná potym/ áni ſwowolnie Páná Bogá obrażáć/ áni Kośćiołá jego záſmęcáć/ áni powtore oſobę ktorąkolwiek/ y gdźiezkolwiek w Stan S. Małżeńſki záćiągáć; ále ráczey w ſtanie bezżeńſkim/ á w czyſtośći y świętobliwośći żyć/ álbo do twojey/ álbo tez do teyże oſoby N. śmierći? Obiecujeſz y ślubujeſz?

R. *Obiecuję y ślubuję zá pomocą Bożą.*

Oddayćież ſobie ná zad Slubne upominki
A gdy je oddádzą do rąk Xiędzá Superáttendentá/ álbo Seniorá/ tedy rzecze/ trzymájąc je w ręce ſwey.

Te pierśćienie áz do tąd były znákiem/ upominkiem/ y zádátkiem/ porządnego złączenia śię wáſzego w Stan S. Małżeńſki; ktory iż zá chytrośćią/ ſpráwą/ y po-

budka szátáńska/ ná wstecz sie obraca; Tedy ná znák rozwodu/ one od was odebrawszy/ káżdemu z osobná jego własny upominek przywracam.

Tu naprzod/ obroćiwszy śie ad Personam innocentem, rzecze:

Wezmi N. ten pierśćień przeszłego ślubu twego/ ná znák rozerwánego Małżeństwá wászego.

Potym śie obroći ad Personam nocentem, y rzecze:

Wezmi y ty N. pierśćień znák przeszłego ślubu twego/ á teraz ná znák wystepku twego/ á zátym rozerwánego Małżeństwá wászego.

Vtwierdzenie y Deklárácia Rozwodu Małżeńskiego.

JA Sługá Boży/ y száfarz tájemnic Páńskich/ idac zá wola Boża/ y zá rozsadkiem Kośćiołá jego świetego: opowiádam y utwirdzam tych dwu osob. N. N. Stan Małżeński/ zá przyczyna ich wystepku (*tu* prudenter *pomieni kilka słow*, causam divortii) od tad wiecey nie być Małżeństwem/ á to w Imieniu y moca Bogá w Troycy S. jedynego/ *Oyca, Syná y Duchá świętego*, Amen. 1. Cor. 4.

R. Re-

R. Respondent Ministri, *Amen*.

Obróciwßy się do Zboru Páńskiego rzecze.

Teraz jeßcze ludu wierny Boży/ upadßy ná koláná serc y ciał náßych/ modlmy się Pánu Bogu/ proßąc jego S. dobroći/ áby Kośćiołá swego nápotym/ ták żáłosnym przykłádem zásmecáć ßátánowi nie dopußczał: W Stanie zás Małżeńskim żyjących/ áby Duchem swojim świetym rządził/ á tym osobam/ odpuśćiwßy im wßystkie ich niepráwośći/ Bogiem y Oycem dobrotliwym być raczył. Co uczynimy przypadßy ná grzeßne koláná náße/ ták społecznie do niego/ jednym sercem/ y jednymi usty wołájąc.

MODLITWA

WSzechmogący Boże/ Stworzyćielu/ y Oycze náß niebieski/ ktory sam o wßystkim stworzeniu wieß/ á spráwy y pomyślenia ludzkie/ tobie nie są tájemne. Spráwiedliwy Boże náß/ ktory się wßelkim grzechem brzydziß/ á przestępce Zakonu twego/ pohánbiaß. Miłosierny Boże náß/ ktory dla Syná swego miłego Páná náßego Jezusá Chrystusá/ Oycem náßym jesteś: á wßákże z miłośći Oycowskiey/ rozmájićie nas karzeß/ ćwiczyß/ zásmecaß/

á ku sobie pociągasz. Chwalimy naświętsze Imię twoje/ zá to wszystko co ná nas dopuszczasz. A iż wiemy/ *że wszystkie rżeczy, wierżącym społem ku dobremu dopomagáją*; Rom. 8 28.
Prosiemy cię tedy my nędzni ludźie/ abyś y tę spráwę żáłosną / obroćić ráczył ná chwałę Imienia twego S. y ná przestrogę wszystkiemu ludowi twojemu: á nápotym záchoway nas/ y wszystkich w tobie ufájących / od zdrády y chytrośći Dyabelskiey. Nie dopuszczayże też Oycze dobrotliwy/ná wszystkie wierne sługi/ y służebnice twoje/ á osobliwie w stanie S. małżeńskim żyjące/ áby szátan wszystkiego narodu ludzkiego nieprzyjaćiel/ miał przewodźić nád námi. Oddal od Kośćiołá twojego / wszystkie zgorszenia/ á zámieszay rády y fortele szátáńskie / ktorych záżywa ná podwrocenie rządow / y ustaw twojich przenaświętszych; czego y teraz mamy żáłosny wizerunk / przed oczy násze wystáwiony. Osobliwie ćię też prosiemy zá tą upádłą osobą/ á zá swoję nieprawość/ ćiebie Bogá swego błagájącą; weyrzy ná nię okiem miłośierdźia swe°/ á zgładź krzywoprzysieństwo / y wszystkie inne występki jey: rządźże o Pánie tego mizernego człowieká / Duchem twojim S.

áby

áby śię ciebie Páná Bogá ſwego/ ſzczyrym ſercem bał/ y oſtrożniey nápotym/ we wſzelákim powołániu ſwym poſtepował; y ćiebie więcey grzechámi ſwymi nie obrażał/ á potym / grzechow odpuſzczenia doſtąpiwſzy/ z námi wſzyſtkimi wieczny żywot otrzymał/ przez Páná náſzego Jezuſá Chryſtuſá: w ktorego naświetſzym Imieniu/ do ćiebie duſliwie wołamy: *Oycże náſz ktoryś jeſt, &c.*

Nápominánie.

NApominam was / z Vrzedu mego Páſterſkiego.

I. Abyśćie ná potym we wſzelákich poſtepkách y ſpráwách/ powołánia wáſzego oſtrożnieyſzymi byli/ y w modlitwách gorliwſzymi/ według náuki Chryſtuſá Páná/ ktory mowi: *Cżuyćież á modlćie śię, ábyśćie nie weſzli w pokuſzenie; Duchći jeſt ochotny, ále ćiáło mdłe.* Y Piotrá świetego / ktory táką przeſtrogę dawa. *Trzeźwimi bądźćie, cżuyćie; ábowiem przećiwnik wáſz Diabeł, jáko Lew ryczący obchodźi, ſzukájąc kogoby pożárł, ktoremu daway ćie odpor, mocni będąc w wierże.*

Matth. 26. 41. 1. Petr. 5. 8. 9.

II. Acz miłość po przyśięzona Małżeńſka miedzy wámi (czego śię Boże pożal) koniec

swoy wziełá/á wßákże miłość Chrześćiáń-
ská/wiecznie trwáć powinna. A przetoż/nie
bądźćie sobie nieprzyjaćiołmi/áле odpuśććie
sobie zobopolnie wßystkie urázy wáße.

III. Táiemne wáße mowy/spráwy y po-
stępki/ktorezkolwiekby kiedy były/w prze-
ßłym wáßym stanie Małżeńskim w tayno-
śći y teraz/y ná potym chowayćie; á żadne-
go w tey mierze nieſtátku y lekkomyślnośći
z śiebie nie pokázuyćie/áni śię ná pośmiech
y urągánie ludźiom nie podawayćie/y coby
było obráźliwego/áni ná pámięć nie przy-
wodźćie/áni sobie przed ludźmi ná oczy nie
wyrzucayćie; ále pokoju náśláduiąc/w zgo-
dźie y w pokoju/á w miłośći Chrześćiáń-
skiey/żyćie. A Bog pokoju do ktoregośmy
wßyscy wezwáni/ niech wam odpuśći w-
ßystkie występki wáße/ á niech was zácho-
wa ku wiecznemu żywotowi/Amen.

Zácznie pieśń/pro tempore.

KONIEC
Drugiey Częśći Agendy, álbo Formy Kośćielney.

REJESTR AGENDY.

Pierwsza Część Agendy álbo Formy Kośćielney,

9. Przyi=

Druga Część Agendy álbo Formy Kościelney,

Ktora należy Seniorom álbo Superáttendentom/ á Stárszym Dozorcom Kościołá Bożego 265

Koniec Rejestru.

Ad Hebr. 13. verſ. 20.21.

Bog pokoju ktory wywiodł od umárłych, we krwi przymierża wiecżnego, onego wielkiego Páſterżá owiec, Páná náßego Jezuſá Chryſtuſá; Niech nas doſkonáłymi ucżyni, w káżdym ucżynku dobrym, ku cżynieniu woli ſwojey, ſpráwujac w nas to, co jeſt przyjemnego przed oblicżem jego, przez Jezuſá Chryſtuſá, ktoremu niech będźie chwałá, ná wieki wiekow, Amen.

2

